

พลวัตของการใช้ประโยชน์ญาภาชิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม

นายเทียนชัย สุริมาศ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

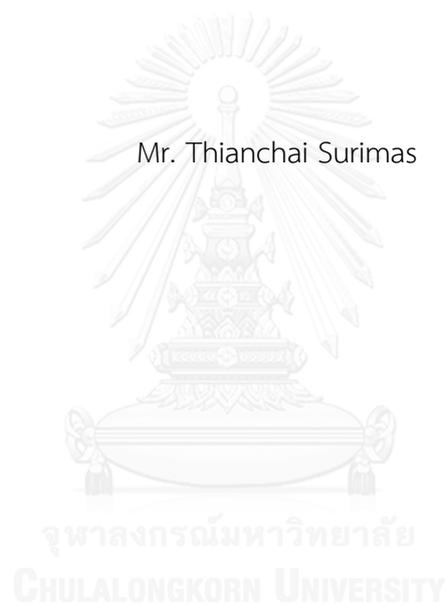
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DYNAMIC USE OF PHA-YA
AS AN INSTRUMENT FOR PROMOTING SOCIALIZATION

Mr. Thianchai Surimas

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development
(Interdisciplinary Program)
Graduate School
Chulalongkorn University
Academic Year 2014
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พลวัตของการใช้ประโยชน์ผืนป่าในฐานการเป็น
	เครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม
โดย	นายเทียนชัย สุริมาศ
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร. พิณิจ ลาภธนานนท์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒนา ธาดานิติ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร. พิณิจ ลาภธนานนท์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. นฤมล อรุโณทัย)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ราชนันท์ นิลวรรณภา)

เทียนชัย สุริมาศ : พลวัตของการใช้ประโยชน์พญาภาษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัด
 เกลาทางสังคม (DYNAMIC USE OF PHA-YA AS AN INSTRUMENT FOR PROMOTING
 SOCIALIZATION) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร. พิณิจ ลาภธนานนท์, 244 หน้า.

การศึกษาพลวัตของการใช้พญาภาษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลากทางสังคมมี
 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของพญาภาษิตในประเด็นช่องทางการเผยแพร่ การเปลี่ยนแปลง
 ด้านเนื้อหาของบทพญา การเปลี่ยนแปลงด้านผู้ใช้ประโยชน์ และการเปลี่ยนแปลงของบทบาทหน้าที่
 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ของพญาภาษิตในสังคมวัฒนธรรมอีสานใน
 ในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลากทางสังคม รวมทั้งเสนอแนวทางการเผยแพร่พญาภาษิตในฐานะ
 การเป็นเครื่องมือการขัดเกลากทางสังคม โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบ
 เจาะลึกกลุ่มประชากร 5 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ใช้พญาเพื่อความบันเทิง พระสงฆ์ และ
 ผู้ใช้พญาในอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ยังใช้การวิจัยเอกสารร่วมด้วย

ผลการศึกษาพบว่าการใช้ประโยชน์พญาภาษิตในสังคมอีสานมีการปรับเปลี่ยนตามบริบท
 ของสังคม โดยมีทั้งการปรับเปลี่ยนช่องทางการเผยแพร่ที่ทันสมัย การปรับเปลี่ยนเนื้อหาและคำ
 ประพันธ์ที่สอดคล้องกับสภาพสังคม การปรับเปลี่ยนกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งเป็น
 ผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของพญาภาษิตให้แตกต่างไปจากอดีต โดยหน้าที่เชิงประจักษ์
 ของพญาภาษิตนั้นคือการเป็นเครื่องมือทางภาษาที่ใช้สอนระเบียบสังคมผ่านสถาบันทางสังคมที่มี
 หน้าที่ในการขัดเกลากทางสังคม โดยเป็นกระบวนการขัดเกลากทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมใน
 ลักษณะการให้ความรู้ การว่ากล่าวตักเตือน การอบรมสั่งสอน และการเป็นบรรทัดฐานทางสังคม
 ซึ่งพญาภาษิตมีบริบทคำสอนทั้งต่อปัจเจกบุคคล ครอบครัว และสังคม การสอนโดยพญาภาษิตนั้นจะ
 มุ่งเน้นบทบาทหน้าที่และพฤติกรรมที่เหมาะสมของสมาชิกตามความคาดหวังของสังคม ซึ่งจะส่งผลให้
 สังคมมีความเป็นระเบียบและสงบสุขอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งนี้พญา
 ภาษิตสามารถประพันธ์ได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการประพันธ์พญาภาษิตตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีนัยที่
 เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคมในแต่ละยุคสมัย เมื่อโครงสร้างสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
 พญาภาษิตก็จะปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมทั้งรูปแบบการใช้ประโยชน์ เนื้อหาคำสอน การ
 นำเสนอและปริณทลที่เกี่ยวข้องเพื่อการดำรงหน้าที่และการใช้ประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือทาง
 สังคมต่อไป กล่าวได้ว่าพญาเป็นคติชนที่ถูกใช้ประโยชน์มาอย่างต่อเนื่องและไม่ใช้วัฒนธรรมที่หยุดนิ่ง
 ในยุคสมัยใดสมัยหนึ่ง

คำสำคัญ : พญา พญาภาษิต การขัดเกลากทางสังคม สังคมและวัฒนธรรมอีสาน

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2557

ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาหลัก

5587129620 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORDS: PHA-YA / SOCIALISATION / SOCIO-CULTURE

THIANCHAI SURIMAS: DYNAMIC USE OF PHA-YA AS AN INSTRUMENT FOR PROMOTING SOCIALIZATION. ADVISOR: PH.D. PINIT LAPTHANANON, 244 pp.

This research aims to study various aspects of change in Pha-Ya, the north eastern Thailand proverbs, and to analyse its utilisation for social organisation in this region's socio-cultural context. In the study, the quantitative approach is a core methodology. In-depth interview of 45 key informants is conducted, together with non-participant observation and documentary reviews are either.

In the overall picture, the Pha-Ya utilization in this context has changed along a social transformation. There are new channels for dissemination, content modification fitting the current context and the change of beneficiaries. This also gives rise to function shifting from the past.

The empirical function of Pha-Ya, in addition, is socialisation by a variety of social institutions to organise society's members. The socialising process through Pha-Ya considers both direct and indirect approach regarding satire, education and social norm. The contents have covered over individual, family, and society level.

Accordingly, Pha-ya composition has been significant and always involved in one social structure in each period. Once the social structure transforms, the utilisation, contents, and presentation of Pha-Ya will be shifted to meet an appropriation. This results in an existence of Pha-Ya as a social instrument. Pha-Ya, these days, is consistently utilising, and can be claimed that it has a dynamic feature.

Field of Study: Human and Social
Development

Student's Signature

Advisor's Signature

Academic Year: 2014

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะสำเร็จลุล่วงไปไม่ได้ หากไม่ได้รับความกรุณาจากหลายๆ ส่วนที่ช่วยให้ผู้เขียนได้ ตกตะกอนในเรื่องที่ผู้เขียนนั้นสนใจและอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เขียนมาโดยตลอด ซึ่งผู้เขียนตั้งใจทำ วิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากสมัยเป็นเด็กนั้นผู้เขียนได้มีประสบการณ์ในการถูกสอนด้วยภาษาชีวิต และมีความต้องการศึกษาเพื่อให้วัฒนธรรมนี้ยังคงอยู่ต่อไป ซึ่งในขณะที่ทำวิทยานิพนธ์นั้นก็ทำให้นึกถึงช่วง ระยะเวลาที่เป็นวัยเด็กที่ทวดและแม่สอนลูกหลานด้วยผญา โดยผญาหลายบทและคำสอนนั้นยังได้ใช้ประโยชน์ ในงานวิจัยครั้งนี้

ต้องขอขอบพระคุณ อ.ดร.พินิจ ลาภธนานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่เป็นผู้จุดประกายให้ผู้เขียนได้ ตัดสินใจทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ และสอนระเบียบวิธีวิจัยและประเด็นทางวิชาการต่างๆ ที่ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สมบูรณ์มากขึ้น รวมทั้งอ่านงานของผู้เขียนอย่างละเอียดถี่ถ้วน ผู้เขียนขอขอบพระคุณ รศ.ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ ที่ อนุเคราะห์เวลาเพื่อเป็นประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้ รวมทั้งช่วยให้คำแนะนำในประเด็นที่ เกี่ยวข้อง ขอขอบพระคุณ อ.ดร.นฤมล อรุโณทัย ที่เป็นผู้เพิ่มเติมความรู้ทางวิชาการและทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีข้อทำหายมากขึ้นและน่าสนใจอย่างมากในการศึกษา และสุดท้ายขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา ที่ช่วยให้ข้อมูลในเรื่องผญา รวมทั้งให้ความช่วยเหลือในเรื่องการเก็บข้อมูล และคำแนะนำต่างๆ ในประเด็นที่ เกี่ยวข้อง ผู้เขียนขอขอบพระคุณทุกท่านอย่างมากที่มีส่วนให้การศึกษาที่ลุล่วงสำเร็จ

ขอขอบคุณปราชญ์ชาวอีสานทุกท่านที่ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ ผู้เขียนยังคงจำทุกท่านได้อย่างดี และ ยังคงจำช่วงเวลาแห่งการสนทนาสัมภาษณ์ ความรู้ที่ทุกท่านมอบให้ผู้เขียนนั้นทำให้ผู้เขียนได้เข้าใจมุมมองใหม่ๆ และมุมมองเดิมแบบใหม่ๆ และสร้างความมั่นใจแก่ผู้เขียนด้วย ผู้เขียนจะจดจำไม่ตรีจิตนี้ตลอดไป และหวังอย่าง ยิ่งให้ทุกท่านสุขภาพแข็งแรงและเป็นผู้ให้ความรู้แก่ชาวอีสานต่อไป

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคมรุ่น 8 ที่ให้ความช่วยเหลือกันมาตลอด ขอขอบคุณผู้ให้ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลและระบบต่างๆ ทั้งนางสาววาสนา ศรีจำปาและนางสาวระพี พรพรรณ บัวผัน ขอขอบคุณนายแทนพันธ์ เสนะพันธ์ บัวใหม่ นายพยนต์ศักดิ์ ทราบรัมย์ และนางสาวพัชชา เจริญกลิ่น จันทรที่ช่วยเหลือตลอดมา ขอขอบคุณนางสาวชिरาภรณ์ วรรณโชติที่ช่วยเหลือระหว่างการเก็บข้อมูล และ ขอขอบคุณหลายๆ ท่านที่ไม่ได้กล่าวถึง

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณกำลังใจและการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัวในทุกๆ ด้าน หากผู้เขียนไม่ได้ รับกำลังใจและแรงผลักดันจากครอบครัวแล้วผู้เขียนคงไม่สามารถทำวิทยานิพนธ์นี้ได้อย่างสมบูรณ์ ผู้เขียนจะ ตั้งใจพัฒนาตนเองและทำความฝันของทุกคนให้เป็นจริง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	7
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	7
1.4 นิยามเชิงปฏิบัติการ	8
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 แนวคิดและทฤษฎี.....	10
2.1.1 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม	10
2.1.2 แนวคิดคติชนวิทยาและบทบาทหน้าที่ของคติชนต่อสังคม	14
2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม.....	18
2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมอีสาน	26
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
2.3 กรอบแนวคิด	45
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	47
ขั้นตอนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูล.....	47

ขั้นตอนที่ 2 แปลความหมาย ดีความ และจำแนกบทบัญญัติตามขอบเขตการศึกษา	54
ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบข้อมูล	55
ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูล	55
ขั้นตอนที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	56
บทที่ 4 พลวัตของสัญญาภาคในสังคมวัฒนธรรมอีสาน	57
4.1 มโนทัศน์เกี่ยวกับสัญญา	57
4.1.1 ความหมายของสัญญา	57
4.1.2 ประเภทของสัญญา	59
4.1.3 พื้นที่ทางวัฒนธรรมของสัญญา	65
4.2 พัฒนาการของสัญญาภาคในสังคมวัฒนธรรมอีสาน	69
4.2.1 พัฒนาการของสัญญาภาค	69
4.2.2 พลวัตของช่องทางการเผยแพร่เพื่อใช้ประโยชน์จากสัญญาภาค	77
4.2.3 พลวัตด้านกลุ่มผู้ใช้สัญญาภาคในสังคมอีสาน	91
4.2.4 พลวัตทางด้านเนื้อหาของสัญญา	95
4.2.5 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับตัวของสัญญาภาค	102
บทที่ 5 การใช้สัญญาภาคในการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมในบริบทปัจจุบัน	117
5.1 การใช้สัญญาเพื่อการขัดเกลาทางสังคมในบริบทสังคมปัจจุบัน	117
5.2 การใช้ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบระหว่างสัญญาภาคโบราณกับสัญญาร่วมสมัย	128
5.3 กระบวนการใช้สัญญาภาคในการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม	155
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	166
6.1 สรุปผลการศึกษา	166
6.1.1 สัญญาภาค : พัฒนาการและพลวัตในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสัญญาภาค	166
6.1.2 บริบทคำสอนของสัญญาภาคเพื่อเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม	169

6.1.3 พฤติกรรมของชาวอีสานที่เหมาะสมอันนำมาสู่ความเป็นระเบียบของสังคม :	
เป้าหมายสูงสุดของคำสอนผ่านผญาภาษิต	171
6.1.4 เหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ผญาภาษิตและแนวทางในการ	
สืบทอดเพื่อเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม	175
6.2 ข้อเสนอแนะ	177
6.2.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย	177
6.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	179
6.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงการศึกษาวิจัย	181
รายการอ้างอิง	183
ภาคผนวก.....	186
ภาคผนวก ก. แนวคำถามในการสัมภาษณ์.....	187
ภาคผนวก ข. แบบรวบรวมและวิเคราะห์ผญาภาษิต.....	189
ภาคผนวก ค. รูปภาพ	242
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	244

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนักวิชาการ.....	48
ตารางที่ 2 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ถ่ายทอดและใช้พจนานุกรมในการดำเนินชีวิต	49
ตารางที่ 3 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ใช้พจนานุกรมเพื่อความบันเทิง	50
ตารางที่ 4 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มพระสงฆ์ที่ใช้พจนานุกรม.....	51
ตารางที่ 5 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ใช้พจนานุกรมในสังคมออนไลน์	52
ตารางที่ 6 การใช้ประโยชน์ของพจนานุกรมตามช่องทางการเผยแพร่	90
ตารางที่ 7 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้คำศัพท์และโครงสร้างของพจนานุกรม	97
ตารางที่ 8 พลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการปรับตัวของพจนานุกรม.....	112
ตารางที่ 9 การใช้ประโยชน์พจนานุกรมในลักษณะการแจ้งข้อมูลและความรู้.....	156
ตารางที่ 10 การใช้ประโยชน์พจนานุกรมในลักษณะการว่ากล่าวตักเตือน	158
ตารางที่ 11 การใช้ประโยชน์พจนานุกรมในลักษณะการอบรมสั่งสอนพฤติกรรมที่เหมาะสม.....	160
ตารางที่ 12 การใช้ประโยชน์พจนานุกรมในลักษณะการสอนพฤติกรรมที่เป็นข้อห้าม	162
ตารางที่ 13 การใช้พจนานุกรมเพื่อสร้างและรักษาค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม.....	163

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 สาเหตุของเกิดผญาภาษิตในสังคมอีสาน	76
ภาพที่ 2 ลักษณะวรรณกรรมที่จารบนใบลาน.....	80
ภาพที่ 3 ตัวอย่างรายการโทรทัศน์ช่อง TV24 รายการผญาภาษิตสะกิดใจ	85
ภาพที่ 4 ตัวอย่างผญาภาษิตที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์และบล็อกในอินเทอร์เน็ต.....	86
ภาพที่ 5 ลักษณะการเผยแพร่ผญาผ่านเว็บไซต์ในรูปแบบวิดีโอ ใน www.youtube.com	86
ภาพที่ 6 ตัวอย่างแฟนเพจที่เผยแพร่ผญาภาษิตในเฟสบุ๊ก	87
ภาพที่ 7 ภาพหน้าปกกลุ่มคนฮักผญา มูลมั่งอีสาน มรดกอีสาน	88
ภาพที่ 8 ตัวอย่างการเผยแพร่ผญาภาษิตบัญชีส่วนตัวทางเฟสบุ๊ก.....	88
ภาพที่ 9 สาเหตุของการลดน้อยลงและการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ของผญาภาษิตใน วิถีปฏิบัติในพื้นที่ภาคอีสาน	111
ภาพที่ 10 ตัวอย่างการใช้เฟสบุ๊กเพื่อการขัดเกลาทางสังคมผ่านผญาในกลุ่มเพื่อนในสังคม ออนไลน์.....	123
ภาพที่ 11 สรุปพลวัตการใช้ประโยชน์ผญาภาษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม. 174	

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย (Modernization) ตามแบบอย่างสังคมตะวันตก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเริ่มปรากฏอย่างเด่นชัด นับแต่รัฐบาลไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศ โดยในช่วงระยะเวลานั้นรัฐบาลได้มุ่งเน้นการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ทั้งระบบขนส่งมวลชน ระบบไฟฟ้า ระบบพลังงาน เพื่อเป็นระบบพื้นฐานในการรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยแผนพัฒนา ฉบับแรกนี้มีเป้าประสงค์ในการพัฒนาประเทศเพื่อการขยายตัวด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เพื่อให้ส่วนต่างๆ ของประเทศพัฒนาตาม ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 นั้น คือการเปลี่ยนแปลงของประเทศในทุกมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องปรับเปลี่ยนตามกระแสการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาการเกษตรเพื่อการส่งออก ผลของการพยายามปรับเปลี่ยนโครงสร้างประเทศทำให้ประชาชนไทยเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างมาก

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในระดับประเทศนั้นเกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2529) ที่มีเป้าหมายหลักในการพัฒนาชนบทให้ทุกพื้นที่ให้มีความทัดเทียมกับเมือง และประชาชนในชนบทมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทมีช่องว่างแคบลง กระแสการพัฒนาเริ่มขยายสู่พื้นที่อื่นๆ ในประเทศจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในระดับประเทศ ด้วยกระแสการพัฒนาประเทศที่ถาโถมสู่ทั้งเมืองและชนบทได้ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมที่เรียบง่าย คนไทยมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงตามอัตภาพไม่แก่งแย่งแข่งขัน มีความสัมพันธ์ของคนในสังคมแนบแน่นใกล้ชิด โดยมีลักษณะความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย จึงทำให้มีระบบเครือญาติที่เข้มแข็งและความสัมพันธ์ในชุมชนมีความแนบแน่นมั่นคง ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นทำให้สังคมไทยมีความเกื้อกูลและช่วยเหลือกันตลอดมา นอกจากนี้แล้วสังคมไทยยังมีลักษณะเด่นคือสมาชิกในสังคมให้ความสำคัญกับระบบอาวุโส โดยผู้

อาวุโสในครอบครัวและชุมชนสามารถตักเตือนสอนสั่งสมาชิกให้อยู่ในกรอบวัฒนธรรมอันดีงามและวิถีปฏิบัติที่สังคมกำหนด ซึ่งถือเป็นกระบวนการขัดเกลาและสั่งสอนที่ทำให้ลดปัญหาสังคมต่างๆ ได้อย่างไรก็ตามในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาลักษณะของสังคมไทยที่ได้กล่าวมาข้างต้นได้ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในมิติที่ซับซ้อนมากขึ้นตามกระแสการพัฒนาแบบตะวันตก สาเหตุหลักประการหนึ่งคือการเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติที่เป็นผลพวงจากการพัฒนาความทันสมัยแบบตะวันตกและระบบทุนนิยม ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างรวดเร็วตามสภาพสังคมและแนวทางการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลไทย ผลของกระบวนการดังกล่าวยังส่งผลให้สังคมไทยเกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ทั้งปัญหาความขัดแย้งในสังคม ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหาความไม่เท่าเทียม และปัญหาสังคมรูปแบบอื่นๆ

ชุมชนชนบทมีแนวโน้มการรับเอาความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมดังกล่าวอย่างเด่นชัด โดยประชาชนในชนบทได้ปรับเอาวิถีชีวิตเมืองและความทันสมัยเข้าสู่วิถีการดำเนินชีวิต อีกทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยก็มีบทบาทในการเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและกว้างขวาง ชนบทเริ่มมีการติดต่อสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ ที่ทันสมัย จนทำให้คุณภาพชีวิต วิถีการดำเนินชีวิต และความคิดความเชื่อของชาวชนบทเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก ชนบทภาคอีสานเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างชัดเจน โดยเฉพาะผลการเปลี่ยนแปลงต่อเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่เดิมสังคมอีสานเป็นสังคมยึดมั่นถือมั่นในธรรมเนียมปฏิบัติและกรอบประเพณีวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ โดยเฉพาะฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่ทำให้ชุมชนอีสานมีความเข้มแข็งอย่างมาก นอกจากนี้ชาวอีสานยังดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาธรรมชาติอย่างเรียบง่ายพอเพียงตามวิถีชาวนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวอีสาน สังคมอีสานในอดีตเป็นสังคมที่สงบสุขตามอัตภาพ ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของสังคมอีสาน คือชาวอีสานใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ทำให้คนในสังคมปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544) สังคมอีสานจึงมีวิถีชีวิตผูกพันกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวอีสานใช้วัฒนธรรมเพื่อการขัดเกลาและตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชาวอีสานในระดับปัจเจกและระดับสังคม จนทำให้วัฒนธรรมอีสานหลายประเภทกลายเป็นเครื่องมือที่ชาวอีสานใช้ธำรงสังคมมาโดยตลอด

บรรพบุรุษชาวอีสานนั้นเป็นนักคิดและได้สร้างวัฒนธรรมต่างๆ มากมายเพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนสังคมอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเครื่องมือสำคัญในการจัดระเบียบสังคมและการขัด

เกลาทางสังคม คือ ฃญา ฃญาเป็นวัฒนธรรมทางภาษาของชาวอีสานและพื้นที่ใกล้เคียง คือประเทศลาว(สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ซึ่งฃญานี้ถือเป็นวรรณศิลป์ที่สะท้อนภูมิปัญญาทางภาษาและการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน โดยชาวอีสานใช้ประโยชน์จากฃญาในหลายลักษณะ ทั้งเพื่อความบันเทิง เพื่อการสอนในเชิงศาสนาและปรัชญา รวมทั้งเพื่อการขัดเกลาทางสังคมและการควบคุมทางสังคมในลักษณะการเป็นคติเตือนใจในการดำเนินชีวิตในแนวทางที่เหมาะสม ฃญานั้นเกิดขึ้นเนื่องจากลักษณะของคนอีสานเป็นคนช่างสังเกต จดจำ วิเคราะห์ และสรุปผลของสภาวะปัญหาต่างๆ ทั้งทางด้านภูมิประเทศ ความทุกข์ยากและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จนสร้างเป็นบทเรียนไว้ให้ลูกหลานได้รู้จักการดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สร้างสังคมที่อบอุ่นช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยบทเรียนส่วนหนึ่งนั้นได้ร้อยเรียงเป็นบทฃญาในรูปแบบประโยคหรือกลอนที่มีความคล้องจองไพเราะ เพื่อสั่งสอน แนะนำ เตือนสติ และให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต (พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2547) อาจกล่าวโดยนัยยะหนึ่งได้ว่า ฃญาคือภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของชาวอีสานซึ่งใช้ติดต่อสื่อสาร เพื่อแสดงออกถึงความรู้สึก สติปัญญา และความเฉลียวฉลาดของผู้พูดหรือผู้ใช้ (บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล, 2544) เพราะฃญาเป็นถ้อยคำที่มีการเปรียบเทียบและต้องอาศัยการตีความจึงจะเข้าใจในความหมายที่แท้จริงที่ผู้กล่าวฃญาต้องการสื่อ ซึ่งโดยมากเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมอีสานให้แก่ลูกหลานชาวอีสานได้นำไปปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าฃญานั้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ากับชาวอีสานเป็นอย่างมาก ไม่ใช่เป็นเพียงศิลปะทางภาษาแต่ยังมีประโยชน์ในแง่ของการเป็นเครื่องมือทางสังคมอีกด้วย

ฃญามีหลายประเภทและมีบทบาทในสังคมวัฒนธรรมอีสานที่แตกต่างกัน โดยฃญาสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ฃญาเกี่ยว ฃญาอวยพร ฃญาปริศนาธรรม และฃญาภาษิต ซึ่งแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันทั้งเนื้อหาของบทฃญาและบทบาทที่มีต่อสังคม โดยฃญาเกี่ยวนั้นจะมีเนื้อหาที่ค่อนข้างเกี่ยวข้องกับเรื่องหนุ่มสาว โดยหนุ่มสาวจะใช้บทฃยานี้สนทนาเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลินและการเกี้ยวพาราสี ในส่วนฃญาปริศนาธรรมนั้นใช้ในการทนายปริศนาธรรมเพื่อการประเทืองปัญญา ซึ่งฃญาชนิดนี้ใช้อย่างแพร่หลายในการประกอบพิธีกรรมของพระสงฆ์ที่มุ่งเน้นการจรรโลงใจและกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ของผู้รับสารในสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อ ส่วนฃญาอวยพรนั้นเป็นฃญาที่ผู้อาวุโสในสังคมใช้กล่าวให้พรเพื่อเป็นสิริมงคลในชีวิต เช่น ในพิธีมงคลหรือการเดินทางไกลของลูกหลาน และสุดท้ายคือฃญาภาษิตที่มีบทบาทในด้านสังคมอย่างเด่นชัด โดยนักปราชญ์อีสานยกย่องฃญาชนิดนี้ว่าเป็นสุดยอดฃญา (อุดม บัวศรี, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2557) ซึ่งบทบาทของฃญาภาษิตเด่นชัดในเรื่องการอบรมสั่งสอนและตักเตือนสมาชิกในสังคม โดยฃญาภาษิตมีบทบาทเพื่อการ

ขัดเกลาทางสังคมให้สมาชิกมีความประพฤติที่เหมาะสมและควบคุมสังคมให้ดำเนินตามแนวทางที่เคยดำรงมาอย่างเป็นแบบแผน ในสมัยโบราณนั้นชาวอิสานใช้ฉญาภาษิตเป็นเครื่องมือถ่ายทอดบอกกล่าว วิถีปฏิบัติตนที่กลั่นกรองและประพันธ์จากประสบการณ์ของบรรพบุรุษที่ได้ลองผิดลองถูกจนเป็นคำสอนที่สามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของอนุชนตามแนวทางที่ถูกที่ควร การใช้ฉญาภาษิตยังนิยมพูดเพื่อเพิ่มสติปัญญาและจรรโลงใจของทั้งผู้สื่อสารและผู้รับสาร

ชาวอิสานใช้ประโยชน์จากฉญาภาษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม กล่าวคือชาวอิสานใช้ฉญาเพื่อสั่งสอนอบรมคนในสังคมให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่มีปัญหา ทั้งยังใช้เพื่อลดการกระทำผิดบรรทัดฐานทางสังคมของสมาชิกในสังคม โดยฉญาภาษิตสามารถใช้สอนชาวอิสานทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว และระดับสังคม การใช้ฉญาบอกกล่าวสิ่งที่ชาวอิสานควรปฏิบัติในระดับปัจเจกบุคคล เช่น **“เกิดเป็นคนให้หาความู้จ้งปู้ลู่เป็นควายไถนา”** ซึ่งใช้สอนให้เป็นคนที่ไม่หาความรู้ จะได้มีความรู้เพื่อขจัดความโง่เขลาของตน หรือบทผญาที่กล่าวว่า **“อยากกินหลายได้กินท่อย่อย อยากกินน้อยได้กินทอไต้มือ”** ที่มุ่งสอนให้ดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง ไม่โลภมาก ดำเนินชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเป็นคำสอนที่ส่งผลให้คนอิสานมีการปฏิบัติตนที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

ส่วนในระดับครอบครัวก็มีบทผญาที่ใช้สอนให้ชาวอิสานมีแนวคิดและการปฏิบัติที่ทำให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง เช่น **“หนูกัดเลื้อจ้งเห็นคุณแม่ว ลูกแขวนแอมจ้งเห็นคุณพ่อแม่”** หมายถึง ลูกหลานต้องมีความกตัญญูต่อบิดามารดา ไม่ใช่ถึงบิดามารดาแค่นั้นมีความทุกข์เท่านั้น หรือบทผญาที่ว่า **“พงศ์พันธุ์เชื้อตาดายายพ่อแม่เฮานั้น ควรที่นบอบไว้อยไวที่สูง”** หมายความว่า ลูกหลานควรให้ความเคารพพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ให้อยกยูดคุณนั้นไว้ในที่สูง ฉญาภาษิตที่ยกตัวอย่างข้างต้นนั้นผู้เฒ่าผู้แก่จะใช้สอนลูกหลาน หรือบทผญาอีกบทที่กล่าวว่า **“ผัวเมียนี้กูมึงอย่าให้ว่า ให้เอิ้นข่อยและเจ้าจนชั่วชิวัง”** ที่ใช้สอนเรื่องการพูดของสามีภรรยาว่าต้องพูดจาให้ไพเราะต่อกัน เพื่อให้ไม่เกิดปัญหาการทะเลาะกันในครอบครัว จะเห็นได้ว่าฉญาภาษิตมีบทบาทต่อการขัดเกลาสังคมของชาวอิสานในลักษณะการทำให้เกิดการรับรู้บทบาทหน้าที่และวิถีปฏิบัติตนต่อคนในครอบครัว โดยฉญาภาษิตข้างต้นนั้นมุ่งเน้นการสอนให้ลูกหลานมีความกตัญญูต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษ เชื่อฟังคำสอนและตอบแทนผู้มีพระคุณ และอีกหนึ่งบทนั้นกล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติตนของสามีภรรยาเพื่อให้ครอบครัวเป็นสุข

ผญายังมีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมในระดับสังคม กล่าวคือชาวอิสานใช้ฉญาบอกสอนให้ทุกคนอยู่ร่วมกันภายใต้บรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดไว้ เช่น **“ผักอีตุ้เตี้ย ต้นตำไบตก กกบ่ทันฝั่ง**

แนบ สัจมาจิฉุมดอก ฮากปัทนยังพื้น สัจมาปลันปงใบ” ซึ่งเปรียบเทียบหญิงสาววัยรุ่นกับต้นแมงลัก โดยมีความหมายโดยนัยว่าต้นแมงลักที่ต้นเดี่ยวรากไม่หยั่งดินกลับรีบออกดอกผลิใบบานสะพรั่ง ซึ่งเปรียบกับหญิงสาววัยรุ่นที่เร่งรีบแต่งงานและมีลูกก่อนวัยอันควร ซึ่งเป็นการนำเอาคำสอนอันเป็นบรรทัดฐานทางสังคมมาสอนในรูปแบบพจนานุกรม หรืออีกบทที่สอนให้ชาวอีสานมีความสามัคคีที่มักจะพบการใช้ประโยชน์ผ่านการบรรยายและจัดรายการต่างๆ ที่กล่าวว่า **“สามัคคีกันไว้ คือข้าวเหนียวหนึ่งใหม่ อย่าได้เพแตกฮ้างคือน้ำถักข้าวเหนียว”** ซึ่งเปรียบชาวอีสานให้สามัคคีดังข้าวเหนียวที่หนึ่งสุกใหม่ๆ โดยเป็นคำสอนที่มุ่งสอนให้สมาชิกในสังคมรักใคร่กลมเกลียวกัน ส่งผลต่อการเป็นอันหนึ่งอันเดียวของคนในสังคม

นอกจากนี้พจนานุกรมเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย เนื่องจากพจนานุกรมสามารถประพันธ์ขึ้นใหม่ได้ตลอดเวลา โดยพจนานุกรมที่ถูกแต่งขึ้นจากนักปราชญ์อีสานสมัยใหม่เรียกว่า พจนาร่วมสมัย (สำลี รักสุทธี, 2540) ซึ่งจะประพันธ์ขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยและบริบทของสังคมปัจจุบัน ดังนั้นพจนานุกรมและพจนานุกรมอื่นๆ จึงเป็นวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดอยู่ในสังคมอีสานโดยไม่มีวันเลือนหายไป เห็นได้จากในปัจจุบันนี้มีการนำเสนอพจนานุกรมทุกประเภท รวมทั้งพจนานุกรมที่ถูกใช้มาแต่โบราณและพจนาร่วมสมัยผ่านสื่อต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งหนังสือ งานวิจัย วิทยุ โทรทัศน์ การแสดงหมอลำ รวมทั้งในอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเฟซบุ๊กที่มีการรวมตัวของกลุ่มคนอีสานที่ชื่นชอบในบทพจนานุกรมและเสนอแลกเปลี่ยนบทพจนานุกรมต่างๆ แก่สมาชิกทุกวันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพจนานุกรมและพจนานุกรมเพื่อความบันเทิง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพจนานุกรมมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการนำเสนอและการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกันออกเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ชาวอีสานในปัจจุบันยังคงใช้ประโยชน์จากพจนานุกรมเพื่อสอนลูกหลานในช่องทางต่างๆ ที่เคยมีมาในสังคมอีสานในอดีต ทั้งการบอกสอนคนในครอบครัวโดยผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้เกี่ยวกับพจนานุกรม การจัดรายการของนักจัดวิทยุ หรือแม้แต่ช่องทางใหม่ๆ ดังกล่าวข้างต้น พจนานุกรมจึงเป็นเสมือนกลไกหนึ่งของสังคมที่มีการเคลื่อนไหวอย่างเป็นพลวัต ทั้งชุมชนในภาคอีสานและพื้นที่สังคมออนไลน์ซึ่งเป็นกลุ่มสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่พจนานุกรมมีบทบาทในปัจจุบันนี้

พัฒนาการของการใช้ประโยชน์พจนานุกรมในอดีตจนถึงปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงตลอดมา เนื่องจากบริบททางสังคมอีสานนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย พจนานุกรมจึงมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบการนำเสนอ การใช้คำ บทบาทหน้าที่และการใช้ประโยชน์ หรือแม้กระทั่งความเข้าใจของคนอีสานที่มีต่อพจนานุกรมที่คลาดเคลื่อนไปจากเดิม ดังนั้นการศึกษา

พัฒนาการของการใช้ประโยชน์ผลงาษิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาวิจัย ทั้งในเชิงวิชาการและแนวทางการพัฒนามนุษย์และสังคม โดยผู้ศึกษาสนใจศึกษาผลงาษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมของชาวอีสานในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้สามารถเข้าใจบทบาทหน้าที่ของผลงาษิตที่มีอิทธิพลต่อสังคมอีสานในเชิงพลวัตและในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม การศึกษาจะครอบคลุมด้านการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของผลงาษิตเชิงพลวัตและการใช้ประโยชน์ในเชิงสังคม โดยศึกษาในเชิงเปรียบเทียบผ่านช่วงเวลาที่มึนัยต่อการเปลี่ยนแปลงของผลงาษิตในช่วงต่างๆ รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ผลงาษิตในสังคมอีสาน และประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ผลงาษิตในสังคมอีสานด้วย

นอกจากความสนใจในการศึกษาประเด็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว การศึกษาในครั้งนี้ยังเป็นการรวบรวม แปลความหมายและตีความหมายบทผลงาษิตในมุมมองการขัดเกลาทางสังคม พร้อมทั้งศึกษาการใช้ประโยชน์ในลักษณะเปรียบเทียบไปพร้อมกับพลวัตของสังคมอีสานในอดีตและบริบทสังคมปัจจุบัน เพื่อหาแนวทางสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเพื่อให้ลูกหลานชาวอีสานได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป นอกจากนี้แล้วยังมุ่งเสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูผลงาษิตเพื่อประโยชน์ในการขัดเกลาทางสังคมให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมอีสานสมัยใหม่ ซึ่งจะทำให้ผลงาษิตนั้นไม่เลือนหายไปจากสังคมอีสานและยังสามารถดำรงหน้าที่เป็นกลไกเกื้อหนุนให้สังคมอีสานมีความมั่นคงและเป็นเครื่องมือในการสอนชาวอีสานในข้อปฏิบัติที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมต่อไป

โดยสรุปการศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงพลวัตของการเปลี่ยนแปลงและการใช้ประโยชน์ผลงาษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาอย่างมากก่อนที่ผลงาษิตซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางภาษาอันล้ำค่าของชาวอีสานที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษจะถูกปรับเปลี่ยนและเลือนหายไปจากวิถีปฏิบัติของชาวอีสาน รวมทั้งยังจะเป็นประโยชน์ในการเป็นฐานข้อมูลให้ผู้ที่สนใจในผลงาษิตได้ศึกษาต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) ศึกษาพัฒนาการของผลงาภษิตในประเด็นช่องทางการเผยแพร่ การเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาของบทผลงา การเปลี่ยนแปลงด้านผู้ใช้ประโยชน์ และการเปลี่ยนแปลงของบทบาทหน้าที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2) วิเคราะห์การใช้ประโยชน์ของผลงาภษิตในสังคมวัฒนธรรมอีสานในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม
- 3) เสนอแนวทางการเผยแพร่ผลงาภษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้มีผู้ศึกษากำหนดประเด็นหลักในการศึกษาไว้ 3 ประเด็น ได้แก่

- 1) ศึกษาพัฒนาการของผลงาภษิต โดยในประเด็นนี้จะศึกษาช่องทางการเผยแพร่ การเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาของบทผลงา การเปลี่ยนแปลงด้านผู้ใช้ประโยชน์ และการเปลี่ยนแปลงของบทบาทหน้าที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2) วิเคราะห์เนื้อหาของผลงาภษิตเชิงเปรียบเทียบระหว่างผลงาภษิตโบราณและผลงาร่วมสมัย โดยศึกษาตีความบทผลงาและแนวทางการใช้ประโยชน์ของผลงาภษิตในสังคมวัฒนธรรมอีสานในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม
- 3) ศึกษาการใช้ประโยชน์ผลงาภษิตในบริบทสังคมปัจจุบันและเสนอแนวทางการเผยแพร่ผลงาภษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม

ขอบเขตเชิงประชากร

การศึกษารั้งนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งกลุ่มประชากรที่มีความแตกต่างในด้านการใช้ประโยชน์ผลงาภษิตที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมเนื้อหาของการศึกษาในลักษณะความเป็นพลวัต โดยเน้นกลุ่มประชากรที่ยังมีการใช้ผลงาภษิตอยู่ในปัจจุบัน 5 กลุ่ม ได้แก่

- 1) ผู้เฒ่าผู้แก่ คือ ผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์ผลงามาแต่อดีต เช่น ผู้มีความรู้เรื่องผลงา ผู้เผยแพร่ผลงา หมอพราหมณ์ หมอสูตร เป็นต้น
- 2) พระสงฆ์ที่ใช้ผลงาภษิตในการเทศน์และสั่งสอนชาวบ้าน
- 3) กลุ่มบุคคลที่ใช้ผลงาสร้างความบันเทิง เช่น หมอลำ นักแต่งเพลง พิธีกร นักจัดรายการวิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น

4) นักวิชาการ ได้แก่ นักวิชาการ อาจารย์ และนักวิจัยที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับผญา

5) กลุ่มผู้ใช้ผญาในอินเทอร์เน็ต ได้แก่ กลุ่มผู้นำเสนอผญาและโต้ตอบทางเฟซบุ๊กและสื่อออนไลน์

ต่างๆ

ขอบเขตเชิงพื้นที่

พื้นที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นลักษณะพื้นที่ที่ปรากฏการใช้ผญาภาษิตและยึดตามกลุ่มประชากรที่มีบทบาทในการใช้ผญาภาษิตในสังคมอีสาน โดยเน้นกลุ่มผู้ใช้ผญาภาษิต 2 ประเภท คือ ผญาภาษิตโบราณและผญาภาษิตร่วมสมัย จึงทำให้พื้นที่การวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่ ได้แก่

1) จังหวัดในภาคอีสานที่มีประวัติหรือมีข้อมูลบ่งชี้ว่ามีการใช้ผญาภาษิตกันมาก หรือมีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านผญาภาษิต โดยผลการศึกษาเบื้องต้นพบว่า มีพื้นที่ศึกษาตามเงื่อนไขดังกล่าว 7 จังหวัดในภาคอีสาน ได้แก่ มหาสารคาม ขอนแก่น อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ อำนาจเจริญ และศรีสะเกษ

2) พื้นที่ในอินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่เครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเฟซบุ๊ก ที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผญาประเภทต่างๆระหว่างกลุ่มคนรักผญา และต้องการอนุรักษ์ผญา โดยมีเป้าหมายจะศึกษาจากกลุ่มต่างๆ ดังนี้ ผญาพาเพลิน กลุ่มคนรักผญา...มุขมั่งอีสาน มรดกอีสาน เพจผญาสมัย กลุ่มสมาคมคนรักผญา กลุ่มผญาอีสานบ้านเฮา ผญาภีวัฒน์...อนุรักษ์วัฒนธรรมอีสาน ผญาอีสานโบราณและกลุ่มบัวคนไกล...ผญาอ่อย และอื่นๆ ซึ่งกลุ่มประชากรในพื้นที่เครือข่ายสังคมออนไลน์นี้ผู้ศึกษาเลือกศึกษาผู้ที่เผยแพร่ผญาและผู้โต้ตอบในกระดานความคิดเห็น

1.4 นิยามเชิงปฏิบัติการ

ผญา หมายถึง ถ้อยคำ สำนวน โวหารที่อยู่ในรูปแบบประโยคหรือกลอย ผ่านการร้อยเรียงอย่างมีวรรณศิลป์และมีความหมายที่ลึกซึ้ง

ผญาภาษิต หมายถึง ผญาที่ใช้ในการแนะนำ อบรม สั่งสอนให้ผู้ฟังประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียม จารีต ประเพณีอันดีงามของสังคม

พลวัตของการใช้ผญา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการนำเสนอ เนื้อหา และการใช้ประโยชน์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การขีดเส้นทางสังคม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้กฎระเบียบต่างๆของสังคม ทั้งรูปแบบที่เป็น การเรียนรู้ทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้มีพฤติกรรมสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม และเป็น กระบวนการเพื่อพัฒนาตัวตนเพื่อเป็นที่ยอมรับของสังคม

ภาษาอีสาน หมายถึง ภาษาถิ่นที่ใช้ในการสนทนาของคนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของไทย รวมทั้งกลุ่มทางวัฒนธรรมที่ใช้ภาษาเดียวกัน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคในสังคมอีสานนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2) ทราบถึงการใช้ประโยชน์ของภูมิภาคในบทบาทหน้าที่ของภูมิภาคในฐานะเครื่องมือการขีดเส้นทางสังคมจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 3) ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ของภูมิภาคในเชิงพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม
- 4) ทราบถึงแนวทางการอนุรักษ์ภูมิภาคเพื่อเป็นวัฒนธรรมทางภาษาของชาวอีสาน
- 5) เป็นประโยชน์ในการนำเสนอความสำคัญของภูมิภาคในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวอีสาน เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องภูมิภาคได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

การศึกษาวิจัยเรื่องพลวัตของการใช้ประโยชน์ผืนนาในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม มุ่งเน้นการศึกษาบทบาทหน้าที่ของผืนนาต่อสังคมอีสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์บทผืนนาโดยมีแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เพื่อประกอบการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

- 2.1.1 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม
- 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับคติชนวิทยาและบทบาทหน้าที่ของคติชนต่อสังคม
- 2.1.3 แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม
- 2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมอีสาน

2.1.1 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural – Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมเป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลในทางสังคมศาสตร์ ซึ่งแม้ทฤษฎีนี้ จะได้รับการวิพากษ์จากนักวิชาการอย่างมากว่ามีจุดบกพร่องในการวิเคราะห์สังคม แต่ทฤษฎีนี้ก็ยังคงเป็นทฤษฎีที่มีความสำคัญจนถึงปัจจุบันและไม่ได้พ้นสมัย (สุเทพ สุทธภัสสข, 2540) โดยทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมเป็นทฤษฎีที่มองสังคมว่าเป็นระบบๆ หนึ่งที่แต่ละระบบย่อยนั้นแยกกันทำหน้าที่ แต่การทำหน้าที่ของระบบย่อยในสังคมนั้นมีความเกี่ยวโยงและสัมพันธ์กัน ดังนั้นทุกสิ่งอย่างที่เกิดขึ้นอยู่ภายใต้ระบบสังคมเดียวกันจึงมีความเกี่ยวข้องกันเชิงหน้าที่ เพื่อให้สังคมไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (Jonathan H. Turner, 2006)

นักสังคมวิทยาในกลุ่มโครงสร้าง-หน้าที่นิยมในระยะแรกที่มีความสำคัญ คือ เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) ซึ่งเป็นผู้อุปมาสังคมกับสิ่งมีชีวิตหรืออินทรีย์ โดยสเปนเซอร์มองว่าสังคมนั้นประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่คล้ายคลึงกับอินทรีย์สาร โดยส่วนต่างๆ นั้นมีการพึ่งพาอาศัยกันและกัน นอกจากนี้แล้วระบบต่างๆ ที่อยู่ภายในสังคมจะมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้เกิดความอยู่รอดและพัฒนาการต่อไปของสังคมมนุษย์ สเปนเซอร์ยังได้กล่าวถึงโครงสร้างสังคมว่า ระบบต่างๆ ในสังคมจะวิวัฒนาการไปในแนวทางที่ความแตกต่างกันมากขึ้น แม้มา

จากจุดเริ่มต้นเดียวกันก็ตาม แต่มนุษย์ก็จะสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นได้เสมอ เช่น การสร้างกลไกการควบคุมและการช่วยเหลือกันของคนในสังคม

การอุปมาที่กล่าวมาข้างต้นของสเปนเซอร์นั้นทำให้เกิดฐานคติที่เกี่ยวข้องกับสังคม 3 ประการ คือ 1) สังคมเป็นระบบหนึ่งๆ 2) ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน และ 3) ระบบนั้นมีขอบเขตที่แน่นอน ซึ่งข้อสรุปทั้ง 3 ประการนั้นมีนักสังคมวิทยาได้ให้คำอธิบายที่กว้างขึ้นว่า

1) สังคมในฐานะเป็นระบบ มีอาณาเขตแน่นอนเป็นสังคมที่วางระเบียบตนเอง ควบคุมตนเอง มีการพึ่งพาอาศัยกัน และรักษาคุณภาพนั้นไว้ได้

2) ในฐานะที่เป็นระบบบำรุงรักษาตัวเองไว้ได้นั้น สังคมจะมีความต้องการจำเป็นพื้นฐานจำนวนหนึ่ง และเมื่อสามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นพื้นฐานเหล่านั้นได้ จะทำให้สังคมดำรงอยู่ พึ่งพาอาศัยกัน และรักษาคุณภาพนั้นไว้ได้

3) ระบบการบำรุงรักษาตนเองจะมุ่งตอบสนองความต้องการของส่วนประกอบต่างๆ ของสังคม เพื่อรักษาการพึ่งพากันและระบบคุณภาพ

4) สังคมจะต้องมีโครงสร้างแบบใดแบบหนึ่งขึ้นมา เพื่อเป็นหลักประกันในการพึ่งพา ดุลยภาพและการมีชีวิต (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551)

โดยสรุปแล้วสเปนเซอร์และนักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้อุปมาสังคมกับสิ่งมีชีวิต โดยมองว่าสังคมนั้นเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งระบบสังคมมีวิวัฒนาการโดยกิจกรรมทางสังคมและมีกลไกในการสร้างส่วนประกอบต่างๆ ของสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นพื้นฐานของสังคม โดยส่วนประกอบต่างๆ เหล่านี้เหมือนกับอวัยวะในร่างกาย ซึ่งหากมีความจำเป็นที่ได้ใช้ประโยชน์ก็จะยังคงอยู่ และสังคมจะสร้างโครงสร้างและกิจกรรมที่สังคมต้องการขึ้นมาใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เพื่อให้เกิดการพึ่งพาและรักษาคุณภาพของสังคม ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่เป็นพื้นฐานของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมในเวลาต่อมา

นักสังคมวิทยาในกลุ่มโครงสร้าง-หน้าที่นิยมที่สามารถอธิบายคำว่า “หน้าที่” ได้อย่างชัดเจนได้แก่ ทาลคอตต์ พาร์สัน (Talcott Parson) ซึ่งได้อธิบายหน้าที่และการบูรณาการทางสังคม หรืออธิบายการกระทำต่อกันของส่วนต่างๆ ในสังคมและกิจกรรมต่างทางสังคมว่าเกิดขึ้นจากความต้องการจำเป็นเชิงหน้าที่ (functional requisite) ดังนั้นการกระทำทางสังคมหรือกิจกรรมทางสังคมในเชิงหน้าที่จะมีผลเพื่อความเป็นระเบียบของสังคม พาร์สันได้เผยแพร่หนังสือ The social system และผลงานอื่นๆ โดยได้ให้ความสนใจอย่างมากต่อโครงสร้างของสังคมและระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อ

กัน ซึ่งโครงสร้างต่างๆเหล่านี้ถือว่ามีลักษณะสนับสนุนเกื้อกูลต่อกัน และมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดดุลยภาพทางพลวัต (สุเทพ สุทรเกษิข, 2540)

สุภางค จันทวนิช (สุภางค จันทวนิช, 2552) ได้อธิบายแนวคิดของพาร์สันเกี่ยวกับเรื่อง “ระบบสังคม” และ “หน้าที่” ว่าหน้าที่คือ กลุ่มกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม โดยพาร์สันมองว่าสังคมเป็นระบบ และหน้าที่คือกิจกรรมทางสังคมที่มีเพื่อตอบสนองความต้องการของระบบ ดังการเกิดขึ้นของกิจกรรมทางสังคมใดกิจกรรมหนึ่งในสังคมหนึ่งนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมนั้นๆ โดยการทำความเข้าใจระบบสังคมต้องเข้าใจหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) การปรับตัว (Adaptation) คือการที่สังคมจัดให้มีการปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมรวมทั้งความต้องการของระบบ ดังนั้นสังคมจะมีกระบวนการในการจัดการไม่ว่าจะเป็นการขัดเกลาทางสังคม (socialization) เพื่อให้เกิดการปรับตัวและสังคมยังดำเนินต่อไปได้ 2) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) คือการที่สังคมมีเป้าหมายและระบบต่างๆในสังคมก็ร่วมกันทำหน้าที่เพื่อการบรรลุเป้าหมายของสังคมนั้น 3) บูรณาการ (Integration) คือ สังคมแต่ละสังคมนั้นมีระบบย่อยที่แตกต่างกัน และมีกิจกรรมต่างๆของระบบย่อยดำเนินอยู่ การบูรณาการกิจกรรมต่างๆในระบบย่อยต่างๆจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำ 4) การรักษาแบบแผน (Pattern maintenance) คือ การธำรงแบบแผนของของสังคมและแรงจูงใจของคนในสังคม เพื่อให้รักษาแบบแผนของสังคม ซึ่งถือเป็นแนวทางในรูปแบบอนุรักษนิยม พอจะสรุปได้ว่าพาร์สันให้ความสำคัญกับระบบในสังคมและหน้าที่ โดยแต่ละระบบต้องกระทำหน้าที่และกิจกรรมต่างๆทางสังคมของตนเพื่อรักษาและธำรงสังคมที่ดีไว้

โรเบิร์ต เมอร์ตัน (Robert Merton) ได้อธิบายแนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยมที่สามารถอธิบายหน้าที่ของสิ่งต่างๆเชิงโครงสร้าง-หน้าที่นิยมที่เห็นได้อย่างชัดเจน โดยได้เสนอแนวคิดไว้ 3 ประการ ดังนี้

1) ความเป็นเอกภาพเชิงหน้าที่ของระบบสังคม (functional unity) การบูรณาการทางสังคมเป็นความจำเป็นพื้นฐานเพื่อควมมีเอกภาพของระบบสังคม

2) ความเป็นสากลภาพเชิงหน้าที่ของสิ่งต่างๆในสังคม (universal unity) ถ้าองค์ภาวะทางสังคมใดที่ยังอยู่ในระบบสังคมแสดงว่าองค์ภาวะนั้นยังมีหน้าที่ โดยเป็นผลทางบวกต่อบูรณาการทางสังคม โดยเมอร์ตันเสนอหน้าที่ขององค์ภาวะทางสังคมหรือของต่างๆในสังคมไว้ 4 ลักษณะ คือ (1) มีหน้าที่ชัดเจน (2) มีหน้าที่แฝง (3) ไม่มีหน้าที่ชัดเจน (4) ไม่มีหน้าที่อย่างแอบแฝง

3) ความขาดไม่ได้ของสิ่งต่างๆเชิงหน้าที่ในสังคม (indispensability) เมอร์ตันเชื่อว่าถ้าองค์ภาวะหรือสิ่งต่างๆในสังคมที่ดำเนินอยู่มีปัญหาที่จะเกิดสิ่งต่างๆเกิดขึ้นมา หรือสังคมจะสร้างสิ่งแทนมาทำหน้าที่แทนได้ ซึ่งเรียกว่าแนวคิดตัวเลือกเชิงหน้าที่ (functional alternatives of functional equivalents) และตัวทดแทนเชิงหน้าที่ (functional substitutes) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551)

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นเมอร์ตันยังได้เสนอความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ว่า หน้าที่มี 2 ลักษณะคือ หน้าที่แจ้ง (manifest functions) และหน้าที่แฝง (latent functions) (สุเทพ สุทธเกษัช, 2540) โดยหน้าที่แจ้งคือหน้าที่ที่เกิดจากการจงใจให้เกิดผลเช่นนั้น เช่น ครูสอนหนังสือเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ส่วนหน้าที่แฝงนั้นคือหน้าที่ที่เกิดจากความไม่จงใจ เช่น นักเรียนไปโรงเรียนแล้วได้เพื่อนด้วย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ พอจะสรุปได้ว่าทฤษฎีนี้มีองค์ประกอบด้วยกัน 2 ส่วน คือ 1) โครงสร้างสังคม (Social Structure) ซึ่งโครงสร้างทางสังคมจะมีลักษณะที่เป็นรูปแบบถาวรที่เกิดมาจากความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งลักษณะที่เรียกว่าโครงสร้างจะใหญ่และเปลี่ยนแปลงได้ยาก 2) หน้าที่ทางสังคม (Social Functions) เป็นส่วนที่ทำหน้าที่เชื่อมโครงสร้างสังคมแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน ทำให้สังคมทั้งระบบเกิดการประสานงาน เมื่อนำทั้ง 2 องค์ประกอบมารวมกันแล้วเป็นแนวความคิดของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ดังนั้นทั้งโครงสร้างทางสังคมและหน้าที่ทางสังคมมีผลต่อกัน ในการสร้างความมั่นคงและสมดุลทางสังคม (John J. Macionis, 1993)

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมยังเป็นทฤษฎีแม่บทที่มีอิทธิพลต่อสังคมศาสตร์อย่างมาก ปัจจุบันนี้ยังสามารถนำทฤษฎีนี้มาใช้วิเคราะห์หน้าที่ของวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่มีอยู่ในสังคมได้ ซึ่งในการศึกษาเรื่องพลวัตการใช้ประโยชน์ของผญาในฐานะการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมนี้ศึกษาหน้าที่ของผญาที่มีต่อสังคมอีสาน ว่าผญามีหน้าที่อย่างไรและผญามีการปรับเปลี่ยนองค์ภาวะและหน้าที่ไปอย่างไรบ้าง เพื่อการคงอยู่ในสังคมอีสาน ดังนั้นทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมจะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของผญาภาคีในสังคมและวัฒนธรรมอีสานนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งทฤษฎีนี้มองว่าวัฒนธรรมในส่วนต่างๆ ของสังคมมีหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ความมั่นคงทางสังคม และความมั่นคงทางด้านจิตใจ โดยวัฒนธรรมที่กล่าวมานั้นรวมถึงเรื่องเล่า เพลง การละเล่น ความเชื่อ พิธีกรรม (ศิราพร ณ ถลาง, 2552) ดังนั้นทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมจึงมีความเกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นฐานในการวิเคราะห์หน้าที่และการใช้ประโยชน์ผญาในสังคมนั่นเอง

2.1.2 แนวคิดคติชนวิทยาและบทบาทหน้าที่ของคติชนต่อสังคม

การศึกษานี้มีความเกี่ยวข้องและจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับคติชนวิทยา เนื่องจากผญานัน้ถือเป็นวฒนธรรมกลุ่มชน ดั้งนั้นจึงเป็การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ของวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชนที่มีแนวคิดคติชนวิทยาเป็แนวคิดที่สามารถอธิบายถึงความสำคัญนี้ได้ โดยรายละเอียดของแนวคิดนี้ มีดังต่อไปนี้

ความหมายและความเป็นมาของคติชนวิทยา

คติชนวิทยาเป็วิชาที่กำเนิดในสังคมตะวันตกและพัฒนามานานกว่า 150 ปี แต่ในประเทศไทยแนวคิดเรื่องคติชนเพิ่งเริ่มศึกษาได้ไม่เกิน 50 ปี โดยนักวิชาการในประเทศไทยเริ่มศึกษานิทานพื้นบ้าน วรรณกรรมไทย ปริศนาคำทาย หมอลำ และวัฒนธรรมด้านต่างๆของไทย โดยในช่วงแรกนักวิชาการไทยแปลคำว่า “คติชนวิทยา” มาจากคำว่า Folklore ในภาษาอังกฤษ โดยคำว่า Folklore มีความหมายหลายความหมาย ทั้งคติชนชาวบ้าน คติชาวบ้าน คติชนวิทยา และวัฒนธรรมพื้นบ้าน สอดคล้องกับพระยาอนุমানราชชน (2524) ได้อธิบายคำว่า Folklore ว่าหมายถึงความรู้ปรัมปราของชาวบ้าน ซึ่งหมายถึงความถึงวิชาอันเกี่ยวข้องกับปรัมปราคติที่ชนชั้นชาวบ้านที่ไม่รู้จักหนังสือสอนหรือเอาอย่างและเล่าสืบทอดมาด้วยการจำ เช่น นิยาย นิทาน ภาษิต ปริศนา คำทาย คติความเชื่อ ความรู้ เช่น ยากกลางบ้าน การหุงข้าวให้หมูนหม้อเวียนขวา เหล่านี้ เป็นต้น

ศิริพร ณ ถลาง (ศิริพร ณ ถลาง, 2552) ได้กล่าวถึงที่มาของคำว่า “คติชน” และ “คติชนวิทยา” ไว้ว่าการเริ่มใช้สองคำข้างต้นมาจากกิ่งแก้ว อรรถการ ซึ่งจบปริญญาเอกด้านคติชนวิทยาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ได้นำวิชาคติชนวิทยามาเผยแพร่แก่วงวิชาการไทย โดยเป็นผู้เสนอคำว่า “คติชน” เพื่อใช้เรียกข้อมูลซึ่งเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม และคติชนวิทยา เพื่อใช้เรียกวิชาอันเป็ศาสตร์หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเชิงบอกเล่ารูปแบบหนึ่งของกลุ่มชนที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

พรสวรรค์ สุวรรณศรี (พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2547) ได้สรุปความหมายของ “คติชนวิทยา” โดยแยกออกเป็ 3 ประเด็น ดังนี้

- 1) คติชนวิทยา หมายถึงความรู้ในด้านต่างๆของชาวบ้าน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ นิทานประเภทต่างๆ พิธีกรรม สุภาษิต เพลง คำพังเพย เป็นต้น
- 2) คติชน มักใช้ภาษาพูดเป็วิธีถ่ายทอด

3) คติชนวิทยา เป็นความรู้ที่แพร่หลายทั่วไป ที่ชาวบ้านสั่งสมกันมานานจากประสบการณ์ การเรียนรู้สืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนในฐานะที่เป็นความรู้ธรรมดา แตกต่างจากความรู้ทาง วิทยาศาสตร์

นอกจากนี้แล้วยังมีนักวิชาการที่กล่าวถึงลักษณะของคติชนว่ามี 5 ประการ ดังนี้

- 1) คติชนเป็นสิ่งที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษ โดยผ่านการสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน
- 2) คติชนเป็นสิ่งที่เป็นอมตะ
- 3) ไม่ทราบแหล่งที่มาหรือผู้ประดิษฐ์คิดค้น
- 4) สืบทอดด้วยการบอกเล่า โดยในช่วงแรกนั้นเป็นการบอกเล่าในลักษณะมุขปาฐะ
- 5) สืบทอดด้วยการปฏิบัติจดจำต่อ ๆ กันมา และรักษาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ, 2531)

โดยสรุปแล้ว “คติชนวิทยา” เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี ความรู้ ความเชื่อ วัฒนธรรม เพลง ภาษิต คำพังเพย พิธีกรรม และอื่นๆของชาวบ้าน โดยคติชนจะเป็นมรดกของกลุ่ม ชนนั้นๆ ที่ผ่านการมุขปาฐะมารุ่นต่อรุ่น จนกลายเป็นชุดความรู้และประสบการณ์ที่ส่งผลต่อ พฤติกรรมของคนในสังคม และมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในเวลาต่อมา คติชนสามารถสะท้อน ให้เห็นถึงวิถีคิดและวิถีปฏิบัติของกลุ่มชนนั้นๆ ได้ อย่างไรก็ตามการศึกษาในเรื่องคติชนวิทยานั้นจะ ครอบคลุมหลายสาขา เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และวรรณคดี จึงเป็นเรื่องยากที่จะกำหนด ขอบข่ายของวิชาคติชนวิทยาให้แน่ชัดตายตัว เพราะมิติที่เกี่ยวข้องกับคติชนวิทยาเป็นเรื่องของคนใน สังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณีด้วย

บทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยา

ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยามมองว่าวัฒนธรรมหรือสิ่งต่างๆในสังคมล้วนแล้วแต่มีหน้าที่และ กลไกต่างๆ ซึ่งเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆด้วย ทุกอย่างที่อยู่ในสังคมล้วนมีบทบาทหน้าที่ในตัวของมันเอง เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งความต้องการทางร่างกาย ความมั่นคงทางจิตใจ และความ มั่นคงทางสังคม เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วไม่ว่าจะเป็นนิทาน เพลง การละเล่น ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ภาษิต คำพังเพย และคติชนอื่นๆ ย่อมมีผลเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกาย ความมั่นคงทาง สังคมและความมั่นคงทางจิตใจของมนุษย์ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าคติชนมีบทบาทและหน้าที่ในสังคม อย่างหลากหลายมิติ ดังเช่นที่วิลเลียม อาร์ บาสคอม (William R, 1965) ได้กล่าวถึงบทบาทคติชน วิทยาไว้ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1) หน้าที่ในการธำรงวัฒนธรรมให้อยู่คู่สังคมนั้นด้วย ทั้งพิธีกรรม ประเพณีต่างๆ เพื่อให้วัฒนธรรมเกิดความสมบูรณ์และสืบต่อไปได้

2) ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีเป็นตัวบอกเล่า โดยการใช้วัฒนธรรมให้ความรู้แก่คนในสังคม

3) รักษามาตรฐานพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม โดยเป็นการสร้างพฤติกรรมที่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม

4) ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลในสังคม

โดยสรุปแล้วแนวคิดของบาสคอมในเรื่องบทบาทหน้าที่ของคติชนทั้ง 4 ประการนั้นเป็นแนวคิดที่อธิบายลักษณะการใช้ประโยชน์คติชนในสังคม โดยในการศึกษานี้จะนำมาวิเคราะห์กับการใช้ประโยชน์นัยภาษิตต่อไปในบทวิเคราะห์การศึกษา ซึ่งแนวคิดข้างต้นของบาสคอมนั้นบางส่วนสอดคล้องกับศิริพร ณ ถลาง (ศิริพร ณ ถลาง, 2552) ที่ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่และความสำคัญของคติชนในสังคมไทย พบว่าคติชนประเภทต่างๆเป็นกลไกทางวัฒนธรรมอันหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญทางสังคม พร้อมทั้งยกตัวอย่างบทบาทของคติชนประเภทเรื่องเล่า (narratives) ดังต่อไปนี้

1) คติชนกับการเป็นทางออกสำหรับความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ทางสังคม เช่น นิทานจักรๆ วงศ์ๆ กับทางออกความขัดแย้งในครอบครัวไทย

2) มุขตลกกับการเป็นทางออกของความกดดันจากกฎเกณฑ์และระเบียบทางสังคม เช่น ศรีธนญชัย

3) คติชนกับการให้การศึกษาและอบรมระเบียบสังคม เช่น เรื่องลูกกตัญญู

4) คติชนกับการถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรม เช่น พญาคันคากท้องถิ่นอีสาน

โดยสรุปแล้วคติชนวิทยามีบทบาทและคุณค่าต่อสังคมนั้น ทั้งบทบาทเพื่อการพัฒนามนุษย์ เช่น การสอนให้คนในสังคมมีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ การสอนบทบาทของลูกชายลูกสาว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทบาทเพื่อการพัฒนาสังคม เช่น การถ่ายทอดพิธีกรรม การขัดเกลาทางสังคม การรักษามาตรฐานแบบแผนของสังคม ซึ่งบทบาทของคติชนทั้งหมดที่กล่าวมานั้นล้วนแต่ส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบ สงบร่มเย็น และช่วยส่งเสริมให้เป็นสังคมที่น่าอยู่อีกด้วย

ศิริพร ณ ถลาง (ศิริพร ณ ถลาง, 2552) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของคติชนในการให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคม และรักษาพฤติกรรมของสังคม ซึ่งสังคมต่างๆ ใช้คติชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่า นิทาน ภาษิต ปริศนา เพื่อบอกเล่าและถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยสถาบันที่มีความสำคัญได้แก่

สถาบันการศึกษาที่มีบทบาทหน้าที่ในการให้ความรู้ ถ่ายทอดวัฒนธรรม สอนทัศนคติ รวมทั้งการบอกสอนอบรมระเบียบสังคม และพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคมแก่สมาชิกในสังคม โดยบทบาทของคตินมี 3 ประการ ได้แก่

1) บทบาทในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับ “ท้องถิ่น” ของตน โดยคตินนั้นมีบทบาทในการถ่ายทอดเรื่องราวตำนานการกำเนิดของกลุ่มชนชาติพันธุ์ อันเป็นความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของกลุ่มชน ซึ่งคตินนั้นจะมีบทบาททำให้คนในท้องถิ่น ชนเผ่า หรือชาติพันธุ์นั้นมีความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง รวมทั้งเรียนอัตลักษณ์ของตนเองด้วย

2) บทบาทในการให้ความรู้และเสริมสร้างปัญญา ในสมัยก่อนนั้นไม่มีโรงเรียนและระบบการศึกษาดังเช่นปัจจุบัน คตินทำหน้าที่แทนสถานศึกษาในการสร้างความรู้และสร้างเสริมปัญญา

3) บทบาทในการอบรมระเบียบสังคม ปลูกฝังค่านิยม และรักษาบรรทัดฐานทางพฤติกรรมให้สังคม ซึ่งสังคมสมัยก่อนนั้นใช้คตินในการอบรมระเบียบสังคม เพื่อให้สมาชิกนั้นเติบโตมาโดยรู้จักระเบียบของสังคม โดยคำสอนที่สะท้อนผ่านคตินนั้นอาจรวมถึงทัศนคติ บรรทัดฐานทางสังคม และจริยธรรมของสังคมด้วย

คตินจึงมีบทบาทต่อการสอนและขัดเกลาทางสังคมแก่สมาชิกในสังคม เพื่อให้สมาชิกรู้จักระเบียบสังคม ภาษิตซึ่งเป็นคตินประเภทหนึ่งก็สามารถใช้อบรมสั่งสอนคนได้ ตัวอย่างภาษิตในภาษาไทย เช่น อย่าหมายน้ำบ่อหน้า, นกน้อยทำรังแต่พอตัว, ปิดทองหลังพระ, แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร เป็นต้น จะสามารถสอนให้สมาชิกใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนได้อย่างดี นอกจากการสอนแล้วคตินนั้นอาจจะทำให้คนในสังคมเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรม ดังเช่น บาสคอม (William R, 1965) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่อีกหนึ่งประการของคตินคือการรักษามาตรฐานพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ซึ่งอาจจะกระทำด้วยวิธีการกดดันให้สมาชิกไม่ให้ประพฤติตนบางลักษณะที่ไม่เป็นที่ยอมรับ และเป็นรูปแบบหนึ่งของการควบคุมทางสังคม

พรสวรรค์ สุวรรณศรี (พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2547) ได้กล่าวถึงคตินวิทยาในเชิงการพัฒนามนุษย์ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมและอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยหน่วยย่อยที่สุดของสังคมคือสถาบันครอบครัว ที่ทำหน้าที่สนองความต้องการของคนทั้งด้านกายภาพและทางสังคม รวมทั้งการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมให้สมาชิกใหม่ในสังคมด้วย ข้อมูลทางคตินนั้นมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของงามและพัฒนาการของร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย อย่างไรก็ตามเมื่อสังคมมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น สถาบันทางสังคมต่างๆ ก็มีมากขึ้น คตินวิทยาจึงมีบทบาทในการ

ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ผ่านสถาบันต่างๆ มากขึ้น ทำให้เกิดการตอบสนองความต้องการของคนในสังคมอย่างเหมาะสมตามอัตภาพ และอยู่ในกรอบวัฒนธรรมและระเบียบแบบแผนของสังคม ซึ่งเมื่อคนในสังคมดำเนินชีวิตด้วยความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความประพฤติที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในแต่ละสมัย ก็จะทำให้เติบโตในแวดวงวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมนั้นๆ ฉะนั้นคติชนวิทยาจึงมีบทบาทในการทำให้มนุษย์มีพัฒนาการที่ดีและสามารถดำรงอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะใช้ทฤษฎีคติชนวิทยาเพื่อทำความเข้าใจผลึกในฐานะที่เป็นคติชนของชาวอีสาน ซึ่งเป็นแบบแผนวัฒนธรรมที่สืบทอดและมีบทบาทหน้าที่อย่างสำคัญในสังคมอีสานมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนามนุษย์และสังคม

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม

การศึกษาการใช้ประโยชน์ผลึกในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจเนื้อหาและบริบทที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม เพื่อเป็นฐานในการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของผลึกในฐานะการเป็นเครื่องมือเพื่อสอนคนในสังคม โดยมีประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ความหมายและรูปแบบของการขัดเกลาทางสังคม

การให้ความหมายของการขัดเกลาทางสังคมที่ค่อนข้างกว้างและหลากหลาย โดยสุพัตรา สุภาพ (สุพัตรา สุภาพ, 2546) ได้ให้ความหมายของการขัดเกลาทางสังคมว่า หมายถึงกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่คนกลุ่มหนึ่งได้รับการเรียนรู้จากคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้วางกฎระเบียบไว้เพื่อเป็นแบบแผนให้ปฏิบัติตาม โดยการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพัทยา สายหู (พัทยา สายหู, 2544) ที่ให้ความหมายของการขัดเกลาทางสังคมในลักษณะการเป็นกระบวนการอบรมให้ความรู้ระเบียบ โดยเป็นกระบวนการที่สังคมสั่งสอนทั้งตรงหรือทางอ้อม มีผลให้สมาชิกภายในกลุ่มสังคมนั้นได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบกฎเกณฑ์ความประพฤติต่างๆ ที่กลุ่มนั้นได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมนั้น

บรอม และเซลซนิก (Broom and Selznick) (สถิต วงศ์สุวรรณค์, 2529) ได้ให้นิยามการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีผลทำให้บุคคลกลายเป็นสมาชิกของสังคม โดยการเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่ม ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมนั้นจะเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก และเป็นกระบวนการที่ยาวนานต่อเนื่องตลอดชีวิต

Joel M Charon (Joel M Charon, 1992) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคม คือกระบวนการ ซึ่งมีตัวแทนทางสังคม อันประกอบด้วยผู้ปกครอง ครูอาจารย์ นักสื่อสารมวลชน ผู้นำทางการปกครอง ผู้นำทางศาสนา และอื่นๆ อบรมสั่งสอนแต่ละบุคคลในแนวทางของพวกเขาแต่ละกลุ่มคนเหล่านั้นมีบทบาทรับผิดชอบ

Judson R Landis (Landis, 1986) ได้ให้คำจำกัดความของการขัดเกลาทางสังคม ว่า หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ในความคาดหวัง ลักษณะนิสัย ทักษะ ความเชื่อและค่านิยมทางสังคม และข้อบังคับอื่นที่จำเป็นเพื่อให้เกิดผลในการเข้าร่วมกลุ่มในสังคมของปัจเจกบุคคล

โดยสรุปการขัดเกลาทางสังคม หมายถึงการเรียนรู้กฎระเบียบต่างๆของสังคม ทั้งรูปแบบที่เป็นการเรียนรู้ทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกระบวนการนี้จะมีกลุ่มคนที่วางระเบียบ ประเพณี และวัฒนธรรมไว้เพื่อให้คนอีกกลุ่มประพฤติตามแบบอย่าง เพื่อเป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาตัวตนในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับกลุ่มด้วย ดังนั้นการขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนามนุษย์และสังคม

รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การขัดเกลาโดยตรงและการขัดเกลาโดยอ้อม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การขัดเกลาโดยตรง (direct socialization) เป็นการอบรม สั่งสอน และบอกกล่าวคนในสังคมให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่กลุ่มสังคมนั้นกำหนดไว้ ซึ่งการขัดเกลาโดยตรงมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลมาก เพื่อให้บุคคลวางตัวอย่างถูกต้องและเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ การขัดเกลาโดยตรงจะพบเห็นในครอบครัว โรงเรียน วัด เช่น พ่อแม่สั่งสอนลูก ในลักษณะของการบอกเล่า สั่งสอน ชมเชย ดุด่า เป็นต้น (อำไพ หมั่นสิทธิ์, 2553)

2) การขัดเกลาโดยอ้อม (indirect socialization) เป็นการขัดเกลาที่ไม่มีการบอกกล่าวต่อกัน ไม่ใช่การสอนโดยตรง แต่ใช้วิธีการสังเกตและเลียนแบบจากผู้อื่น (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2555) เช่น ในบางครอบครัวที่พ่อแม่ใช้คำหยาบด่าทอ ลูกก็จะใช้คำหยาบในการพูดและด่าเก่งตามไปด้วย หรือถ้าอยากเล่นกับเพื่อนก็ต้องอะลุ่มอล่วยเข้าหากัน มีน้ำใจต่อกัน เคารพกฎกติกาของกลุ่ม ซึ่งถ้าอยากเข้ากลุ่มก็ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับกับกฎเกณฑ์ที่กลุ่มได้วางไว้

โดยเปรียบเทียบแล้วการขัดเกลาทางสังคมทางตรงมีบทบาทอย่างมากในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนในสังคม ทั้งการบอกสอนด้วยคำพูด สำนวน คติ การเทศน์ รวมถึงการลงโทษ ซึ่งมีผลให้สมาชิกนั้นจดจำและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างมาก ดังเช่นที่ผลญาณชาติมีบทบาทผ่านการขัดเกลาทางสังคมมาแต่อดีต

จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นการกระทำทางสังคมที่มีจุดมุ่งหมายหลายประการ โดยอาจแบ่งได้เป็น 4 ประการ คือ

1) ปลูกฝังระเบียบวินัย (Basic Discipline) ระเบียบวินัยเป็นพื้นฐานสำคัญของมนุษย์ในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มได้กำหนดไว้ เป็นการฝึกให้มีความอดกลั้นที่จะทำตามความพอใจของตนเองเพื่อประโยชน์ในวันข้างหน้า เช่น เด็กไม่น้อยไม่ชอบเรียนหนังสือแต่ต้องพยายามเรียน เพราะพ่อแม่บังคับหรือเรียนเพราะอยากได้ความรู้ หรือเป็นทหารต้องฝึกอย่างหนักจะได้เป็นทหารที่มีสมรรถภาพสามารถป้องกันประเทศได้ดี เป็นต้น ระเบียบวินัยจึงมีผลต่อบุคลิกลักษณะและความประพฤติของบุคคล โดยบุคคลจะเกิดความเคยชินและจะทำได้โดยไม่รู้ตัว เช่น เคยตื่นแต่เช้า พอถึงเวลาจะตื่นขึ้นไม่ว่าอยากตื่นหรือไม่ก็ตาม หรือคนที่เคยรับประทานอาหารโดยใช้ช้อนกลางจะเกิดความเคยชินและหากไม่มีช้อนกลางจะรับประทานไม่ค่อยลง เป็นต้น

2) ปลูกฝังความมุ่งหวัง (Aspiration) ความมุ่งหวังช่วยให้บุคคลมีกำลังใจทำตามระเบียบวินัยต่าง ๆ เช่น อยากได้ปริญญาก็ต้องเรียนหนังสือ อยากได้เลื่อนขั้นก็ต้องขยันทำงาน ส่วนมากมักจะมุ่งหวังในสิ่งที่สังคมยกย่องหรือถือว่าดีงาม จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนเรามีกำลังใจหรือบังคับตัวเองให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยไม่ว่าจะพอใจหรือไม่ก็ตาม เพื่อจะได้ในสิ่งที่ตนเองคาดหวังไว้

3) สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่าง ๆ เป็นการรู้จักแสดงบทบาทอย่างเหมาะสมตามวาระและโอกาสต่างๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะบทบาทของแต่ละคนมีไม่เหมือนกัน จึงควรที่จะเรียนรู้และทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เช่น นายกับลูกจ้าง นักเรียนกับครู ต่างมีบทบาทต่างกัน มีกฎเกณฑ์ ทำที่บุคลิกภาพ ลักษณะต่างกันออกไป เช่น ครูต้องมีเมตตาอดทนต่อการดื้อรั้นของเด็ก เป็นนักเรียนต้องตั้งใจเรียน ไม่เกียจคร้าน เป็นลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่ เป็นพ่อแม่ต้องเลี้ยงลูกอบรมสั่งสอน เป็นนายต้องเฉลียวฉลาดรู้จักสั่งงาน เป็นต้น

4) สอนให้มีทักษะ เป็นการเตรียมบุคคลให้มีความชำนาญเฉพาะอย่าง เช่น การประกอบอาหาร การเขียนจดหมาย การใช้โทรศัพท์ การเป็นวิศวกร การเป็นแพทย์ การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น เพื่อสังคมจะได้รับประโยชน์จากสมาชิกในหลาย ๆ ด้าน เรื่องทักษะนี้เป็นสิ่งที่มีการเน้นและขัดเกลาในทุกๆระดับ ไม่ว่าจะเป็นสังคมที่เจริญแล้วหรือล้าหลังก็ตาม โดยในสังคมที่ล้าหลังจะเรียนรู้ด้วยการลอกเลียนแบบหรือสัมผัสกับชีวิตจริง เช่น ล่าสัตว์ ทอผ้า ทำนา เป็นต้น ส่วนในสังคมที่เจริญแล้วจะสอนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการเรียนจากสถาบันต่าง ๆ เช่น แพทย์ วิศวกร

จิตวิทยา ช่างกล เป็นต้น ทำให้บุคคลมีความถนัดเฉพาะอย่างในการที่จะประกอบอาชีพหรือช่วยเหลือกันต่อไป (อำไพ หมั่นสิทธิ์, 2553)

โดยสรุปแล้วการขีดเส้นทางสังคมมีจุดมุ่งหมายให้เกิดกระบวนการพัฒนาของบุคคลทั้งทางด้านพฤติกรรม ทักษะ ทักษะ อารมณ์ และความรู้ กล่าวโดยสรุปแล้วการขีดเส้นทางสังคมส่งผลต่อบุคคลในฐานะปัจเจกบุคคลในทุกมิติ เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกสังคมที่มีองค์ประกอบทั้งทางด้านพฤติกรรม และความคิดตามความคาดหวัง และไม่แปลกแยกแตกต่างจากสมาชิกในสังคมนั้นๆ ซึ่งแต่ละสังคมอาจมีพฤติกรรม ทักษะ ทักษะ อารมณ์ และชุดความรู้ที่ถ่ายทอดแตกต่างกันได้ตามสิ่งที่สังคมนั้นๆ คาดหวัง

ตัวแทนของการขีดเส้นทางสังคม

พระมหาสนอง ปัจโจปการี (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553) อธิบายว่าการขีดเส้นทางสังคมนั้นเป็นกลไกที่มีบทบาทต่อมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต โดยตัวแทนหรือสถาบันที่มีบทบาทหน้าที่ต่อการขีดเส้นทางสังคมนั้น มี 6 กลุ่ม ดังนี้

1) ครอบครัว สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่ใกล้ชิดและให้การอบรมสมาชิกในสังคมได้มากที่สุด สังคมจะได้สมาชิกมีบุคลิกลักษณะแบบใด หรือมีแนวคิดและพฤติกรรมอย่างไรเมื่อเติบโตขึ้นนั้นเป็นผลมาจากครอบครัว เพราะการขีดเส้นสังคมจากครอบครัวในช่วงวัยเด็กนั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อพัฒนาการทางอารมณ์และความประพฤติของสมาชิกในสังคมอย่างมาก โดยการขีดเส้นทางสังคมในครอบครัวนั้นสามารถทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การสอนวินัย การสอนให้มีความเคารพต่อผู้อาวุโส การสอนเรื่องการให้รางวัลและการลงโทษ เช่น การทำผิดในลักษณะใดจะถูกลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ ถือเป็นขีดเส้นทางสังคมที่เรียนรู้ผ่านสถาบันครอบครัว

2) กลุ่มเพื่อน กลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มที่มีอายุและฐานะทางสังคมที่เท่าเทียมกัน ดังนั้นกลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อทัศนคติในช่วงวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เช่น การแสดงออกที่คล้ายคลึงกันเพื่อให้เพื่อนในกลุ่มยอมรับตนเป็นสมาชิกกลุ่ม เช่น การไว้ผมยาวเพื่อให้ตนเองไม่แตกต่างจากกลุ่มเพื่อน นอกจากนี้แล้วยังมีกลุ่มเพื่อนในลักษณะอื่นๆ ด้วยที่ไม่ได้เจาะจงเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นหรือที่มีช่วงวัยเดียวกัน โดยกล่าวว่ากลุ่มเพื่อนจะมีพฤติกรรมที่คล้ายๆ กัน อาจจะเป็นเพื่อนในวัยเดียวกัน หรือเพื่อนที่ทำงานเดียวกัน ที่มีจะมีพฤติกรรม บุคลิกภาพ ทักษะ ทักษะ นิสัยใจคอเหมือนกัน ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบพฤติกรรมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3) โรงเรียน สถาบันโรงเรียนเปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของเด็ก โดยเป็นสถานที่ที่ใช้ในการขีดเส้นทางสังคม ตลอดจนเป็นสถานที่ที่ใช้เพื่อพบปะสังสรรค์เพื่อน ซึ่งสถาบันการศึกษาหรือ

โรงเรียนนี้มีบทบาทอย่างมากในการขัดเกลาทางสังคมแก่เด็กรุ่นใหม่ เนื่องจากเป็นสถาบันที่เด็กใช้เวลาอยู่นานที่สุดในปัจจุบันนี้ ซึ่งสถาบันการศึกษานั้นอาจจะมีการขัดเกลาทางสังคมที่แตกต่างจากสถาบันครอบครัวได้ และอาจก่อปัญหาให้เด็กเกิดความสับสนได้

4) ศาสนา สถาบันศาสนานั้นมีตัวแทนในการขัดเกลาทางสังคมแก่สมาชิกในสังคม โดยพุทธศาสนามีตัวแทนคือพระสงฆ์ ส่วนศาสนาคริสต์มีตัวแทนคือบาทหลวง ในขณะที่ศาสนาอิสลามนั้นมีตัวแทนคือโต๊ะอิหม่าม แม้ว่าแต่ละศาสนามีตัวแทนในการขัดเกลาทางสังคมแก่สมาชิกที่ต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือให้สมาชิกในสังคมยึดถือศีลธรรม มีความประพฤติที่ดี และเป็นคนดีของสังคม (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2555) ตัวอย่างเช่นพุทธศาสนาจะสอนให้คนตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เพราะสรรพสิ่งในโลกนี้ไม่มีความยั่งยืน และสอนให้ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ติงาม และมีความประพฤติที่ถูกที่ควร

5) กลุ่มอาชีพ การขัดเกลาทางสังคมผ่านกลุ่มอาชีพนั้นเป็นการขัดเกลาทางสังคมที่จะให้คุณค่าและระเบียบกฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไปตามสาขาอาชีพของตน เช่น นักสังคมสงเคราะห์จะไม่เปิดเผยความลับของผู้รับบริการ แพทย์ต้องรักษาคนไข้ด้วยจรรยาบรรณและไม่เห็นแก่เงิน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้การเกิดบุคลิกภาพของแต่ละสาขาอาชีพที่แตกต่างกัน ทั้งนี้การขัดเกลาทางสังคมที่เกิดขึ้นในกลุ่มอาชีพจะเกิดในขณะที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ดังนั้นการขัดเกลาจึงค่อนข้างยากกว่าวัยเด็ก เพราะแต่ละคนก็มีบุคลิก ลักษณะนิสัย และความคิดเป็นของตัวเองอยู่แล้วหนึ่งชุดนั่นเอง

6) สถาบันสื่อมวลชน สื่อมวลชนนั้นมีหลายประเภท เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมอย่างมาก ทั้งทางด้านความเชื่อ ความคิด และแบบแผนความประพฤติ เนื่องจากสื่อมวลชนนั้นมีทั้งการให้ความรู้และความเพลิดเพลิน จึงทำให้เกิดการเลียนแบบทั้งพฤติกรรมที่ควรหรือไม่ควรปฏิบัติ ทั้งนี้การขัดเกลาทางสังคมผ่านสื่อมวลชนจะมีบทบาทมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับภูมิหลังของครอบครัวที่สอนสมาชิกให้รู้จักเหตุผล และการสอนเรื่องรับสื่อมากน้อยเพียงใดเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งอิทธิพลของสื่อต่อสมาชิกผู้นั้น

โดยสรุปแล้ว ทั้งสถาบันครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน ศาสนา กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชนต่างก็มีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคม โดยเป็นแหล่งสำคัญที่ให้ความคิด ความเชื่อ ความรู้ บุคลิกภาพ และทัศนคติต่างๆ เพื่อให้บุคคลนั้นมีพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยการเรียนรู้เป็นทั้งการขัดเกลาทางสังคมทางตรงและทางอ้อมผ่านสถาบันต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นแนวทางที่พญญาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมในสังคมอีสานผ่านช่องทางต่างๆ ด้วย

ความเป็นตัวตน : ผลของการขัดเกลาทางสังคม

การที่บุคคลในสังคมมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันนั้นส่วนหนึ่งมาจากการขัดเกลาทางสังคมที่ไม่เหมือนกันหรือผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน จนทำให้เกิดความเป็นตัวตน (Self) ของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน ซึ่งความเป็นตัวตนเกิดขึ้นจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น และความสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นมีส่วนพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลด้วย ทั้งนี้การสร้างและพัฒนาความเป็นตัวตนนั้นได้มีผู้ศึกษาและอธิบายไว้ ดังนี้

ชาร์ล ฮอร์ตตัน คูลี (Charles Horton Cooley) ได้เสนอหลัก Looking-glass Self ว่า หมายถึง มนุษย์สามารถรับรู้ตัวตนของเราเป็นอย่างไร โดยมนุษย์จะรู้ว่าตัวตนของตัวเองเป็นอย่างไรจากความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น เสมือนการนำความรู้สึกของผู้อื่นมาเป็นกระจกเงาสท้อนความเป็นตัวตนของตัวเอง กล่าวโดยสรุปว่ามนุษย์สามารถรับรู้ความเป็นตัวตนของตนเองผ่านการประเมินของผู้อื่น มิใช่การประเมินตนเองแต่อย่างใด ซึ่งตัวตนของเราพัฒนามาจากความสัมพันธ์หรือการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยมีกระบวนการที่เราสร้างตัวตนของเราขึ้น ดังนี้

- 1) วิธีที่เราคิดว่าพฤติกรรมของเราที่แสดงออกต่อหน้าผู้อื่นเป็นเช่นไร
- 2) วิธีที่เราคิดว่าผู้อื่นคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เราแสดงออกนั้นเป็นเช่นไร
- 3) เราารู้สึกอย่างไรต่อความคิดที่คิดว่าผู้อื่นได้ตัดสินเราเช่นนั้น

โดยแนวคิดของคูลีสามารถสรุปว่ามนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลจะรับรู้ความเป็นตัวตนของตนเองผ่านการประเมินของผู้อื่น แล้วนำเอาสิ่งที่ผู้อื่นประเมินตนเองมาปรับเข้าเพื่อเป็นบุคลิกภาพและตัวตนของตนเอง (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2555)

ส่วนจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (Gorge Herbert Mead) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาความเป็นตัวตน 3 ขั้นตอน โดยมีข้อเสนอว่ามนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กับใครนั้น จำเป็นต้องอาศัยสัญลักษณ์ซึ่งสัญลักษณ์ที่ใช้คือภาษา ซึ่งขั้นตอนการพัฒนาความเป็นตัวตนมี 3 ขั้นตอน ได้แก่

1) The play state เป็นขั้นที่อยู่ในช่วงระยะเวลาเด็ก ซึ่งขั้นนี้เด็กจะเลียนแบบบทบาทจากบุคคลที่มีความสำคัญต่อตัวเขา เช่น พ่อ แม่ เป็นต้น ซึ่งช่วงนี้จะเข้าใจบทบาท แต่ยังไม่มีความสามารถในการเชื่อมโยงแต่ละบทบาทเข้าด้วยกัน

2) The game state เป็นขั้นตอนที่เด็กเริ่มเรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาทได้มากขึ้น มีการเรียนรู้บทบาทของตนเองและบทบาทของผู้อื่น รวมทั้งคิดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแต่ละบทบาทได้

3) The Generalized Other State ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้ จดจำ และเข้าใจความหมายของบทบาทต่างๆในสังคมได้มากขึ้น โดยเด็กจะเรียนรู้จากบุคคลในชุมชนหรือสังคม ว่า

พฤติกรรมใดที่พึงปฏิบัติหรือพฤติกรรมใดที่ไม่พึงปฏิบัติ โดยจะอาศัยการเรียนรู้จากบุคคลอื่น ๆ ในสังคม (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2555)

โดยสรุปแล้วการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะนำแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมมาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพญา ในฐานะที่การขัดเกลาทางสังคมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มีการพัฒนาตนจนเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งนำมาสู่ความเป็นระเบียบของสังคม จนทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกในสังคม ดังนั้นในการวิเคราะห์บทบาทของพญาในฐานะการเป็นเครื่องมือของการพัฒนา มนุษย์และสังคมจึงใช้แนวคิดการขัดเกลาทางสังคมเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ด้วย

บรรทัดฐานทางสังคม : กลไกในการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมนั้นมีกลไกอีกหนึ่งประการที่ช่วยกำหนด ควบคุมพฤติกรรมให้สมาชิกในสังคมได้ปฏิบัติร่วมกันในสิ่งที่เป็นความคาดหวังของสังคม นั่นคือ “บรรทัดฐานทางสังคม” (norms) หรือ “ปทัสถาน” โดยบรรทัดฐานทางสังคม เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทุกวัฒนธรรม และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์และสังคม เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคมมนุษย์ และบรรทัดฐานทางสังคมนี้เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม อันเป็นผลให้สมาชิกในสังคมนั้นๆ ทราบว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสมกับความคาดหวังของสังคม รวมทั้งพฤติกรรมใดที่เป็นข้อห้ามที่สังคมกำหนด ซึ่งการมีพฤติกรรมที่สังคมยอมรับก็จะสามารถทำให้สมาชิกนั้นอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น ส่วนคนที่มีการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคมนั้นมักจะได้รับ การโต้ตอบจากคนอื่น ๆ ในสังคม อาจไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม หรืออาจได้รับการลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ ของสังคมก็ได้ ซึ่งมีลักษณะของการลงโทษจะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับประเภทของบรรทัดฐาน และขึ้นอยู่กับแต่ละสังคมอีกด้วย

โดยทั่วไปแล้ว บรรทัดฐานคือมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังให้คนในสังคมปฏิบัติตาม โดยมีการจำแนกเป็น 14 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ ประเพณี (tradition) สิ่งต้องห้าม (taboos) สมัยนิยม (fashion) ความนิยมชั่วครู่ (fad) งานพิธี (ceremonies) พิธีกรรม (rites) มารยาททางสังคม (etiquette) กฎเกณฑ์ (rules) ข้อบังคับ (regulation) กฎหมาย (laws) วิถีชาวบ้าน (folkways) จารีต (mores) ข้อบัญญัติ (statutes) และข้อตกลงสัญญา (conventions) (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543) ซึ่งการให้ความหมาย บรรทัดฐานทางสังคมของที่หลากหลาย แต่โดยทั่วไปนักสังคมวิทยาจะแบ่งบรรทัดฐานออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ วิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน (folkways) จารีตหรือกฎศีลธรรม (mores) และกฎหมาย (laws) ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) วิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน (folkways) วิถีประชาหรือวิถีชาวบ้านเป็นแนวคิดที่วิลเลียม จี ซัมเมอร์ (William G Summer) เป็นผู้สร้างขึ้นจากหนังสือที่มีชื่อเสียงของเขาชื่อว่า “Folkways” โดยวิถีประชาที่นั่นถือเป็นบรรทัดฐานประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญน้อยกว่าจารีตและกฎหมาย เนื่องจากวิถีประชาส่งผลต่อสังคมส่วนรวมน้อย และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติจนเป็นความเคยชินและไม่รู้สึกอายเมื่อกระทำ เช่น การสวมรองเท้าเมื่อออกจากบ้าน การรับประทานอาหารโดยใช้ช้อนส้อม การใส่ชุดดำไปงานศพ การยกมือไหว้ผู้ใหญ่ การกล่าวคำขอบคุณ และพฤติกรรมอื่นๆ ที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติด้วยความเคยชิน นอกจากนี้นักสังคมวิทยาส่วนมากเห็นว่าวิถีประชายังเกี่ยวข้องกับประเพณีต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง จึงให้ความหมายคำว่าวิถีประชาและประเพณีคล้ายคลึงกันมาก สังคมจะใช้วิถีประชาในลักษณะการบอกว่าเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ หรืออาจเป็นสิ่งที่ต้องห้ามหรือข้อห้ามในการปฏิบัติ โดยผู้ที่ปฏิบัติตามวิถีประชาจะได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคม และหากผู้ใดฝ่าฝืนฝ่าฝืนวิถีประชาแล้ว สังคมจะมีบทลงโทษแต่ไม่รุนแรงมากนัก เช่น หัวเราะเยาะ ถากถาง มองหน้า ซุบซิบนินทา พูดตำหนิติเตียน เป็นต้น (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543)

2) จารีตหรือกฎศีลธรรม (mores) วิลเลียม จี ซัมเมอร์ (William G Summer) มองว่าจารีตต่างจากวิถีประชา เพราะมีกฎศีลธรรมมาเกี่ยวข้องด้วยในขณะที่วิถีประชาเป็นเพียงความคุ้นเคยของการกระทำพฤติกรรมนั้นๆของสมาชิก โดยซัมเมอร์มองว่าจารีตเป็นกฎของสังคมที่กำหนดว่าการกระทำหรือพฤติกรรมใดๆของสมาชิกนั้นถูกหรือผิด การกระทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าทำดี ทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าทำชั่ว ดังนั้นการฝ่าฝืนจารีตจึงมีความรุนแรงกว่าวิถีประชา เช่น การประชาทัณฑ์ การไม่คบค้าหรือเสวนาด้วย การถูกขับไล่จากสังคม ถูกทรมาณ เป็นต้น การลงโทษที่รุนแรงนั้นเนื่องจากผลกระทบของจารีตนั้นจะกระทบบุคคลอื่นในสังคม เช่น การไม่เลี้ยงดูบุพการีเมื่อยามแก่เฒ่า การลอกข้อสอบเพื่อน เป็นต้น (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543)

อย่างไรก็ตามจารีตเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่มีผลในการกำหนดพฤติกรรมสมาชิกในสังคมมากกว่าวิถีประชา เนื่องจากคุณค่าของชุดพฤติกรรมที่เป็นจารีตนั้นมักจะมีเรื่องความดีความชั่วมาประกอบ บทลงโทษของผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนจารีตนั้นอาจจะมากกว่าวิถีประชา การกระทำผิดจารีตนั้นหมายถึงการกระทำนั้นส่งผลต่อบุคคลอื่นในสังคมให้เดือดร้อน จารีตจึงคล้ายกฎหมายที่ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษร

3) กฎหมาย (laws) บรรทัดฐานทางสังคมนี้อาจมีผลบังคับใช้ได้แก่ กฎหมาย ซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานที่สามารถควบคุมความประพฤติคนในสังคมได้อย่างทั่วถึงและและมีบทลงโทษที่ชัดเจน ซึ่งวิถีประชาและจารีตนั้นอาจไม่สามารถควบคุมหรือจัดการกับสมาชิกในสังคมได้ โดยเฉพาะในสังคมที่มี

ความสลับซับซ้อนและมีขนาดใหญ่มากขึ้น กฎหมายจะเป็นบรรทัดฐานที่มีความสำคัญและบังคับใช้อย่างเห็นผลมากที่สุด กฎหมายที่ดีจะต้องเป็นกฎหมายที่ทันต่อเหตุการณ์ สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ และมีลักษณะสอดคล้องกับวิถีประชาและจารีตที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติกันอยู่ แต่ไม่ได้หมายความว่ากฎหมายที่มีลักษณะขัดแย้งกับจารีตและวิถีประชาจะล้มเหลวในการบังคับใช้เสมอไป เนื่องจากปัจจุบันนี้สังคมมีกลไกต่าง ๆ มากมายที่จะบังคับสมาชิกของสังคมให้ทำตามกฎหมายโดยสิ้นเชิง (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2555) นอกจากนี้กฎหมายยังมีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ เช่น ประเทศอังกฤษ กฎหมายจะมีลักษณะเป็นจารีตประเพณี อย่างไรก็ตามกฎหมายเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมีในสังคม โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่ เพราะเป็นบรรทัดฐานที่มีลักษณะเป็นทางการมากที่สุด เป็นอำนาจของรัฐ ไม่เหมือนกับวิถีประชาหรือจารีตซึ่งมีลักษณะไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ยังพบว่ากฎหมายนั้นมีบทลงโทษที่สามารถควบคุมความประพฤติของคนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ความเข้าใจเรื่องบรรทัดฐานทางสังคมได้ช่วยให้เข้าใจได้ว่าผญาในฐานะเป็นวิถีประชาสามารถควบคุมทางสังคมได้ในระดับหนึ่ง และเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมในสังคมอีสานที่สำคัญมาก เพราะผญาภาษิตนั้นนำเอาศีลธรรมและวิถีประชามาสอดแทรกในคำสอนเพื่อสอนให้คนในสังคมปฏิบัติตามแนวทางที่สังคมกำหนด แต่ด้วยความไม่เป็นทางการและไม่มีบทลงโทษที่รุนแรง ดังนั้นแม้ผญาจะมีหน้าที่ในบริบทสังคมปัจจุบัน

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมอีสาน

สังคมอีสานมีความเป็นมาอันยาวนาน โดยปรากฏทั้งกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานเดิมและที่อพยพมาจากฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง นั่นคือประเทศลาวในปัจจุบันนี้ ซึ่งการเคลื่อนย้ายข้ามถิ่นของคนลาวและคนไทยมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมอีสานมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวอีสานนั้นนิยมเลือกตั้งถิ่นฐานที่มีแหล่งน้ำเป็นปัจจัยหลัก หรือเรียกว่าพื้นที่ดินดำน้ำชุ่ม หมู่บ้านต่างๆจึงอยู่ใกล้แม่น้ำ ห้วย หนอง คอง บึง หรือพื้นที่ที่มีน้ำซึมตลอดปีที่เรียกว่า “กุด” สังกัดจากชื่อตำบลหรือหมู่บ้าน เช่น กุดข้าวปุ้น กุดน้ำกิน กุดลาด กุดชุม เป็นต้น ซึ่งเมื่อกลุ่มคนอพยพจนได้พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกแล้วก็จะตั้งศาลปู่ตา ซึ่งสะท้อนความเชื่อเรื่องการเคารพผีบรรพบุรุษและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน โดยจะเลือกพื้นที่ที่เป็นป่าเพื่อตั้งศาล และมีการทำพิธีเลี้ยงปู่ตาทุกปีในช่วงสงกรานต์ โดยจะมี “เฒ่าจ้ำ” เป็นผู้ทำพิธี (ปรีชา พิณทอง, 2528) ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสานดังจะสังเกตจาก

ประเพณีต่างๆที่ปรากฏในสังคม นอกจากความเชื่อเรื่องผียังมีความเชื่อในพุทธศาสนา สวรรค์-นรก เทวดา และอื่นๆ ที่สามารถสะท้อนออกมาผ่านประเพณีวัฒนธรรมต่างๆที่ปรากฏในสังคมอีสาน

ในสังคมอีสานสมัยก่อนนั้นมีแหล่งบันทึกและประมวลภูมิปัญญาอีสานที่สำคัญในอดีตนั้น ได้แก่หนังสือก๋อ้ม โดยชาวอีสานจะนำเอาเรื่องราวต่างๆจารลงบนใบลาน โดยจะนิยมใช้อักษรธรรมสำหรับเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ เช่น บทสวดในพิธีกรรม และคาถาอาคม และใช้อักษรไทยน้อยในเรื่องของกฎหมาย โคลง กาพย์ ร่าย ร้อยแก้ว และคำสอนต่างๆ นอกจากนั้นแล้วยังมีการใช้ภาษาอีสานผสมกับภาษาบาลีสันสกฤตเพื่อเผยแพร่ กาพย์ โคลง ร่ายยาว และร้อยแก้ว (เอกวิทย์ ณ ถกลาง, 2544) การจารึกบนใบลานนั้นมีเนื้อหาครอบคลุมวัฒนธรรมอีสาน ทั้งเรื่องตำรายา วรรณกรรม ฎีกา ขะลำ ฮีดคอง พิธีกรรม กฎหมาย คำสอน และอื่นๆ ที่เป็นความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษอีสานใช้เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตนของชาวอีสานเพื่อความสงบสุขของสังคม โดยวัฒนธรรมประเพณีที่มีบทบาทต่อสังคมอีสานในฐานะเป็นชนที่มีความสำคัญกับสังคมอีสานและเป็นกฎระเบียบที่ควบคุมการปฏิบัติตนของชาวอีสาน ได้แก่ ฮีดลีสองคองลีสี่ โดยเป็นเสมือนจารีตหรือธรรมเนียมของสังคมอีสาน กล่าวคือเป็นกฎหมายข้อปฏิบัติที่ไม่ได้จารึกเป็นอักษร แต่เป็นกฎหมายประเพณีที่ชาวอีสานในอดีตทุกคนต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของสังคมอีสาน และดำรงสังคมให้มีความร่มเย็น สงบสุข เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (บุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล, 2544) โดยสาระและความสำคัญของฮีดลีสองคองลีสี่ มีดังนี้

ฮีดลีสอง

ประเพณีฮีดลีสองหรือจารีต 12 เดือนนั้นสามารถอธิบายความเชื่อของชาวอีสานให้เห็นถึงมโนทัศน์ของสังคมวัฒนธรรมอีสาน โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อและประเพณีปฏิบัติ ฮีดลีสองของชาวอีสานมีสาระและเจตจำนงที่สำคัญ ดังนี้

เดือนอ้าย (ธันวาคม) ทำพิธีเข้ากรรม เป็นช่วงเดือนที่พระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ทำให้พระสงฆ์บริสุทธิ์จากอาบัติสังฆาทิเสส ในเดือนนี้ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัด นอกจากพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ในช่วงเดือนนี้ยังเป็นช่วงเดือนที่ข้าวในนาสุก จึงเป็นช่วงเก็บเกี่ยวข้าว ลงแขกทำปลาร้า ปลาแดก เพื่อเก็บไว้กินตลอดปี

เดือนยี่ (มกราคม) ทำบุญคุณหลาน โดยการนิมนต์พระสงฆ์ไปเทศน์ที่ลานข้าวของหมู่บ้าน และทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ ประพรมน้ำมนต์ข้าวในลานเพื่อเป็นสิริมงคล เมื่อนำข้าวขึ้นสู่ยุ้งฉางแล้วก็จะ “สู่ขวัญข้าว” และนำข้าวเปลือกไปถวายพระที่วัดก่อนนำมากินกันในครัวเรือน

เดือนสาม (กุมภาพันธ์) พิธีบุญข้าวจีและวันเพ็ญเดือนสาม ซึ่งเป็นวันมาฆบูชาวันสำคัญของพุทธศาสนาด้วย ชาวบ้านจะนำข้าวจีมาถวายพระสงฆ์ที่วัด

เดือนสี่ (มีนาคม) พิธิบุญผะเหวด (พระเวสสันดร) คือพิธิเทศมหาชาติ ชาวบ้านจะจัดข้าวปลาอาหารไปทำบุญที่วัดและร่วมกันฟังเทศมหาชาติ มีความเชื่อกันว่าใครฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ในวันเดียว จะได้ไปเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรยอันเป็นยุคอุดมสุข พร้อมทั้งอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

เดือนห้า (เมษายน) พิธิสงกรานต์ ชาวบ้านจะสงน้ำพระพุทธรูปและไปกราบไหว้ระลึกถึงบุญคุณพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่มีชีวิตอยู่ รวมทั้งทำพิธิบายศรีสู่ขวัญผู้ใหญ่และอุทิศส่วนกุศลให้บรรพชน

เดือนหก (พฤษภาคม) เป็นช่วงเริ่มต้นฤดูฝน อันเป็นฤดูแห่งการเริ่มต้นฤดูทำนา ชาวบ้านจะทำพิธิขอฝนโดยการบูชาพญาแถน โดยการจัดประเพณีบุญบังไฟ เพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

เดือนเจ็ด (มิถุนายน) พิธิบุญซำฮะ (บุญซำระ) หรือเรียกว่าบุญเบิกบ้าน ชาวบ้านจะพร้อมใจทำความสะอาดบ้านเรือนและคุ่มบ้าน รวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ จากนั้นทำบุญปิดไล่เสนียดจัญไรในหมู่บ้าน นอกจากพิธิสงฆ์แล้วยังมีพิธิไล่ผี ปิดเป่าความชั่วร้าย และรดน้ำมนต์หมู่บ้าน จากนั้นเตรียมตกล้า แสกนา ไถหว่าน และทำไร่ทำนา

เดือนแปด (กรกฎาคม) พิธิเข้าพรรษา ชาวบ้านจะแห่เทียนพรรษาไปวัด และเอาผ้าอาบน้ำฝนมาถวาย แล้วหมั้นไปฟังเทศน์ฟังธรรมตลอดเข้าพรรษา

เดือนเก้า (สิงหาคม) พิธิข้าวประดับดิน เป็นพิธิรำลึกถึงคุณแผ่นดินที่มนุษย์ได้ทำมาหาเลี้ยงชีพ เมื่อทำบุญที่วัดก็จะจัดข้าวปลาอาหารไปฝังให้แก่ดิน อีกนัยหนึ่งคือเป็นการถวายอาหารให้ผู้ล่วงลับ เพราะเชื่อว่าวิญญาณผู้ล่วงลับจะได้รับการปลดปล่อยให้ออกมาท่องเที่ยวในช่วงเดือนนี้

เดือนสิบ (กันยายน) พิธิบุญข้าวสาก ชาวบ้านจะนำข้าวฉลากหรือห่อข้าวใหญ่ไปถวายพระสงฆ์ อุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษหรือญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว บ้างนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้เจดีย์ เพื่อให้ดวงวิญญาณของญาติพี่น้อง เปรต และรุกขเทวดาที่ออกมาท่องเที่ยวในช่วงเดือนเก้าได้มีกินมีใช้ในแดนของตน

เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม) พิธิออกพรรษา ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดในตอนเช้า ตกเย็นจะนำดอกไม้ธูปเทียนและผ้าบังสุกุลไปถวายพระสงฆ์ ตักบาตรเทโว กวนข้าวทิพย์ กรอกน้ำมัน ปั่นฝ้าย โดยการกวนข้าวทิพย์ต้องให้สาวพรหมจรรย์มาช่วยกันกวน

เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน) บุญเดือนสิบสองเป็นบุญกฐิน ซึ่งชาวบ้านจะทอดกฐินที่วัดเหมือนพื้นที่อื่นๆทั่วประเทศ ส่วนพิธิของชาวอีสานนั้นจะมีลักษณะพิเศษเพิ่มขึ้น คือจะทำข้าวเม่าถวายพระ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญข้าวเม่า (เอกวิทย์ ฦ ถलग, 2544)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าฮิตสิบสองผูกโยงสังคมอีสานหลายๆส่วนเข้าด้วยกัน ทั้งระบบเกษตรกรรม ฤดูกาล สภาพภูมิประเทศ พุทธศาสนา และความเชื่อต่างๆ ทั้งเรื่องผีและเทวดา นำมาผสมผสานกันจนได้ธรรมเนียมแห่งสังคมอีสาน หรืออาจเรียกว่าปฏิทินประจำปีของชาวอีสาน ให้ชาวอีสานยึดมั่นถือมั่นในกรอบประเพณีนี้ และส่งผลต่อวิถีการปฏิบัติตนและความเชื่อของชาวอีสาน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ฮิตสิบสองยังร้อยความรักความผูกพันที่ชาวอีสานมีให้กันในหน่วยของครอบครัวและเครือญาติ ทั้งความรักที่แสดงต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับและยังมีชีวิตอยู่ผ่านประเพณีและวิถีปฏิบัติทั้งสิบสองเดือนด้วย ดังนั้นฮิตสิบสองจึงเป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อสังคมอีสานอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในแง่ของวิถีชีวิตและการอยู่ร่วมกันของสังคมอีสาน

คองสิบสี่

คองสิบสี่ หมายถึง ครรลองคองธรรมหรือมาจากคำว่า “ครอง” ซึ่งเป็นคำกริยาที่มีความหมายถึงการรักษาไว้ เช่น คำว่า ครองเมือง ครองรัก ครองชีพโดยที่ชาวอีสานไม่นิยมออกเสียงคำล้า ดังนั้นคองสิบสี่น่าจะมีความหมายถึงแนวทางที่ประชาชนทำไป ชาวบ้านหรือสงฆ์พึงปฏิบัติ 14 ข้อเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีและทำนองคองธรรมอันดีงามของท้องถิ่นบ้านเมือง คองสิบสี่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้สังคมอยู่ดีมีสุข โดยคองสิบสี่จะขึ้นต้นด้วยคำว่าฮิต ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 14 ข้อ อย่างไรก็ตามนักวิชาการให้คำจำกัดความเรื่องคองสิบสี่นั้นแตกต่างกัน ดังนี้

สำลี รักสุทธี (สำลี รักสุทธี, 2540) กล่าวถึงคองสิบสี่ว่า หมายถึง แนวทางการปฏิบัติตนที่ดีที่นักปราชญ์บรรพบุรุษชาวอีสานได้สร้างขึ้นไว้ เพื่อให้ผู้ปกครองนำไปเป็นแนวทางในการปกครอง พ่อแม่นำไปสอนลูก ปู่ย่าตายายนำไปสอนหลาน พระสงฆ์นำไปสอนพุทธศาสนิกชนและประชาชนเพื่อนำไปปฏิบัติและเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีทั้งหมด 14 ข้อที่เป็นแนวปฏิบัติระดับบุคคลครอบครัวและส่งผลต่อสังคมโดยรวมในท้ายที่สุด โดยคองสิบสี่มีหลายประเภทต่างกัน แต่สามารถแบ่งได้มี 3 ประเภท ได้แก่

1) คองสิบสี่สำหรับชนชั้นผู้ปกครอง เป็นคองสิบสี่ประเภทสอนผู้ปกครองในทุกระดับ โดยผู้ปกครองที่ชาวอีสานนับถือเคารพเป็นศูนย์รวมจิตใจ คือพระมหากษัตริย์ ดังนั้นจึงมีบัญญัติคองสิบสี่ขึ้น เพื่อให้ผู้ปกครองได้ปกครองให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข

คองที่หนึ่ง ผู้ปกครองต้องรู้จักแต่งตั้งอำมาตย์ราชมนตรีผู้มีความรู้ฉลาดและตั้งมั่นในพรหมวิหารธรรมคือ มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นผู้ปกครองที่จะทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข

คองที่สอง	ผู้ที่เป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ต้องตั้งมั่นในคุณธรรม 10 ประการ คือ ให้ทาน รักษาศีล บริจาค ซื่อตรง อ่อนโยน ความเพียร ไม่โกรธ ไม่เบียดเบียน อดทน และไม่ประพฤตินิด
คองที่สาม	ปีใหม่ผู้นำต้องนำน้ำอบน้ำหอมไปสรงพระตามประเพณี
คองที่สี่	เมื่อถึงสงกรานต์ต้องมีพิธี แห่พระสงฆ์ สรงน้ำพระ
คองที่ห้า	ต้องทำพิธีสูขวัญและสรงน้ำเพื่อถวายพระพรแด่พระราช
คองที่หก	พอวันปีใหม่ประชาชนทำพิธีตีมน้ำสาบานเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อพระราช
คองที่เจ็ด	ถึงเดือนเจ็ดทำพิธีบูชาถวายเครื่องสังเวद्यแด่เทพารักษ์หลักเมืองเพื่อแก้บน
คองที่แปด	จัดให้มีพิธีทำขวัญเมืองและสะเดาะเคราะห์เมือง
คองที่เก้า	ให้ทำบุญข้าวประดับดินเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว
คองที่สิบ	ให้ทำบุญข้าวสากเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษและญาติผู้ล่วงลับไป
คองที่สิบเอ็ด	จัดงานออกพรรษา โดยมีพิธีवारณาประทีปและจัดโคมไฟตามสถานที่ต่างๆ
คองที่สิบสอง	ให้แข่งเรือเพื่อบูชาพญานาค ซึ่งเป็นสิ่งสถิตใต้บาดาล
คองที่สิบสาม	จัดพิธีฉลองสมโภชพระราชาราชเพื่อฉลองแสดงความจงรักภักดี
คองที่สิบสี่	ให้พระราชาราชจัดหาสิ่งที่ทำให้บ้านเมืองอยู่ดีมีสุขเป็นปีกแผ่นและเจริญก้าวหน้า

คองสิบสี่ของชั้นปกครองนั้น ไม่ได้มีไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับพระมหากษัตริย์เพียงเท่านั้น แต่เป็นแนวทางของชนชั้นผู้ปกครองในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้านขึ้นไปจนถึงเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งล้วนแต่ต้องยึดถือคองสิบสี่เพื่อเป็นแนวทางในการปกครองและปฏิบัติตนเพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ผู้อยู่ใต้การควบคุม

2) คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ เป็นแนวทางการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ ที่เป็นบุคคลที่สำคัญของสังคมอีสาน เนื่องจากชาวอีสานมีความผูกพันกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงมีคองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์มีแนวทางปฏิบัติตนทั้ง 14 ประการ ดังนี้

คองที่หนึ่ง	พระสงฆ์ต้องศึกษาพระธรรม 227 ข้อตามหลักของพุทธศาสนา
คองที่สอง	พระสงฆ์ต้องดูแลความสะอาดของกุฏิและวัดอย่างสม่ำเสมอ
คองที่สาม	พระสงฆ์ต้องปฏิบัติและสนองศรัทธาประชาชน

คองที่สี่	พระสงฆ์จะเข้าพรรษา 3 เดือนและเดือน 12 รั้งผ้ากฐิน
คองที่ห้า	เมื่อออกพรรษาแล้ว พระสงฆ์ต้องเข้าอยู่ปริวาสกรรม
คองที่หก	พระสงฆ์ต้องออกบิณฑบาตเป็นกิจวัตร
คองที่เจ็ด	พระสงฆ์ต้องสวดมนต์ ทำวัตร และเจริญสมาธิทุกคืน
คองที่แปด	เมื่อถึงวันพระ พระสงฆ์ต้องประชุมลงอุโบสถทำสังฆกรรมไม่ขาด
คองที่เก้า	เมื่อถึงวันปีใหม่ พระสงฆ์ต้องนำน้ำสรงพระพุทธรูปและพระเจดีย์
คองที่สิบ	เมื่อถึงศักราชปีใหม่พระเจ้าแผ่นดินให้ไหว้พระพระราชาวงและทำบายศรี
คองที่สิบเอ็ด	พระสงฆ์ต้องรับกัจฉินิมิตของชาวบ้าน
คองที่สิบสอง	พระสงฆ์ต้องสร้างวัดวาอาราม พระธาตุเจดีย์
คองที่สิบสาม	พระสงฆ์ต้องรับสิ่งของทวายกให้ทาน
คองที่สิบสี่	พระมหากษัตริย์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มีศรัทธาณิมิตให้มาประชุมกันในพระอุโบสถในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดเป็นงานใหญ่อย่าขาด

จะเห็นได้ว่าสังคมาอีสานเป็นสังคมาที่มีความผูกพันกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมากและสังคมามีความคาดหวังต่อการแสดงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถดำรงตนให้พร้อมซึ่งศรัทธาที่พุทธศาสนิกชนจะเต็มใจกราบไหว้ และร่วมทำบุญในฐานะเนื่อนาบุญที่นำเคารพศรัทธา โดยดูจากการปฏิบัติตามหลักคองสิบสี่อย่างเคร่งครัด ซึ่งคองสิบสี่นี้มีส่วนช่วยให้พระสงฆ์ดำรงตนอย่างเหมาะสมตามที่สังคมาต้องการ

3) คองสิบสี่ ประเภทสอนประชาชนทั่วไป คองสิบสี่สำหรับประชาชนทั่วไปเป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้ประชาชนได้ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้สังคมาอยู่ดีมีสุข โดยคองสิบสี่ประเภทนี้จะขึ้นต้นด้วยคำว่าฮิต ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 14 ข้อ ดังนี้

คองที่หนึ่ง	ฮิตเจ้าคองขุน คือแบบแผนการปฏิบัติตนของชนชั้นปกครอง โดยต้องปกครองอย่างเป็นธรรม ให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน
คองที่สอง	ฮิตท้าวคองเพี้ย คือเหตุร้ายทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นเพราะผู้ปกครองปล่อยปะละเลย ห่างจากทศธรรม ทำให้ประชาชนละเลยศีลธรรมไปด้วย และเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคมาต่างๆ
คองที่สาม	ฮิตไพร่คองนาย คือแนวปฏิบัติสำหรับเจ้านาย ที่ต้องไม่หลงลืมตัว ต้องรู้จักฟังคนที่เป็นลูกน้อง เพื่อให้เป็นเจ้านายที่ดีในการปกครองลูกน้อง

คองที่สี่	ฮิตบ้านคองเมือง คือมุ่งให้ทุกคนรู้จักฮิตสิบสองคองสิบสี่เพื่อทุกคนได้ปฏิบัติต่อกันอย่างมีความสุข และผู้ปกครองต้องมีใจเป็นธรรมและกล้าหาญ
คองที่ห้า	ฮิตผัวคองเมีย ซึ่งเป็นการมุ่งให้สามีภรรยาปฏิบัติดีและให้เกียรติกัน เคารพซึ่งกันและกัน
คองที่หก	ฮิตพ่อคองแม่ เป็นแนวทางที่มุ่งสอนพ่อแม่ให้อบรมเลี้ยงดูลูกให้ถูกทาง
คองที่เจ็ด	ฮิตลูกคองหลาน เป็นแนวทางสอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี และมีความเคารพผู้อาวุโส
คองที่แปด	ฮิตไก่คองเขย เป็นแนวทางที่มุ่งสอนลูกสะใภ้และลูกเขยให้ปฏิบัติต่อพ่อตาแม่ยายและปู่ย่าตายายให้ถูกต้องตามคองธรรม
คองที่เก้า	ฮิตป่าคองลุง เป็นแนวทางสอนให้ป่าลุงปฏิบัติต่อญาติพี่น้องให้ดี
คองที่สิบ	ฮิตปู่คองย่า ฮิตตาคองยาย สอนให้ปู่ย่าตายายปฏิบัติเป็นปูชนียบุคคลที่ดีแก่ครอบครัวและสังคม
คองที่สิบเอ็ด	ฮิตเฒ่าคองแก่ มุ่งสอนคนแก่ในหลักการทั่วไปในการดำเนินชีวิต ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม
คองที่สิบสอง	ฮิตปีคองเดือนคือแนวทางคำสอนที่มุ่งสอนชาวอีสานรักษาฮิตสิบสองเป็นการธำรงสังคมอีสานต่อไป
คองที่สิบสาม	ฮิตไฮคองนาเป็นแนวทางที่มุ่งสอนให้ชาวนาที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของชาวอีสานรู้จักรักษาดูแลไร่นาของตนเองให้มีความเป็นระเบียบ
คองที่สิบสี่	ฮิตวัดคองสงฆ์ เป็นคำสอนที่มุ่งเน้นให้พระสงฆ์นั้นปฏิบัติตามแนวทางที่พึงปฏิบัติเพื่อจะบำรุงรักษาพุทธศาสนาและเป็นศูนย์รวมของสังคมอย่างไร้ข้อครหา

โดยสรุปแล้วคองสิบสี่เป็นแนวทางในการปฏิบัติตน 14 ประการของชาวอีสาน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครอง พระสงฆ์ และประชาชนทั่วไป ซึ่งในการศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์ผืนดินนี้จะนำคองสิบสี่ที่เป็นแนวทางการปฏิบัติตนของประชาชนทั่วไปมาประกอบการวิเคราะห์ด้วย ทั้งนี้มีนักวิชาการบางท่านให้คำจำกัดความและข้อปฏิบัติที่ปรากฏในคองสิบสี่นั้นแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น เอกวิทย์ ณ ถลาง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544) ให้คำจำกัดความของคองสิบสี่ที่แตกต่างกับข้างต้น โดยให้คำจำกัดความของคองสิบสี่ว่า เป็นจารีตที่ควบคู่กับชาวอีสานทั้งหมด 14 ประการ ได้แก่

คองที่หนึ่ง	ผลผลิตที่ได้ให้นำไปทานก่อน ใ้เอาไปทำบุญที่วัดแล้วจึงค่อยมารับประทาน
คองที่สอง	ล้อมรั้วบ้าน หมายถึง การล้อมรั้วหมู่บ้าน ไม่ใช่การล้อมรั้วบ้านเรือนของตน โดยนัยนี้หมายถึงการสร้างสามัคคีในชุมชน
คองที่สาม	ล้างดินแล้วจึงขึ้นเฮือน
คองที่สี่	อย่าโลภโลภ ให้อยู่ในปัจจัยสี่
คองที่ห้า	สมมาผิวเมียเมื่อถึงวันศีล เหมือนกับขอขมาต่อกัน เป็นการขอขมาระหว่างผิวเมียลูก
คองที่หก	สมมาก่อนเส้าผงไฟ เพราะไฟเปรียบเสมือนสิ่งที่บริสุทธิ์
คองที่เจ็ด	ทำความสะอาดเรือนแล้วจึงเข้าบ่อนนอน ทำความสะอาดบ้านเรือน ล้างถ้วยชาม อาบน้ำ สระผม ทาแป้ง แล้วจึงเข้าห้องนอน
คองที่แปด	ลูกแต่เช้าเพื่อเตรียมตักบาตรและจังหัน
คองที่เก้า	ยามพระสงฆ์เดินผ่านอย่าเหยียบเงา ให้เว้นหนี
คองที่สิบ	การทำทานนั้นอย่าทานเศษเดน ของกินที่เหลือให้หลีกหนี
คองที่สิบเอ็ด	ให้เก็บดอกไม้มาลา พร้อมรูปเทียนไปฟังธรรมทุกค่ำเช้าเมื่อพระสงฆ์เข้ากรรม
คองที่สิบสอง	อย่าร่วมเพศเมื่อวันศีล วันสำคัญให้หลีกเว้นไกล
คองที่สิบสาม	ฮอดเดือนห้าให้สมมาพ่อแม่ ทั้งเฒ่าแก่เพื่อนบ้าน มารร้ายจะหลีกหนี
คองที่สิบสี่	ให้บูชาสมมาเทวดา จะทำให้ครัวเรือนนั้นรุ่งเรือง

คองสิบสี่ที่เอกวิทย์ได้รวบรวมไว้นั้น มีลักษณะการปฏิบัติตน 14 ประการของชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนระดับปัจเจกบุคคล การปฏิบัติตนเพื่อความเป็นอยู่ในครอบครัว รวมทั้งวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม

ดังนั้นคองสิบสี่จึงมีการให้แนวทางในการปฏิบัติที่ค่อนข้างหลากหลาย แต่เป็นวิธีการและแบบแผนประเพณี 14 ประการ ที่ยึดถือกันของชาวอีสานในการปฏิบัติของบุคคลในฐานะปัจเจกบุคคล ครอบครัว และสังคม โดยเป็นเสมือนกลไกที่ทำให้คนในสังคมรับทราบถึงพฤติกรรมที่พึงกระทำต่อผู้อื่นและสังคมในเงื่อนไขความสัมพันธ์ต่างๆที่แตกต่างกัน ซึ่งเมื่อผู้คนปฏิบัติตามหลักที่ปรากฏวางไว้ในรูปแบบคองสิบสี่แล้ว ผลที่ตามมาคือทำให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบ เนื่องจากคนในสังคมต่างรับรู้แนวทางในการปฏิบัติต่อผู้อื่นในแนวทางที่สังคมคาดหวัง ไม่เกิดความขัดแย้งและปัญหาสังคมต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

โดยสรุปแล้วฮิตสิบสองและคองสิบสี่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกันและเป็นส่วนหนึ่งต่อกัน เนื่องจากมีแนวปฏิบัติบางประการของคองสิบสี่ที่สอดคล้องกับพิธีกรรมที่ชาวอีสานปฏิบัติในรูปแบบฮิตสิบสอง

แต่ลักษณะของฮีตสิบสองนั้นมีความเด่นชัดในรูปแบบของประเพณีประจำเดือนที่มีการนำเอาความเชื่อของสังคมอีสานมาผสมผสานเข้าด้วย เป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ที่ผสมกลมกลืนกัน อย่างลงตัวของระบบเศรษฐกิจ ความเชื่อ พิธีกรรม และสิ่งแวดล้อม (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544) ซึ่งชาวอีสานใช้ฮีตสิบสองคองสิบสี่นี้เป็นกรอบในการดำรงสังคมมาจนถึงปัจจุบัน วิถีปฏิบัติและพิธีกรรมในสังคมอีสานที่ผ่านฮีตสิบสองคองสิบสี่นั้นสามารถช่วยให้เห็นภาพสังคมอีสานทั้งเรื่องอาชีพ ระบบเศรษฐกิจ ระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและสังคม ความเชื่อ เพราะบรรพบุรุษอีสานได้ปรับเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้ให้เป็นรูปธรรมและฮีตสิบสองคองสิบสี่สามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมอีสานให้คงอยู่สืบต่อมาได้ นอกจากนี้แล้วแนวทางการปฏิบัติตนของฮีตสิบสองคองสิบสี่ยังมีการเผยแพร่สั่งสอนในหลายรูปแบบ และที่มีความเด่นชัดมากคือการสอนในรูปแบบพญา คือการใช้พญาเพื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติตามแนวทางที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ชะล่า

ชาวอีสานมีภูมิปัญญา หรือ ความรอบรู้ชีวิต อันสั่งสมภายใต้บริบทของสังคมและธรรมชาติแวดล้อมของชาวอีสาน และได้ถ่ายทอดสู่รุ่นทั้งลักษณะลายลักษณ์และมุขปาฐะที่มีอรรถรสและวรรณศิลป์ โดยวัฒนธรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาของชาวอีสานในด้านการขัดเกลาทางสังคม (socialization) อย่างหนึ่งนั่น คือ ชะล่า ซึ่งมีความหมายว่าสิ่งต้องห้าม ขยายความได้ว่าเป็นสิ่งที่สังคมไม่ปรารถนาให้สมาชิกปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติแล้วจะเกิดเสียดแก่ผู้กระทำและบุคคลอื่นๆในสังคม (พจนานุกรมภาษาล้านนาตะวันออกเฉียงเหนือ, 2537) ซึ่งสอดคล้องกับที่เอกวิทย์ ณ ถลาง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544) ได้ให้ความหมายของ ชะล่าว่าหมายถึงข้อห้าม ข้อควรเว้น สิ่งที่ไม่ควรทำ ด้วยเชื่อถือเป็นจารีตว่าสิ่งนั้นๆเป็นการละเมิดกฎหรือความเชื่อของคนในชุมชน หรืออาจเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควร ไม่งาม ไม่เหมาะสม ผิด บาบ ต่อข้อห้ามที่ยึดถือร่วมกันของคนในชุมชนหรือสังคม ซึ่งตรงกับประเพณีของล้านนาที่เรียกว่า “ขีต”

ตัวอย่างของชะล่าที่ชาวอีสานยึดถือมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากที่นักวิชาการหลายท่านรวบรวมไว้ เช่น

อย่าอุ้มลูกใส่บาตร (อย่าอุ้มลูกตักบาตร)

อย่าปลุกเรือนกลางพรรษา (อย่าปลุกเรือนหน้าฝน)

เข้าวัดบิให้เว้าเสียงดัง (เข้าวัดอย่าพูดเสียงดัง)

อย่าปลุกบ้านกวมตอหรือจุมปลวก (อย่าปลุกบ้านคร่อมตอหรือจอมปลวก)

บิให้ตัดไม้ตอนปูตา (อย่าตัดไม้ในบริเวณตอนปูตา)

อย่างนอนป็นหัวไปทางตาเร็นตก (อย่างนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก)

กินข้าวโต โสความเฝิ่น (อย่าพูดเรื่องคนอื่น) (บุญเกิด พิมพ์รวมเมธาภูกุลและคณะ, 2546)

โดยสรุปแล้วขะลำนั้นสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของชาวอีสานที่เกิดจากการเรียนรู้และนำประสบการณ์และความรู้มาสร้างเป็นบรรทัดฐานให้คนในสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ ได้ปฏิบัติตนในกรอบศีลธรรมที่ยอมรับ โดยลักษณะของการขะล่ำจะปรากฏคำว่า บ่ อย่า ห้าม หรือการสั่งให้ทำ ที่ค่อนข้างชัดเจนในข้อปฏิบัติตนนั้น

การศึกษาดูภาษาชาติมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเรื่องขะล่ำ เพราะขะล่ำและผญาภาษิตมีบทบาทในการสั่งสอนและอบรมคนในสังคมดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นมีลักษณะเหมือนกัน โดยผญาภาษิตที่มีลักษณะเป็นข้อห้ามที่ชัดเจนนั้นสามารถตีความเป็นการขะล่ำได้ เช่นบทผญาภาษิตที่กล่าวว่า “กินข้าวโต โสความเฝิ่น” ที่แปลตรงตัวว่า กินข้าวตัวเองแต่พูดเรื่องคนอื่น แต่เมื่อตีความแล้วหมายถึง อย่าพูดเรื่องของคนอื่น ซึ่งบทผญานี้สามารถตีความเป็นการขะล่ำได้ เพราะเป็นข้อห้ามที่ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องของผู้อื่นที่ไม่ได้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง (บุญเกิด พิมพ์รวมเมธาภูกุลและคณะ, 2546) การข้องเกี่ยวกับทั้ง 2 องค์ประกอบทางวัฒนธรรมนี้เนื่องจากมีบทบาทในการเป็นข้อห้ามของคนในสังคมอีสาน เพื่อการประพฤติตนให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมและไม่ทำสิ่งที่สังคมห้าม แต่ขะลำนั้นเป็นข้อห้ามที่ชัดเจน ไม่ใช่การสอนเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางความคิดสติปัญญาและพฤติกรรม แต่เป็นข้อห้ามที่ถูกระบุอย่างชัดเจนในลักษณะจารีตที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ใช้ร่วมกันในสังคมอีสาน

อย่างไรก็ตามภายใต้กระแสพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นฐานความทันสมัยและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ชาวอีสานมีวิถีชีวิตที่ห่างจากภูมิปัญญา ประเพณี และวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษเคยยึดถือ ดังนั้นจึงส่งผลต่อการคงอยู่และปรับเปลี่ยนการยึดถือและเคร่งในการปฏิบัติตามข้อห้ามของขะล่ำมาโดยตลอด

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษานี้ได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลญาและบริบทเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ผลญาในสังคมวัฒนธรรมอีสาน โดยพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2526) ได้ศึกษาบทบาทของวรรณกรรมอีสานประเภทคำสอน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมอีสานมีบทบาทต่อการกำหนดบุคลิกภาพของผู้อ่านหลายด้าน ดังนี้

- ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มี 2 ระดับ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั่วไป ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในวรรณคดีอีสาน เป็นความสัมพันธ์ที่มีหลายระดับ อันส่งผลทำให้เกิดการรวมตัวทางสังคมเพื่อการพึ่งพาอาศัยกันของคนอีสาน ในรูปแบบช่วง คุ่ม หรือบ้าน เป็นต้น

- สถานภาพของสตรีในวรรณกรรมอีสาน สตรีอีสานสมัยก่อนมีภาระมากมาย และมีความรับผิดชอบเกือบเท่าบุรุษ เช่น การเป็นหัวหน้าปกครองบ้านไพร่ ดังนั้นในวรรณกรรมอีสานจึงมีความต้องการให้สตรีมีความเพียบพร้อม สรรหาความรู้เพื่อปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง

- โลกทัศน์เกี่ยวกับบุรุษ วรรณกรรมอีสานให้ความสำคัญกับบุรุษในลักษณะสำคัญ คือ คุณธรรม ความรู้ สติปัญญา ความขยันหมั่นเพียร ไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอก เช่น เงินทอง รูปลักษณ์ เป็นต้น

- คำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจ ในวรรณกรรมอีสานมุ่งให้คนอีสานไม่ย่อท้อต่อโชคชะตา มีความขยันหมั่นเพียร เพื่อให้สามารถเลี้ยงตนเอง และยังสามารถจุนเจือผู้อื่นได้ด้วย

- ความคาดหวังกับเรื่องอนาคต มีความเชื่อเรื่องภูตผี สวรรค์-นรก ในวรรณกรรมอีสาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นเรื่องความเชื่อหลังความตายของชาวอีสานอย่างชัดเจน

- วรรณกรรมคำสอนกับสังคมปัจจุบัน การศึกษาพบว่าวรรณกรรมอีสานมีคำสอนที่เหมาะสมกับสังคมอีสานสมัยก่อน ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ดังนั้นวรรณกรรมคำสอนอีสานจึงเป็นเสมือนกระจกสะท้อนสังคมอีสานในอดีตเพียงเท่านั้น

จารุวรรณ ธรรมวัตร (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สำนักขบถของผู้หญิงอีสานในนิทานลาว โดยผลการศึกษาพบว่า สังคมลาวมีความคล้ายคลึงกับสังคมอีสาน เนื่องจากการใช้ภาษากลุ่มเดียวกันและมีวัฒนธรรมทางวรรณกรรมและจารีตประเพณีที่เหมือนกัน ได้แก่ วัฒนธรรมฮีตสิบสองคองสิบสี่ โดยในสังคมและวัฒนธรรมลาวดั้งเดิมได้กำหนดภาพลักษณ์ของผู้หญิงไว้ให้เป็นพลเมืองชั้นสองและผู้ชายเป็นพลเมืองชั้นหนึ่ง โดยการจำกัดบทบาทและสถานภาพให้เป็นพลเมืองชั้น

สองนั้นมีผลมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านสรีระ ปัจจัยด้านลักษณะงาน และจารีตประเพณี นั่นคือประเพณีฮิตสิบสองคองสิบสี่นั่นเอง โดยสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงเป็นพลเมืองชั้นสองนั้นมี 3 ประการดังนี้

1) สาเหตุจากความเปราะบางทางสรีระ ทักษะของชาวลาวเห็นว่าผู้ชายมีสรีระที่เข้มแข็งกว่าผู้หญิง และมีจิตใจที่หนักแน่นมั่นคง เหมาะสมกับการเป็นผู้นำครอบครัวและชุมชน ซึ่งทักษะดังกล่าวเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าในด้านร่างกายนั้นผู้ชายจะได้รับการส่งเสริมเลี้ยงดูที่ดีกว่าฝ่ายหญิง ทำให้มีสรีระร่างกายที่มีพัฒนาการที่ดีกว่า แต่จากการพิสูจน์ทางชีววิทยาแล้วพบว่าผู้ชายมีเม็ดเลือดแดงมากกว่าผู้หญิง ส่วนปัจจัยอื่นนั้นไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้งานวิจัยยังระบุว่าผู้หญิงต้องรับภาระในการตั้งครุกรรมและเลี้ยงดูบุตร จึงทำให้ขาดสภาพคล่องในการแบกรับภารกิจที่สำคัญ แต่การจะบอกว่าผู้ชายมีความเข้มแข็งทางอารมณ์กว่าผู้หญิงนั้นเป็นการยากที่จะสรุป

2) สาเหตุจากลักษณะงาน ในชุมชนลาวดั้งเดิมกำหนดให้ผู้หญิงทำงานคหกรรม เกษตรกรรม และหัตถกรรม ส่วนผู้ชายทำงานเกษตรกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม รัฐบาลและการทหาร ซึ่งงานหัตถกรรมและเกษตรกรรมจะไม่มี ความแตกต่างกัน แต่ผู้หญิงจะถูกกำหนดให้ทำงานบ้านงานเรือน ซึ่งตามประเพณีฮิตสิบสองคองสิบสี่เรียกว่า “ฮิตบ้านคองเรือน” ซึ่งระบุว่าหน้าที่ครอบครัวจะดีหรือไม่ ผู้หญิงมีหน้าที่ในการจัดระเบียบ ดังเช่นบทผญาที่กล่าวไว้ **“แหวนดีย์ยอนหัว ผัวดีย์ยอนเมีย” “ได้เมียดีปานได้แก้วคุณกลาง ได้เมียช่างปานได้แก้วคุณเฮือน” “ข้าวเพิ่นแซบ ปลาแตกเพิ่นนิ้ว ผัวเพิ่นดี ยอนเมียเพิ่นช่าง”** ซึ่งจากผญาข้างต้นจะสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องดูแลครอบครัว นอกจากนี้ในนิทานลาวยังมีหลายเรื่องที่สะท้อนบรรทัดฐานทางสังคมว่าผู้หญิงต้องดูแลญาติของฝ่ายชาย เช่น นิทานเรื่องยากินปลิง กล่าวถึงครอบครัวหนึ่งที่แม่ได้ดูแลลูกอย่างดีมาตลอด จนแม่แก่ก็ตาบอด ลูกชายจึงหาสะไภ้มาหวังจะช่วยดูแลแม่ ลูกสะไภ้ทำหน้าที่อย่างดีจนกระทั่งตั้งท้องไม่อยากทำงานหนัก จึงหาปลิงมาให้แม่สามีกิน จนแม่สามีนั้นตาย ซึ่งศพของนางไม่มีใครยกขึ้น จนลูกสะไภ้มายกถึงขึ้น แต่มือของลูกสะไภ้ก็ติดกับศพจนต้องเผาตายตามกันไป

3) สาเหตุจากจารีตประเพณี สังคมลาวในอดีตเป็นสังคมที่เคร่งจารีต จึงทำให้ผู้หญิงมีแนวปฏิบัติที่สังคมกำหนดไว้อย่างชัดเจนในรูปแบบประเพณี (ฮิต) และธรรมเนียมปฏิบัติ (คอง) ซึ่งผู้หญิงจะต้องปฏิบัติตามบทบาททางสังคมอย่างเคร่งครัด โดยผู้หญิงส่วนใหญ่จะมีบทบาทในการวางแผนชีวิตครอบครัวลูกหลาน แต่ก็มิมีนิทานบางเรื่องที่แสดงให้เห็นรูปการณ์ขบถของผู้หญิง เช่น นิทานเรื่องขูลู-นางอั่ว ที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่ชอบครอบครัวฝ่ายชายและขัดขวางการแต่งงาน จนทำให้นางอั่วต้องฆ่าตัวตาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นการขบถต่อจารีตที่รัดตัวมากเกินไป

โดยสรุปแล้วขอบเขตของผู้หญิงในรูปการนั้นคือความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับแบบแผนทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมปิดล้าสมัยไปเลย ซึ่งส่งผลให้ผู้หญิงไม่สามารถนำเอาความสามารถที่มีมาใช้ในการพัฒนาตนและพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง

ผลการศึกษาของจากรวรรณทั้ง 2 เรื่องสามารถปรับใช้หรือสร้างความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมอีสานผ่านวรรณกรรม ซึ่งประเด็นการศึกษาในบางประเด็นนั้นเกี่ยวข้องกับผญา เนื่องจากผญาคือส่วนหนึ่งของวรรณกรรมต่างๆ ที่ประกอบการศึกษาวิจัยทั้ง 2 เรื่อง นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาผญาในประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงผ่านคำสอนของวรรณกรรมและผญา ซึ่งสามารถใช้ในการประกอบการวิเคราะห์ในส่วนต่อไปได้ด้วย

สมปอง จันทอง (สมปอง จันทอง, 2530) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมอีสานจากผญา กรณีศึกษา บ้านหนองเรือ ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการศึกษาพบว่า ผญาที่บ้านหนองเรือ สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมอีสานในเรื่องการใช้ภาษาที่ชาญฉลาดของชาวอีสานทั้งรูปศัพท์ เสียง ความหมาย และคำวิเศษณ์ซึ่งแตกต่างจากภาษากลางเป็นอย่างมาก การประพันธ์ผญายังมีการนำเอาความงามทางภาษาทั้งคำซ้ำ คำซ้อน ภาพพจน์ คำยืมต่างประเทศเพื่อมาเรียบเรียงให้มีสัมผัส ผญาอีสานยังมีการจำแนกผญาเป็นระดับภาษาต่างๆ ได้แก่ ภาษาระดับทางการ กึ่งทางการ และไม่เป็นทางการหรือภาษาปาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสามารถในการใช้ภาษาอีกรูปแบบหนึ่งของชาวอีสาน นอกจากเรื่องภาษาแล้วผญาบ้านหนองเรื่อยังสะท้อนลักษณะนิสัยของชาวอีสานในเรื่องการสื่อสารว่าเป็นผู้ที่มนุษยสัมพันธ์ดี ยกย่องคู่สนทนา พุดถ่อมตน การใช้ภาษาที่เป็นนามธรรมและเป็นผู้นิยมใช้โวหารเปรียบเทียบ

นอกจากนี้ผญาอีสานยังสะท้อนวัฒนธรรมต่างๆที่พบในหมู่บ้านหนองเรือ ได้แก่ บ้านหนองเรือมีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง คนในครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อาชีพของคนในหมู่บ้านนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวนา ส่วนในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีนั้นมีการยึดถือประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ขณะที่ด้านวัฒนธรรมนั้นมีการจักสาน การปั้นหม้อ การทอผ้า การกินอาหาร ส่วนในเรื่องความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในผญาอีสานนั้นมีเรื่องเทวดาและภูตผี เรื่องโชคกลาง สวรรค์นรก และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา งานวิจัยนี้สามารถนำมาทำความเข้าใจผญาในฐานะการเป็นเครื่องสะท้อนวัฒนธรรมอีสานที่ปรากฏผ่านผญา ซึ่งเป็นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบกับบริบทสังคมปัจจุบันต่อไป

นิตยา ภักดีบัณฑิต (นิตยา ภักดีบัณฑิต, 2532) ได้ศึกษาเรื่อง ผญาภาษิต:การศึกษาเชิงวิเคราะห์ โดยผลการศึกษาพบว่า ผญาภาษิตนั้นมีที่จากหลายๆ แหล่ง อันได้แก่ จากธรรมชาติ จาก

การประกอบอาชีพ จากประเพณี จากศาสนาและความเชื่อ วรรณกรรมการเล่นดนตรี และสภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น เครื่องใช้และอาหาร รวมทั้งจากการกระทำของมนุษย์ โดยมนุษยชาติมีคุณค่าต่อสังคมในสมัยก่อนมากเพราะมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนบุคคลหลายระดับ ซึ่งผู้ที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามจะได้รับความสุข ความสำเร็จ ในด้านการทำงานและการดำเนินชีวิต จนเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาซึ่งทำให้การศึกษาแผนใหม่เข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้และอบรมสั่งสอน จึงส่งผลให้มนุษยชาติลดบทบาทลงไปเรื่อยๆ ในด้านบุคคลที่ใช้มนุษยชาติเพื่อการสอนคนในสังคมนั้น ประกอบด้วยพระ ผู้อาวุโสในชุมชน และพ่อแม่

การศึกษาของนิถยาได้สะท้อนเรื่องมนุษยชาติและการขัดเกลาทางสังคม โดยได้ศึกษาไว้ในลักษณะการเลือกศึกษามนุษยชาติโบราณในบริบทสังคมสมัยก่อน ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงบริบทสังคมสมัยก่อนกับการปรับใช้มนุษยชาติ เพื่อการใช้เปรียบเทียบและเป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ต่อไป

จิรนนท์ โกลมกิตติสกุล (จิรนนท์ โกลมกิตติสกุล, 2535) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์บทบาทและสถานภาพสตรีจากสำนวนสุภาษิตอีสาน ซึ่งสุภาษิตอีสานที่จิรนนท์ศึกษานั้นคือบทพญานั่นเอง โดยการวิเคราะห์บทพญานี้ในมุมมองบทบาทของสตรีในสังคมอีสาน พบว่าสตรีมีบทบาทตามสถานภาพสำคัญที่ถูกสังคมกำหนด ดังนี้

- สถานภาพด้านการศึกษา จากการศึกษาพบว่าสุภาษิตอีสานไม่นิยมให้ผู้หญิงเรียนหนังสือให้เทียบเท่าผู้ชาย แต่จะมุ่งเน้นให้อยู่กับบ้านเรือน ดูแลทำความสะอาด และรักษากริยามารยาท ความอ่อนหวาน และพูดจาไพเราะ

- สถานภาพด้านครอบครัว สตรีมีบทบาทตามฐานะ ได้แก่ ฐานะมารดา ฐานะภรรยา และฐานะบุตร ซึ่งไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดก็ตามสตรีต้องเป็นผู้ดูแลงานบ้านงานเรือน หากอยู่ในฐานะมารดาต้องประพฤติตนเป็นตัวอย่างบุตรและอบรมสั่งสอนบุตร ฐานะภรรยา ต้องยกย่องสามีโดยการนำดอกไม้มากราบเท้าสามีก่อนนอน ดูแลสามี และเคารพบิดามารดาของสามีด้วย ส่วนในกรณีเป็นบุตรต้องเชื่อฟังบิดามารดา กตัญญูต่อบิดามารดา หากมีมีเพื่อนต่างเพศหรือมีคู่ครองมักจะมีโอกาสเจอกันตอนงานบุญแต่ต้องอยู่ในกรอบของประเพณี

โดยสรุปแล้วบทบาทของสตรีในสำนวนสุภาษิตของชาวอีสานยังไม่เปิดกว้างเท่าผู้ชาย ทั้งนี้ยังเป็นคำสอนถึงสิ่งดีงามและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าสตรีส่วนใหญ่ปฏิบัติตามคำสอนของบรรพบุรุษ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสำนวนสุภาษิตอีสานมีอิทธิพลอย่างมากต่อวิถีปฏิบัติและการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน

การศึกษาของจิรนนท์นี้ศึกษาในประเด็นเดียวคือเรื่องบทบาทของผู้หญิงที่สะท้อนผ่านฉายาภคิตในสังคมอีสาน ซึ่งทำให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของฉายาภคิตในมุมมองเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงการศึกษาเปรียบเทียบโดยเป็นพลวัตในช่วงหนึ่งของการใช้ฉายา และสามารถเปรียบเทียบกับบริบทของสังคมปัจจุบันได้

สุนทร วีระภัทร (สุนทร วีระภัทร, 2538) ได้ศึกษาฉายาในพื้นที่กิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร โดยเป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมจัดประเภทฉายาและเนื้อหาสาระของฉายาจำนวน 1,248 บท โดยเป็นฉายาของชาวภูไท ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ฉายาภูไทแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ฉายาภคิต ฉายาเกี่ยว ฉายาคำพังเพย และฉายาอวยพร โดยการศึกษาด้านเนื้อหาของฉายา ผลการศึกษาพบว่าเนื้อหาของฉายาสท้อนสภาพสังคมของชาวภูไท ในกิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ในเรื่องพุทธศาสนา การเวียนว่ายตายเกิด การบวช กรรม การทำความดีละเว้นความชั่ว เรื่องนรกและสวรรค์ นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าชาวภูไทให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาอย่างมาก ทั้งนี้การศึกษาจำแนกบทฉายาครั้งนี้สามารถทำให้เห็นถึงประเภทของบทฉายาที่มีอยู่ในบริบทสังคมในยุคนั้น เพื่อเปรียบเทียบกับข้อค้นพบของการศึกษาในครั้งนี้

อดิสร เพียงเกษ (อดิสร เพียงเกษ, 2544) ได้ศึกษาเรื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนาเรื่องบาปบุญที่ปรากฏอยู่ในฉายาอีสาน โดยผลการศึกษาพบว่าชาวอีสานเป็นคนที่มีความเป็นกวี ดังนั้นจึงได้แสดงฉายาไว้ในทุกวิถีการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ความคิด และวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งฉายาอีสานนั้นได้รับอิทธิพลอย่างมากจากคำสอนของพุทธศาสนา แม้จะเป็นฉายาดั้งเดิมก็มีความเชื่อของพุทธศาสนาสอดประสานอยู่ โดยคำสอนของพุทธศาสนาที่ปรากฏในฉายานั้นสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

หลักธรรมเรื่องบาปและบุญนั้นเป็นหลักธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนา โดยจะพบว่าเป็นหลักธรรมที่ตรงไปตรงมา เข้าใจไม่ยาก ซึ่งคำสอนที่ปรากฏอยู่ในฉายาเรื่องบุญบาปนั้นมีอิทธิพลให้ชาวอีสานยอมรับเรื่องบุญและบาป ทั้งความเชื่อมั่นเรื่องการทำความดี และการไม่สร้างความชั่วอันจะส่งผลต่อตนเองและสังคม ดังนั้นฉายาจึงมีส่วนต่อความเชื่อของชาวอีสานที่มีต่อการทำความดี โดยความเชื่อเรื่องบุญบาปที่ปรากฏในฉายานั้นสามารถนำมาบอกสอนชาวอีสานได้ โดยมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนโดยตรง เพื่อให้ผู้ฟังนั้นมีความสุขในการดำเนินชีวิต โดยสรุปแล้วฉายานั้นมีบทบาทในการทำให้คนเชื่อในเรื่องการทำดีได้ดี และทำชั่วก็จะได้รับผลในทางเดียวกัน

นอกจากประเด็นเรื่องคำสอนของฉายาในเรื่องบุญบาปที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตนของชาวอีสานแล้ว ยังกล่าวถึงการศึกษาของรัฐบาลไทยที่ได้กำหนดนโยบายนั้นได้ทำลายวัฒนธรรมอีสานอย่างเป็น

ลำดับ โดยการทำลายตัวตนของชาวอีสาน และทำลายวิถีปฏิบัติที่อยู่ในคำสอนของพญา รวมทั้ง กระแสนิยมตะวันตกก็มีส่วนต่อการทำลายการใช้พญาด้วย

การศึกษาของอดิศรได้ศึกษาในเชิงหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาในหลักคำสอนของพุทธศาสนา โดยได้ตีความพญาเปรียบเทียบกับคำสอน ซึ่งถือเป็นการรวบรวมพญาในหมวดที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์พญาด้วย ซึ่งสามารถนำมาสนับสนุนข้อค้นพบของการศึกษาในครั้งนี้ในบางประเด็นได้

โชติวุฒิ พลวิเศษ (โชติวุฒิ พลวิเศษ, 2545) ได้ศึกษาและตีความบทพญาเชิงจริยธรรมที่ประยุกต์ใช้ในสังคมอีสานปัจจุบัน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าแนวคิดที่ส่งผลต่อการประพฤติตนของชาวอีสานนั้น ได้แก่ ระบบจารีต หลักพุทธศาสนา ความเชื่ออันสืบเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี ซึ่งจากการวิเคราะห์เนื้อหาของพญาพบว่าพญาเป็นคำพูดที่มีสัจจะ มีความหมายลึกซึ้งและมีประโยชน์ต่อผู้ฟัง เพราะแฝงด้วยจริยธรรมอันเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนให้มีปัญญา รู้จักคิดและมีเหตุผล นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์พญาในเชิงพุทธศาสตร์ พบว่าบทพญาอีสานสะท้อนว่าชาวอีสานต้องแสวงหาความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแสวงหาทางหลุดพ้น และชาวอีสานมีความอดทน ยอมทนลำบากเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ ทั้งยังต้องประพฤติตนในทางที่ดี ซึ่งจะทำให้สังคมสงบสุข ซึ่งการศึกษานี้เป็นการศึกษาการปรับใช้คำสอนในเชิงประยุกต์กับบริบททางสังคมในยุคนั้น ผู้ศึกษาสามารถนำมาประกอบการวิเคราะห์เชิงพลวัตได้

พรสวรรค์ สุวรรณศรี (พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คุณค่า การดำรงอยู่ และการสืบทอดพญา โดยมีประเด็นในการศึกษา 3 ข้อ ดังนี้

1) คุณค่าของพญาอีสาน จากการศึกษาวิจัยพญาภาคีทั้งหมด 283 บท จำแนกได้เป็นพญาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตน 280 บท การพัฒนาสังคม 109 บท การขัดเกลาทางสังคมด้านครอบครัว 42 บท ด้านการเมืองการปกครอง 43 บท ด้านเศรษฐกิจ 41 บท ด้านการศึกษา 43 บท ด้านศาสนา 101 บท พบว่าพญามีคุณค่าในด้านต่างๆดังนี้

- คุณค่าของพญาที่ให้ข้อคิดต่อบุคคลด้านการพัฒนาคน ประกอบด้วยข้อคิดต่างๆที่เน้นการทำดีละเว้นความชั่ว จริยธรรม รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติตน เช่น การคบคน ความไม่ประมาท การหยิ่งในศักดิ์ศรีตนเอง การยอมรับผู้อื่น การรู้จักประมาณตน ความกตัญญู เป็นต้น

- คุณค่าของพญาที่ให้ข้อคิดต่อบุคคลด้านการพัฒนาสังคม ส่วนมากเป็นข้อคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของสมาชิกในสังคม ที่จะต้องปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม เช่น การช่วยเหลือ

เกื้อกูล การสร้างความสามัคคี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น นอกจากนี้ยังสอนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นต้น

- คุณค่าของพญาที่ใช้อบรมระเบียบสังคมด้านครอบครัว เน้นการอบรมให้ข้อคิดเกี่ยวกับการรักษาความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก ความสัมพันธ์ระหว่างสามี ภรรยา และความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องด้วย

- คุณค่าของพญาที่ใช้อบรมระเบียบสังคมด้านการเมืองการปกครอง คำสอนส่วนใหญ่เน้นสำหรับผู้ที่ผู้นำ ว่าต้องมีลักษณะการเป็นผู้นำที่ดี มีพรหมวิหาร 4 ยึดมั่นในจริยธรรมจรรยาในการปกครอง ยังมีข้อคิดสำหรับประชาชนว่าเมื่อเลือกผู้นำมาแล้วต้องให้ความเคารพยำเกรงด้วย

- คุณค่าของพญาที่ใช้อบรมระเบียบสังคมด้านเศรษฐกิจ ให้ความรู้เรื่องการขยันทำมาหากิน สร้างฐานะให้มั่นคง รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย และไม่ควรประมาทเมื่อจักทำกิจการใดๆ ควรเตรียมใจยอมรับความเปลี่ยนแปลง

- คุณค่าของพญาที่ใช้อบรมระเบียบสังคมด้านการศึกษา ส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษา ว่าคนที่ความรู้จะมีสติปัญญาสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้เป็นอย่างดี โดยพญาในส่วนนี้มีการกล่าวเฉพาะถึงผู้นำและผู้ชายเป็นพิเศษ

- คุณค่าของพญาที่ใช้อบรมระเบียบสังคมด้านศาสนา ให้ข้อคิดเรื่องหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องความดีความชั่ว และคำสอนสำคัญต่างๆในพุทธศาสนา เช่น การทำดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นต้น

2) ลักษณะการดำรงอยู่ของพญาอีสาน ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันมีการดำรงอยู่ของพญาในการจัดรายการโทรทัศน์ วิทยู การเขียนตำรา บทความทางวิชาการ และการจัดทำสื่ออื่นๆ เช่น วีดีโอ สไลด์เพื่อการจำหน่ายแจก การเขียนกลอนลำ การเทศน์ การบรรยาย อินเทอร์เน็ต รวมทั้งในงานวาระสำคัญ เช่น การเลี้ยงต้อนรับ เป็นต้น

3) การสืบทอดพญาอีสาน จากการศึกษาพบว่ามีแนวทางในการสืบทอดพญา 4 แนวทางดังต่อไปนี้

- สถานศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำการสืบทอด โดยการจัดให้มีหลักสูตรเรียนรู้และนำพญาไปใช้ในชีวิตจริง เพื่อความยั่งยืน

- องค์กรด้านวัฒนธรรมต่างๆ ควรเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ โดยการเข้ามาศึกษาค้นคว้าข้อมูลแล้วนำมาปรับวัด เพื่อความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า

- จัดทำศูนย์การเรียนรู้เฉพาะเพื่อเยาวชนและผู้สนใจ รวมทั้งจัดกิจกรรมและสื่อที่น่าสนใจด้วย

- ควรชี้แจงและอธิบายรูปแบบของผลงาให้ชัดเจนว่ามีลักษณะอย่างไร เช่น มีฉันทลักษณ์ เพื่อการอ่านที่สะดวก เมื่อคนรุ่นใหม่เข้าใจก็จะสามารถเขียนผลงาได้

การศึกษาของพรสวรรค์เป็นการศึกษาผลงาภาษาชาติโดยตรง และมีการรวบรวมผลงาภาษาชาติจำนวนมาก โดยเป็นการนำเอาผลงาภาษาชาติเก่ามาศึกษาเพียงเท่านั้น และไม่ได้มีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับบริบทสังคม นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการคงอยู่ของผลงา รวมทั้งแนวทางในการสืบทอด ซึ่งผู้ศึกษาสามารถนำมาเป็นฐานในการทำความเข้าใจได้เป็นอย่างดี

สิริขญา คอนกรีต (สิริขญา คอนกรีต, 2548) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ผลงาจากวิทยุกระจายเสียง โดยวิเคราะห์จากรายการผลงาดีอีสาน โดยผลการศึกษาพบว่าการแต่งผลงาเพื่อเผยแพร่ในรายการวิทยุ นั้นมีการแต่งในรูปแบบที่คล้ายคลึงกับผลงาโบราณคือมีลักษณะเป็นกลอนยาว แต่มีความแตกต่างกันคือมีเนื้อหาเกี่ยวกับการบันทึกเหตุการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับนิทานและวรรณกรรม ทั้งนี้ในเรื่องของคำศัพท์นั้นมีคำศัพท์ที่มีทั้งภาษาอีสาน ภาษาไทย และมีคำภาษาอังกฤษจำนวนมาก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งผลงาที่ถ่ายทอดผ่านรายการยังเป็นผลงาที่สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสาน ที่แต่ก่อนจะยึดถือพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ แต่ปัจจุบันชาวอีสานมีการศึกษาที่สูงขึ้นและมีแนวคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น บทบาทของผลงาในสังคมอีสานในปัจจุบันนี้เป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับด้านคติชน เช่น การให้ความบันเทิง การให้การศึกษ การจรรโลงวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากบทบาทที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว บทผลงาที่ผ่านสถาบันสื่อมวลชนนั้นมีบทบาทในด้านการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูล รวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นด้วย

การศึกษาของสิริขญานั้นมีการศึกษาผลงาในบทบาทของงานสื่อมวลชนโดยเฉพาะ ซึ่งได้นำผลงาที่มีลักษณะการประพันธ์ขึ้นมาใหม่เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง แต่เป็นผลงาที่มาจากรายการวิทยุเพียงเท่านั้น ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีส่วนช่วยให้ผู้ศึกษาได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนของผลงาในบริบทสังคมในยุคสมัยนั้น

พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล, 2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาผลงาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าผลงาคือความรู้หรือปัญญาซึ่งเป็นคำพูดที่นักปราชญ์ใช้ในการสั่งสอนชาวอีสาน โดยจะเป็นคำพูดที่สื่อสารด้วยภาษาถิ่นอีสาน ส่วนลักษณะของผลงาคือมีลักษณะเป็นถ้อยคำพูดที่ไพเราะและมีสัมผัสเพื่อความไพเราะ โดยจะเป็นกลอน

สั้นๆ ที่มีความน่าฟัง เพื่อใช้เป็นคติเตือนใจคนในสังคม ลักษณะการใช้ภาษานั้นมีระดับในการใช้แต่ละโอกาส บุคคล สถานที่อย่างเหมาะสมและมีเหตุผล การใช้ภาษาในสังคมอีสานในปัจจุบันนี้มีทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นปัญหา โดยสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์นั้นเพราะภาษาเป็นสิ่งที่มีความหมาย เป็นคำสอนที่มีแนวคิดเชิงศีลธรรมสอดแทรกอยู่ในบทพญาต่างๆ จำนวนมาก ส่วนที่เป็นปัญหานั้นคือบทพญายากแก่จดจำ การนำไปถ่ายทอดและอธิบายความหมายของบทพญาให้เป็นที่เข้าใจ เพราะการใช้ประโยชน์บทพญานั้นต้องอาศัยการตีความในถ้อยคำที่อยู่ในบทพญา เนื่องจากมีความหมายเชิงเปรียบเทียบแต่มีการสะท้อนหลักธรรมคำสอนไว้ ดังนั้นผู้มีความสามารถที่นำพญาไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมและสามารถเข้าใจบทพญาอย่างแท้จริงจึงนั้นมีน้อย

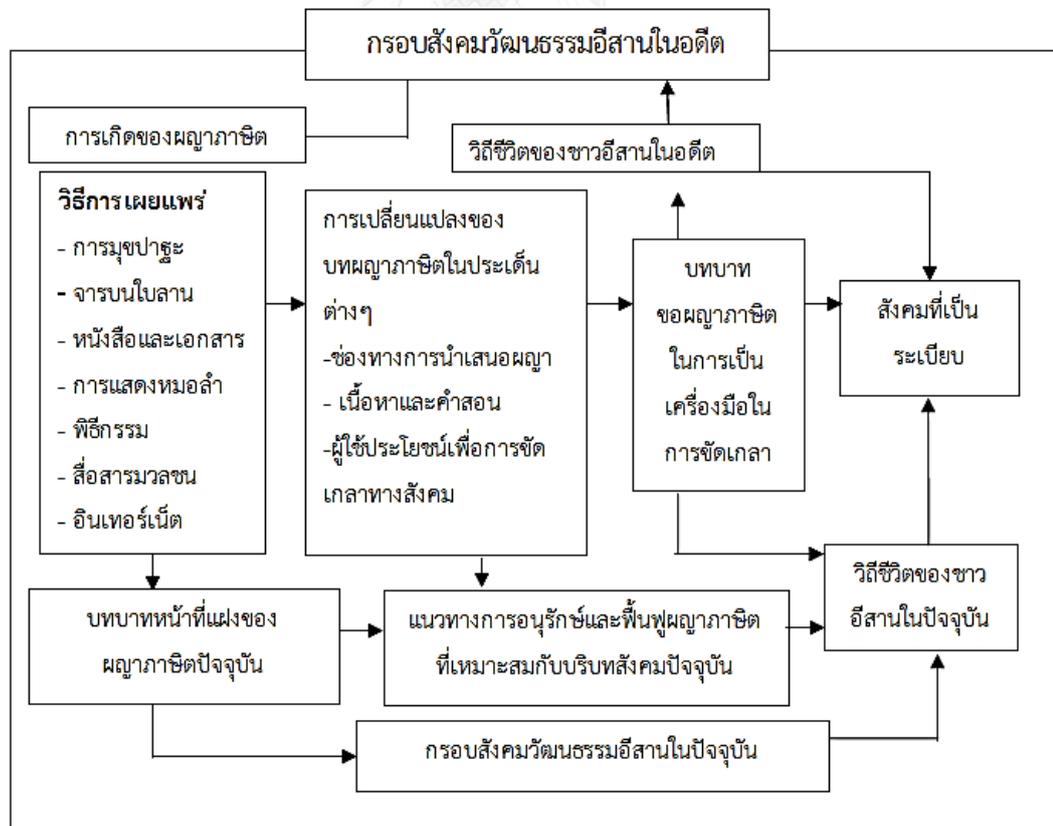
พระครูอภิรักษ์ชัยมงคลได้ศึกษาพญาในเชิงจริยธรรมและการใช้ประโยชน์ในการสอนผ่านสถาบันศาสนา โดยพบว่าพญานั้นสามารถปรับใช้ได้สังคม แต่มีข้อจำกัดหลายประการซึ่งข้อค้นพบนี้สามารถสนับสนุนข้อค้นพบที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์พญาและปัจจัยที่มีผลกระทบ ซึ่งเป็นความรู้ที่สามารถปรับใช้ในงานวิจัยต่อไป

พระวัชรานนท์ อริญชโย (พระวัชรานนท์ อริญชโย, 2554) ได้ศึกษาบทพญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญที่มีผลต่อชาวตำบลแพด อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร โดยผลการศึกษาพบว่าบทพญาเชิงจริยธรรมที่พระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญนำไปใช้สอนพุทธศาสนิกชนชาวอีสานนั้น พบว่าท่านนิยมใช้บทพญาสอดแทรกในโอกาสที่เหมาะสมแก่การเทศนาเรื่องนั้นๆ โดยยกหลักธรรมขึ้นแสดงก่อน แล้วยกบทพญาขึ้นแทรกและอธิบายเป็นภาษาที่เรียบง่าย ซึ่งบทพญาที่ใช้นิยมเพียง ๒ ประเภท คือบทพญาภาสิตและบทพญาปริศนา ทั้งนี้ในการเทศน์แต่ละครั้งนั้นจะมีการปรับเปลี่ยนตามผู้ฟังเพื่อให้มีความเหมาะสมกับบุคคลในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย คือถ้าเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ผู้ฟังก็มักจะนิยมฟังเทศน์ที่มีบทพญาแทรกเป็นข้อคิดด้วย แต่ถ้าเป็นวัยรุ่นหรือเด็กก็จะไม่ค่อยเข้าใจคำสอนในบทพญา แต่โดยภาพรวมแล้วผลจากการเทศน์โดยใช้พญานั้นทำให้ผู้ฟังส่วนใหญ่เข้าใจและพึงพอใจที่จะกระทำความดีละเว้นความชั่ว ดำเนินชีวิตในทางที่พึงปฏิบัติ รู้จักบุญ-บาปมากขึ้น รู้จักทำสมาธิภาวนา และยังสามารถนำเอาคำสอนของพุทธศาสนาเพื่อปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นแล้วการใช้พญาในเชิงจริยศาสตร์ยังส่งผลต่อสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น โดยคณะครูอาจารย์ก็นำบทพญาเพื่อไปประยุกต์และสอดแทรกในบทเรียนเพื่อสอนนักเรียนในพื้นที่ โดยให้นักเรียนหาความหมายและทำรายงานส่งในรายวิชาของการเรียนเพิ่มเติม ซึ่งผลการศึกษาพบว่าส่วนมากจะมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี มีความสำรวมกายวาจาใจมากขึ้น รู้จักแบ่งเบาภาระของพ่อแม่และเชื่อฟังครูอาจารย์มากขึ้นด้วย

การศึกษาของพระวชิรญาณที่นั่นเป็นการศึกษาคำสอนของพระอาจารย์สมภพเพียงเท่านั้น ซึ่งพระอาจารย์สมภพเป็นที่รู้จักในสังคมอีสานในฐานะผู้ใช้ประโยชน์ญาในการเทศน์เพื่อสั่งสอนขัดเกลาคอนอีสาน โดยผู้ศึกษาได้ใช้การศึกษานี้ในการเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาพลวัตการใช้ประโยชน์ญาผ่านช่องทางเทศน์และสถาบันศาสนาด้วย

โดยสรุปแล้วการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับญาในสังคมมีการศึกษาที่หลากหลาย ทั้งทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ แต่การศึกษาที่ผ่านมาเน้นการบทญาที่มีมาแต่โบราณ แต่การศึกษานญาภาษิตโบราณและภาษิตร่วมสมัยในเชิงเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมอีสานในกรอบธรรมเนียมปฏิบัติคงสืบสืบนั้นยังไม่มีผู้ศึกษา โดยเฉพาะในมุมมองการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลากทางสังคมแล้วนั้น ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องนี้โดยตรง อีกทั้งในการศึกษาเชิงพลวัตในประเด็นเนื้อหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับญาในยุคสมัยที่ญานั้นมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทสังคมนั้นยังไม่มีผู้ศึกษา ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเล็งเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างมาก

2.3 กรอบแนวคิด

คำอธิบายกรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ศึกษาบทบาทของผลงาที่มีต่อสังคมอีสานในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม โดยผู้ศึกษาเลือกศึกษาเฉพาะศึกษาผลงาภาษาชีวิตที่ปรากฏในการสังคมวัฒนธรรมอีสาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในเชิงพลวัต ผลงาภาษาชีวิตที่เลือกศึกษาเป็นผลงาภาษาชีวิตที่เป็นทั้งผลงาแบบโบราณ และผลงาร่วมสมัย ดังนั้นเพื่อให้ครอบคลุมการใช้ประโยชน์ของผลงาภาษาชีวิตทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการจำแนกช่องทางการเผยแพร่เพื่อรวบรวมบทผลงา โดยใช้ช่องทางการเผยแพร่ที่มีตั้งแต่ยุคเริ่มต้นการใช้ผลงาจนถึงปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมบทผลงา โดยมี 7 ช่องทาง ได้แก่ การจารบนใบลาน การมุขปาฐะ การเผยแพร่หนังสือและเอกสาร การแสดงหมอลำ พิธีกรรม สื่อสารมวลชน และการใช้ผลงาในอินเทอร์เน็ต ซึ่งทั้ง 7 ช่องทางเป็นช่องทางที่ปรากฏในสังคมอีสาน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพลวัต ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาข้อมูล การเกิดของผลงาภาษาชีวิตโบราณในสังคมอีสาน และการใช้ประโยชน์ผลงาในรูปแบบต่างๆ

เพื่อให้เห็นการใช้ประโยชน์ของผลงาในการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดการจัดระเบียบทางสังคมเป็นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยประกอบด้วยแนวคิดย่อย 3 แนวคิด ได้แก่ การขัดเกลาทางสังคม การควบคุมทางสังคม และบรรทัดฐานทางสังคม โดยแนวคิดเรื่องการขัดเกลาทางสังคมนั้นผู้ศึกษาจะใช้วิเคราะห์บทบาทของผลงาที่มีต่อชาวอีสานในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว และระดับสังคมว่าผลงามีบทบาทอย่างไรในอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งการศึกษาหน้าที่ของผลงานี้จะศึกษาควบคู่กับวิถีชีวิตของชาวอีสานที่ผลงาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแนวคิดทั้ง 3 แนวคิดข้างต้นนั้นเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของผลงาที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานและมีบทบาทอย่างไรให้สังคมอีสานเป็นสังคมที่สงบสุขตามแนวทางที่สังคมคาดหวัง

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาในเชิงพลวัต ดังนั้นนอกจากศึกษาการใช้ประโยชน์ของผลงาซึ่งในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมแล้ว ผู้ศึกษาหน้าที่แฝงของบทผลงาที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมอีสานในวิถีชีวิตของชาวอีสานในยุคปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาความแตกต่างของการใช้ประโยชน์ผลงา ทั้งรูปแบบการนำเสนอ การเปลี่ยนแปลงทางการใช้ภาษา การกระทำต่อสังคม กลุ่มบุคคลที่ใช้ผลงา เพื่อเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ของผลงาภาษาชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาหน้าที่ในบทบาทการขัดเกลาทางสังคมของผลงาภาษาชีวิตร่วมสมัยในเชิงเปรียบเทียบกับผลงาภาษาชีวิตโบราณในบริบทสังคมที่แตกต่างกัน รวมทั้งการศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูบทผลงาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมอีสานปัจจุบัน เพื่อให้วัฒนธรรมทางภาษาอันล้ำค่าของชาวอีสานนี้อยู่กับชาวอีสานต่อไป

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการวิจัยเอกสาร (Documentary research) ประกอบด้วยขั้นตอนการศึกษา 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ คือ การรวบรวมบทสัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์บริบทคำสอน และการรวบรวมข้อมูลพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์และการใช้ประโยชน์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การรวบรวมบทสัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์บริบทคำสอน การรวบรวมบทสัมภาษณ์มีแนวทางการรวบรวมเพื่อการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาใน 2 ประเด็น คือ วิเคราะห์คำสอนของผลสัมฤทธิ์ในฐานะเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของบริบทเนื้อหาของผลสัมฤทธิ์ โดยได้เลือกศึกษาผลสัมฤทธิ์โบราณและผลสัมฤทธิ์ร่วมสมัยในเชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบริบทคำสอนและเนื้อหาของผลสัมฤทธิ์ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงจำแนกรูปแบบการเผยแพร่ผลสัมฤทธิ์ออกเป็น 7 ช่องทางเพื่อให้สามารถวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ของผลสัมฤทธิ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างครอบคลุม และเห็นพลวัตของการใช้ประโยชน์ของผลสัมฤทธิ์ได้ โดยรูปแบบการเผยแพร่ผลสัมฤทธิ์ทั้ง 7 ช่องทางการเผยแพร่ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ที่เผยแพร่ผ่านมุขปาฐะ ผลสัมฤทธิ์ที่เผยแพร่ในลักษณะวรรณกรรมปริวรรตจากใบลาน ผลสัมฤทธิ์ที่เผยแพร่ผ่านหนังสือ ผลสัมฤทธิ์ที่เผยแพร่ผ่านการแสดงหมอลำ ผลสัมฤทธิ์ที่เผยแพร่ผ่านพิธีกรรม ผลสัมฤทธิ์ที่เผยแพร่ผ่านสื่อสารมวลชน และผลสัมฤทธิ์ที่เผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์

2) การรวบรวมข้อมูลด้านพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ และแนวทางการอนุรักษ์ผลสัมฤทธิ์ ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยประกอบด้วยข้อมูลด้านพัฒนาการผลสัมฤทธิ์ในประเด็นช่องทางการเผยแพร่ การเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาของบทสัมภาษณ์ และการเปลี่ยนแปลงของบทบาทหน้าที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำข้อมูลมาเป็นฐานในการวิเคราะห์ในด้านพลวัตการใช้ผลสัมฤทธิ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 2 ส่วนจะทำให้ได้ข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ การศึกษาที่วางไว้ ซึ่งผู้ศึกษาใช้รูปแบบการเก็บข้อมูลทั้งหมด 5 รูปแบบ คือ

1) ศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) การรวบรวมข้อมูลเอกสารนั้นจะเลือก เอกสาร หนังสือและรายงานวิจัยที่ได้ศึกษารวบรวมผลภาษาชาติไว้ในวรรณกรรมปริวรรต หนังสือ ตำรา ทางวิชาการ เอกสารต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านวรรณกรรมโบราณที่จารเป็นภาษาไทยน้อยและภาษาธรรม นั้น โดยเลือกศึกษาวรรณกรรมที่ปริวรรตเป็นภาษาไทยเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ผู้ศึกษามีวิธีการเลือกเอกสาร โดยจะเลือกเอกสารที่มีแหล่งที่มาที่เป็นที่ยอมรับในงานวิชาการเพื่อความถูกต้องเชื่อถือได้ของข้อมูล

2) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) การศึกษาครั้งนี้จะสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ ความสามารถทางด้านการใช้ผลภาษาชาติ โดยเฉพาะบุคคลที่ยังใช้ผลภาษาชาติอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยใช้การ สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บรวบรวมผลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่มีความเชี่ยวชาญใน การใช้ผลภาษาในสังคมอีสาน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้ ศึกษาจำแนกกลุ่มประชากรที่ศึกษาทั้งหมด 5 กลุ่มที่มีบทบาทต่อการใช้ผลภาษาในบริบทสังคมปัจจุบัน โดยรายชื่อให้ข้อมูลมีดังนี้

(1) กลุ่มนักวิชาการ เลือกศึกษากลุ่มนักวิชาการที่ศึกษาวิจัยและรวบรวมผล หรือ เป็นผู้ที่มีการใช้ผลภาษาชาติเพื่อการศึกษาทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา โดย ประกอบด้วยกลุ่มประชากร 10 คน ได้แก่

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนักวิชาการ

ที่	ชื่อ	ตำแหน่งและที่อยู่
1	รศ.อุดม บัวศรี	อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
2	รศ.จรรุวรรณ ธรรมวัตร	อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3	อาจารย์สวิง บุญเจิม	สำนักพิมพ์มรดกอีสาน ถนนแจ้งสนิท อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
4	รศ.วิณา วิสเพ็ญ	อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตารางกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนักวิชาการ (ต่อ)

ที่	ชื่อ	ที่อยู่
5	ผศ.พรชัย ศรีสารคาม	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
6	ผศ.ชฎานนท์ แสงศรีจันทร์	อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
7	นายเทพประสิทธิ์ ช่วยสุข	อาจารย์โรงเรียนบ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
8	นางปิ่นธนา โต๊ะสิงห์	อาจารย์โรงเรียนบ้านเสียว ตำบลเสียว อำเภอโพธิ์ ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ
9	นายจันทร์ โต๊ะสิงห์	อาจารย์โรงเรียนบ้านเสียว ตำบลเสียว อำเภอโพธิ์ ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ
10	นางมนิสรา สายสุด	อาจารย์โรงเรียนบ้านจานใต้ ตำบลโนนสูง อำเภอ ปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

(2) กลุ่มผู้ถ่ายทอดและใช้พจนานุกรมในการดำเนินชีวิต เป็นกลุ่มชาวอีสานที่ใช้พจนานุกรมในปัจจุบันนี้ ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคมอีสาน หมอพราหมณ์ หมอสูตร และกลุ่มที่ใช้พจนานุกรมโดยมีจำนวนประชากรเป้าหมาย 10 คน ดังนี้

ตารางที่ 2 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ถ่ายทอดและใช้พจนานุกรมในการดำเนินชีวิต

ที่	ชื่อ	ที่อยู่
1	นางทองเลี่ยม เวียงแก้ว	ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2	นายบุตดี มีชัย	บ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ
3	นางจัน ดอนเหนือ	บ้านโพธิ์ศรีสวัสดิ์ ตำบลโนนสูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด
4	นางท่อน ดอนเหนือ	บ้านโพธิ์น้อย ตำบลโนนสูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด
5	นางทองสี สุตา	บ้านปลาข้าว ตำบลปลาข้าว อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ

ตารางกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ถ่ายทอดและใช้พัฒนาอาชีพในการดำเนินชีวิต (ต่อ)

ที่	ชื่อ	ที่อยู่
6	นางสาววิไล บุรมย์	บ้านเสี้ยว ตำบลเสี้ยว อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ
7	นายถนอม เถาว์รินทร์	บ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ
8	นางหม่อม สุริมาศ	บ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ
9	นางสำลี นามสุขชี	บ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ
10	นางคู่ ตาทอง	บ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ

(3) กลุ่มผู้ใช้ญาเพื่อความบันเทิง เป็นกลุ่มบุคคลที่ใช้พัฒนาอาชีพเพื่อขัดเกลาทางสังคมในรูปแบบที่แฝงในศิลปะที่สร้างความบันเทิงแก่ชาวอีสาน โดยกลุ่มบุคคลนี้ได้แก่ หมอลำ นักร้อง นักประพันธ์ และนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ โดยมีกลุ่มประชากรเป้าหมาย 10 คน ดังนี้ ตารางที่ 3 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ใช้ญาเพื่อความบันเทิง

ที่	ชื่อ	ที่อยู่
1	นางจินตนา เย็นสวัสดิ์	เทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัด ขอนแก่น
2	อาจารย์พรสวรรค์ พรดอน ก่อ	วิทยาลัยนาฏศิลป์จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3	นางสาวสุภาพร สายรัก	บ้านนาคำ ตำบลคึมใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ
4	นางบรรจง เสาะแสวง	บ้านปลาข้าว ตำบลปลาข้าว อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ
5	นางบัวลา ตาทอง	บ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอเมือง จังหวัด อำนาจเจริญ

ตารางกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ให้ฉายาเพื่อความบันเทิง (ต่อ)

ที่	ชื่อ	ที่อยู่
6	นายอดุลย์ ส่งแสง	บ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
7	นายนุ่ม เย็นใจ	เทศบาลเมืองอุบลราชธานี อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี
8	นายสมัย ราชเจริญ	บ้านหนองโน ตำบลเสียว อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ
9	นางสาวสุดาพร เมืองศรี	บ้านม่วง ตำบลปลาเค้า อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
10	นางเสาวภา พันธุ์บุตร	ตำบลในเมือง อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี

(4) กลุ่มพระสงฆ์ที่ให้ฉายา เป็นพระสงฆ์ที่ให้ฉายาภิชิตในการสั่งสอนชาวบ้านผ่านการเทศน์ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เลือกศึกษาพระสงฆ์ที่ยังให้ฉายาภิชิตในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชนชาวอีสาน และกลุ่มพระสงฆ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับฉายาและรวบรวมฉายาไว้เพื่อการศึกษา โดยใช้ประโยชน์ทั้งในการศาสนาและวิชาการ โดยมีกลุ่มประชากรเป้าหมาย 5 คน ดังนี้

ตารางที่ 4 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มพระสงฆ์ที่ให้ฉายา

ที่	ชื่อ	ที่อยู่
1	พระมหา ดร. สมัย ไบบุญ ผาสุโข	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
2	พระครูสมุห์สำลี ทีภูธัมโม	วัดทุ่งศรีเมือง ตำบลในเมือง อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี
3	พระครูจันทิ จันสุโท	วัดทุ่งศรีเมือง ตำบลในเมือง อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี
4	พระครูโพธิวิริคุณ	วัดโพธิการาม บ้านโพธิ์น้อย ตำบลโนนสูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด
5	พระครูศิริมงคลธรรม	วัดธรรมรังสี บ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

(5) กลุ่มผู้ใช้พจนานุกรมออนไลน์ กลุ่มผู้ใช้พจนานุกรมในอินเทอร์เน็ต ได้แก่ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พจนานุกรมทางอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก โดยจะศึกษาผู้ที่เผยแพร่พจนานุกรมและผู้ที่สนใจตอบโต้ในกระดานข่าว โดยมีกลุ่มประชากรเป้าหมายทั้งหมด 10 คน ดังนี้

ตารางที่ 5 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ใช้พจนานุกรมในสังคมออนไลน์

ที่	ชื่อ	หน้าที่และลักษณะการใช้พจนานุกรม
1	เพจพจนานุกรมสมัย	แอดมินเพจพจนานุกรมสมัย
2	เด็กวัด คนหลังดง	แอดมินเพจพจนานุกรมพื้นบ้าน นิทานก้อมผ่องสอย
3	JD Lucky Kannakon	แอดมินเพจคนฮักพจนานุกรม..มุลมังอีसान มรดกอีसान
4	คังซี จอมจักรพรรดิ	แอดมินเพจพจนานุกรมพื้นบ้าน นิทานก้อมผ่องสอย ผู้ประพันธ์พจนานุกรม และเผยแพร่พจนานุกรมภาคใต้
5	พอใจ	แอดมินเพจตามฮอยปู้ย่า พจนานุกรมอีसान
6	พจนานุกรมใหม่วัยสะรุ่น	แอดมินเพจพจนานุกรมใหม่วัยสะรุ่น
7	สุรพงษ์ บ่าวหนองหานลุ่ม กุมภวาปี ฮามคำฮัก	แอดมินเพจตามฮอยปู้ย่า พจนานุกรมอีसान และผู้เผยแพร่พจนานุกรม
8	Nontawat Chaiyasith	ผู้ประพันธ์และเผยแพร่พจนานุกรมในเฟซบุ๊ก
9	พระวิเชียร วัดหนองแขวง ยโสธร	ผู้ประพันธ์และเผยแพร่พจนานุกรมในเฟซบุ๊ก
10	Siripong Upama	ผู้ประพันธ์และเผยแพร่พจนานุกรมในเฟซบุ๊ก

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมพจนานุกรมนั้นผู้ศึกษาจะรวบรวมพจนานุกรมเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์และเลือกบทพจนานุกรมภาคใต้บางส่วนเพื่อเขียนอภิปรายและวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

3) เก็บข้อมูลจากการประชุมสัมมนา ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมการประชุมสัมมนาที่จัดขึ้นในสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพจนานุกรม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย โดยผู้ศึกษาได้เข้าร่วมการประชุมสัมมนาทางวิชาการ 2 ครั้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) สัมมนาในงานสานสัมพันธ์ไทย-ลาว ฟื้นฟูภูมิปัญญาพจนานุกรมลาว ณ โรงแรมลีลาวดี รีสอร์ท แอนด์ โฮเทล จังหวัดขอนแก่น ในช่วงระหว่างวันที่ 21-22 สิงหาคม 2557 จัดโดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพลวัตการใช้พจนานุกรมตั้งแต่การกำเนิดพจนานุกรม การใช้ประโยชน์พจนานุกรม และบริบทของพจนานุกรมในสังคมลาวและสังคมอีสานปัจจุบัน และเนื่องจากงานสัมมนานี้

จัดขึ้นโดยได้รับความร่วมมือจากชมรมนักเขียนอีสาน จึงได้รับมุมมองการนำผญาเพื่อมาใช้ในบทประพันธ์เพลงและบทกวีอีสานในปัจจุบันด้วย การสัมมนาครั้งนี้ได้เปิดงานด้วยการลำผญาของศิลปินแห่งชาติ นางฉวีวรรณ ดำเนิน และการบรรยายในหัวข้อประเด็นต่างๆ ของการใช้ประโยชน์ผญา โดยนักวิชาการและนักประพันธ์ที่เข้าร่วมนำเสนอผลงาน ได้แก่ ท่านนางกงเดือน เนตะวง, รศ.อุดม บัวศรี, ท่านเข็มพร แสงปะทุม, รศ.ดร. อาทิตอุทัย จะตุพอนไซ, นายสลา คุณวุฒิ, นายธีรพงษ์ โสดาศรี, ท่านหงส์เหิน ขุนพิทักษ์, อาจารย์ประยูร ลาแสง, ท่านกะวิน เกียงคำชนนี, รศ.คำผุย พลลือชา, รศ.วิภา วิสเพ็ญ, พระธรรมฐิติญาณ, พระอาจารย์ไพวัน มาลาวง, และท่านบัวสอน สีปะเส็ด ซึ่งนักวิชาการทั้งหมดเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องผญาทั้งจากประเทศไทยและลาว

(2) สัมมนาเรื่อง “การสืบสานศิลปวัฒนธรรมอีสาน” หัวข้อการแต่งงานประพันธ์ในศิลปวัฒนธรรมอีสาน จัดโดยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตจังหวัดขอนแก่น ในวันที่ 12 กันยายน 2557 โดยการสัมมนาประกอบด้วยพระสงฆ์ นักวิชาการ นักเขียนนักประพันธ์ และนักเรียนนักศึกษาเข้าร่วมสัมมนา โดยมีหัวข้อในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมอีสาน และมีการแสดงหมอลำ โปงลาง และหนังประโมทัยด้วย

4) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ยังใช้ประโยชน์ผญาภาคีเพื่อการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งจากการสัมภาษณ์และทบทวนเอกสารแล้วพบว่าในปัจจุบันนี้ยังมีการใช้ประโยชน์ผญาภาคีในการเทศน์และการแสดงหมอลำ โดยผู้ศึกษาได้เข้าร่วมสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม 2 ครั้ง ได้แก่

(1) การสังเกตการเทศน์ในงานบุญกฐิน เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2557 ณ บ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยเป็นการเทศน์ของพระสงฆ์เทศน์จำนวน 3 รูป ซึ่งเทศน์ในเรื่อง ลูกสะใภ้กับแม่ย่า โดยมีชาวบ้านร่วมฟังเทศน์ประมาณ 100 คน

(2) การแสดงหมอลำ 2 ครั้ง ได้แก่ การลำผญาของหมอลำจินตนา ปากไฟ ในงานสัมมนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 และการแสดงหมอลำซึ่งของหมอลำสุตาพร เรื่องศรีและคณะ ในงานบุญผะเหวด วันที่ 16-17 พฤษภาคม 2558 ณ วัดบ้านกุดน้ำกิน ตำบลนาแต่ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

นอกจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้ศึกษายังได้สังเกตการใช้ผญาผ่านสื่อออนไลน์ในกลุ่มผู้ใช้ผญาต่างๆ ในเฟซบุ๊ก ทั้งการสนทนา การเผยแพร่ การปะพันธ์ และบริบทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยใช้เวลาดูตลอดระยะเวลาการศึกษา ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมด้วย

5) การรวบรวมผลญาที่เผยแพร่ในเครือข่ายสังคมออนไลน์และเว็บไซต์ต่างๆ การเก็บรวบรวมผลญาภาชิตร่วมสมัยที่เผยแพร่ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์และเว็บไซต์ต่างๆ เป็นการรวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้ผลญาทางอินเทอร์เน็ต โดยผู้ศึกษาเลือกเก็บข้อมูลผู้ใช้ผลญาในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฉพาะในเฟซบุ๊ก เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีการโต้ตอบและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างต่อเนื่อง และเป็นศูนย์รวมของผู้ใช้และผู้แต่งผลญาสมัยใหม่ในบริบทสังคมปัจจุบัน โดยผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ผู้ที่เผยแพร่บทผลญา กลุ่มผู้ประพันธ์บทผลญา และกลุ่มผู้สนทนาโต้ตอบบนกระดานข่าว ซึ่งการเก็บรวบรวมบทผลญาภาชิตนี้ใช้ระยะเวลา 12 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2557 - 31 พฤษภาคม 2558

ขั้นตอนที่ 2 แปลความหมาย ตีความ และจำแนกบทผลญาภาชิตตามขอบเขตการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการแปลความหมาย ตีความหมาย และจำแนกบทผลญาภาชิตตามขอบเขตการศึกษา โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1) แปลความหมาย การแปลความหมายผลญาภาชิตที่ผ่านการรวบรวมทั้งจากการรวบรวมเอกสาร การสัมภาษณ์ และการเก็บข้อมูลทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยมี 2 ลักษณะ คือ ผลญาที่มีการแปลความหมายจากแหล่งข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการตรวจสอบความหมายและคงความหมายเดิมตามที่แหล่งข้อมูลได้นำเสนอ แต่หากมีความหมายที่แตกต่างกันผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการตรวจสอบด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อแปลความที่ถูกต้อง การตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งเช่นนี้ ทำให้ผู้ศึกษามีความมั่นใจในความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูล ส่วนผลญาที่ยังไม่มีการแปลความหมายนั้น ผู้ศึกษาใช้วิธีแปลความหมายบทผลญาโดยตรงจากภาษาอีสานเป็นภาษากลางและนำข้อมูลที่ได้จากการแปลความหมายลงพื้นที่วิจัยเพื่อตรวจสอบข้อมูลและความถูกต้องจากกลุ่มประชากรที่สัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม

2.2) ตีความหมาย ในขั้นตอนนี้ผู้ศึกษาได้ตีความหมายของบทผลญาภาชิตที่ได้คัดเลือกมาทั้ง 400 บท จากนั้นคัดบางส่วนเพื่ออธิบายประกอบการเขียนรายงาน การตีความของบทผลญานั้นมีความจำเป็นเนื่องจากผลญาภาชิตเป็นผลญาที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบ ดังนั้นการแปลความหมายจะสามารถเข้าใจความหมายของบทผลญาภาชิต แต่การตีความหมายจะสามารถทำให้เข้าใจถึงสาระและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่บทผลญาภาชิตนั้นสอนหรือสื่อความหมายไว้

2.3) อธิบายการใช้ผลญาภาชิตในกรอบการขัดเกลาทางสังคม ผู้ศึกษาจะนำความหมายที่ได้จากการแปลความและตีความเพื่ออธิบายการใช้ผลญาภาชิตภายใต้แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม โดย

ใช้วิธีการเขียนอธิบายบทบาทหน้าที่ของพจนานุกรมที่ได้ตีความหมายว่ามีบทบาทอย่างไรในฐานะการเป็นเครื่องมือการสอนที่สื่อความหมายในบริบทสังคมวัฒนธรรมอีสาน และตรวจสอบเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของบทพจนานุกรมในประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ในขั้นตอนที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้แปลความ ตีความ และอธิบายการใช้พจนานุกรมในการขัดเกลาทางสังคมโดยผู้วิจัยด้วยตัวเอง และนำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้องในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการตีความหมายของบทพจนานุกรม โดยในขั้นตอนที่ 2 นั้นผู้วิจัยได้รวบรวม แปลความ ตีความ จำแนกบทพจนานุกรม และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางการวิเคราะห์ผลเบื้องต้น ซึ่งในขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูลนี้ ผู้ศึกษาได้นำตารางการศึกษารวมรวมบทพจนานุกรมนั้นไปตรวจสอบข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อยู่ในพื้นที่วิจัย เพื่อความถูกต้องของข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 พัฒนาการพจนานุกรมในสังคมวัฒนธรรมอีสานและแนวทางการอนุรักษ์พจนานุกรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และข้อมูลจากการสนทนา โดยมีประเด็นย่อยที่ศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ (1) พัฒนาการของพจนานุกรม (2) พลวัตด้านช่องทางและการใช้ประโยชน์พจนานุกรม และ (3) พลวัตการเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาของพจนานุกรม (4) พลวัตด้านการเปลี่ยนแปลงของผู้ใช้พจนานุกรม ซึ่งผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่รวบรวมทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อการเขียนผลการศึกษาในขั้นตอนต่อไป

ประเด็นที่ 2 การใช้พจนานุกรมในการขัดเกลาทางสังคมในบริบทสังคมวัฒนธรรมอีสานจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากพจนานุกรมจำนวน 400 บท ที่เป็นฐานข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ผลการศึกษาและยกพจนานุกรมบางบทเพื่อประกอบการอภิปรายผล ซึ่งการศึกษาในประเด็นนี้จะเป็นการตีความเนื้อหาของบทพจนานุกรมเชิงเปรียบเทียบ ทั้งพจนานุกรมโบราณและพจนานุกรมร่วมสมัยที่มีผลต่อการขัดเกลาทางสังคมในบริบทสังคมอีสานในปัจจุบัน

ในขั้นตอนที่ 3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและแนวทางการอนุรักษ์การใช้ฉนวนภาคที่ เหมาะสมกับสังคมอีสานปัจจุบัน ซึ่งผู้ศึกษาใช้วิธีการสรุปข้อมูลทั้งหมด และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบริบท ทางสังคมและวัฒนธรรม ในขั้นตอนการวิเคราะห์ผลการศึกษานั้นผู้ศึกษามุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลใน เชิงพลวัตให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและการใช้ประโยชน์ฉนวนภาคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดย การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงบูรณาการและเปรียบเทียบกับสภาพสังคมอีสานและแนวทางการ เปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ของฉนวน เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของฉนวนภาคในทุกประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้ศึกษานำผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลมาอภิปรายและสรุปผลการศึกษาตาม วัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็น โดยเฉพาะข้อมูลการนำเสนอแนวทางการ อนุรักษ์ฉนวนภาคให้คงอยู่ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมอีสานต่อไปในการเป็นเครื่องมือขัดเกลาทาง สังคม

บทที่ 4

พลวัตของพจนานุกรมในสังคมวัฒนธรรมอีสาน

การศึกษาพัฒนาการของพจนานุกรมในสังคมวัฒนธรรมอีสาน ผู้ศึกษาได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออภิปรายใน 2 ประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของพจนานุกรมในภาคอีสาน คือ มโนทัศน์ของพจนานุกรม และพัฒนาการของพจนานุกรมในสังคมวัฒนธรรมอีสาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 มโนทัศน์เกี่ยวกับพจนานุกรม

การศึกษาวិจัยเรื่องการใช้พจนานุกรมในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมนั้น แม้ผู้ศึกษาเลือกศึกษาเฉพาะพจนานุกรมที่เป็นบทพจนานุกรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการขัดเกลาทางสังคม แต่เพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจในการศึกษาแล้วนั้นมีความจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพจนานุกรม ดังนี้

4.1.1 ความหมายของพจนานุกรม

การให้ความหมายของพจนานุกรมในการศึกษาวิจัยแต่ละศาสตร์นั้นมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของการศึกษา เนื่องจากพจนานุกรมคือเครื่องมือการสื่อสารที่มีบทบาทต่อสังคมอีสานหลายประการ ดังนั้นจึงมีการศึกษาทั้งเชิงภาษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และคติชนวิทยา ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะให้ความหมายของพจนานุกรมในทางสังคมศาสตร์ โดยเป็นการศึกษาพจนานุกรมในฐานะการเป็นเครื่องมือทางการขัดเกลาทางสังคมในสังคมอีสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษาวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ทั้งนักปราชญ์ นักวิชาการและกลุ่มผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับพจนานุกรมที่ยังใช้พจนานุกรมในปัจจุบันสามารถสรุปความหมายของพจนานุกรมอย่างกว้างได้ว่า พจนานุกรม หมายถึง ปัญหา (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2526) ซึ่งพจนานุกรมตรงกับคำว่า “ปรัชญา” ในภาษาสันสกฤต และคำว่า “ปัญญา” ในภาษาบาลี เนื่องจากภาษาถิ่นอีสานใช้ตัวอักษร ผ แทนอักษร ปร และ ปล ดังนั้นพจนานุกรมจึงแปลว่า ปัญญา อาจหมายรวมได้ถึงความรู้รอบตัว โดยในสังคมอีสานนั้นมีบทพจนานุกรมที่มักถูกกล่าวถึงเมื่อกล่าวถึงความหมายของพจนานุกรมที่ว่า “เงินเต็มพ่า บ่ถ่อพจนานุกรมเต็มพุ่ม” หมายถึงคนที่มีเงินทองมากมาย ก็ไม่สู้คนที่มีความรู้รอบตัว ดังนั้นพจนานุกรมจึงหมายถึงปัญญานั้นเอง (ปรีชา พิณทอง, 2528)

นอกจากความหมายของพจนานุกรมที่หมายถึงปัญญาแล้ว ในด้านของการเป็นบทประพันธ์พจนานุกรมมีความถึงสำนวนการพูดของชาวอีสานที่มีคำคม แก่คิด คติ หรือสุภาษิต ประกอบด้วยคำที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบ หลักแหลมลึกซึ้ง สามารถปรับใช้กล่าวในโอกาสต่างๆ โดยอาจเป็นบทกลอนสั้นๆ อาจเป็นวลีหรือประโยคก็ได้ เป็นทำนองสุภาษิตหรือคติเตือนใจ เป็นคำพังเพยให้ข้อคิดคำคม หรือคำตลก และคำอวยพร (ประเทือง คล้ายสุบรรณ, 2528)

จากความหมายของผลญาที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถสรุปคำจำกัดความของผลญาอย่างสั้นๆ ว่า ผลญาหมายถึงบทประพันธ์แห่งวิถีชีวิตของชาวอีสาน ซึ่งเป็นมากกว่าประโยคหรือกลอนที่ไพเราะผ่านการแต่งโดยใช้ภาษาอีสาน เพราะมาจากปัญญาของบรรพบุรุษที่นำประสบการณ์มาประพันธ์เปรียบเทียบเพื่อใช้ประโยชน์ที่หลากหลายในสังคม

ทั้งนี้ในวัฒนธรรมอีสานมีการใช้คำกลอนที่มีสัมผัสไพเราะอยู่มากมายหลากหลายรูปแบบที่ปรากฏอยู่ในศิลปวัฒนธรรมหลายแขนง เนื่องจากวัฒนธรรมการใช้ภาษาของชาวอีสานที่นิยมความไพเราะ ความสนุกสนาน และสุนทรียภาพทางภาษา ดังนั้นจึงเกิดความสับสนและไม่แน่ชัดว่าบทกลอนรูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏในสังคมวัฒนธรรมอีสานมีความเหมือนหรือแตกต่างจากผลญาอย่างไร โดยจากการศึกษาพบว่าผลญามีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1) ผลญาเป็นวิถีชีวิต การประพันธ์ผลญานั้นสะท้อนการดำเนินชีวิต อาชีพ ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และลักษณะนิสัยของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาอีสานและภาษาลาว เพราะได้นำเอาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มาประพันธ์เป็นบทผลญา โดยในผลญาที่พบในสังคมอีสานนั้นสามารถบอกเล่าวิถีชีวิตของชาวอีสาน เพื่อให้ชนชาวอีสานรุ่นต่อมาให้ดำเนินชีวิตตามครรลองครองธรรมหรือประเพณีฮีตสิบสองและคองสิบสี่ที่ชาวอีสานยึดถือและพึงปฏิบัติ ผลญาเป็นวิถีชีวิตของบรรพบุรุษชาวอีสานที่สอดฝิตสอดถูกจนตกผลึกเป็นชุดคำสอน ซึ่งผลญาได้นำวิถีชีวิตทุกมิติของชาวอีสานมาประพันธ์เพื่อบอกกล่าวสอน ตักเตือน และเพื่อความบันเทิงของชาวอีสาน ดังนั้นในสังคมอีสานผลญาจึงเป็นเสมือนเครื่องมือในการบอกเล่าวิถีชีวิตของชาวอีสานในรูปแบบบทประพันธ์ (สวิง บุญเจิม, สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2558)

2) ผลญาเป็นประสบการณ์ของผู้ใช้ผลญา กล่าวคือการใช้ประโยชน์ผลญาต้องอาศัยจังหวะเหตุการณ์และโอกาสที่เหมาะสมในการใช้ในแต่ละบท โดยผู้ใช้นั้นจะนำประสบการณ์ที่เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การเป็นผู้ฟัง หรือผู้ถ่ายทอด¹ ซึ่งในแง่ของผู้ใช้ประโยชน์ผลญาทั้งการสอนและประโยชน์ด้านอื่นๆ นั้น ผู้พูดต้องอาศัยประสบการณ์จากการเรียนรู้ที่ได้รับมาเพื่อกล่าวหรือใช้ผลญาในบริบทที่เหมาะสม นอกจากประสบการณ์ในแง่ของผู้ใช้ผลญาแล้ว ในแง่ของผู้ประพันธ์ผลญาก็เช่นกัน เพราะ“ผลญาเป็นประสบการณ์ของคนพูด ทั้งประสบการณ์ในการเป็นผู้ฟัง หรือผู้แต่งก็เอาประสบการณ์ตัวเองมาแต่ง เพื่อสอนคน ผลญาโบราณจึงกลั่นมาจากประสบการณ์บรรพบุรุษอีสาน” (นุ้ม เย็นใจ, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2558) ดังนั้นการประพันธ์ผลญาก็ต้องอาศัยประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของผู้ประพันธ์ในกรอบสังคมและวัฒนธรรมในยุคสมัยนั้นมาเป็นที่กำหนดเนื้อหาของบทผลญา สรุปว่าผลญาต้องถูกกลั่นกรองออกมาจากประสบการณ์ผู้ประพันธ์ ไม่ใช่การแต่งเพียงเพื่อความไพเราะสวยงามอย่างเดียว ต้องมีประสบการณ์มาเกี่ยวข้องกับการประพันธ์ด้วย ในสมัยก่อนนั้น

¹ ถ่ายทอด หมายถึง การใช้ผลญาเพื่อสนทนา โดยผู้รับสารและผู้สื่อสารใช้ผลญาสนทนากัน

คนอีสานจ่ายผลงากันได้จำนวนมาก ดังนั้นจึงมีประสบการณ์ในการนำผลงามาใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย

3) ผลงาเป็นคำพูดที่มีประโยชน์ การใช้ผลงาในแต่ละครั้งต้องมีประโยชน์และจุดประสงค์ที่แน่ชัดในการสอน อบรม บันเทิง อวยพร หรือการทำนาย หากเป็นผลงาภาษาชีวิตที่เป็นคำสอนจะเกิดประโยชน์ต่อผู้ฟังและสังคม เนื่องจากเป็นการบอกสอนเพื่อให้เกิดการคิดและวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการปรับปรุงพฤติกรรม ยกย่องสติปัญญา และจรรโลงใจ ซึ่งเกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้พูด ผู้ฟัง และสังคมในภาพรวมในแง่การขัดเกลาทางสังคมให้อยู่ในกรอบที่กำหนด หากเป็นผลงาเกี่ยวกับมุ่งเน้นด้านความบันเทิงก็จะต้องเกิดความบันเทิงแก่ผู้ฟังซึ่งถือเป็นประโยชน์เช่นเดียวกันในการลดความตึงเครียดในสังคม หรือผลงาเกี่ยวที่ใช้เพื่อการพูดคุยระหว่างหนุ่มสาวก็มีประโยชน์ในลักษณะการพิจารณาเพื่อการเลือกคู่ครองของคนอีสานได้ด้วย หากเป็นผลงาอวยพรก็เพื่ออวยพรแก่ผู้ที่ต้องการกำลังใจ ทั้งการเดินทางไกล คนป่วยไข้ ผู้ประสบเหตุต่างๆ และผลงาที่มุ่งเน้นการทวยก็จะสร้างประโยชน์ในลักษณะการประเทืองปัญญาให้ขบคิดในแง่คิดเกี่ยวกับปรีชาธรรม ซึ่งผลงาทุกประเภทเป็นคำพูดที่มีประโยชน์ต่อทั้งผู้ใช้ผลงาและผู้รับผลงา (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2526)

4) ผลงาเป็นคำพูดที่มีความงามทางภาษา ผลงาเป็นคำพูดที่มีวรรณศิลป์ เป็นการร้อยเรียงคำพูดภาษาอีสานในลักษณะประโยคหรือกลอนที่มีสัมผัสต่างๆ (สำลี รักสุทธี, 2540) ทั้งพยางค์สระหรือวรรณยุกต์ ซึ่งมีความไพเราะและสะท้อนความสามารถทางภาษาของผู้ใช้ประโยชน์อย่างดี และความงามทางภาษาที่เป็นลักษณะเด่นของผลงา คือผลงามีการให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบต้องมีการตีความ มีการใช้ภาพพจน์ทั้งอุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน และภาพพจน์ชนิดอื่นๆ ผลงาจึงมีความลึกซึ้งซึ่งสะท้อนความสามารถของนักปราชญ์อีสาน

ดังนั้นกลอนที่มีการแต่งอย่างหลากหลายที่ปรากฏในสังคมวัฒนธรรมอีสานนั้นถ้าไม่ได้มีลักษณะดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นจะไม่สามารถตีความว่าเป็นบทผลงาได้ ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบของผลงาข้างต้นด้วย

4.1.2 ประเภทของผลงา

การจัดแบ่งประเภทผลงาของนักวิชาการและผู้มีความรู้เรื่องผลงาโดยทั่วไปแล้วจำแนกผลงาออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ผลงาภาษาชีวิต ผลงาเกี่ยว ผลงาอวยพร และผลงาปรีชาธรรม โดยมีนักวิชาการบางส่วนที่จำแนกเพิ่มเติมออกไป เช่น ผลงาเบ็ดเตล็ด ผลงาทั่วไป เป็นต้น จากการศึกษพบว่ามีผลงาหลายบทที่นำเสนอในช่องทางนำเสนอที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่สามารถจำแนกตามที่นักวิชาการได้จัดจำแนกไว้ก่อนหน้านั้น เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์ผลงาในหลายรูปแบบมากขึ้น ดังนั้นผลงาจึงสามารถแบ่งแยกประเภทได้หลายประเภทมากกว่าในอดีต อีกทั้งผลงามีจำนวนมากและสามารถ

ประพันธ์ได้อย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบพยางค์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีมา ซึ่งจากการศึกษาแล้วผู้ศึกษาสามารถจำแนกประเภทของพยางค์เป็น 7 ประเภท ได้แก่

1) พยางค์ “เป็นสุดยอดแห่งพยางค์ เพราะเป็นพยางค์ที่มีเนื้อหาเชิงเปรียบเทียบที่มีลักษณะเป็นคำสอน เพื่อใช้ยกระดับจิตใจ และเพื่อกล่าวตักเตือนคนที่ฟังให้มีการคิดวิเคราะห์ตามคำสอน และเป็นพยางค์ที่มีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคม” (อุดม บัวศรี, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2557) เช่น

“ครั้นเจ้าได้ชี้ข้าง กิ่งหม่ลับพัน

อย่าได้ลืมนคนจน

ผู้แห่นำดินข้าง”

คำแปล หากเจ้าได้ชี้ข้างเป็นผู้มีอำนาจวาสนา อย่าได้ลืมนบ้านเกิดเมืองนอน และพ่อแม่พี่น้องที่เกื้อกูลกันมา

ความหมาย เมื่อประสบความสำเร็จควรกตัญญูต่อพ่อแม่ที่ส่งให้เรียนหนังสือจนได้เป็นเจ้าคนนายคน ให้กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ให้รักในบ้านเกิด และให้นึกถึงคนที่ช่วยเหลือกันมา

“ได้เมียผู้ดี ปานได้แก้วคุณลาง

ได้เมียผู้ซำ

ปานได้แก้วคุณเฮือน”

คำแปล หากได้ภรรยาเป็นคนดี ก็เหมือนมีแก้วประดับบ้าน หากได้ภรรยาซำคิดซำทำ ก็ยิ่งเป็นการตีมากกว่าเดิม

ความหมาย สอนเรื่องการเลือกคู่ครองของผู้ชาย ว่าหากผู้ชายคนใดได้ภรรยาที่ดีก็เสมือนได้ของมีค่าประดับบ้านเรือน ดังนั้นการเลือกผู้หญิงมาเป็นภรรยาควรเลือกที่มีความดี และเป็นคนขยันซำคิดซำทำ

พยางค์ทั้ง 2 บทข้างต้นมีความหมายเชิงสั่งสอนแนวปฏิบัติของคนในสังคม โดยพยางค์ที่มีเนื้อหาเชิงสั่งสอนนี้จะเรียกว่าพยางค์ ซึ่งนักปราชญ์อีสานและผู้มีความรู้เกี่ยวกับพยางค์ต่างยกย่องพยางค์นี้ว่าเป็นสุดยอดแห่งบทพยางค์ เพราะสามารถสั่งสอนอบรมชาวอีสานตลอดมา

2) พยางค์เกี่ยว เป็นพยางค์ที่หนุ่มสาวใช้สนทนาเพื่อให้เป้าประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อให้เกิดความสนุกสนานระหว่างการละเล่นหรือการสนทนาในประเพณีต่างๆ ของชาวอีสาน และเพื่อใช้กับคู่สนทนาที่พอใจในผู้พูดและยอมตกลงแต่งงานเป็นสามีภรรยา ซึ่งจะมีเนื้อหาเชิงขู่สาวและมีความสนุกสนานไพเราะแทรกอยู่ในบทพยางค์ เช่น

“เกลี้ยงแต่ปากเจ้าเว้า ใจเจ้าเล่าโงคด

ใจขาดไปโงมา

เปรียบดังงูลอยน้ำ”

คำแปล น้องสาวเป็นคนที่ถูกไพเราะหน้าตาสวยสวยงาม แต่ว่าจิตใจไม่ได้เป็นไปอย่างที่พูด

ความหมาย เปรียบเปรยใจผู้หญิงว่าคดเคี้ยวเหมือนงู ไม่เหมือนกับที่คำพูดตัวเองเอ่ยไว้

**“เจ้าผู้หงส์คำฝ้าย บ่หวังยอตันไม้ต่ำ
บ่แม่นยอดด้อแด่ บ่แม่นปลายด้อแด่
หงส์นั้น บ่อยากงอย”**

คำแปล	น้องเป็นผู้หญิงสูงศักดิ์ อยู่ในตระกูลที่ร่ำรวยเงินทอง คงไม่ยอมกลงมาอยู่กับคนต่ำด้อยอย่างพี่
ความหมาย	เปรียบเทียบว่าพี่ไม่อาจเอื้อมน้องที่อยู่ในตระกูลสูงศักดิ์ เพราะพี่เกิดมาต่ำด้อยด้อยวาสนา น้องคงไม่ยอมยุ่งเกี่ยว

ผญาเกี่ยวทั้ง 2 บทที่ยกตัวอย่างข้างต้น เป็นผญาที่ฝ่ายชายใช้เกี่ยวพาราสีฝ่ายหญิงเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในตัวเอง และมีเนื้อหาเปรียบเทียบและใช้สัญลักษณ์ร่วมด้วยซึ่งเป็นลักษณะที่ปรากฏในผญาเกี่ยวอย่างเด่นชัด โดยการใช้ภาพพจน์นั้นเพื่อให้การพูดนั้นสวยงามและจับต้องได้มากขึ้น ทั้งยังสะท้อนความมีวาทีศิลป์และการเป็นผู้มีภูมิความรู้ของฝ่ายชายด้วย

3) ผญาพังเพย เป็นผญาที่มีเนื้อหาเปรียบเทียบและเป็นปริศนา ส่วนมากจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและศาสนา เพื่อให้เกิดการคิดและเกิดปัญญา ซึ่งคนพูดจะให้ผู้ฟังได้ “ทวย” คือ การทาย โดยมากจะใช้ในการเทศน์ของพระสงฆ์และสามเณร โดยมีลักษณะเป็นปริศนาธรรมให้ผู้ฟังมีสติปัญญา และยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เช่น

**“อยากกินข้าว ให้ปลูกใส่พะลานหิน
อยากมีศีล ให้ฆ่าพ่อตีแม่
อยากให้คนมาแวะ ให้ฆ่าหมู่เดียวกัน”**

คำแปล	อยากได้ข้าวให้ปลูกที่ลานหิน อยากมีศีลให้ฆ่าพ่อตีแม่ อยากให้คนมาแวะบ้าน ให้ฆ่าพวกเดียวกัน
ความหมาย	ถ้าหากต้องการความสำเร็จในชีวิตมีกินมีใช้ร่ำรวยเงินทองต้องเป็นผู้มีความอดทน เพียรพยายาม ต่อการทำทาน มีขันติธรรม (ปลูกข้าวใส่พะลานหิน) ถ้าอยากเป็นผู้มีคุณธรรม เอาชนะใจตนเองได้ ต้องดับตัวกิเลส คือ โลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งกิเลสทั้งปวง (ฆ่าพ่อตีแม่) และถ้าต้องการให้คนเคารพนับถือแวะเวียนมาเยี่ยมบ้าน ต้องขจัดพฤติกรรมที่เลวร้ายที่มีในตัว คือความเห็นแก่ตัว (ฆ่าหมู่เดียวกัน)

**“อัครรอยใจแห่ทางยาวๆ สังกได้ฮองนัง
บาดกระต่ายทางแปะๆ กระต่ายทางก้อมๆ สังกมาได้ฮอง”**

คำแปล	อัครรอยใจจะแห่ทางยาวทำไม่ได้อยู่คล่อง ทั้งที่กระต่ายทางสั้น ทำไม่ได้อยู่คล่อง
-------	---

ความหมาย ผู้ที่มีความรู้มาก แต่ไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูตัวเองได้ ขณะที่ผู้มีความรู้น้อยกลับสามารถประสบความสำเร็จและมั่นคงในชีวิต บทพญาประเภทนี้จะนำปรัชญา ข้อคิด คติธรรม มาเปรียบเทียบกับสื่อสารให้ผู้ฟังได้คิด วิเคราะห์และตีความเอง มีความหมายลึกซึ้ง ในบางครั้งมีลักษณะให้ผู้ฟังได้ร่วมทนายว่าผู้พูดหมายถึงอะไร ไม่ใช่การกล่าวตรงๆ โดยนิยมใช้ในการเทศน์ของพระสงฆ์เพราะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องคำสอนของพระพุทธศาสนา

4) ฃญาอวยพร ฃญาอวยพรเป็นกลุ่มฃญาที่ใช้อวยพรแก่ชาวอีสาน โดยกลุ่มคนที่มีคุณวุฒิ และวัยวุฒิจะใช้ฃญานี้บอกกล่าวอวยพรแก่ผู้น้อย โดยมากจะอยู่ในพิธีกรรมต่างๆ เช่น การแต่งงาน การรับตำแหน่งใหม่ การจบการศึกษา การสู่ขวัญ การผูกข้อมือ การย้ายถิ่น และพิธีกรรมอื่นๆ ในประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งจะมีความไพเราะและคล้องจองในลักษณะบทกลอน เช่น

“ให้เจ้าเป็นคู่แก้วคู่ขวัญ ให้เจ้าฮักกันบ่มีเปิด

ลูกแก้วเกิดหญิงชาย

สุขสำบายจนแก่เฒ่า

สมบัติหลังเข้าเมืองนอง

เงินทองมีมากล้นเทอญ”

ความหมาย ขอให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวเป็นคู่กันรักและดูแลกันไปช้านานจนแก่เฒ่า มีลูกตั้งใจ มีสมบัติเงินทอง อยู่สุขสบายตอนแก่

“ผูกเบี่ยงซ้ายให้ขวัญเจ้ามา ผูกเบี่ยงขวาให้พระเจ้าอยู่

ฝ่ายเส้นนี้มีค่าแถน

นำมาผูกแขนผวนเจ้า

อย่ามีศรีเศร้าตัวเจ้าอย่างหมองหม่น คุณพระพุทธพระธรรมมากล้นไหลต้อต้นประสงค์

เจ้านอนหลับให้ได้เงินหมื่น เจ้านอนตื่นให้ได้เงินแสน

แปนมือไปให้ได้แก้วมณีโชติ

โทษร้ายอย่าพานมารร้ายอย่าเบียด”

ความหมาย ฝ่ายผูกแขนเส้นนี้มีค่าอวยพร ขอให้มีความสุขความเจริญ คิดสิ่งใดหวังสิ่งใดสมปรารถนา ร่ำรวยเงินทอง อย่าได้มีภัยมาเบียดเบียน

ฃญาอวยพรนั้นจะมีการแปลความหมายตรงตัว ไม่เน้นการอุปมาหรือการเปรียบเทียบ ดังเช่นฃญาอื่นๆ และเน้นเนื้อหาเชิงบวกเพื่อให้เกิดกำลังใจในการดำเนินชีวิต

5) ฃญาให้ความรู้ จากการศึกษาพบว่ามีฃญาที่ใช้สอนแต่ไม่ใช่ลักษณะการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้ผู้ฟังมีพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม แต่เป็นการสอนในลักษณะการให้ความรู้ ความเข้าใจ ในศาสตร์ต่างๆ ซึ่งอาจรวมทั้งฃญาที่ใช้สอนในการดำเนินชีวิต สอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมอีสาน การสร้างบ้านเรือน โหราศาสตร์และเรื่องอื่นๆ ที่เป็นลักษณะการให้ความรู้ แต่ไม่ใช่การสอนเพื่อชี้แนะแนวทางปฏิบัติตน ดังนั้นจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากฃญาภาษิตที่สอนเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนและชี้แนะพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยตัวอย่างฃญาให้ความรู้ที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน เช่น

“หญิง : อ้ายลิมาวอดความฮู้ว่าเต็มพุงเพียงปากกะตามถ่อน คันอ้ายสอนโตเองบ่ได้ไผลีย่องว่าดีเด้น้อ

ชาย : คันอ้ายบู้บ่มาออด คันบ่บวชอ้ายบ่ແທ້หัว อ้ายบ่ได้มั่วตัวต๋มฮีนางดอก แต่ลียอกว่าจำนวนตรรกะนี้เขียนเป็นเศษส่วนได้และบ่ให้โตส่วนเป็นศูนย์ เจ้าแม่กลีบดอกคุณฟังเอาเดื่อนางน้อ”

คำแปล หญิง : พี่จะมาอ้อวอดความฮู้มากมาขนาดไหนก็ตามแต่ถ้าสอนตัวเองไม่ได้ก็คงไม่มีใครว่าดี

ชาย : ถ้าไม่มีความรู้พี่คงไม่มาออด ถ้าไม่บวชพี่คงไม่โกนหัว แต่พี่จะสอนน้องว่าจำนวนตรรกะนี้จะเขียนเป็นเศษส่วนได้และไม่ให้ตัวส่วนเป็นเลขศูนย์ เจ้าแม่ กลีบดอกคุณฟังไว้

ผญาข้างต้นเป็นผญาที่ถูกประพันธ์ขึ้นโดยอาจารย์ไตรภพ ชูกร อาจารย์ประจำหมวดคณิตศาสตร์ โรงเรียนเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้ปรับใช้ภูมิปัญญาอีสานให้เข้ากับการเรียนการสอน โดยให้เด็กนักเรียนได้ความรู้และจดจำง่าย ถือเป็นการประพันธ์ผญาเพื่อใช้ผญาให้ความรู้ในวิชาตามหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับแบบบูรณาการ

6) ผญาบอกเล่าเหตุการณ์ ผญาที่ใช้เพื่อบอกเล่าเหตุการณ์นี้จะเป็นผญาที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีตและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยผญาชนิดนี้จะมีลักษณะการเล่าเรื่องที่มีบุคคล เวลา และสถานที่ประกอบ ในลักษณะการบรรยายเหตุการณ์ในลักษณะเล่าเรื่องเพื่อให้เข้าใจ ซึ่งในปัจจุบันนี้พบการเผยแพร่ผญาชนิดนี้ในสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ตัวอย่างเช่นการประพันธ์ผญาเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ก่อวินาศกรรมที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งประพันธ์เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2557 โดยการบอกเล่าเรื่องราวเป็นผญาว่า

“ลียเอ็ดกันยาเทื่อนั้น สะเนียนทั่วโลกา

คนบริสุทธิ์ลา

หล่นหลายพันม้วย

สันติภาพกายพื้น

ภินทนาเพพ่าย

มหาอำนาจที่แท้

ทาวทุ่งส่วนตน ก่อนแล้ว”

เนื้อหาของผญาบทนี้เป็นการเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยลักษณะการเล่าเหตุการณ์ย้อนหลัง ซึ่งอาจมีการเล่าประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์หรือพื้นที่ก็ได้ นอกจากนี้แล้วยังมีการเล่าเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น ทั้งข่าวสารประจำวันหรือปรากฏการณ์ทางสังคมในแต่ละช่วงเวลาเป็นผญาด้วย

7) ผญาทั่วไป ผญาทั่วไปที่พบในสังคมอีสานเป็นผญาที่แต่งขึ้นทั่วไป ทั้งการพรรณนาธรรมชาติ บ้านเรือน สภาพสังคม อธิบายเรื่องที่พบเจอ หรือการแต่งเพื่อบอกเล่าอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งที่พบเห็นทั่วไปในชีวิตประจำวัน ดังนั้นผญาทั่วไปจึงหมายถึงผญาที่ประพันธ์โดยไม่ได้มี

วัตถุประสงค์ตามประเภทต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น เช่น ฌญาสมัย บทที่ 97 เรื่อง “ทุ่งนาอันตราย”² ที่ประพันธ์โดยนักแต่งฌญาาร่วมสมัย เจ้าของเพลงฌญาสมัยโดยอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับทุ่งนาของพื้นที่ภาคอีสานสมัยปัจจุบันที่ประสบปัญหาต่างๆ มากมาย โดยบทฌญาากล่าวว่า

**“เจ้าผู้ฆ่าหญ้าเอาเปื้อนเปื้อนหอม สารเคมีลอยไหลล่องไปในน้ำ
ฝนตกมาพาซ้ำตามแนวทามทั่ว หัวละแหงพิศค้างปลากั้งเลื่อมสุญ พันธุ์แล้ว
เหม็ดบุญแมงมุดน้ำนำท่งขงนา กบเขียดผวาภัยดับสลายวายย่อน
คนก็อมถมทอนนอนคอยความป่วย ชุมชวยบูแ่งฮ้ายตายเกียงแอ่แเส
แลของกินท่งกว้างสายห้วงอาหาร อันตรธานหายคักฝักนางอางหญ้า
ปูปลาสารยาถ้วมถมนานาพาล่อย พืชแผ่ลอยล่องล้า นำหย้าหย่องคน นอแล้ว”**

ฌญาประเภทต่างๆ ทั้ง 7 ประเภทที่จำแนกตามความหมายและประโยชน์ข้างต้นนั้น มีลักษณะโครงสร้างของฌญาที่แตกต่างกัน โดยฌญานั้นมีได้ทั้งฌญาที่มีลักษณะยาวเป็นกลอนใช้สุนทนา กันของหนุ่มสาวซึ่งจะเรียกว่าฌญาเครือ ส่วนฌญาที่สั้นซึ่งส่วนมากแล้วจะเป็นฌญาภาษิตจะเป็น ลักษณะของประโยคเราสามารถเรียกว่าฌญาก้อม ซึ่งทั้งฌญาก้อมและฌญาเครือนั้นมีการประพันธ์ ขึ้นใหม่อย่างต่อเนื่องจากการประพันธ์ของนักปราชญ์อีสาน ทั้งนี้ช่วงเวลาประพันธ์ฌญาที่แตกต่างกัน ทำให้ฌญาบางส่วนถูกเรียกว่าฌญาาร่วมสมัย ซึ่งเป็นฌญาที่ประพันธ์ในบริบทสังคมปัจจุบันหรือไม่นาน มากนัก ดังนั้นหากจำแนกตามช่วงระยะเวลาการเกิดของฌญา จะสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ฌญาโบราณและฌญาาร่วมสมัย

ฌญาโบราณ กลุ่มฌญาโบราณคือฌญาที่มีมาแต่อดีต การประพันธ์บทฌญาใช้บริบทสังคมในอดีตเป็นแนวทางในการประพันธ์ ซึ่งฌญาชนิดนี้จะผ่านการใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ เช่น การสอน การแสดง และอื่นๆ มาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งบางบทนั้นยังสามารถใช้ประโยชน์ในสังคมอีสานยุคปัจจุบันได้ เช่น **“เป็นเจ้าให้อักไพรทั้งหลาย เป็นนายให้อักหมู่ เป็นปู่ให้อักหลาน เป็นกวนให้อัก ลูกบ้าน”** โดยความหมายของบทฌญานี้คือการเป็นผู้นำนั้นไม่ว่าจะระดับไหนก็ต้องปกครองประชาชน ด้วยความรัก ให้เสมือนกับปู่ที่รักหลาน ซึ่งจะเห็นได้ว่าฌญาบทนี้เป็นฌญาภาษิตที่ใช้สอนชาวอีสานในอดีต และใช้บริบทของสังคมอีสานสมัยก่อนที่สังคมยังมีการปกครองแบบเจ้านายและไพร่ และยังมี ตำแหน่งกวน ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่มีการใช้แล้ว ดังนั้นฌญาลักษณะนี้จึงถือเป็นฌญาโบราณที่ใช้มาแต่อดีต จนปัจจุบัน

ส่วนลักษณะฌญาที่เรียกว่าฌญาาร่วมสมัยนั้น คือกลุ่มฌญาที่นักปราชญ์ในยุคสมัยปัจจุบันแต่ง ขึ้น เพื่อให้ทันยุคสมัย เนื่องจากฌญาโบราณนั้นอาจไม่สามารถอธิบายความซับซ้อนของสังคมได้ ดังนั้นจึงเกิดการแต่งฌญากลุ่มนี้ขึ้นเพื่อสะท้อนสังคมในปัจจุบัน และมีเนื้อหาที่ทันสมัยและทันต่อ

² ประพันธ์โดยชาติรี เสริมวงศ์ , เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2558

เหตุการณ์ (สำลี รักสุทธี, 2540) เช่น “*พวกที่ใส่เสื้อนอกมีชื่อว่า ส.ส. นั่งชุกอยู่ในสภาพเอาแต่เงินล้าน ปกติอ่านการสร้างแปลงเมืองให้เอียงสูง ใจพวกเขาตามงมหาเงินเข้าใส่กระเป๋า นั้นแหละ*” ซึ่งความหมายของผลญาร่วมบทนี้สมัยนี้สอนพฤติกรรมที่ไม่ดีและไม่สมควรทำการเป็นผู้นำหรือนักการเมืองที่ประชาชนเลือกเข้าไปเพื่อบริการบ้านเมือง ว่าไม่ควรชุกออร์รับเงินจากการทุจริตและหาผลประโยชน์ของตนเอง โดยไม่คิดคำนึงถึงการพัฒนาบ้านเมืองเลยแม้แต่น้อย

ในสังคมอีสานในปัจจุบันนี้มีทั้งญาโบราณและญาร่วมสมัย จากตัวอย่างข้างต้นที่เกี่ยวข้องกับการสอนผู้นำและนักการเมืองจะเห็นได้ว่าญาโบราณใช้บริบทสังคมสมัยก่อน คือมีการปกครองโดยมีตำแหน่งขุนเป็นตัวแทนบุคคลในญา ส่วนในญาร่วมสมัยนั้นใช้คำย่อ ส.ส. (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) เป็นตัวแทนของคนในระดับผู้นำในญา ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่นำมาเป็นบริบทของการประพันธ์ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

โดยสรุปแล้วการจำแนกญาสามารถจำแนกได้หลายประเภทและไม่มีการระบุอย่างแน่ชัดเนื่องจากญามีจำนวนมากและการประพันธ์บทญานั้นไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นเมื่อมีการกล่าวถึงญาในสังคมวัฒนธรรมอีสานจึงพบว่ามีการรับรู้ชนิดของญาที่หลากหลาย ทั้งเรื่องเนื้อหาและการนำไปใช้ประโยชน์ ด้วยเหตุนี้ทำให้นักวิชาการและผู้มีความรู้เรื่องญาได้จำแนกญาเป็นประเภทต่างๆ ไม่เหมือนกัน บางส่วนขึ้นอยู่กับลักษณะงานวิจัยและขอบเขตการศึกษาที่แตกต่างกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมีอย่างน้อย 4 ประเภท คือญาภาษิต ญาเกี่ยว ญาอวยพร และญาปริศนาธรรม ของการจำแนก ในส่วนการศึกษาในบริบทสังคมและช่องทางการนำเสนอในครั้งนี้ได้จำแนกเป็น 7 ประเภท ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่เมื่อบริบทสังคมเปลี่ยนแปลงไปและเกิดการปรับตัวของญาเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทสังคมในอนาคตแล้ว ก็อาจมีการจัดจำแนกประเภทญาแตกต่างกันออกไปได้เช่นกัน รวมทั้งเงื่อนไขของการศึกษาในลักษณะอื่นๆ

4.1.3 พื้นที่ทางวัฒนธรรมของญา

ญาเป็นวัฒนธรรมทางภาษารูปแบบหนึ่งที่สามารถสะท้อนถึงความเป็นอีสานได้อย่างดี เพราะการประพันธ์ญานั้นมาจากการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับมิติวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชาวอีสาน โดยนัยหนึ่งคือญาเป็นสื่อที่ถ่ายทอดความเป็นอีสานออกมาอย่างชัดเจน แต่ญานั้นไม่ได้ถูกนำมาใช้ในพื้นที่ภาคอีสานเพียงเท่านั้น เพราะกลุ่มคนที่ใช้ญานั้นคือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยร่วมพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันกว้างขวางที่ใช้ภาษาร่วมกันและมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งมีอาณาบริเวณครอบคลุมพื้นที่ภาคอีสาน ภาคเหนือในบางส่วน รวมไปถึงประเทศลาว พื้นที่การใช้ญาจึงครอบคลุมพื้นที่กว้างใหญ่ที่ใช้ภาษาเดียวกัน

ญามีความเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาร่วมมากกว่าการมีพื้นที่ร่วมในภูมิภาคหรือประเทศเดียวกัน โดยในสมัยก่อนนั้นการใช้ญามีได้จำกัดพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เพราะการเผยแพร่และความ

นิยมในการใช้ผญาที่ก่อกำเนิดขึ้นก่อนการแบ่งเขตแดนประเทศหรือภูมิภาค ที่กลายเป็นพรมแดนดังเช่นปัจจุบันนี้ ซึ่งการแบ่งพรมแดนประเทศและภาคนั้นเกิดขึ้นหลังพรมแดนทางวัฒนธรรม ดังนั้นผญาจึงครอบคลุมในพื้นที่วัฒนธรรมที่กว้างขวางกว่าเส้นพรมแดนประเทศและภาค พื้นที่ทางวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญมากกว่าพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ในปัจจุบัน ลักษณะการใช้บทประพันธ์เพื่อเป็นเครื่องมือถ่ายทอดโดยการสอนในรูปแบบกลอนหรือประโยคที่มาจากประสบการณ์เพื่อบอกสอนคนรุ่นหลังในรูปแบบเดียวกับผญา “ผญามีความเป็นสากล เพราะครอบคลุมทั้งล้านช้าง ล้านนา อีสาน และภาคเหนือ แต่ที่แตกต่างกันออกไปคือคำสอนและภาษาที่ใช้ถ่ายทอด” (จารุวรรณ ธรรมวัตร, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2557)

แม้การใช้ภาษาตีในลักษณะของบทผญาจะมีความเป็นสากล แต่บทผญาที่ปรากฏในแต่ละพื้นที่นั้นสามารถมีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันได้ ทั้งความหมายของบทผญาและคำศัพท์ที่ใช้ โดยการประพันธ์บทผญานั้นจะแตกต่างกันออกไปตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นๆ เพราะบทผญาสะท้อนความเชื่อและวิถีปฏิบัติของสังคมหนึ่งๆ ได้ โดยผญาที่ใช้ในภาคอีสานก็สามารถสะท้อนความเชื่อของชาวอีสานได้ในพื้นที่ภาคอีสานเพียงเท่านั้น ไม่สามารถกล่าวอ้างถึงวิถีปฏิบัติตนของสังคมอื่นๆ ครอบงำได้ แต่ในบางกรณีผญาที่ถูกใช้ประโยชน์ในสังคมอื่น ก็ปรากฏความคิดความเชื่อที่สอดคล้องกันได้เช่นกัน เช่น ท่านนางงเดือน เนตะวง นักวิชาการจากประเทศลาวที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผญา และรองศาสตราจารย์อุดม บัวศรี นักวิชาการด้านผญาที่ได้รับการยอมรับอย่างมากในสังคมอีสานได้นำเสนอบทผญาที่ว่า “**ใจโบโสตาด้วยเว้าม่วนกะเป็นผิด ใจโบโสตาตอมปากดีก็เป็นฮ้าย**” ในงานสัมมนาสานสัมพันธ์ไทย-ลาว พื้นฟูภูมิปัญญาผญาพาม่วน ในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2556 โดยได้แปลความและตีความบทผญาบทนี้ในช่วงของการนำเสนอที่แตกต่างกัน ซึ่งได้แปลความหมายออกมาเหมือนกันว่าหมายถึง ถ้าอารมณ์ไม่ดีหรือไม่ชอบใจตั้งแต่ต้นแล้วพูดอะไรก็ผิดขวางหู ให้รอจังหวะที่คู่สื่อสารอารมณ์ดีแล้วค่อยสื่อสาร ซึ่งสอนเรื่องการรู้จักจังหวะและโอกาสในการพูดเช่นเดียวกัน โดยการนำเสนอและตีความผญาบทนี้สะท้อนให้เห็นว่าการใช้ในพื้นที่ที่แตกต่างกันคนละประเทศ สามารถมีเนื้อหา การใช้คำศัพท์ คำแปล รวมทั้งความหมายที่เหมือนกัน สะท้อนให้เห็นว่าบทผญาที่อยู่ต่างพื้นที่นั้นสามารถใช้บทเดียวกันในการสื่อสารในประเด็นที่เหมือนกันได้ โดยเฉพาะในพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ใช้ภาษาอีสานและภาษาลาวนั้นมีผญาจำนวนมากที่สามารถใช้ร่วมกันได้

ทั้งนี้ในภาคเหนือของประเทศไทยมีปรากฏการใช้สุภาษิตที่คล้ายคลึงกับผญาที่พบในภาคอีสาน แต่ชาวเหนือโดยมากจะไม่เรียกว่าผญา จะเรียกกว่าสุภาษิตล้านนา ซึ่งจะมีลักษณะที่คล้ายกับผญาอีสานอย่างมาก ต่างกันด้านการใช้คำศัพท์และสำเนียงภาษาที่ใช้ เนื่องจากผญาอีสานต้องออกเสียงเป็นภาษาอีสาน ในขณะที่สุภาษิตล้านนาจะอ่านเป็นสำเนียงภาษาเหนือ เช่น “**คนง่าวปมีคนพะหยาดก็ง่อม**” หมายถึงในสังคมนั้นคนโง่เขลา ก็มี คนปัญญาดีก็มาก อยู่ที่เราจะเลือกรู้จักคนแบบไหน ซึ่งสุภาษิตล้านนาบทนี้ปรากฏคำว่า “พะหยาด” ที่สามารถสะกดได้อีกแบบว่า ผญา ซึ่งมี

ความหมายว่า ปัญญา ดังนั้นคำว่า ฌญา จึงพบในวัฒนธรรมล้านนาในลักษณะคำศัพท์ แต่ไม่ได้หมายถึงฌญาที่หมายความถึงสุภาชิตดังเช่นในสังคัมวัฒนธรรมอีสาน

ภาคเหนือและภาคอีสานยังมีภาษาที่สื่อความหมายเหมือนกัน ใช้ประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือในการสอนในลักษณะเดียวกัน แต่ใช้คำศัพท์ต่างกันเล็กน้อยตามความแตกต่างของพื้นที่ ซึ่งทำให้เขียนและอ่านออกเสียงต่างกัน คือสุภาชิตล้านนาที่กล่าวว่า **“แก่เพราะกินข้าว เฒ่าเพราะเกิดเมิน”** หมายถึงแก่เพราะกินข้าว เฒ่าเพราะเกิดนาน ซึ่งเหมือนกับฌญาภาษาอีสานที่กล่าวว่า **“ใหญ่ ย้อนกินข้าว เฒ่าย้อนอยู่โดน”** แปลว่าโตเพราะกินข้าว เฒ่าเพราะอยู่นาน ทั้งสองบทเป็นภาษาที่นิยมสอนคนสูงอายุที่ประพฤติดัวไม่เหมาะสม ดังนั้นลักษณะของฌญาภาษาอีสานสามารถสอดคล้องกับสุภาชิตล้านนาได้เช่นกัน นอกจากความเหมือนของฌญาภาษาที่คล้ายคลึงกับสุภาชิตล้านนาแล้ว ฌญาภาษาบางบทที่พบในสังคัมอีสานยังสอดคล้องกับสุภาชิตในภาษาไทยได้ เช่น **“ทำคุณบูชาโทษ โปรดสัตว์ได้บาป”** ซึ่งพบการใช้ในลักษณะฌญาชิตว่า **“ทำคุณบูชาโทษ โผดสัตว์ได้บาป”** ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันเพียงคำว่า โปรด กับ คำว่า โผด เนื่องจากในภาษาอีสานนั้นใช้ ผ แทน ป ดังนั้นการสื่อสารในลักษณะภาษาชิตจึงเป็นเครื่องมือในหลายๆ พื้นที่ แต่ที่เรียกว่า “ฌญา” นั้นพบในพื้นที่ภาคอีสานและประเทศลาวเป็นบางส่วนเท่านั้น

นอกจากในกรณีข้างต้นที่กล่าวถึงฌญาในลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกันของลักษณะคำสอนของภาษาชิตที่ปรากฏการใช้ในพื้นที่ต่างกันแล้ว ก็ยังพบภาษาชิตที่สะท้อนความแตกต่างด้านความเชื่อ ค่านิยมและวิถีปฏิบัติตนของคนแต่ละสังคัมได้เช่นกัน เพราะอย่างที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าฌญาภาษาสามารถสะท้อนความเชื่อและวิถีปฏิบัติตนของคนในสังคัมอีสานได้ ดังการใช้ฌญาภาษาสอนคนในสังคัมที่มีการดำเนินชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างจากสังคัมอีสานนั้นไม่อาจทำได้เสมอไป ฌญาที่ใช้ประโยชน์ในสังคัมอีสานอาจก็ไม่สามารถใช้สอนคนในสังคัมอื่นได้ เช่นฌญาอีสานที่สอนคนในสังคัมเกี่ยวข้องกับฮิตสิบสองคองสิบสี่เป็นธรรมนุญที่ชาวอีสานยึดถือก็ไม่สามารถนำไปปรับใช้ในสังคัมอื่นๆ ได้ เนื่องจากไม่ได้มีความเชื่อและวิถีชีวิตร่วมกัน เช่น **“ครันแม่เงิงยามคำให้คิดฮ้ำในคองเงิงยามแลงให้คิดตรงในฮิต ฮิตแบบฮานเฒ่าอย่าลือ อย่าลือไลลิมแก้วของแพงตั้งแต่ปู่ ของเภาเฒ่าปู่พื้ม อย่าลือทมบควรร แท้แท้แล้ว** (พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2547) หมายถึงชาวอีสานตั้งรักในขนบธรรมเนียมประเพณีของตน โดยเฉพาะฮิตคองที่บรรพบุรุษชาวอีสานสร้างไว้ ซึ่งฌญาบทนี้คงไม่สามารถสอนชาวบ้านในสังคัมที่ไม่ได้ยึดถือประเพณีนี้ได้ ในขณะที่เดียวกันภาษาชิตล้านนาที่กล่าวว่า **“เผื่อฮู้คิงน้ำปิงปอแห้ง”** หมายถึงกว่าจะรู้ตัวว่าทำผิดพลาดก็สายเกินไป ซึ่งอุปมาเปรียบการแห้งของแม่น้ำปิงแม่น้ำสายสำคัญของภาคเหนือ ซึ่งไม่สามารถใช้สอนชาวอีสานได้ เพราะบริบททางพื้นที่และสังคัมของอีสานไม่ได้เกี่ยวข้องหรือพึ่งพาแม่น้ำปิงดังเช่นชาวล้านนา ทำให้ไม่เข้าใจในความสำคัญ หรือมีความ

ผูกพันและความรู้สึกร่วมกับสมาชิกล้านนาบทนี้ ดังนั้นการใช้ผญาในพื้นที่หนึ่งจึงไม่สามารถกล่าวอ้างถึงพื้นที่อื่นๆ ได้เลยได้เสมอไป “แม้ลักษณะของภาษิตล้านนากับผญาภาษิตนั้นมีความคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันในเรื่องความคิดความอ่าน และภาษาที่ใช้แตกต่างกันและไม่สามารถใช้แทนกันได้” (ชฎานนท์ แสงศรีจันทร์, สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2557)

ตัวอย่างที่สามารถทำให้เห็นถึงการเป็นเครื่องมือสะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิตผ่านภาษิตที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำเอาบทผญาอีสานมาเปรียบเทียบกับภาษิตล้านนาที่มีลักษณะคำประพันธ์ทั้งโครงสร้างการประพันธ์และการเปรียบเทียบในบทประพันธ์ที่คล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันที่ความคิดของชาวอีสานและชาวเหนือ นั่นคือบทผญาอีสานที่กล่าวว่า **“ทุกข์ปมีเสื้อผ้า ผาเหือนกะพอล้อย ทุกข์ปมีข้าวใส่ท้อง นอนล้อยู่เป็น”** ส่วนภาษิตทางเหนือนั้นกล่าวว่า **“ทุกข์ปมีหยังกิน ปมีไฟเอาไฟส่องท้อง ทุกข์ปได้เอ้ได้ย่อง พี่น้องดูแลน”** (อุดม บัวศรี, ข้อมูลจากการสัมภาษณ์, 21 สิงหาคม พ.ศ.2556) ถ้าเอาสองบทนี้มาวิเคราะห์จะทำให้เห็นความแตกต่างของวิถีคิดของชาวเหนือและชาวอีสานว่าชาวอีสานนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องปากท้องมากกว่าเรื่องการแต่งกายที่สวยงามและการประดับตกแต่งบ้านเรือน ส่วนชาวเหนือนั้นจะให้ความสำคัญกับเรื่องการประดับตกแต่งร่างกายรวมทั้งการตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงามมากกว่าเรื่องของปากท้อง ซึ่งภาษิตทั้งสองบทสามารถสะท้อนว่าชาวอีสานและชาวเหนือในอดีตมีความเชื่อและวิถีปฏิบัติทางสังคมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการนำเสนอบทผญาที่พบในพื้นที่ภาคอีสานไม่สามารถกล่าวอ้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ใช้ผญาร่วมกันได้ไม่ว่าจะเป็นประเทศลาวหรือทางภาคเหนือของไทย เพราะเนื้อหาของผญาที่แตกต่างกัน ซึ่งในงานวิจัยนี้จะศึกษาบทผญาจากการสัมภาษณ์และการทบทวนเอกสารที่ปรากฏการใช้ผญาในสังคมวัฒนธรรมอีสานซึ่งไม่สามารถกล่าวรวมถึงพื้นที่อื่นๆ ได้ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีการใช้ผญาในการสอนที่บางครั้งมีเนื้อความที่แตกต่างกันตามบริบทสังคม ลักษณะนิสัย หรือวิถีปฏิบัติของสังคมที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่

ปัจจุบันนี้การเคลื่อนย้ายของประชากร ทั้งในรูปแบบคนต่างถิ่นย้ายเข้ามาอยู่ในอีสาน และชาวอีสานย้ายไปอยู่ต่างถิ่น รวมถึงการใช้พื้นที่ในสังคมออนไลน์ทำให้พื้นที่การใช้ผญานั้นมีมิติที่กว้างมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์นั้น เป็นพื้นที่การใช้ผญาในรูปแบบใหม่และเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ประเด็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้นถูกเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากผญาได้ถูกปรับเปลี่ยนการนำเสนอและใช้ประโยชน์ในสังคมออนไลน์มากขึ้น ดังนั้นการพบผญาทั้งในพื้นที่ภาคอีสานและในสังคมออนไลน์ที่ถ่ายทอดโดยคนอีสานทั้งสองลักษณะสามารถสะท้อนความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม และแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้คนรวมทั้งบริบททางสังคมด้วย

4.2 พัฒนาการของพญาภษิตในสังคมวัฒนธรรมอีสาน

การศึกษาพัฒนาการของพญาภษิตในสังคมวัฒนธรรมอีสาน ผู้ศึกษาพบว่าพญาภษิตในสังคมวัฒนธรรมอีสานมีพัฒนาการมากจากอดีตอย่างต่อเนื่อง โดยมีประเด็นที่ควรพิจารณาศึกษา 5 ประเด็น ดังนี้

4.2.1 พัฒนาการของพญาภษิต

การศึกษาพัฒนาการของพญาภษิตนั้นมีความจำเป็นต้องศึกษาร่วมกับพัฒนาการของพญาโดยรวม เนื่องจากพญาทุกประเภทที่ได้จำแนกตามความหมายและการใช้ประโยชน์ข้างต้นนั้นถูกจำแนกและแยกโดยนักวิชาการในยุคหลัง การศึกษาที่มาของพญาภษิตจึงต้องศึกษาพญาภษิตจึงมีบางประเด็นที่ต้องศึกษาในภาพรวม ทั้งในเรื่องการเกิดขึ้นของพญาและสาเหตุของการเกิดพญาด้วย

การกำเนิดพญาในบริบทของประเทศลาวเกิดขึ้นพัฒนามาตั้งแต่ก่อนการตั้งอาณาจักรล้านช้างในปีพ.ศ. 1896 โดยกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณภาคอีสานและประเทศลาวในปัจจุบันนิยมการพูดจาคล้องจองที่มีความไพเราะเป็นอย่างมาก ประชาชนใช้กาพย์กลอนอย่างแพร่หลาย จนทำให้เกิดการแต่งกาพย์ กลอน ฉันทน์มากมาย ซึ่งในตอนนั้นยังไม่ได้หมายถึงลักษณะของการใช้พญาภษิต แต่เป็นลักษณะของการใช้กลอนต่างๆ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมลาว ในช่วงระยะเวลาต่อมาถือเป็นช่วงที่เกิดวรรณคดีพื้นเมืองลาวขึ้นมากมาย ทั้งการแต่งวรรณคดีใหม่ การคัดลอกวรรณคดีเดิม และการถอดคำประพันธ์ประเภทชาดกและคำประพันธ์อื่นๆ ซึ่งถือเป็นช่วงยุคแห่งการเผยแพร่พญาด้วย เพราะในการประพันธ์วรรณกรรมต่างๆนั้น ก็มีการประพันธ์บทพญาภษิตเพื่อสอดแทรกในวรรณกรรมด้วย ซึ่งนักวิชาการในประเทศลาวเชื่อว่าเป็นยุคเริ่มต้นของการใช้พญาในปัจจุบัน (คำฟูย พลลือชา, ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ.2556)

ส่วนในข้อมูลการเกิดพญาในภาคอีสานของไทยได้มีบันทึกซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่ปรากฏถึงจุดกำเนิดของพญาว่าเมื่อประมาณ 200-300 ปีก่อน คือช่วงประมาณปีพ.ศ. 2200-2300 ในช่วงเวลานั้นพญาเป็นที่แพร่หลายในกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในพื้นที่โดยรอบบริเวณประเทศลาวและภาคอีสานของไทยที่กลุ่มคนที่อาศัยโดยรอบใช้ภาษาลาวในการสื่อสาร ซึ่งจากการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่และประพันธ์พญาในสังคมลาวและอีสานในยุคนั้น คือท้าวปางคำ ซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นเดิมเป็นชาวเมืองเขมรราช ปัจจุบันคืออำเภอเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นคนที่มีความสามารถในการประพันธ์กลอน กาพย์ ฉันทน์ และวรรณกรรมต่างๆ จนเป็นที่เลื่องลือในพื้นที่ทั้งฝั่งซ้ายและขวาแม่น้ำโขง และในเวลาต่อมาได้รับเชิญจากพระราชวังหลวงพระบางให้เข้าไปทำงานเป็นนักปราชญ์ มีหน้าที่หลักในการแต่งหนังสือโบราณ นิทาน และวรรณกรรมอีสานต่างๆ มากมาย

โดยในยุคสมัยเดียวกันนั้นมีเชียงน้อย³ ที่ไม่ปรากฏชื่อจริงในตำนานเล่าว่าเป็นเด็กที่มีความเฉลียวฉลาดและเป็นนักปราชญ์น้อย จนได้รับเชิญไปทำงานในราชสำนักและแต่งหนังสือร่วมกับท้าวปางคำ ซึ่งผลงานของทั้งคู่มีมากมายทั้งวรรณกรรมและผญาต่างๆ ดังนั้นบุคคลที่มีบทบาทในยุคแรกของผญานั้น คือท้าวปางคำและเชียงน้อย จึงสรุปได้ว่าในยุคแรกของการใช้ผญานั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่ประเทศลาว ในเมืองหลวงพระบาง (สวิง บุญเจิม, สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2558)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการกำเนิดของผญาในสังคมอีสานนั้นมิได้ระบุว่าจะเกิดขึ้นในพุทธศักราชใด และเกิดขึ้นที่พื้นที่ใดเป็นพื้นที่แรก เพราะจากการสัมภาษณ์พบว่าผญานั้นเกิดขึ้นมาพร้อมๆกับภาษาอีสานและสังคมอีสาน เพราะผญาเกิดจากลักษณะนิสัย สภาพสังคมและการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน แต่ผญานั้นได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง เพราะในระยะเวลาต่อมาผญาได้แทรกตัวไปอยู่ในซึ่งในวัฒนธรรมอีสานหลายๆ แขนง ทั้งในประเพณี วรรณกรรม นิทาน ศิลปะการแสดง พิธีกรรม และอื่นๆ จนทำให้การเผยแพร่ผญาเป็นไปอย่างรวดเร็วและแพร่หลายอย่างมากในสังคมอีสาน ซึ่งในเวลาต่อมาชาวอีสานได้ใช้ทั้งผญาภาคใต้แบบเก่าที่ใช้มาตั้งแต่ยุคเริ่มต้นการใช้ผญา และประดิษฐ์ผญาภาคใต้ใหม่ๆ ขึ้นมามากมายในปัจจุบัน เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคม จนถึงปัจจุบันนี้ผญาก็ยังไม่ได้เสื่อมหายไปจากสังคม แต่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ รูปแบบ การนำเสนอ และอื่นๆ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมอีสานปัจจุบัน

สาเหตุของการเกิดผญาภาคใต้

ผญาภาคใต้นั้นมีที่จากหลายๆ แหล่ง ทั้งจากธรรมชาติ การประกอบอาชีพ ประเพณี ศาสนา และความเชื่อ วรรณกรรมการเล่นดนตรี และสภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น เครื่องใช้และอาหาร รวมทั้งจากการกระทำของมนุษย์ (นิตยา ภักดีบัณฑิต, 2532) ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษารวมรวบผญาภาคใต้ที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมสมัยก่อนและผญาร่วมสมัยที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน พบว่าผญาภาคใต้ที่มีอยู่ในสังคมอีสานเกิดขึ้นจากหลายเหตุหลายประการประกอบกัน โดยสาเหตุของการเกิดขึ้นของผญาภาคใต้มีรายละเอียดดังนี้

1) การมีวาทศิลป์ของชาวอีสาน ชาวอีสานเป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถทางภาษาที่สะท้อนออกมาผ่านวาทศิลป์ทางการสื่อสาร ทั้งการพูดและการเขียนที่มีสำนวนวาทที่คมคาย เช่น สอวย คำกลอน และวรรณกรรมต่างๆ โดยคนอีสานเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนจนสามารถส่งผ่านสารเป็นบทกลอนและประโยคที่มีความไพเราะให้ผู้อื่นได้เข้าใจได้ในสิ่งที่ต้องการสื่อสาร ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นที่ทำให้เกิดการนำความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ มาร้อยเรียงเป็นบทประพันธ์ โดยการมีวาทศิลป์นี้ก็เป็นสาเหตุของการประพันธ์ผญาภาคใต้ในสังคมอีสานด้วย โดยคำพูดที่มีวาทศิลป์เมื่อใช้ประโยชน์ในการบอกสอน ตักเตือนผู้คนในสังคมจะทำให้คำสอนชั้นเชิงและมีความหมายลึกซึ้ง อีกทั้งชาวอีสานเป็นผู้

³ เชียง หมายถึง สามเณรที่ผ่านการบวชและลาสิกขาแล้ว

รักความสนุกสนาน ทั้งในด้านการพูดคุยสนทนา ความสามารถทางวาทศิลป์ของชาวอีสานสะท้อนผ่านกิจกรรมนันทนาการและกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ในสังคมอีสานที่มักจะมีกลอน กาพย์ ฉันทน์ที่มีความไพเราะ เพลิดเพลิน สนุกสนาน รวมทั้งการใช้คำพูดที่ตลกขบขัน เพื่อสร้างความสนุกสนานแก่ผู้ฟัง ดังนั้นลักษณะนิสัยด้านการใช้ภาษาอย่างมีวาทศิลป์นี้จึงเป็นมูลเหตุของการเกิดผลญาทุกประเภท รวมทั้งผลญาภาษิต โดยบทผลญาภาษิตที่สะท้อนการใช้ทักษะด้านวาทศิลป์ของชาวอีสานมีมากมาย เช่น บทผลญาถ้อยคำที่เป็นผลญาภาษิตโบราณที่ประพันธ์ไว้ว่า **“บ่มีความฮ้อย่าเว้าการเมือง บ่ห่มผ้าเหลืองฮ้อย่าเว้าการวัด”** ที่ปรากฏทั้งการใช้สัมผัสสระ สัมผัสพยัญชนะ การซ้ำคำและการเล่นคำในผลญาบทเดียว นอกจากการใช้คำเพื่อความสวยงามแล้ว นักปราชญ์อีสานยังใช้ภาพพจน์ ทั้งอุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน สัทพจน์ สัญลักษณ์และภาพพจน์ประเภทอื่นๆ ในการประพันธ์ผลญา โดยเฉพาะในผลญาภาษิตที่สอนให้คิดวิเคราะห์นั้นพบการอุปมาในบทผลญาอย่างมาก เช่น **“ได้เมียดีปานได้แก้วคุณล่าง ได้เมียช่างปานได้แก้วคุณเอือน”** ที่อุปมาการได้ภรรยาดีเหมือนได้แก้วมาประดับเรือน ซึ่งผลญาบทนี้ยังพบการใช้สัญลักษณ์ คือแก้วที่เป็นสัญลักษณ์ของความดีร่วมในการประพันธ์ด้วย

การมีวาทศิลป์ของชาวอีสานมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมอีสานหลายประการ แต่ในการประพันธ์ผลญาภาษิตนั้นก็อาศัยความสามารถในด้านนี้มาประสานให้เกิดสุนทรียภาพของบทผลญา เพื่อความไม่จำเจ และสามารถบอกสอนสมาชิกในสังคมอย่างมีชั้นเชิงด้วย ทั้งนี้กลุ่มที่มีความสามารถด้านการพูดและบุคลิกภาพทางการสื่อสารที่เป็นผู้นำมักจะได้รับเกียรติรับทางสังคมมากกว่าคนที่ด้อยความสามารถในด้านนี้

2) อุปนิสัยด้านการพูดของชาวอีสาน **“ชาวอีสานเป็นกลุ่มที่ใช้ภาษาสุภาพในการสื่อสารกับบุคคลในทุกระดับ ทั้งที่อายุมากกว่าหรือน้อยกว่าเพื่อแสดงความรักและเคารพต่อกัน คนอีสานจะไม่ด่าทอหรือพูดคำหยาบคายต่อสมาชิกในครอบครัวหรือสังคมไม่ว่าจะเป็นลักษณะการการสนทนาทั่วไปหรือการอบรมสั่งสอน ทั้งยังเลือกคำพูดหรือประโยคที่แสดงความเคารพต่อกันเพื่อสนทนา คนทั่วไปอาจมองว่าคนอีสานพูดไม่เพราะ แต่ความจริงแล้วเราไม่พูดคำหยาบคายต่อกัน”** (วีณา วิสเพ็ญ, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2557) สังเกตจากผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคมก็จะสอนลูกหลานชาวอีสานให้ระวังคำพูดและการสื่อสาร เพราะเชื่อว่าการพูดสิ่งดีก็จะได้ในสิ่งดี แต่ถ้าพูด “ห่า” พูด “ผี” ก็จะทำให้สิ่งร้ายเข้ามาในชีวิต ถ้อยคำใดที่สามารถทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีก็ให้หลีกเลี่ยง และสรรหาถ้อยคำอื่นๆ มาใช้แทนเพื่อไม่ให้เกิดการบาดหมางของคนในสังคม ซึ่งลักษณะนี้ทำให้ลดปัญหาที่เกิดจากการกระทบกระทั่งทางวาจา รวมทั้งเพื่อให้เกิดการเคารพกันในสังคม ซึ่งจะสามารถลดปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง และความขัดแย้งในสังคม รวมทั้งทำให้สังคมน่าอยู่มากขึ้น

ตัวอย่างบทผลญาภาษิตที่สะท้อนการใช้วาจาสุภาพของชาวอีสาน **‘ผัวเมียนี้กูมีงอย่าให้ว่าให้เอิ้นข่อยและเจ้าจนชั่วชีวิต’** ซึ่งการเป็นสามีภรรยาดีนั้นให้พูดจาไพเราะและให้เกียรติผู้กัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบ เพราะหากใช้วาจาไพเราะให้เกียรติกันก็จะช่วยรักษาความสัมพันธ์ให้ดีอยู่เสมอ

หรือบทพญาที่สอนผู้เป็นภรรยาว่า *“มีผิวให้ช่างย่อง มีน้องให้ช่างออย”* หมายถึงถ้ามีสามีให้พุดจาไฟเพราะมีน้องก็ให้รู้จักเอาอกเอาใจ นอกจากนี้ทั้ง 2 บทด้านบนที่สอนสามีภรรยาเรื่องการพุดจาไฟเพราะแล้วยังมีพญาภาษิตที่สอนผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคมที่สามารถสะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับการพุดของชาวอีสาน โดยพญาภาษิตบทนี้กล่าวว่า *“ลาวเฒ่าวาจาตั้นคำไตตั้งแต่คำ หน้าบั้นได้ล้างกุ่มบ้อยแต่ก่อนาย”* หมายถึงคนเฒ่าแก่บางคนเอาแต่คำว่าลูกหลาน ตื่นมาหน้าตายังไม่ล้างก็ดาลูกหลานแต่เช้า เป็นการเปรียบเทียบพฤติกรรมที่ไม่ควรทำ โดยสอนผู้เฒ่าผู้แก่ว่าเมื่อเป็นคนสูงอายุหรือผู้อาวุโสแล้ว ก็ต้องพุดจาไฟเพราะกับลูกหลาน เพื่อให้ลูกหลานเคารพรัก อย่าพุดจาหยาบคายด่าทอลูกหลาน ผญาที่ยกมาข้างต้นนั้นสามารถสะท้อนการนิยมนการใช้วาจาที่ไพเราะและให้เกียรติกันของคนในสังคม

แม้ว่าสังคมอีสานจะให้ความสำคัญกับเรื่องการใช้คำพูดที่สุภาพ แต่การสั่งสอนตักเตือนหรือการขัดเกลาทางสังคมก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นในสังคม โดยผู้ที่มีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมต้องทำหน้าที่สอนและขัดเกลาสมาชิกในสังคม ซึ่งถ้อยคำในการสั่งสอนตักเตือนที่ผู้เฒ่าผู้แก่หรือกลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ในการสั่งสอนตักเตือนสมาชิกในครอบครัวและสังคมใช้ก็จะเป็นไปตามนิสัยของชาวอีสาน คือไม่พุดจากรุนแรงหรือหยาบคาย ดังนั้นการสั่งสอนตักเตือนสมาชิกในสังคมให้เป็นไปตามแนวปฏิบัติที่ครอบครัวหรือสังคมคาดหวัง จึงใช้พญาภาษิตเป็นวิธีการสอนสมาชิกในครอบครัวและสังคม เนื่องจากพญาภาษิตมีเนื้อหาที่สุภาพและเป็นคำพูดที่เปรียบเทียบบอย่างมีนัย ซึ่งประโยชน์ที่ได้จากการใช้พญาภาษิตเพื่อการบอกสอนนั้น คือชาวอีสานลดการด่าทอและการกระทบกันด้วยคำพูด ทำให้สมาชิกในสังคมไม่ทะเลาะกัน ลักษณะนิสัยทางการพุดของชาวอีสาน จึงส่งผลให้เกิดการใช้พญาภาษิตและเป็นที่นิยมอย่างมาก เพราะสามารถสะท้อนการสอนสมาชิกในครอบครัวและสังคมที่สุ่มุมนุ่มลึก และมีชั้นเชิงและเพิ่มคุณค่าทางการพุดแก่ผู้พุดอีกด้วย

3) อิทธิพลจากพุทธศาสนา โดยพุทธศาสนาถือว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ความคิดและความเชื่อของชาวอีสานเป็นอย่างมาก โดยศาสนาพุทธถือเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดพญาภาษิตขึ้นในสังคมอีสาน ด้วยคำสอนของพุทธศาสนานั้นถูกดัดแปลงให้อยู่ในรูปแบบพญาภาษิตเพื่อถ่ายทอดให้คนในสังคมได้เข้าใจโดยง่าย และสามารถนำคำสอนในรูปพญาภาษิตไปประพฤติปฏิบัติตนได้โดยง่าย ซึ่งพญาถือเป็นเรื่องมือทางการสื่อสารที่เปลี่ยนหลักคำสอนของพุทธศาสนาสู่แนวทางการปฏิบัติตนในวิถีชีวิตชาวอีสาน โดยพญาภาษิตโบราณจำนวนมากมีลักษณะคำสอนของพุทธศาสนา ทั้งเรื่องการทำความดี ละเว้นความชั่ว หลักคำสอนเรื่องศีล 5 หลักธรรมต่างๆในพุทธศาสนา เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์-นรก และเรื่องผี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในช่วงแรกของการเกิดพญาภาษิตนั้นพุทธศาสนามีบทบาทอย่างมากต่อสังคมวัฒนธรรมอีสาน ทั้งในแง่ความคิดและการปฏิบัติตนของชาวอีสาน โดยนักปราชญ์อีสานใช้พญาภาษิตเป็นเครื่องมือในการสื่อสารแนวคิดและแนวปฏิบัติตามตามคำสอนของพุทธศาสนาออกมาให้มีรูปแบบที่น่าสนใจ มีความสนุกสนาน ไพเราะ และสามารถเข้าใจได้ในภาษา

ทั่วไป ซึ่งผลงาภาษิตโบรมานที่มีเนือหาเกือวกับศาสนาเมื่ออยู่จำนวนมากที่ใช้บอกและสอนสมาชิกในสังคมโดยตลอดมา

ผลงาภาษิตกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนามีความเกือวข้องกันอย่างชัดเจนในเชิงเนือหา การนำคำสอนมาสอดแทรกในบทประพันธ์ เช่น **“ลางคนเป็นคนเผ่าศีลธรรมบ่ได้อ้า คำแต่ได้ ท้องน้อยศีลห้าบ่คะนิง”** บทผลงานี้หมายถึงคนแก่ควรละตัณหา โดยการถือศีลห้า ไม่ควรคำนึงถึงเรื่อง กามมากจนเกินไป โดยนำคำสอนในเรื่องศีลห้ามาแต่งเป็นบทผลงา นอกจากการนำหลักคำสอนมาแต่ง โดยตรงแล้วยังมีการนำเอาข้อคิดที่ได้จากคำสอนในพุทธศาสนามาประพันธ์เพื่อสอนให้ชาวอีสาน ปฏิบัติตาม เช่น **“เคร่งหลายมันขาด ยานหลายมันข้อง”** หมายถึงตั้งมากมักจะขาด หย่อนมาก มักจะเกือวกับสิ่งต่างๆ จนทำให้ยุ่งยาก ใช้สอนชาวอีสานว่าควรยึดหลักตรงกลางเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ต่างๆ ตามหลักพระพุทศาสนา

กลุ่มผู้ใช้ผลงาทั้งผู้ประพันธ์และพูดผลงาภาษิตเพื่อบอกสอนคนในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันเกือวข้องกับพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก โดย**“ผลงาภาษิตในสมัยก่อนส่วนมากก็เป็นบุคคลที่ เกือวข้องกับพุทธศาสนา นั่นคือพระสงฆ์ หมอพรหมณ์ ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีบทบาท สำคัญต่อสังคมอีสาน คือเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม และบางส่วเป็นผู้นำทางสังคม เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่สามารถอ่านภาษาธรรมและภาษาไทยน้อยที่จารผลงาในใบลาน พออ่านออก แล้วก็นำความรู้มาประพันธ์เป็นผลงา ดังนั้นผลงาภาษิตที่เป็นคำสอนนั้นได้รับอิทธิพลอย่างมากจาก หลักธรรมทางพุทธศาสนา”** (ชญานนท์ แสงศรีจันทร์, สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2557) ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ที่แต่งผลงาภาษิตเพื่อประกอบการเทศน์ก็ยังใช้คำสอนทางศาสนามาประพันธ์เพื่อใช้ประโยชน์ ในการเป็นเครื่องมือการสื่อสารอยู่

4) อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม สาเหตุของการกำเนิดบทผลงาภาษิตประการหนึ่งนั้น คือการ อุปมาชีวิตกับสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อม และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เพื่อให้การสอนนั้นสามารถ เห็นภาพชัดเจนมากขึ้น การที่ชาวอีสานรับรู้ถึงความทุกข์ยากทุกข์ยากจากภัยธรรมชาติ จึงใช้ความ งามทางภาษาด้านการอุปมาเพื่อสื่อสารเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ชาวอีสานสังเกต สิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อม และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับ การดำเนินชีวิตเพื่อสะท้อนคำสอนที่มีลักษณะเข้าใจง่ายและเห็นภาพชัดเจน จนทำให้เกิดผลงาภาษิตต่างๆ มากมายที่เกือวข้องเกือวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น **“จันทร์เพ็ญแจ้งบ่ปานแสงสุริเยศ แสง กระจบองหมิ่นเหล้มบ่ปานแจ้งแห่งเดือน”** ผลงาบทนี้อุปมาพระจันทร์ในวันเพ็ญไม่สว่างเท่าแสงดวง อาทิตย์ แม้แสงกระจบอง(ได้)ก็ไม่สว่างเท่าดวงเดือน ซึ่งความหมายคือแข่งบุญแข่งวาสนาไม่ได้ ให้พอใจ ในสิ่งที่ตนเองมี เหมือนดังคนมีฐานะต่ำที่เปรียบกับได้ (กระจบองที่ใช้จุดไฟทำมาจากยางไม้) ที่ไม่มีทาง สว่างเท่าดวงจันทร์ หรือผลงาภาษิตที่กล่าวว่า **“ฝักอืดู่เตี้ยตันต่ำใบดก กบ่บ่ทันฝิ่งแน่นสังมาจีจุมดอก ฮากบ่ทันยังพินสงมาปลิ้นบงใบ”** ที่อุปมาต้นแมงลักที่พบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ภาคอีสานกับหญิงสาว

วัยรุ่น ซึ่งใช้สอนบทบาทหน้าที่ของวัยรุ่นที่ควรปฏิบัติ และข้อห้ามปฏิบัติในเรื่องชู้สาว เพื่อให้ทราบถึงบทบาทตามสถานภาพของวัยรุ่นหญิงในสังคมอีสาน เสมือนต้นแมงลักต้นเล็กแต่ออกดอกบานเต็มต้น

นอกจากฉายาภาษิตแล้วยังมีการเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตในบทผญาอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะผญาเกี่ยวกับเน้นอุปมาและอุปลักษณ์มนุษย์กับธรรมชาติรอบตัว เช่น **“ฟังเสียงฟ้าฮ้องตั้งคือน้องลิแก่งหลา น้ำโดนภูโดนหลาคือนางลิแก่งอ้ว ฟ้ายักคิ้วคือน้องลิแก่งแขน”** ผญาบทนี้แปลว่า เสียงแก่งหลาของหญิงสาวเหมือนเสียงฟ้าร้อง เสียงนางอ้วเม็ดฝ้ายเหมือนน้ำตกจากหน้าผา เสียงนางจับกระสวยพุ่งด้ายเหมือนฟ้า ซึ่งเป็นการอุปมาผู้หญิงที่กำลังทำงานอยู่ด้วยกริยาต่างๆ ที่ดูต้นและสวยงาม เสมือนปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีความสวยงามอยู่ บทผญาข้างต้นเป็นบทผญาที่เปรียบเทียบโดยการใช้ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ โดยเปรียบลักษณะการทำงานของผู้หญิงอีสานที่เป็นงานหลักของผู้หญิงในสมัยนั้น คือ การเข็นฝ้าย โดยอุปลักษณ์กับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นผญาเกี่ยวกับฝ่ายชายใช้สนทนากับฝ่ายหญิงในการพรรณนาลักษณะการทำงานที่ได้พบเจอ ซึ่งสะท้อนการนำเอาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมาเปรียบเทียบในบทผญาได้เป็นอย่างดี

5) การใช้บทผญาภาษิตในศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ของอีสาน การประพันธ์ผญาภาษิตที่เกิดขึ้นใหม่ๆ นั้น มีความเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมอีสานในแขนงต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมอลำที่ต้องประพันธ์ผญาภาษิตเพื่อประกอบเนื้อหาของกลอนลำ หรือเป็นบทพูดในการแสดง เพื่อช่วยให้บทประพันธ์ที่ใช้ในการแสดงนั้นมีคุณค่าทางสังคมในลักษณะคำสอนและคติเตือนใจผู้ชม นอกจากการประพันธ์บทผญาภาษิตเพื่อแทรกเป็นข้อคิดและคติเตือนใจของชาวอีสานในศิลปะการแสดงหมอลำแล้ว ยังพบว่าในการประพันธ์วรรณกรรมที่เป็นนิทานหรือชาดกนั้น ก็ได้ประพันธ์ผญาภาษิตใหม่ๆ เพื่อสอดแทรกในนิทานหรือชาดกเพื่อเป็นข้อคิด คติเตือนใจในลักษณะเดียวกันกับที่ใช้กับหมอลำ ดังนั้นศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในสังคมวัฒนธรรมอีสาน จึงมีความสัมพันธ์กับการประพันธ์บทผญาใหม่ๆ เพื่อปรับใช้ในสังคมด้วย

วรรณกรรมอีสานทั้งที่จารบนใบลานและมุขปาฐะ มีการสอดแทรกผญาภาษิตอยู่เป็นจำนวนมาก โดยการประพันธ์วรรณกรรมนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิงและให้ข้อคิดในลักษณะการเล่าเรื่อง ซึ่งผู้ประพันธ์ได้ใช้ผญาภาษิตเป็นเครื่องมือให้ข้อคิดแก่ผู้ฟังและผู้อ่าน เช่น คำสอนในวรรณกรรมเรื่องปู่สอนหลาน ที่เป็นวรรณกรรมคำสอนที่มีมาแต่สมัยโบราณได้มีการสอดแทรกผญาภาษิตเป็นช่วงๆ เพื่อให้ผู้อ่านได้ข้อคิดด้วย เช่น **“ได้เมียดีปานได้แก้วคุณลาง ได้เมียช่างปานได้แก้วคุณเฮือน”** ถือเป็นผญาภาษิตที่สอนเรื่องการเลือกคู่ของผู้ชายที่มีมาแต่โบราณ เป็นที่นิยมในการยึดเป็นคำสอนเพื่อการปฏิบัติตนของชาวอีสาน นักปราชญ์อีสานยกให้เป็นสุดยอดวรรณกรรมอีสานอีกเรื่องที่ชาวอีสานต้องยึดถือและปฏิบัติตาม

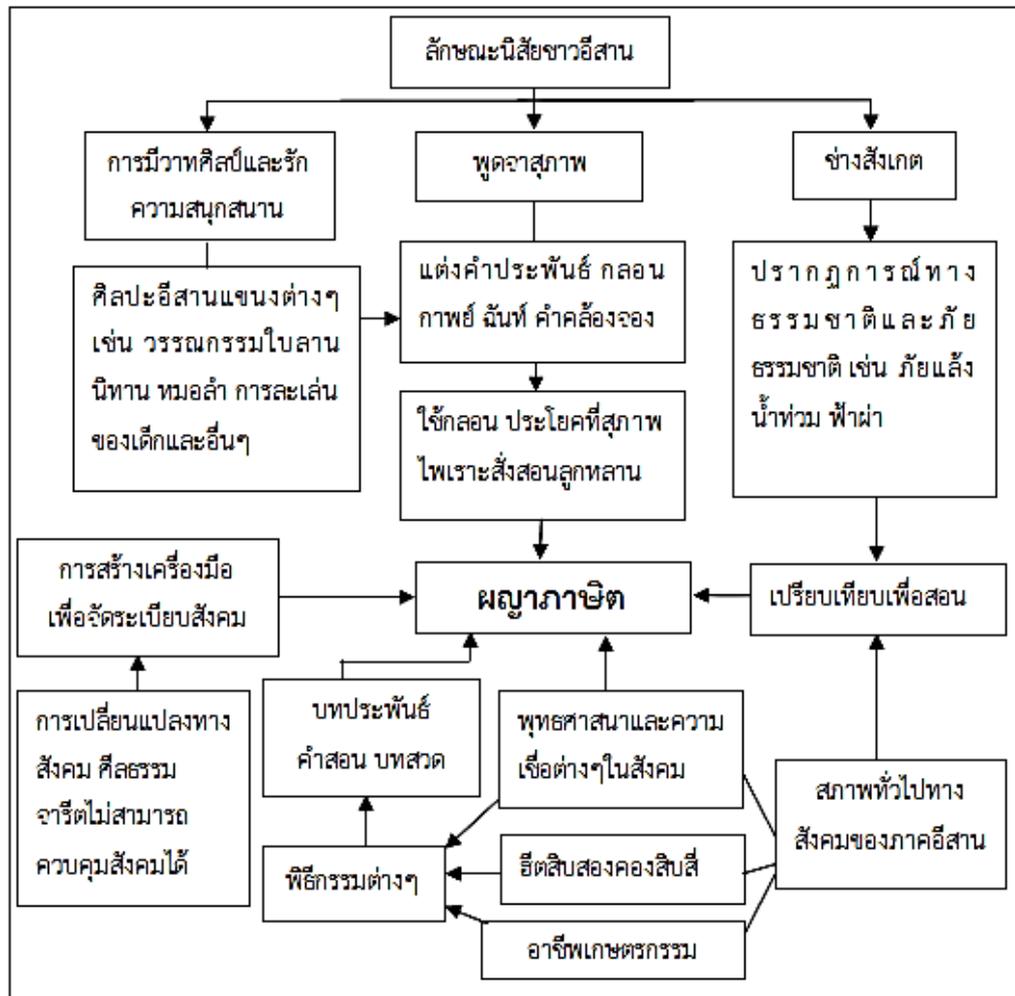
นอกจากหมอลำและวรรณกรรมต่างๆ ในรูปนิทานแล้ว ยังปรากฏผญาภาษิตในศิลปวัฒนธรรมแขนงอื่นๆ เช่น สรรภัญญะ การละเล่นของเด็ก รวมทั้งวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวอีสาน

ทั้งนี้ในการประพันธ์เพื่อการแสดงและละเล่นต่างๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น อาจใช้ผญาภาษิตที่จารและมุขปาฐะมาแต่สมัยโบราณมาเผยแพร่ในการแสดงและการละเล่นด้วยการแทรกในกลอนลำและบทพูด หรืออาจจะประพันธ์ผญาภาษิตเพื่อใหม่เพื่อประกอบบทประพันธ์ด้วยก็ได้ ดังนั้นการเกิดของผญาภาษิตจึงมีความเกี่ยวข้องกับศิลปะแขนงอื่นๆ ที่ปรากฏในสังคมวัฒนธรรมอีสานด้วย

6) การเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมอีสาน สาเหตุประการสุดท้ายที่ทำให้เกิดผญาภาษิตขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นสาเหตุประการสำคัญที่ทำให้เกิดผญาภาษิตขึ้นในสังคม คือเมื่อสังคมอีสานมีการขยายตัวทั้งด้านพื้นที่และประชากร จนทำให้สภาพสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น คนในสังคมเริ่มมีพฤติกรรมที่อยู่นอกจารีตที่เคยปฏิบัติมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำผิดศีลธรรมและข้อห้ามทางศาสนา เช่น การคบชู้ การลักขโมย การนินทาว่าร้าย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมบางประการที่ทำให้เกิดชุดคำสอนขึ้น เช่น ความเกียจคร้าน การโยกย้ายถิ่น และอื่นๆ ที่บรรพบุรุษชาวอีสานเห็นว่าจำเป็นต้องมีการสอนและทำความเข้าใจกับสมาชิกในสังคมในแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสม ทั้งลักษณะข้อห้ามและการแนะแนวทางในการปฏิบัติ บรรพบุรุษอีสานจึงสร้างกลไกสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการกับพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งผญาภาษิตเป็นเครื่องมือที่มีบทบาทหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการทางสังคมที่ต้องการเครื่องมือเพื่อจัดการกับชุดพฤติกรรมต่างๆ ที่ได้กล่าวมาเบื้องต้น ดังนั้นการเกิดขึ้นของผญาภาษิตนั้นมีมูลเหตุจากการสร้างกลไกของสังคมเพื่อให้สังคมเป็นระเบียบโดยเป็นคำสอนที่เปรียบเทียบเพื่อให้คนในสังคมได้ใช้ประโยชน์เป็นข้อห้ามข้อคิดเตือนใจ และคำสอนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตนหรือไม่ปฏิบัติตนตามกรอบจารีตประเพณีของชาวอีสาน

พอจะสรุปได้ว่า มูลเหตุของการเกิดผญาภาษิตมีมากมาย ซึ่งสามารถสรุปอย่างสั้นๆ ว่า ผญาภาษิตเกิดจากลักษณะนิสัยของชาวอีสานที่เป็นกลุ่มคนที่นิยมคำพูดที่ไพเราะ และลักษณะของภาษามีคำสร้อย คำวิเศษ คำคล้องจอง และมีคำศัพท์หลากหลาย รวมทั้งเป็นชาติพันธุ์ที่รักวรรณศิลป์ จึงได้ประดิษฐ์ผญาภาษิตเพื่อใช้ประโยชน์ในลักษณะเครื่องมือการสื่อสารเพื่อใช้ในการขัดเกลาทางสังคมให้ลูกหลานอีสานอยู่ในศีลธรรมและข้อปฏิบัติของพุทธศาสนา รวมทั้งยังเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ประโยชน์ในการบอกสอนการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับภาวะสังคมและสภาพแวดล้อมในพื้นที่

ภาพที่ 1 สาเหตุของเกิดผลญาภาษิตในสังคมอีสาน

ผลญาภาษิตมีบทบาทอย่างมากในสังคมอีสานในช่วงปีพ.ศ.2200-2500 โดยในช่วงเวลาที่ผ่านมานั้นผลญาภาษิตดำรงอยู่ในวัฒนธรรมอีสานในรูปแบบการใช้สั่งสอนอบรมสมาชิก ทั้งในลักษณะการใช้ประโยชน์จากผลญาภาษิตโดยตรงและการใช้ผลญาภาษิตแทรกในวัฒนธรรมอีสานอื่นๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการใช้ผลญาภาษิตแทรกวรรณกรรม กลอนลำ นิทาน สรภัญญะ การเทศน์ของพระสงฆ์ ศิลปะอีสานแขนงและอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้นจึงยากที่จะแยกผลญาภาษิตออกจากสังคมวัฒนธรรมอีสานนั้น เพราะผลญาภาษิตนั้นสอดประสานในศิลปวัฒนธรรมอีสานในหลายแขนงสืบมาเป็นเวลานาน

สังคมอีสานในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่เทคโนโลยีทันสมัยนั้น ชาวอีสานรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ผลญาด้วย ทั้งในลักษณะเผยแพร่ผลญาในรูปแบบผลญาดั้งเดิมคือ ผลญาถ้อยและผลญากลอนยาวที่เป็นบทผลญาโบราณ และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้อยู่ในบทเพลงและสื่อด้านความบันเทิงต่างๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าผลญา ยังคงอยู่ในสังคมอีสานและเป็นส่วนหนึ่งของ

วัฒนธรรมอีสาน โดยฉายาไม่ได้เลือนหายไปแต่มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทสังคมในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง โดยศิลปะอีสานที่พบการใช้ฉายาในปัจจุบันมีหลายแขนงทั้ง เพลง หมอลำ สรภัญญะ การเทศน์ และการสื่อสารมวลชนทั้งรายการวิทยุ โทรทัศน์ และอื่นๆ ซึ่งรายละเอียดจะอภิปรายในประเด็นพลวัตของช่องทางการเผยแพร่เพื่อการประโยชน์ผูกพันต่อไป

4.2.2 พลวัตของช่องทางการเผยแพร่เพื่อใช้ประโยชน์จากผูกพัน

ช่องทางการเผยแพร่ของผูกพันในสังคมอีสานมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวอีสานใช้ช่องทางต่างๆ ในการเผยแพร่เพื่อใช้ประโยชน์ผูกพันที่หลากหลาย ซึ่งผูกพันมีพลวัตด้านการเผยแพร่อย่างเลื่อนไหลและมีความเกี่ยวข้องกันในแต่ละช่องทาง โดยแต่ละช่องทางการเผยแพร่ที่ปรากฏในสังคมอีสานนั้นมีความเกี่ยวข้องกันกับลักษณะการใช้ประโยชน์ผูกพันที่แตกต่างกัน ซึ่งพลวัตการนำเสนอผูกพันเหล่านี้ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ในการขัดเกลาทางสังคมด้วย โดยจากการศึกษาในบริบทสังคมอีสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถจำแนกช่องทางการเผยแพร่ผูกพัน ได้ดังนี้

1) การใช้ผูกพันในลักษณะการมุขปาฐะ จากการศึกษาพบว่าการเผยแพร่ผูกพันในสังคมอีสานนั้น “ช่องทางการเผยแพร่จากบุคคลสู่บุคคลเป็นรูปแบบแรกที่ชาวอีสานใช้ประโยชน์ผูกพัน” (ชฎานนท์ แสงศรีจันทร์, สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2557) กล่าวคือเกิดขึ้นของผูกพันในช่วงแรกนั้นเกิดจากการใช้พูดคุย สนทนา และการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันในลักษณะเครื่องมือสื่อสารของคนในสังคม ก่อนจะปรับเปลี่ยนช่องทางการเผยแพร่และใช้ประโยชน์เป็นรูปแบบอื่นๆ ตามมาอย่างหลากหลายดังที่ปรากฏในปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดคติชนวิทยาที่ได้กล่าวถึงลักษณะหนึ่งของคติชนว่าเกิดขึ้นจากการมุขปาฐะก่อนจะปรับเปลี่ยนเป็นการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรในเวลาต่อมา(ประเทือง คล้ายสุบรรณ, 2531) ช่องทางการเผยแพร่เพื่อใช้ประโยชน์ผูกพันในรูปแบบมุขปาฐะนั้นมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และปรากฏให้เห็นทั่วไปในสังคมอีสาน โดยเฉพาะการพร่ำสอนลูกหลานของงคนเฒ่าคนแก่ เนื่องจากผูกพันนั้นมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับช่วงวัยด้วย สำหรับคนสอนต้องมีวิญญูและคุณวิญญู จากการศึกษาพบว่าการเผยแพร่ผูกพันแบบมุขปาฐะในสังคมอีสานสมัยอดีตที่ส่งผลให้ผูกพันเป็นที่นิยมแพร่หลายในสังคมอีสานนั้น มี 2 ลักษณะ ได้แก่

(1) การเผยแพร่ผูกพันผ่านการสั่งสอนสมาชิกในสังคม เป็นการเผยแพร่ผูกพันในลักษณะมุขปาฐะโดยการถ่ายทอดโดยตรงจากรุ่นสู่รุ่น ในสมัยก่อนผู้ที่ทำหน้าที่ในการเป็นอบรมสั่งสอนชาวอีสานนั้น ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้ที่มีบทบาทตามที่สังคมกำหนด เช่น ชุน และกวนที่เป็นตำแหน่งขุนนางในภาคอีสานสมัยโบราณ ยังมีกลุ่มผู้นำทางพิธีกรรม เช่น หมอสูตร จ้ำ หมอพราหมณ์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ต่างมีความรู้เรื่องผูกพันที่ได้รับการถ่ายทอดมารุ่นต่อรุ่นมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้นเมื่อมี

สถานภาพทางสังคมที่ต้องมีบทบาทในการสอนสั่งสมาชิกในสังคม ก็จะนำบทสัมภาษณ์ที่ได้รับ การถ่ายทอดมาใช้สอนตามระเบียบแบบแผนที่เคยได้รับการถ่ายทอดมา

แม้ในปัจจุบันนี้การใช้สัมภาษณ์ลูกหลานได้ลดน้อยลงมาก เนื่องจากบริบททางสังคม ที่เปลี่ยนแปลงทำให้ช่องทางนี้ไม่เป็นที่นิยมในปัจจุบันมากนัก แต่จากการศึกษาพบว่าในสังคมอีสาน ยังปรากฏการใช้ผญาอยู่แต่ไม่มากนัก และผู้เฒ่าผู้แก่ยังสอนลูกหลานด้วยผญาภาษิตเมื่อมีโอกาสได้ สอนลูกหลานหรือบอกเล่าเรื่องราวในอดีต โดยการสอดแทรกบทสัมภาษณ์เข้าไปตามโอกาสอันควร แต่ยังคงพบว่า ผู้เฒ่าผู้แก่และผู้สัมภาษณ์ในชีวิตประจำวันในสังคมอีสานมีความเข้าใจผิด เกี่ยวกับผญา เนื่องจากผญาภาษิตบางบทที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้ใช้สื่อสารนั้นหลายคนไม่ทราบว่าคือบทสัมภาษณ์ ที่มาจากอดีต เนื่องจากใช้ในชีวิตประจำวันด้วยความเคยชิน จนเป็นลักษณะคำพูดที่ถูกจัดวางใน เหตุการณ์และเวลาที่เหมาะสม ดังนั้นผญาภาษิตที่ผ่านการเผยแพร่ในลักษณะมุขปาฐะตามการใช้งาน จริงในชีวิตประจำวันนั้นยังมีอยู่ โดยอยู่ในการจัดจำของชาวอีสานบางกลุ่มที่มีความรู้เรื่องผญาและใช้ ภาษาอีสานในการสื่อสาร

เมื่อเปรียบเทียบกันในเรื่องอายุ พบว่าประชากรที่อยู่ในมีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไปจะมีความ เคยชินกับการใช้ผญาภาษิตในชีวิตประจำวัน ทั้งลักษณะการเป็นผู้รับฟังและผู้พูดผญา ซึ่งช่องทางการ เผยแพร่ในลักษณะนี้นั้นมีโอกาสสูญหายไปจากสังคมอีสานได้มากกว่าช่องทางอื่นๆ เนื่องจากขาด โอกาสและพื้นที่ในการนำเสนอและใช้ประโยชน์

(2) การเผยแพร่ผญาภาษิตในประเพณีต่างๆ ของชาวอีสาน โดยประเพณีและการละเล่นที่มีความ สำคัญต่อการเผยแพร่และสืบทอดผญาอย่างมาก คือการลงช่วง⁴ โดยการลงช่วงเป็นกิจกรรมทาง สังคมที่มีความสำคัญอย่างมากกับผญาในทุกประเภท รวมทั้งผญาภาษิตด้วยเพราะเป็นพื้นที่ทางสังคม ให้กลุ่มคนทุกช่วงวัยได้มาสังสรรค์กัน โดยวัยหนุ่มสาวจะใช้ผญาเกี่ยวเพื่อเกี่ยวพาราสีหรือเพื่อสร้าง ความสนุกสนานในกิจกรรม ส่วนพ่อแม่หรือผู้สูงอายุก็จำเป็นต้องอยู่เฝ้าลูกหลานไม่ให้ประพฤติผิดนอก ลู่นอกทางก็จะให้ผญาภาษิตเพื่อสั่งสอนหนุ่มสาวโดยการลงช่วง คือการปั่นฝ้าย เนื่องจากในสังคมอีสาน ในสมัยโบราณนั้นนิยมปลูกฝ้ายและปั่นฝ้ายเพื่อทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งชายหนุ่มอีสานก็จะตีพิมพ์และ เป่าแคนมาหาสาวที่ตนเองหมายปอง ส่วนหญิงสาวก็จะเตรียมน้ำฝน หมากพลู ยาสูบไว้ให้ฝ่ายชาย การลงช่วงนี้มีบทบาทอย่างมากในการรักษาผญาภาษิตให้อยู่ในสังคมอีสานในลักษณะการสืบ ทอดผญาแบบมุขปาฐะ

นอกจากการลงช่วงปั่นฝ้ายแล้วชาวอีสานยังมีประเพณีต่างๆ ที่มีบทบาทในการธำรงรักษา บทสัมภาษณ์ในรูปแบบการสืบทอดแบบมุขปาฐะ เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าวที่ชาวอีสานจะมาร่วมกัน

⁴ “ช่วง” หมายถึงลานบ้านกว้างๆ ที่ชาวอีสานนิยมสร้างเวทีเดียวๆ หรือตั้งแคร่ที่ไม่สูงมากนัก เพื่อเป็นสถานที่ในการพบปะของ หนุ่มสาวชาวอีสานสมัยก่อน

เกี่ยวข้าวและสนทนากันด้วยผลยาอย่างสนุกสนาน และอีกประเพณีคือการอ่านหนังสือผูกตามงานต่างๆ เช่น ตอนกลางคืนของงานศพที่ชาวบ้านจะต้องมาอยู่เป็นเพื่อนญาติผู้ตายก็จะนำหนังสือผูกที่มีผลยามาอ่านเพื่อคลายความเศร้าและแก้กังวล “ในสมัยก่อนไม่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย ไม่มีทีวีวิทยุ ดังนั้นเด็กๆ อย่างเรานี้ก็หาความสนุกสนานได้จากหนังสือผูก ไม่ได้เป็นคนอ่านเองเพราะอ่านไม่ออกในตอนนั้น แต่จะมีผู้เฒ่าผู้แก่เอาหนังสือผูกเป็นนิทานมาอ่านให้ฟัง เป็นกลอนบ้างนิทานบ้างมันก็คือคำผญานั่นแหละ เด็กๆ ก็จะมาล้อมวงฟังนิทาน ก็สนุกสนานไปตามชีวิตคนสมัยก่อน แต่พอเริ่มมีวิทยุคนก็เริ่มฟังนิยายจากวิทยุ หนังสือผูกก็เริ่มหายไป” (สมัย ราชเจริญ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2557)

ประเพณีเหล่านี้ถือเป็นช่องทางในการถ่ายทอดผลญาในลักษณะการใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ประเพณีต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นได้หายไปจากสังคมอีสานแล้ว จึงทำให้รูปแบบการใช้ผลญาภาคใต้ในวิถีชีวิตประจำวันลดน้อยลงตามช่องทางและโอกาสการนำเสนอและใช้ประโยชน์จากผลญาที่ลดน้อยลง

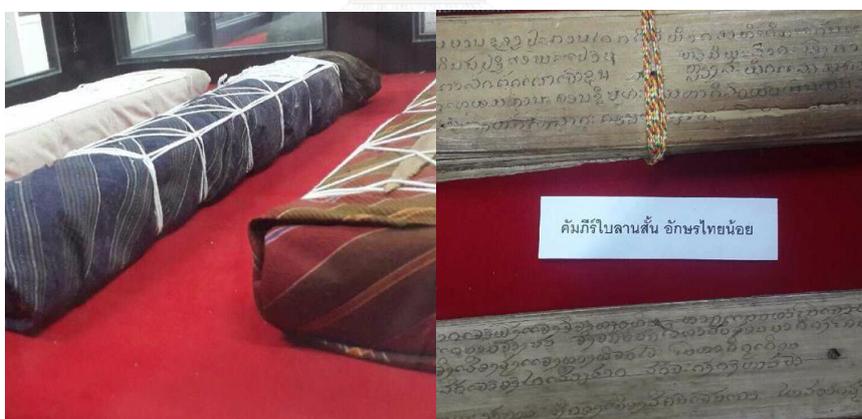
จากที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า การใช้ประโยชน์จากผลญาภาคใต้ในช่องทางการเผยแพร่แบบมุขปาฐะในลักษณะการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันนั้นไม่ใช่การท่องจำ แต่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้ฟังในจังหวะและโอกาสที่เหมาะสมจากการเป็นผู้รับฟังจนกลายเป็นผู้พูดและใช้ประโยชน์ในช่วงวัยที่เป็นผู้มีบทบาททางสังคม ซึ่งการรับฟังจะทำให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์และตีความจนเกิดการจดจำบทผลญาและสามารถนำไปใช้ได้เมื่อตนเองอยู่ในสถานการณ์ที่เหมาะสม หรือสถานการณ์ที่มีจังหวะและโอกาสแบบที่เคยได้รับการถ่ายทอดมา ก็จะถ่ายทอดและใช้ประโยชน์ผลญาในลักษณะมุขปาฐะต่อไป ซึ่งหากไม่ได้มีโอกาสหรือบริบทที่เหมาะสมในการถ่ายทอดบทผลญานั้นก็จะไม่สามารถใช้ผลญาที่ตนเองเรียนรู้มาได้ ดังนั้นการใช้ประโยชน์บทผลญาในลักษณะการมุขปาฐะจึงต้องอาศัยโอกาสและบริบททางสังคมเป็นปัจจัยประกอบในการใช้ประโยชน์ด้วย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้ผลญาภาคใต้พบว่า ผู้ใช้ผลญาภาคใต้โบราณที่ยังคงจดจำและใช้ประโยชน์จากกลุ่มผลญาภาคใต้ดั้งเดิมนั้น สามารถจดจำผลญาโบราณจากการมุขปาฐะของคนรุ่นก่อน ทั้งถูกบอกสอนจากผู้อาวุโสหรืออยู่ในสถานการณ์การบอกสอนได้มากกว่าการอ่านหนังสือหรือการศึกษาจากแหล่งอื่น และยังสามารถประยุกต์ใช้ได้มากกว่าผลญาภาคใต้ที่อ่านหรือเรียนรู้จากช่องทางอื่นๆ ดังนั้นรูปแบบการใช้ประโยชน์ผลญาผ่านการเผยแพร่แบบมุขปาฐะจึงเป็นช่องทางที่เกิดประสิทธิภาพในการใช้ประโยชน์ด้านการอบรม สั่งสอน และถ่ายทอดในบริบททางสังคมอีสาน และลักษณะเหตุการณ์จริงได้มากกว่ารูปแบบอื่นๆ

2) การจารบนใบลาน การเผยแพร่ผลญาภาคใต้อีกรูปแบบหนึ่งที่มีมาแต่สมัยเริ่มการใช้ผลญาในสังคมอีสาน คือการเผยแพร่และใช้ในรูปแบบการจารบนใบลาน ซึ่งถือเป็นรูปแบบการเผยแพร่เป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกและใช้ต่อมาเป็นระยะเวลาช้านาน การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเผยแพร่แบบวรรณกรรมใบลานนั้นคือในยุคก่อนหน้าจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็น

นายกรัฐมนตรี เนื่องจากในช่วงรัฐบาลในยุคนั้นได้มีนโยบายการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของประเทศ ไทย เนื่องจากทั่วโลกอยู่ในภาวะสงครามและจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความเป็นชาตินิยม โดยมีการพยายามทำลายคัมภีร์ วรรณกรรม นิทาน ตำนานา โหราศาสตร์ และผลาญต่างๆ ที่เป็นภาษาอีสานและภาษาลาวเพื่อให้คนไทยทุกภูมิภาคได้ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารอันเป็นหนึ่งเดียวทั่วประเทศ โดยการทำลายใบลานนั้นถือเป็นการทำลายผลาญภาษาชาติไปด้วย ซึ่งการจารบนใบลานมีการนำเสนอผลาญภาษาชาติใน 2 ลักษณะ คือ การจารบทผลาญภาษาชาติโดยตรง ซึ่งเป็นการจารบทผลาญต่างๆ ลงบนใบลานเพื่อสืบทอดและให้เกิดการเรียนรู้ของคนในสังคม ส่วนอีกรูปแบบคือการจารผลาญภาษาชาติในวรรณกรรมอีสาน ซึ่งการจารผลาญภาษาชาติในบทประพันธ์ที่เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานนั้นมีส่วนให้ผลาญภาษาชาตินั้นเผยแพร่ในสังคมอีสานในวงกว้างและได้รับความนิยมนอย่างมากในพื้นที่ทั้งในฝั่งลาวและภาคอีสาน โดยวรรณกรรมใบลานที่แพร่หลายในสังคมอีสานมีหลายเรื่องที่น่าสนใจนำมาใช้เป็นเนื้อหาในบทประพันธ์ เช่น ปุสสอนหลาน ย่าสอนหลาน อินทียานสอนลูก ท้าวคำสอน ธรรมดาสอนโลก และอื่นๆ โดยวรรณกรรมใบลานที่เป็นหนังสือสั้นๆ จะเรียกว่า หนังสือก้อม จะมีความยาวประมาณ 1 ฟุต เพราะคำว่า ก้อม ในภาษาอีสานหมายถึงสั้น นิยมจารเรื่องราวสั้นๆ หรือถ้าเป็นวรรณกรรมก็จะเป็นตอนๆ และหนังสืออีกหนึ่งยาวจะเรียกว่า หนังสือผูก ซึ่งจะมีขนาดยาวกว่าหนังสือก้อม จะเผยแพร่วรรณกรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะกลอนลำที่ยาว

ภาพที่ 2 ลักษณะวรรณกรรมที่จารบนใบลาน

ทั้งนี้ภาษาที่ใช้ในการจารบนใบลานนั้นมีทั้งภาษาไทยน้อยและภาษาธรรม โดยเมื่อมีการเผยแพร่วรรณกรรมคำสอนที่เป็นเรื่องเล่านั้นก็จะเป็นการเผยแพร่ผลาญภาษาชาติไปด้วย ซึ่งในสมัยก่อนนั้นกลุ่มคนที่อ่านอักษรไทยน้อยและอักษรธรรมได้นั้น จะเป็นกลุ่มพระสงฆ์ สามเณร หรือผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้วทั้งเชียง ทิด จาร และมหา⁵ ส่วนผู้หญิงที่อ่านได้นั้นมีน้อย โดยจะมีบางกลุ่มที่แอบเรียนรู้

⁵ ทิด คือผู้ที่ผ่านการบวชพระแล้วลาสิกขา

จาร คือผู้ที่ผ่านการบวชพระแล้วลาสิกขา และได้รับการเอกราชเชก(หตสรง) โดยในขณะที่บวชได้รับการรดน้ำจากชาวบ้าน

ดังนั้นผู้ขายอีสานจึงได้รับการถ่ายทอดผลญาณภาษาจิตผ่านช่องทางการศึกษาจากวรรณกรรมใบลานมากกว่าผู้หญิง ตัวอย่างบทผลญาณภาษาจิตที่ผ่านการปริวรรตในวรรณกรรมธรรมดาสอนโลก เช่น **“หญิงใด ย่ำแยงย้าน ผัวโต ปกริ้วโกรธ อันจักทำสืบสร้าง เอื้อนย้าวก็สูงเฮือง”** เป็นการสอนภรรยาไม่ให้โมโหโกรธกริ้วสามีตนเอง เพื่อความสุขในการครองคู่ หรือจากวรรณกรรมเรื่องยาสอนหลาน ที่ปรากฏผลญาณภาษาจิตที่สอนให้รู้จักปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ดังผลญาที่กล่าวว่า **“ยุ่งย่างไม้ลมตีหัก ถอง บาดว่าเครือหญ้าปล้องลมต้องบ่เพ”** ซึ่งเปรียบเทียบต้นหญ้าปล้องที่ไหวไปตามลมมีความยืดหยุ่นเพื่อเอาตัวรอดในสถานการณ์อันตราย

จากบทผลญาที่ยกมาข้างต้นพบว่าวรรณกรรมที่จารบนใบลานเหล่านี้มีการใช้ประโยชน์จากผลญาณภาษาจิตโดยสอดแทรกอยู่ในวรรณกรรม โดยใช้วิธีการประพันธ์บทผลญาที่เป็นคำสอนสอดแทรกในงานประพันธ์เพื่อเพิ่มคำสอนและคติเตือนใจสอนแก่ผู้อ่าน ทำให้นิทาน ชาดก และวรรณกรรมต่างๆ มีคุณค่าทางสังคมในด้านการสอนและอบรมคนในสังคมด้วย ซึ่งการสอดแทรกบทผลญาในบทประพันธ์นี้ทำให้ในยุคนี้บทผลญาได้เผยแพร่สู่พื้นที่ต่างๆ ตามวรรณกรรมที่เผยแพร่ไปอย่างกว้างขวาง ความนิยมในวรรณกรรม นิทาน และบทประพันธ์พื้นบ้านนั้นมีส่วนสำคัญต่อความนิยมและเผยแพร่บทผลญาด้วย ดังนั้นจึงพบว่ามียุคจำนวนมากที่คัดมาจากวรรณกรรมใบลาน

ปัจจุบันนี้ความทันสมัยด้านการพิมพ์นั้นมากขึ้น ดังนั้นการเผยแพร่ผลญาในวรรณกรรมที่จารบนใบลานจึงไม่ได้มีการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันแล้ว โดยคำสอนเหล่านั้นยังคงอยู่และเปลี่ยนแปลงมาเป็นรูปแบบอื่นๆ แทน แต่คุณค่าของหนังสือใบลานที่เกี่ยวข้องกับผลญาในบริบทสังคมปัจจุบันนั้นคือการเป็นฐานข้อมูลด้านปฐมภูมิ (Primary data) เพื่อการศึกษาผลญาและวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งช่องทางนี้ถือช่องทางแรกที่บันทึกผลญาให้เป็นลายลักษณ์อักษร แม้ไม่มีการศึกษาและใช้ประโยชน์ผลญาณภาษาจิตจากใบลานของคนทั่วไปแล้วในปัจจุบัน แต่ก็ยังถือเป็นช่องทางที่มีคุณค่าและเคยมีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่ในอดีต

3) การเผยแพร่ผ่านพิธีกรรมในประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ถือเป็นธรรมเนียมที่กำหนดวิถีปฏิบัติในสังคมวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งผลญาณภาษาจิตนั้นถูกใช้ประโยชน์และเผยแพร่ผ่านพิธีกรรมและแบบแผนการประเพณีปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับฮีตสิบสองคองสิบสี่ทุกประการ โดยจากการศึกษาพบการใช้ผลญาณภาษาจิตในฮีตสิบสองคองสิบสี่ ดังนี้

การเทศน์ของพระสงฆ์ในงานบุญต่างๆ ทั้งบุญที่เป็นงานมงคลและงานอวมงคล โดยพระนักเทศน์ถือเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญในสังคมอีกกลุ่มที่มีส่วนเผยแพร่และใช้ประโยชน์บทผลญาในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นกลุ่มผู้นำที่สามารถสอนพุทธศาสนิกชนชาวอีสานได้ทั้งจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจะใช้ผลญาณภาษาจิตและผลญาปริศนาธรรมที่มุ่งเน้นการจรรโลงจิตใจประกอบการเทศน์ตามงานประเพณี

อีสาน ทั้งประเพณีสิบสองเดือนและงานบุญต่างๆ เช่น งานศพ งานบวช งานเทศน์มหาชาติ งานทอดกฐิน หรือแม้แต่การอบรมตามโอกาสต่างๆ เป็นต้น ซึ่งการเผยแพร่ปรัชญาของพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ยังพบว่าหากพระสงฆ์เทศน์โดยการสอดแทรกปรัชญาในบทเทศน์ในจังหวัดและโอกาสที่เหมาะสมกับเรื่องที่แสดงเทศน์นั้น จะทำให้การเทศน์มีศิลปะและได้รับความสนใจอย่างมากจากญาติโยมที่ฟังเทศน์ โดย “พระสงฆ์ที่ใช้ปรัชญาของศาสนาจะทำให้ชาวอีสานเกิดความสนใจหลักธรรมคำสอนมากขึ้น เพราะมีความไพเราะ สอดแทรกปรัชญาให้ผู้ฟังได้คิดวิเคราะห์ตาม และไม่น่าเบื่ออีกด้วย ซึ่งจะประสบความสำเร็จกว่าการสอนโดยการบรรยายหรือการพูดทั่วไป” (พระครูสมุห์สำลี ฑิฏฐธัมโม, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2558)

ปรัชญาของศาสนาปรากฏอยู่ในบทสวดตามการประกอบพิธีทางพราหมณ์ โดยกลุ่มบุคคลที่ใช้ได้แก่ หมอสูตรและหมอพราหมณ์ ซึ่งจะสืบทอดบทสวดในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ มารุ่นต่อรุ่น โดยในปัจจุบันนี้ยังมีการนำเสนอในรูปแบบนี้อยู่ในวัฒนธรรมอีสาน เช่น ประเพณีการแต่งงานแบบชาวอีสานที่บายศรีสู่ขวัญและผู้ชื้อต่อแขนกันตามประเพณี ซึ่งผลบทยุคหนึ่งปรากฏนั้นจะเป็นปรัชญาของศาสนาที่สอนบทบาบทหน้าที่และข้อพึงปฏิบัติให้คู่บ่าวสาวในพิธี เช่น “เมื่อยจึงเนาแนบข้างนอนแต่เมื่อลูกนยามเมื่อลูกนั้นให้เมียมแพงลูกก่อน เมื่อจึงหาน้ำหน้าให้ผิวแท้สุวัน อันนี้วันศีลให้สมมาผิวทุกมือ แล้วให้ปิดกวาดเหือนเจ้านั้นให้เอียงสูง”(บรรจง เสาะแสวง, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2558) เป็นบทสวดที่บอกหน้าที่ของภรรยาว่าควรปฏิบัติตัวอย่างไรกับสามี ที่หมอพราหมณ์ใช้เป็นสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน

4) การเผยแพร่ปรัชญาของศาสนาผ่านศิลปะการแสดง การเผยแพร่ปรัชญาของศาสนาผ่านศิลปะการแสดง หมอลำในสังคมอีสานมีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ปรัชญาของศาสนาและส่งผลกระทบต่อชาวอีสานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการใช้ปรัชญาของศาสนาในการแสดงหมอลำ 2 ลักษณะ ได้แก่

(1) การใช้ปรัชญาของศาสนาโดยตรง การใช้ปรัชญาของศาสนาในศิลปะการแสดงในรูปแบบสอนโดยตรงนั้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยศิลปะการแสดงที่นิยมนำปรัชญาของศาสนาไปใช้ คือการแสดงหมอลำ โดยหมอลำในอีสานถือเป็นศิลปะการเล่าเรื่องที่สอดแทรกการสอนเรื่องศีลธรรมในรูปแบบศิลปะการขับร้องประกอบแคน และพัฒนาเรื่อยมาจนเป็นวงดนตรี กลอนลำต่างๆ นั้นมีพื้นฐานการประพันธ์ด้วยการนำปรัชญาของศาสนาไปประกอบเพื่อสอนผู้ฟัง การใช้ปรัชญาของศาสนาในการแสดง 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้ปรัชญาของศาสนาของโฆษกและพิธีกรในลักษณะบทพูด โดยการเลือกปรัชญาของศาสนาในประเด็นที่ต้องการสื่อสารทั้งเพื่อการสอนและการทักทาย รวมทั้งเพื่อความบันเทิงของผู้ฟัง และอีกลักษณะของการใช้ปรัชญาของศาสนาโดยตรงคือในกลอนลำของหมอลำที่ใช้แสดง โดยการนำปรัชญาของศาสนาไปประพันธ์ในกลอนลำต่างๆ ซึ่งทั้งสองลักษณะนั้นเป็นการใช้ปรัชญาของศาสนาโดยตรงในรูปแบบผลบทยุคหนึ่งเป็นทั้งผลบทยุคหนึ่งและผลบทยุคหนึ่ง เช่น กลอนลำของหมอลำจินตนา ปากไฟ ที่มีเนื้อร้องว่า “เพิ่นว่าวาสนานี้แข่งกันบ่ได้ แข่งได้แต่ฟันไม้ แข่งรถแข่งลา ว่าเรื่องวาสนาคคนเขาอย่าแข่ง ว่าเรื่องวาสนาคคนเขาเจ้าข้อย ผู้กลางคนละ

กะมีบ่ค่อยเป็นเจ้าเศรษฐี ผู้จ้งนึ่งได้อยู่เฮียนหลังดีเก่าชั้นสิบชั้น ผู้ลางคนว่าน้น หาเข้ากันกินแลง
 เช่นว่าเงินกะมีบ่พอแดงค่างค่างไถ่ เช่นว่านากะมีบ่พอไเฮ่ รับจ้งเขากิน ...” เป็นการสอนเรื่อง
 วาสนาของคนในสังคมที่มีไม่เท่ากัน จากการสัมภาษณ์หมอลำจินตนา หมอลำจินตนาบอกว่าตัวเองมี
 ลูกศิษย์จำนวนมากที่มากขอความรู้เรื่องผญา และได้มีโอกาสให้ความรู้กับเยาวชนรุ่นใหม่พอสมควร ซึ่ง
 ในส่วนของผญานั้นก็มีการใช้ในอาชีพในการเป็นหมอลำ และทุกวันนี้ก็ยังคงใช้ผญาในการสร้างรายได้
 โดยหมอลำจินตนา กล่าวว่า “ผญาภาษิตก็อยู่ในกลอนลำที่แม่ลำให้ฟังนี่แหละ เป็นผญาหมด”
 (จินตนา เย็นสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2557)

(2) การใช้ผญาภาษิตเป็นแนวทางในการประพันธ์หมอลำหรือเพลงลูกทุ่ง การเผยแพร่ผญา
 ภาษิตในรูปแบบนี้สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการแปรรูปผญาเพื่อการสอนในเรื่องราวต่างๆ โดยนัก
 ประพันธ์เพลงและกลอนลำมักจะนำเอาแนวความคิดที่ได้จากผญาภาษิตมาขยายความ เพื่อแต่งเป็น
 กลอนลำให้ชาวอีสานได้สนุกสนาน ซึ่งข้อสังเกตในการเผยแพร่รูปแบบนี้พอสรุปได้ว่าผญาภาษิตมี
 อิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ลักษณะนิสัย และบุคลิกภาพของนักประพันธ์ จนทำให้ผู้ประพันธ์
 นำเอาชุดความคิดที่ตกตะกอนผ่านผญาภาษิตนั้นมาเป็นแนวทางในการประพันธ์เพลงหรือกลอนลำ
 โดยนักแต่งเพลง นักเขียนจะตีความและถอดความหมายผญาภาษิตแล้วนำมาประกอบเนื้อเพลงให้
 ทันสมัย “ไม่ยากให้ชาวอีสานมาตั้งคำถามว่าผญาหายไปไหน เพราะผญาไม่ได้หายไปไหน เพราะ
 ส่วนตัวก็ยังใช้ผญาในการแต่งเพลงลูกทุ่ง ทั้งการใช้เพื่อเป็นแรงบันดาลใจและการแต่งผญาใหม่ใส่ใน
 เพลง ดังนั้นไม่ยากให้มาตั้งคำถามว่าผญาหายไปไหน มันไม่ได้ไปไหน มันแค่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการ
 นำเสนอเท่านั้นเอง” (สลา คุณวุฒิ, ข้อมูลจากการสัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2557)

นอกจากการนำผญาภาษิตมาเป็นแนวทางในการประพันธ์แล้ว ในปัจจุบันนี้มีเพลงลูกทุ่ง
 จำนวนมากที่นำลักษณะการสอนโดยผญาภาษิตที่เป็นบทมาใช้ในการประพันธ์สอดแทรกในเนื้อเพลง
 เช่น เพลงสาว3G โดยศิลปินแดง จิตรกร นักร้องเพลงลูกทุ่งหมอลำที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในช่วงนี้
 ได้นำแต่งคำประพันธ์โดยการสอดแทรกผญาภาษิตร่วมสมัยลงไปในบทเพลงว่า “**สาวนาหลงสัน ไป
 อินเทอร์เน็ตสามจีรุ่นใหม่ ลืมอำยลิมลัญญาใจ แต่อย่าได้ลิมคนย่ำข้าวป้อน**” ซึ่งแทรกคำสอนหญิง
 สาวชาวอีสานว่าอย่าหลงลืมบ้านเกิด อย่ามัวเมากับความเจริญในเมืองหลวงจนลืมพ่อแม่ที่ป้อนข้าวมา
 ตั้งแต่เด็ก ซึ่งสะท้อนสังคมปัจจุบันที่มีความเจริญทางวัตถุแล้ว จนหลายคนหลงลืมพ่อแม่ที่ซบเลี้ยงมา
 แต่เด็กด้วยความยากลำบาก เป็นคำสอนในเรื่องความกตัญญูที่สอดแทรกในรูปแบบผญาในบทเพลง
 ลูกทุ่งหมอลำสมัยใหม่

5) การปริวรรตใบลานและการประพันธ์หนังสือ ในยุคหนึ่งของสังคมอีสานนั้นได้นำเอาผญา
 ภาษิตที่ผ่านการบอกเล่าสั่งสอนเรียนรู้แบบมุขปาฐะ รวมทั้งผญาที่จารบนใบลานมาปริวรรตเป็นหนังสือ
 เอกสาร และตำราต่างๆ โดยเฉพาะผญาที่จารบนใบลานที่ใช้ภาษาไทยน้อยและภาษาธรรม ซึ่งเป็น
 ภาษาที่มีผู้อ่านออกเขียนได้น้อย ทำให้เกิดการจำกัดความรู้ด้านผญาอยู่เพียงกลุ่มคนที่อ่านและเขียน

ภาษาธรรมและภาษาไทยน้อยเท่านั้นได้ ดังนั้นการปริวรรตเป็นภาษาไทยนั้นเพื่อประโยชน์ทั้งการเผยแพร่วรรณกรรมคำสอนและบทพญาภาษิตให้มากขึ้นในสังคมอีสาน รวมทั้งประโยชน์ในด้านการศึกษาและอนุรักษ์พญาภาษิตในรูปแบบที่เหมาะสมกับเทคโนโลยีและรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน โดยการปริวรรตวรรณกรรมนั้นเริ่มมีการปริวรรตมานาน เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อเริ่มมีการประกาศใช้พระราชประถมศึกษา

เทคโนโลยีการพิมพ์ที่ทันสมัยนั้นทำให้เกิดการจัดพิมพ์เอกสาร ตำรา และหนังสือเกี่ยวกับพญามากมาย ซึ่งการรวบรวมพญาและเผยแพร่ในช่องทางนี้จึงเป็นการรวบรวมพญาเก่าที่มีมาแต่โบราณ โดยผู้เขียนรวบรวมและเขียนบรรยายตีความตามความเข้าใจของผู้เขียน ซึ่งมีทั้งหนังสือที่เขียนเพื่อเผยแพร่บทพญาทุกประเภท หรือเผยแพร่เฉพาะพญาบางประเภท หรือหนังสือที่เผยแพร่วรรณกรรมโบราณปริวรรตที่มีพญาสอดแทรกอยู่ ในปัจจุบันพบว่าการจัดทำหนังสือที่เกี่ยวข้องกับพญาภาษิตขึ้นมามากมาย โดยมากจะเป็นการรวบรวมบทพญาภาษิตที่มีมาแต่โบราณ และสอดแทรกพญาภาษิตร่วมสมัยด้วย ทำให้จำนวนบทพญาในสังคมมีมากขึ้น ซึ่งการเผยแพร่บทพญาภาษิตในลักษณะนี้ช่วยให้การเก็บรวบรวมและรักษาพญาภาษิตได้ง่ายขึ้นและสะดวกต่อการค้นคว้าเพื่อการเรียนรู้ โดยจะมีประโยชน์ทั้งในด้านการอนุรักษ์และในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาต่อไปในอนาคต

6) การเผยแพร่ผ่านช่องทางการสื่อสารมวลชนและงานประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ผ่านช่องทางการสื่อสารมวลชนในปัจจุบันนี้ ถือเป็นเผยแพร่พญาภาษิตร่วมกับวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น หมอลำ เพลงลูกทุ่ง ในลักษณะการจัดรายการผ่านสื่อมวลชน ทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ นักจัดรายการถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญอย่างมากในการเผยแพร่บทพญาภาษิตในสังคมอีสานในปัจจุบันนี้ เพราะนักจัดรายการทั้งวิทยุและโทรทัศน์ที่เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอีสานนั้นถือเป็นกลุ่มที่มีวาทศิลป์และมีความสามารถด้านการสื่อสาร ดังนั้นการนำพญาภาษิตที่เป็นคำสอนที่มีวาทศิลป์มาเป็นส่วนหนึ่งในการสอนของนักจัดรายการจึงทำให้รายการน่าสนใจและทำให้ผู้ฟังนั้นติดตาม

นักจัดรายการหรือวิทยากรที่ใช้พญาทักทายผู้ฟังจะช่วยให้ผู้ฟังสนใจ เพราะการเปิดรายการด้วยบทพญาจะสร้างสีสันและดึงดูดผู้ฟังมากกว่าการกล่าวทักทายแบบเป็นทางการหรือการทักทายแบบปกติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมอีสานยังคงเห็นว่า ผู้ที่มีวาทศิลป์และสามารถพุดพญาได้เป็นผู้ที่มีความสามารถ เป็นปราชญ์ ในรูปแบบหนึ่ง นอกจากนี้แล้วยังพบการเผยแพร่บทพญาภาษิตในวิดีโอ วีซีดี และสื่ออื่นๆตามยุคสมัย ซึ่งถือเป็นเผยแพร่ข้อมูลในช่องทางหนึ่งด้วย โดยจากการศึกษาพบว่ากลุ่มนักจัดรายการที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พญาภาษิตนั้นจะเป็นปราชญ์ที่ได้รับการยอมรับในสังคมอยู่แล้ว มีทั้งความรู้เรื่องพญาและความรู้รอบตัวในด้านวัฒนธรรมอีสาน ตัวอย่างรายการโทรทัศน์ที่นำเสนอพญาภาษิตโดยตรง ได้แก่ รายการผะพญาภาษิตสะกิดใจ ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ช่อง TV24 สถานีประชาชน ดำเนินรายการโดยรศ.พิเศษ ดร.อดิสร เพียงเกษ และครูเวียง วรเชษฐ ผู้มี

ความรู้เรื่องพญา โดยการดำเนินการในลักษณะการเล่านำเสนอคำสอนต่างๆ ผ่านพญาภาพิต ทั้งนี้ กลุ่มนักจัดรายการที่เกี่ยวข้องกับพญาส่วนใหญ่แล้วเป็นกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถในเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมอีสานอยู่แล้ว ดังนั้นจึงพบว่ามีนักวิชาการ ข้าราชการเกษียณ หรือผู้ศึกษาและ ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับพญานั้นเป็นนักจัดรายการด้วย เช่น คุณยายทองเลี่ยม เวียงแก้ว และผศ. พรชัย ศรีสารคาม ที่เป็นนักจัดรายการวิทยุด้านวัฒนธรรมอีสานและเผยแพร่พญาผ่านช่องทางนี้ด้วย ภาพที่ 3 ตัวอย่างรายการโทรทัศน์ช่อง TV24 รายการพญาภาพิตสะกิดใจ

7) ลักษณะการเผยแพร่พญาภาพิตผ่านอินเทอร์เน็ต การเผยแพร่พญาผ่านอินเทอร์เน็ตนั้นเริ่มมีเด่นชัดเมื่อมีการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลายไม่กี่ปีที่ผ่านมา แต่เป็นช่องทางที่มีบทบาทในการเผยแพร่และใช้ประโยชน์พญาภาพิตที่สามารถเข้าถึงกลุ่มชาวอีสานบนพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เป็นโลกออนไลน์ได้จำนวนมาก และสามารถเป็นช่องทางที่รวมชาวอีสานที่อยู่ต่างพื้นที่แต่มีความชื่นชอบในพญาให้เข้ามาร่วมสนทนา แลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับพญาได้เป็นอย่างดีในบริบทสังคมปัจจุบัน โดยในการเผยแพร่บทพญาภาพิตในอินเทอร์เน็ตมี 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) การเผยแพร่ผ่านบล็อกและเว็บไซต์ต่างๆ รูปแบบการเผยแพร่บทพญาในบล็อกและเว็บไซต์ทั่วไปนั้นเพื่อการรวบรวมและเผยแพร่บทพญาภาพิตโดยกลุ่มผู้นำเสนอนั้นมีทั้งกลุ่มนักวิชาการ ทั้งครู นักวิจัย และกลุ่มบุคคลที่ศึกษาและชื่นชอบพญา โดยในปัจจุบันนี้ในเว็บไซต์นั้นมีทั้งการนำเสนอในรูปแบบของเนื้อหา และการนำเสนอรูปแบบวิดีโอ โดยการนำเสนอแบบการนำเสนอในรูปแบบเนื้อหานั้นมีทั้งลักษณะการนำเสนอในลักษณะบทความ และการนำเสนอในลักษณะการรวบรวมบทพญา

ภาพที่ 4 ตัวอย่างพจนานุกรมที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์และบล็อกในอินเทอร์เน็ต

ส่วนการนำเสนอในลักษณะวิดีโอผ่านทางอินเทอร์เน็ตนั้นพบมากในเว็บไซต์ www.youtube.com ซึ่งมีหลายลักษณะ โดยมีรายการที่จัดทำเพื่อนำเสนอผ่านเว็บไซต์นี้โดยเฉพาะ ในส่วนของพจนานุกรมนั้นมีรายการต่างๆ ที่นำเสนอเพื่อบอกสอนคนในสังคม เช่น รายการไขปัญหาพจนานุกรม ดำเนินรายการโดยพระมหาสมัย ผาสุกโก และรายการพจนานุกรมพินิต พจนานุกรมพินิต ซึ่งเป็นช่องทางการนำเสนอธรรมะของพระธรรมมงคลญาณ วัดธรรมมงคล เป็นต้น

ภาพที่ 5 ลักษณะการเผยแพร่พจนานุกรมผ่านเว็บไซต์ในรูปแบบวิดีโอ ใน www.youtube.com

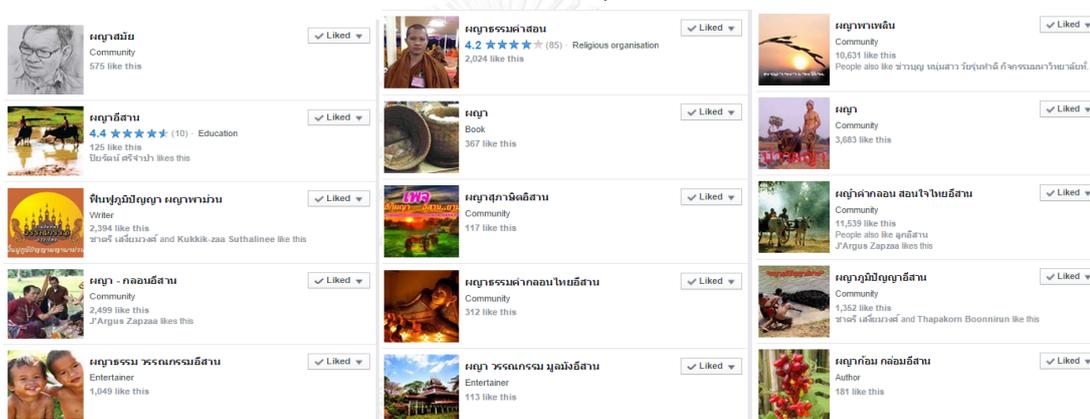
โดยสรุปแล้วการเผยแพร่พจนานุกรมผ่านเว็บไซต์และบล็อกส่วนใหญ่แล้วเป็นการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้และการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อรวบรวมและอนุรักษ์ ดังนั้นรูปแบบนี้เป็นการสื่อสารทางเดียวมากกว่าการใช้ประโยชน์ในการสนทนา แต่เป็นช่องทางที่สามารถเก็บรวบรวมบทพจนานุกรมที่เข้าถึงได้ง่ายและทันสมัย รวมทั้งสามารถเก็บรวบรวมได้ในระยะยาวด้วย

(2) การเผยแพร่ผ่านเฟสบุ๊ก การเผยแพร่พจนานุกรมเพื่อการใช้ประโยชน์ผ่านเฟสบุ๊กนั้นเป็นรูปแบบที่มีความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงคนจำนวนมาก ทั้งในสังคมอีสานและทั่วโลก โดยจากการศึกษาพบว่ามียุทูปต่างๆ โดยในเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มี

ผู้สนใจเผยแพร่เข้าร่วมกิจกรรมทางเฟซบุ๊กเป็นอย่างมาก โดยมีกลุ่มต่างๆ ที่ชาวอีสานที่ต้องการใช้ประโยชน์ เผยแพร่ และอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยลักษณะการใช้ประโยชน์บทสัมภาษณ์ในพื้นที่ทางเครือข่ายสังคมออนไลน์นั้น ซึ่งลักษณะการเผยแพร่สัมภาษณ์ผ่านเฟซบุ๊กมี 3 ลักษณะ ได้แก่

(2.1) การสร้างแฟนเพจเพื่อเผยแพร่สัมภาษณ์ การสร้างแฟนเพจเพื่อเผยแพร่สัมภาษณ์เป็นการใช้ประโยชน์ทั้งเป็นเจ้าของแฟนเพจเพียงคนเดียวหรือการเป็นเจ้าของเพจร่วมกัน ซึ่งวัตถุประสงค์ทั้งเพื่อการนำเสนอบทสัมภาษณ์ เพื่อการสอนคนในสังคมผ่านสื่อออนไลน์ และเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม ซึ่งการเผยแพร่สัมภาษณ์ในรูปแบบนี้ผู้ที่สามารถเผยแพร่สัมภาษณ์ต้องเป็นเจ้าของเท่านั้น โดยในปัจจุบันพบการสร้างแฟนเพจเกี่ยวกับสัมภาษณ์มากมาย ซึ่งส่วนมากจะเป็นสัมภาษณ์ มุ่งเน้นการประพันธ์เพื่อสอนเตือนสติคนในสังคม (ผญาสมัย, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2557)

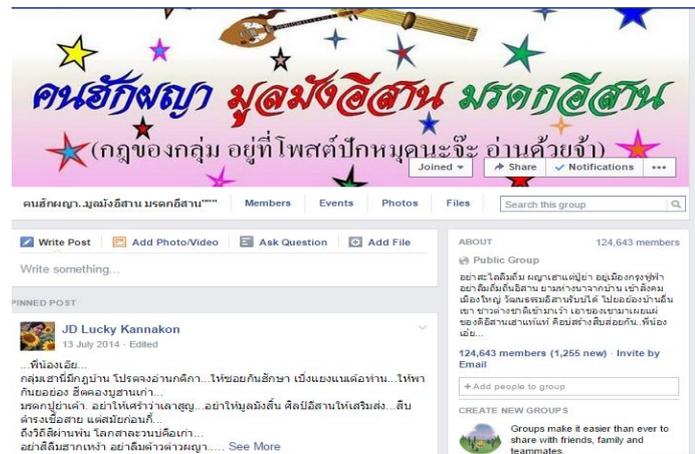
ภาพที่ 6 ตัวอย่างแฟนเพจที่เผยแพร่สัมภาษณ์ในเฟซบุ๊ก

(2.2) การเผยแพร่สัมภาษณ์ผ่านกลุ่ม ทั้งกลุ่มปิดและกลุ่มเปิด การเผยแพร่สัมภาษณ์ในลักษณะกลุ่มนั้นมีอยู่มาก ลักษณะกลุ่มนั้นจะมีการแลกเปลี่ยนของสมาชิกมากกว่าในรูปแบบแฟนเพจเนื่องจากมีลักษณะที่เอื้อต่อการสนทนาของสมาชิก และการเผยแพร่สัมภาษณ์ของสมาชิกทำได้ง่าย และมีลักษณะเป็นกลุ่มที่สมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสารกันในลักษณะกลุ่มได้มากกว่ารูปแบบอื่นๆ ซึ่งในปัจจุบันมีกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัมภาษณ์เกิดขึ้นจำนวนมาก ซึ่งกลุ่มที่มีจำนวนผู้เข้าร่วมมากที่สุดคือกลุ่มคนฮักผญา มูลมังอีสาน⁶ มรดกอีสาน

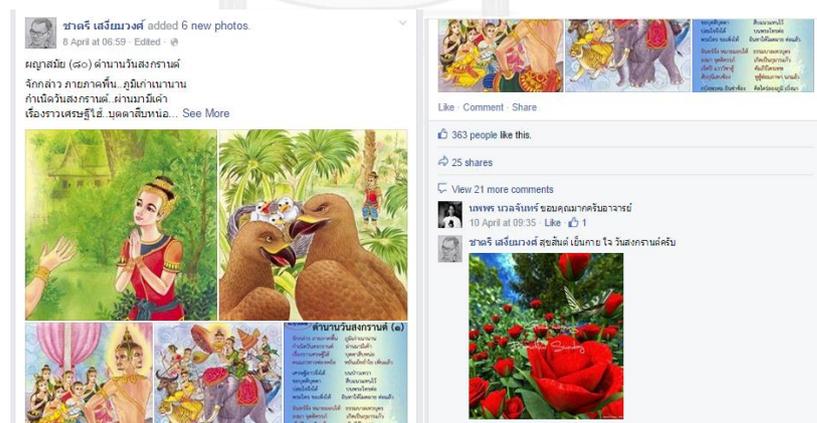
⁶ กลุ่มมูลมังอีสาน มรดกอีสาน มีผู้เข้าร่วมกลุ่มจำนวน 123,413 คน

ภาพที่ 7 ภาพหน้าปกกลุ่มคนฮักพญา มูลมังอีสาน มรดกอีสาน

(2.3) การเผยแพร่พญาผ่านเฟสบุ๊กส่วนตัว การเผยแพร่พญาภาพจิตผ่านเฟสบุ๊กส่วนตัวนั้น เป็นช่องทางการเผยแพร่ที่มีวงแคบมากที่สุดเมื่อเทียบกับการนำเสนอพญาผ่านช่องทางเฟสบุ๊กทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวข้างต้น โดยจะมีผู้ที่สามารถอ่านบทพญาในลักษณะเฟสบุ๊กส่วนตัวนั้นจะต้องเป็นเพื่อนหรือติดตามผู้เผยแพร่ โดยวงกว้างของการเผยแพร่บทพญานั้นจะขึ้นอยู่กับที่ตั้งค่าของเจ้าของเฟสบุ๊ก ทั้งนี้การเผยแพร่ในลักษณะนี้จะมีการแลกเปลี่ยนและสนทนาของผู้ร่วมเครือข่ายน้อยกว่ารูปแบบกลุ่ม เนื่องจากมีลักษณะเป็นพื้นที่ส่วนตัว ดังนั้นการนำเสนอพญาภาพจิตตามประเด็นต่างๆ ของสังคม จึงอยู่บนพื้นที่ส่วนตัวของเจ้าของเฟสบุ๊กนั้นๆ

ภาพที่ 8 ตัวอย่างการเผยแพร่พญาภาพจิตบัญชีส่วนตัวทางเฟสบุ๊ก⁷

ในการเผยแพร่พญาภาพจิตในเฟสบุ๊ก ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นมีการเผยแพร่พญาทุกประเภท ซึ่งโดยมากจะเป็นพญาภาพจิตและพญาเกี่ยว จากการศึกษาโดยคัดเลือกเฉพาะพญาภาพจิต พบว่าการ

⁷ ข้อมูลรูปภาพ จำนวนเพื่อนที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนโดยการถูกใจ 363 คน

ผู้กดเผยแพร่ 25 คน และผู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น 23 ครั้ง

โดยประพันธ์และนำเสนอในวันที่ 5 เมษายน 2558

นำเสนอผลพยาภาชิตในพื้นที่สังคมออนไลน์ถือเป็นช่องทางที่มีประโยชน์ โดยการเผยแพร่บทพญาในเฟสบุ๊คนั้นมี 3 ลักษณะ คือ

1) เป็นการใช้ประโยชน์ในการสั่งสอนคนอีสานในเครือข่ายสังคมออนไลน์ เนื่องจากช่องทาง การเผยแพร่ผลพยาภาชิตในสังคมออนไลน์นั้นเป็นการรวมตัวกันของคนอีสานจำนวนมาก ดังนั้นการ เผยแพร่บทพญา นั้นจึงมีลักษณะการเผยแพร่เพื่อให้เพื่อนร่วมเครือข่ายในเฟสบุ๊คส่วนตัว และสมาชิก ในกลุ่มที่เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้นำไปประพฤติปฏิบัติตนตามคำสอนที่ปรากฏในบทพญา ซึ่ง ลักษณะการใช้ผลพยาภาชิตในเครือข่ายสังคมออนไลน์นั้นมีลักษณะการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นเรื่อง ศีลธรรมจารีตทั่วไป เช่น ความกตัญญู การรักษาภรรยาเบียบสังคม ศีลธรรมข้อห้ามทางศาสนา เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีเนื้อหาที่เผยแพร่ที่เชื่อมโยงกับบริบทสังคมในช่วงนั้นด้วย กล่าวคือหากในช่วง ระยะเวลานั้นมีประเด็นทางสังคมที่เป็นที่สนใจของสังคม ก็จะมีการนำเสนอผลพยาภาชิตเพื่อให้ข้อคิด เตือนสติ และชี้แนวทางในการปฏิบัติตนแก่สมาชิกในเครือข่าย

2) เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลแก่สมาชิกด้วยกัน การรวมตัวกันของกลุ่มผู้รักภพญา นั้น ถือเป็น การแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับภพญา โดยเฉพาะภพญาโบราณที่มีการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้สมาชิกคนอื่น ๆ ได้รับรู้และใช้ประโยชน์ ดังนั้นการมีเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับภพญาในเฟสบุ๊คถือเป็นช่อง ทางการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภพญา รวมทั้งการนำเสนอวัฒนธรรมอื่นๆ ของสังคมอีสาน ให้ สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูล

3) เป็นช่องทางการแลกเปลี่ยนสื่อสารในประเด็นสังคมอื่นๆ ประโยชน์ของการสร้างกลุ่มภพญา ต่างๆ ขึ้นในพื้นที่สังคมออนไลน์นั้น คือการสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนสื่อสารของสมาชิกชาวอีสาน ให้มีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนประเด็นสังคมอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับภพญา ซึ่งในสังคมออนไลน์ทำให้คน อีสานที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในประเด็นสังคมต่างๆ เสมือนเป็นหน้า ขาวที่ภพญาทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดให้เกิดการรวมตัวและแลกเปลี่ยน ความคิดในประเด็นต่างๆ

มิติที่น่าสนใจในเรื่องการเผยแพร่ภพญาในสื่อสังคมออนไลน์อีกประเด็นที่เป็นพลวัตที่แตกต่าง จากอดีต คือเรื่องช่วงวัยของผู้ใช้ผลพยาภาชิตที่แตกต่างกันจากในอดีต โดยสังคมอีสานในอดีตนั้นมี ผู้สูงอายุและผู้อาวุโสในสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอนลูกหลานเป็นผู้ใช้ผลพยาภาชิต แต่ในพื้นที่ สังคมออนไลน์นั้นกลุ่มผู้ใช้ผลพยาภาชิตไม่ได้จำกัดช่วงวัยและสถานภาพในการเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ ในการขัดเกลาทางสังคมเท่านั้น เพราะเป็นช่องทางที่มีผู้ใช้ผลพยาภาชิตที่มีช่วงอายุที่หลากหลาย ดังนั้น การเกิดช่องทางการใช้ประโยชน์ในรูปแบบนี้จึงทำให้ผลพยาภาชิตมีการใช้ประโยชน์จากกลุ่มบุคคลที่ อายุอ่อนโยงกว่าในอดีต

ตารางที่ 6 การใช้ประโยชน์ของผลงาษิตตามช่องทางการเผยแพร่

ช่องทางการเผยแพร่	ลักษณะการใช้ประโยชน์	สถานการณ์การใช้ผลงาษิตในสังคมปัจจุบัน
<p>มุขปาฐะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเผยแพร่โดยการใช้สนทนาในชีวิตประจำวัน - กิจกรรมทางสังคมอื่นๆ เช่น การลงช่วง การลงแขก การอ่านหนังสือผูก 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อการขัดเกลาทางสังคม - เพื่อการถ่ายทอดอนุรักษ - เพื่อความบันเทิง - เพื่ออํารงวัฒนธรรมอีสาน 	<p>การเผยแพร่ผ่านการใช้ในชีวิตประจำวันยังพบอยู่ในบริบทสังคมอีสาน แต่มีแนวโน้มลดน้อยลง และในบางกิจกรรมได้หายไป เช่น การลงช่วง การอ่านหนังสือผูก การลงแขก</p>
<p>วรรณกรรมใบลาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเผยแพร่ผลงาษิตโดยตรง - การเผยแพร่ผลงาษิตผ่านวรรณกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อขัดเกลาทางสังคม - การเรียนการสอน 	<p>การใช้ประโยชน์จากวรรณกรรมใบลานของผลงาษิตเพื่อแทรกและเป็นเครื่องมือในการสอนคนในสังคมผ่านนิทาน วรรณกรรม</p>
<p>ปริวัตร/หนังสือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การปริวัตรใบลาน - การรวบรวมผลงาษิตมุขปาฐะ 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อขัดเกลาทางสังคม - เผยแพร่บทผลงาษิต - เพื่อถ่ายทอดอนุรักษ 	<p>การเผยแพร่ผลงาษิตผ่านหนังสือเอกสาร และงานวิจัยมีจำนวนมาก เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาอนุรักษ และการสอนขัดเกลาทางสังคม</p>
<p>การใช้ประกอบวัฒนธรรมอีสาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - หมอลํา - สอย - เพลงลูกทุ่ง - งานประพันธ์อีสาน - วิทยากรบรรยาย 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อขัดเกลาทางสังคม - เพื่ออํารงวัฒนธรรมอีสาน - เพื่อความบันเทิง - เพื่อถ่ายทอดอนุรักษ - เพื่อการศึกษา 	<p>ศิลปินวัฒนธรรมอีสานต่างๆมีการนำเอาผลงาษิตและแนวคิดที่ได้จากการตีความผลงาษิตมาแทรกในการประพันธ์เพลงในปัจจุบันนี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก และยังคงเป็นแนวทางในการสืบทอดผลงาษิตในปัจจุบัน</p>
<p>พิธีกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเทศน์ของพระสงฆ์ - ฮีตสิบสองคองสิบสี่ 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อการขัดเกลาทางสังคม - เพื่อการอํารงวัฒนธรรม 	<p>พิธีกรรมที่ใช้ผลงาษิตในสังคมยังสามารถพบได้ในพิธีกรรม โดยเฉพาะการเทศน์ เช่น เทศน์มหาชาติ และพิธีกรรมตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่โดยหมอพรหมณีใช้คำสอนในพิธีกรรม</p>
<p>สื่อสารมวลชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - วิทยุ - โทรทัศน์ - สื่อต่างๆ เช่น วิดีโอ ซีดี 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อการเผยแพร่ - เพื่อการอนุรักษบทผลงาษิต - เพื่อการขัดเกลาทางสังคม - เพื่อความบันเทิง 	<p>ช่องทางการเผยแพร่นี้เป็นช่องทางที่เป็นการสื่อสารที่ได้รับความนิยม โดยปัจจุบันนี้นักจัด</p>

ตารางการใช้ประโยชน์ของฉญาภาชิตตามช่องทางการเผยแพร่ (ต่อ)

ช่องทางการเผยแพร่	ลักษณะการใช้ประโยชน์	สถานการณ์การใช้ฉญาภาชิตในปัจจุบัน
	<ul style="list-style-type: none"> -เพื่อการธำรงวัฒนธรรมอื่นๆ -เพื่อการประชาสัมพันธ์ -เพื่อเป็นช่องทางติดต่อสื่อสารของชาวอีสาน -เพื่อการศึกษาเรียนรู้ 	รายการใช้เผยแพร่ฉญาภาชิตเพื่อสั่งสอนคนในสังคม ซึ่งเป็น การเผยแพร่ที่มีผลในวงกว้าง
อินเทอร์เน็ต - เว็บไซต์/บล็อก - สังคมออนไลน์	<ul style="list-style-type: none"> -เพื่อการเผยแพร่ -เพื่อการอนุรักษ์บทพญา -เพื่อการขีดเลทาทางสังคม -เพื่อการประชาสัมพันธ์ -เพื่อความบันเทิง -เพื่อการธำรงวัฒนธรรม -เพื่อเป็นช่องทางติดต่อสื่อสารของชาวอีสาน -เพื่อการศึกษาเรียนรู้ 	ช่องทางการเผยแพร่นี้เป็นช่องทางที่มีการใช้ฉญาภาชิตที่นิยมที่สุดในสังคมอีสานในพื้นที่ออนไลน์ และมีประโยชน์ต่อสังคมที่หลากหลายเมื่อเทียบกับช่องทางอื่นๆ

โดยสรุปแล้วฉญาภาชิตที่ปรากฏในสังคมวัฒนธรรมอีสานมีช่องทางการเผยแพร่ที่สะท้อนให้เห็นการใช้ประโยชน์ของฉญาภาชิตที่หลากหลายลักษณะ โดยฉญาภาชิตที่ปรากฏในช่องทางแรกนั้นคือการเกิดในลักษณะมุขปาฐะ แล้วพัฒนาเป็นช่องทางอื่นๆ ที่หลากหลายในปัจจุบัน โดยฉญาภาชิตที่พบในสังคมอีสานนั้นมีพลวัตการเคลื่อนไหวที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอีสานอย่างไม่หยุดนิ่ง การเปลี่ยนแปลงทางบริบทสังคมทำให้รูปแบบการนำเสนอฉญาภาชิตเปลี่ยนแปลงไป มีการลดช่องทางบางช่องทาง และเพิ่มบางช่องทางเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

4.2.3 พลวัตด้านกลุ่มผู้ใช้ฉญาภาชิตในสังคมอีสาน

ฉญาแต่ละประเภทนั้นมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ใช้ที่แตกต่างกันที่ชัดเจนในเรื่องช่วงวัยของผู้ใช้ฉญาแต่ละประเภท โดยฉญาเกี่ยวพาราสิจะเป็นฉญาที่เหมาะสมกับหนุ่มสาวใช้ประโยชน์ในการหาคู่ครองและเพื่อความสนุกสนานของการสนทนาในประเพณีและการละเล่น ฉญาปริศนาธรรมนั้นจะเป็นพระสงฆ์นักเทศน์ที่ใช้ประกอบการเทศน์ในงานบุญต่างๆ ในขณะที่ฉญาภาชิตนั้นเป็นฉญาสำหรับผู้มีบทบาทในการสั่งสอนคนในสังคมหรือผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคมใช้เพื่อสั่งสอนลูกหลาน แต่ทั้งนี้ฉญาทุกประเภทเป็นศิลปะส่วนบุคคล เพราะไม่ใช่ทุกคนในสังคมอีสานที่สามารถพูดฉญาได้ เพราะการ

พูดฉายาต้องมีศิลปะทางการพูดและการสื่อสาร รู้จักจังหวะและโอกาสที่เหมาะสมในการใช้ ฉายาจึงเป็นศิลปะทางการพูดเฉพาะบุคคลที่ไม่ใช่ทุกคนสามารถทำได้โดยการจดจำเพียงเท่านั้น ต้องอาศัยการเรียนรู้ ประสบการณ์ และความรู้ความสามารถของผู้พูดมาประกอบด้วย ซึ่งหากเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ฉายาแล้วในสมัยก่อนจะมีข้อจำกัดที่เป็นวิถีประชาภิพบาทในการกำหนดการใช้ฉายาด้วย เพราะผู้สูงอายุจะมากล่าวฉายาเกี่ยวกับที่มีความหมายเชิงชู้สาวก็ไม่เหมาะสม และจะทำให้คนในครอบครัวและสังคมขาดความเคารพยำเกรง ส่วนเด็กและหนุ่มสาวก็จะไม่นิยมฉายาภาชิต เพราะผู้ใช้ฉายาภาชิตต้องมีคุณวุฒิ และวัยวุฒิที่เหมาะสม รวมทั้งต้องเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอนคนในสังคม

สมัยก่อนฉายาภาชิตนั้นเป็นฉายาที่ผู้ใช้จะเป็นผู้ที่มีอำนาจทางสังคม รวมทั้งมีคุณวุฒิและวัยวุฒิที่เหมาะสมในการสอนสมาชิกในสังคม เช่น พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำทางสังคม หมอพรหมณ์ หมอสูตร หรือพ่อแม่ ที่จะใช้ฉายาเพื่อการสั่งสอนอบรมคนในสังคมที่มีความสัมพันธ์ที่แต่ละกลุ่มต้องอบรมสั่งสอน การใช้ฉายาภาชิตในสมัยก่อนจึงมีเรื่องของอำนาจ สถานภาพ บทบาท เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพราะกลุ่มคนเหล่านี้มีบทบาทที่สังคมคาดหวังในการเป็นผู้ขัดเกลาทางสังคมแก่สมาชิก เป็นผู้ที่ต้องสร้างสรรค์และเป็นภูมิปัญญาของสังคม ด้วยความคาดหวังนี้ก็จะทำให้เมื่อมีสถานภาพที่เหมาะสมก็จะได้รับการกดดันให้เรียนรู้ฉายาภาชิตเพื่อใช้สั่งสอนลูกหลาน โดยคนที่รู้ฉายาภาชิตในสมัยนั้นจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถ ดังนั้นจึงพบว่าสังคมอีสานจะให้การยกย่องคนที่รู้ฉายา ผู้ใช้ฉายา และแต่งฉายาได้ว่าเป็นนักปราชญ์

สังคมอีสานยังมีการยกย่องผู้ที่มีความรู้เรื่องฉายาภาชิต โดยผู้ที่รู้ฉายาภาชิตและใช้ประโยชน์ฉายาภาชิตได้นั้นยังคงได้รับการยกย่องจากสมาชิกในสังคมว่าเป็นผู้มีความสามารถสังเกตได้จากการใช้ฉายาในโอกาสต่างๆ ของผู้ความรู้เรื่องฉายาเพื่อสั่งสอน ขัดเกลาทางสังคม ที่ยังได้รับการสนใจจากชาวอีสานและในสังคมอีสานยังยกย่องให้เป็นปราชญ์และเป็นผู้มีความรู้ โดยกลุ่มผู้นำทางพิธีกรรม ทั้งหมอพรหมณ์ หมอสูตร และพระนักเทศน์ในสังคมอีสานต่างมีความรู้ด้านฉายาภาชิตเพื่อใช้ในโอกาสต่างๆ ที่เป็นกิจกรรมหรือพิธีกรรมร่วมของสังคม โดยสิ่งนี้ถือเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่งในสังคมเพราะผู้ใช้ฉายาในสังคมอีสานจะยังเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญกับสังคมและวัฒนธรรมอีสาน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่อยู่ในแวดวงวัฒนธรรมอีสานนั้น จะให้คุณค่าและเชิดชูคนที่แต่งฉายา รู้ฉายา และสามารถใช้ประโยชน์ฉายาในโอกาสต่างๆ ได้ แต่วาทกรรมนี้เป็นวาทกรรมเฉพาะกลุ่มคนอีสานหรือคนลาวเพียงเท่านั้น จากการศึกษาในบริบทสังคมอีสานในปัจจุบันพบว่าวาทกรรมนี้ได้มีผลต่อกลุ่มชาวอีสานในอดีตเพียงเท่านั้น เพราะปัจจุบันนี้ก็ยังปรากฏอยู่ ดังเช่นคำกล่าวของนายหนุ่ม เย็นใจ ที่เป็นทั้งนักจัดรายการและปราชญ์คนสำคัญของเมืองอุบลราชธานี ซึ่งกล่าวว่า “ใช้ฉายามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยในอดีตนั้นเป็นหมอลำที่ต้องเรียนฉายาใช้ฉายาเพื่อการแสดง พออยู่บนเวทีถ้าพูดจาแบบธรรมดา ก็จะดึงดูดคนฟังได้น้อย แต่หากพูดฉายาแล้วคนฟังก็จะสนใจ เพราะไพเราะและไม่น่าเบื่อ แต่

ปัจจุบันนี้เป็นนักจัดรายการ วิทยากรรับเชิญ นักแต่งเพลง นักแต่งพญา ก็ยังใช้พญาและยังเห็นว่าพญามันยังเรียกร้องให้คนหันมาสนใจได้อยู่เช่นเดิม คนอีสานก็ยังคงมีความชื่นชมและให้คุณค่ากับพญา ” (นุ้ม เย็นใจ, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2558)

การศึกษาพลวัตด้านกลุ่มผู้ใช้พญาภาษาชิตใน 2 ประเด็นเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของผู้ใช้จากอดีตถึงปัจจุบัน คือการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของช่วงวัยและเพศของผู้ใช้พญาภาษาชิต พบการเปลี่ยนแปลงคือเรื่องช่วงวัยของผู้ใช้พญาภาษาชิต โดยการศึกษาพบว่าผู้ใช้พญาภาษาชิตไม่ได้จำกัดอยู่เพียงกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มผู้มีอำนาจทางสังคมเหมือนดังเช่นในอดีต โดยการที่รูปแบบการใช้ประโยชน์พญาภาษาชิตเปลี่ยนแปลงไป มีความหลากหลายทางอรรถประโยชน์มากขึ้น มีช่องทางการนำเสนอบทพญามากขึ้นและทันสมัยขึ้น และสภาพสังคมและบริบทของสังคมอีสานได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทำให้ช่วงวัยของผู้รู้พญาภาษาชิต เผยแพร่พญาภาษาชิต และใช้ประโยชน์พญาภาษาชิตมีความเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยจากการศึกษาช่องทางการเผยแพร่แบบใหม่ที่เกิดขึ้นนั้น พบว่าผู้ใช้ประโยชน์พญาไม่ได้ผูกขาดไว้แต่เพียงกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ที่มีสถานภาพและบทบาทในการสั่งสอนคนในสังคมเท่านั้น ผู้ใช้พญาภาษาชิตในปัจจุบันนั้นไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับอำนาจที่มีต่อครอบครัวและสังคมเหมือนดังเช่นในสมัยก่อน เนื่องจากประโยชน์ของพญาภาษาชิตนั้นไม่ได้ผูกติดกับการสั่งสอน ชัดเกล้าทางสังคมเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุให้เกิดการใช้พญาภาษาชิตของคนในสังคมกว้างขึ้นในแง่ของช่วงวัย เห็นได้จากในปัจจุบันนี้มีนักจัดรายการและกลุ่มผู้ใช้พญาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีนั้นเป็นเยาวชนจำนวนมาก โดยเฉพาะการเผยแพร่ในเฟสบุ๊คที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าช่วงวัยนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับการใช้พญาภาษาชิตดังเช่นอดีต

ส่วนในประเด็นเรื่องเพศของผู้ใช้พญาภาษาชิตนั้นพบว่า การใช้ประโยชน์พญาภาษาชิตนั้นสามารถใช้ได้ทั้งชายและหญิง แต่คนที่ทำหน้าที่ในการแต่งพญานั้นเป็นผู้ชายที่ทำหน้าที่แต่งพญาเป็นส่วนใหญ่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดยในอดีต “พญาภาษาชิตโบราณในบริบทสังคมอีสานนั้นส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาในการสอนผู้หญิง เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่แต่งพญานั้นจะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่เพศชาย ซึ่งสังคมอีสานยอมรับให้มีบทบาททางสังคมสูงกว่าผู้หญิง โดยในสมัยอดีตนั้นผู้ชายสามารถเรียนพญาภาษาชิตได้จากช่องทางต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งการเรียนจากคัมภีร์ทางศาสนา วรรณกรรมโบราณ การเทศน์ คำสอนต่างๆที่จารึกเป็นตัวอักษร ซึ่งในสมัยโบราณนั้นผู้หญิงไม่ได้รับการอนุญาตให้เรียนหนังสือ จนสามารถอ่านภาษาธรรมและภาษาไทยน้อยที่จารึกพญาภาษาชิตและคำสอนต่างๆได้ ตัวอย่างเช่นวรรณกรรมโบราณต่างๆ ที่เป็นแหล่งที่มาของพญาภาษาชิตนั้นส่วนมากก็จะ เป็นพระสงฆ์หรือปราชญ์ที่เป็นผู้ชายแต่ง” (ชยานนท์ แสงศรีจันทร์, สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2557) ทั้งการเรียนการสอนในบริบทสังคมอีสานในสมัยก่อนนั้นถูกจำกัดที่วัด ซึ่งก่อนหน้านี้กลุ่มผู้ที่มีโอกาสได้เรียนหนังสือจึงเป็นกลุ่มผู้ชายที่บวชเป็นพระสงฆ์ สามเณร และผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้ว ซึ่งทั้งหมดจะเป็นกลุ่มคนที่อ่านออกเขียนได้ในสังคมอีสาน ดังนั้นการเรียนรู้พญาภาษาชิตในบริบทสังคมอีสานใน

อดีตจึงถูกผูกขาดกับผู้ชาย ซึ่งในสมัยก่อนนั้นผู้หญิงบางคนก็อยากเรียนพญาเช่นกัน แต่ได้เรียนในลักษณะมุขปาฐะและการเรียนในลักษณะครูพักลักจำจากสถานการณ์ต่างๆ เช่น จดจำจากการเทศน์ของพระ จดจำจากการใช้พญาในการสนทนา และจดจำจากการสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งจะเป็นลักษณะที่ไม่ได้ผ่านระบบการเรียนการสอนในวัดเหมือนผู้ชาย

จากการศึกษากลุ่มผู้ประพันธ์และเผยแพร่พญาภาชิตในสังคมปัจจุบัน พบว่ากลุ่มผู้ประพันธ์พญาภาชิตรวมทั้งเผยแพร่ทั้งนั้นเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ซึ่งไม่แตกต่างจากที่ปรากฏในอดีต โดยจากการศึกษาจำนวนผู้เผยแพร่พญาภาชิตผ่านเครือข่ายในเฟซบุ๊กจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเพศชายนั้นประพันธ์และเผยแพร่พญาภาชิตมากกว่าเพศหญิง โดยจากการสัมภาษณ์คังซี จอมจักรพรรดิ ผู้ประพันธ์พญาเพื่อแพร่ทางเฟซบุ๊กอย่างสม่ำเสมอทุกวันผ่านบัญชีเฟซบุ๊กส่วนตัว และเผยแพร่ผ่านกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับพญาทั้งหมด 26 กลุ่มที่เข้าร่วม รวมทั้งยังเป็นผู้จัดการกลุ่มพญาพื้นบ้าน นิทานผ่องสอย ได้สรุปข้อมูลจากประสบการณ์ในวงการการประพันธ์และการจัดการกลุ่มผู้ใช้พญาออนไลน์ ว่า “พญาในปัจจุบันนี้มีการเผยแพร่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิงเพราะผู้ชายนั้นยังเป็นกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมในด้านนี้อยู่ โดยครูพญาที่สอนการประพันธ์พญาที่อยู่มีในสังคมอีสานในปัจจุบันนี้นั้นก็จะมีแต่ผู้ชาย รวมทั้งกลุ่มนักแต่งเพลงเช่นครูสลา คุณวุฒิหรือนักประพันธ์อื่นๆ ในวงการเพลงหมอลำหรือลูกทุ่งก็เป็นผู้ชายส่วนมาก ดังนั้นการสืบทอดในเรื่องการประพันธ์พญาและการเผยแพร่พญาที่อยู่ในสังคมปัจจุบันจึงเป็นเพศชายทำหน้าที่หลัก” (คังซี จอมจักรพรรดิ, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2558) และนอกจากนี้แล้วจากการสัมภาษณ์ยังพบการข้อมูลที่น่าสนใจว่า “การแต่งพญาในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้ชายที่แต่ง เนื่องจากในสังคมอีสานผู้ชายนั้นมีความสนใจเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า และจะสนใจนานกว่าผู้หญิง ผู้ชายจึงสามารถหาท่อนโดยการแต่งกลอนลำแต่งพญาเพื่อเลี้ยงชีพ ทุกวันนี้กลอนลำพญาที่ใช้ลำนั้นคนแต่งส่วนมากก็เป็นผู้ชาย” (สมัย ราชเจริญ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

พอจะสรุปพลวัตด้านผู้ใช้ประโยชน์โดยเฉพาะพญาภาชิตในสังคมอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ในด้านช่วงอายุมีการเปลี่ยนแปลงคือไม่ได้มีการใช้พญาภาชิตเฉพาะกลุ่มที่มีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมแล้ว เพราะในปัจจุบันนี้การใช้ประโยชน์ขึ้นอยู่กับความสนใจมากกว่าการถูกโครงสร้างและความคาดหวังทางสังคมเป็นกลไกในการผลักดันให้เรียนรู้และใช้พญาภาชิตเมื่อถึงช่วงอายุที่มีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมดังเช่นสังคมอีสานในอดีตที่ผู้เฒ่าผู้แก่ต้องรู้จักพญาเพื่อสอนลูกหลาน ส่วนในประเด็นเรื่องเพศของผู้ใช้ประโยชน์พญานั้นพบว่าทั้งชายและหญิงใช้ประโยชน์จากพญาภาชิต แต่จะเป็นเพศชายที่ใช้นั้นมากกว่า โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการประพันธ์ที่ยังคงมีผู้ชายที่สนใจและสืบทอดมากกว่าผู้หญิง ดังนั้นเรื่องเพศของผู้ประพันธ์พญาภาชิตจึงไม่มีความแตกต่างจากในอดีตนัก

4.2.4 พลวัตทางด้านเนื้อหาบทผญา

ประเด็นศึกษาด้านการเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาของผญาภาษิตมีความสัมพันธ์กับมิติของสังคมอีสานในหลายลักษณะ เพราะเนื้อหาของผญาภาษิตมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวอีสาน และมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคมไทยและสังคมโลก ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาผญาจึงแปรผันตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้เนื้อหาของผญาภาษิตจึงสะท้อนสังคมอีสานมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงการใช้คำศัพท์ การประพันธ์ผญาภาษิตจะได้รับอิทธิพลจากบริบททางสังคม รวมทั้งบริบทด้านภาษาที่มีอิทธิพลต่อสังคมอีสานในแต่ละยุคสมัยด้วย ซึ่งหากในสังคมยุคนั้นใช้ภาษาในการสื่อสารรูปแบบใด บทผญาที่ถ่ายทอดออกมาก็จะสะท้อนการใช้ผญาของคนในสังคมด้วย โดยการประพันธ์ผญาภาษิตในยุคการเข้ามาของวัฒนธรรมต่างถิ่นและการสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์นั้นได้ทำให้การใช้ภาษาของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปมาก นักปราชญ์อีสานได้ใช้คำศัพท์ที่ทันสมัยเพื่อการสื่อสารให้คนอีสานยุคใหม่เข้าใจบทผญาภาษิตมากขึ้น ดังนั้นการประพันธ์บทผญาภาษิตจึงมีการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ตามรูปแบบภาษาที่มีการใช้จริงในสังคมอีสาน ซึ่งการประพันธ์ผญาภาษิตในรูปแบบนี้มักจะมีพบในผญาภาษิตร่วมสมัยหรือผญาสมัยใหม่ ภาษาที่ใช้ประพันธ์นั้นมีทั้งภาษาไทย ภาษาลาว ภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ และอื่นๆ ที่พบการใช้ในสังคมอีสาน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์ที่พบในผญาภาษิตนั้นจะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงตามการใช้ภาษาของชาวอีสาน โดยมีการสื่อสารเป็นกลไกในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้ภาษาของชาวอีสานอย่างเป็นพลวัตตามกระแสโลกาภิวัตน์

2) การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างบทประพันธ์ ลักษณะโครงสร้างการประพันธ์ของบทผญาภาษิตนั้นมี 2 ลักษณะ คือลักษณะประโยคหรือที่เรียกว่าผญาถ้อย และลักษณะกลอนยาว ซึ่งผญาภาษิตโบราณที่ประพันธ์มาตั้งแต่อดีต และถูกใช้ประโยชน์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ผญาถ้อยจะมีโครงสร้างฉันทลักษณ์ทั้งในลักษณะประโยคและกลอน ซึ่งมีทั้งผญาที่มีสัมผัสและไม่มีสัมผัส โดยการประพันธ์นั้นยึดเอาความสมบูรณ์ของเนื้อหาและความไพเราะของบทผญาเป็นหลัก

ผญาภาษิตโบราณที่ถูกถ่ายทอดในลักษณะมุขปาฐะจากรุ่นสู่รุ่นจะพบลักษณะผญาถ้อยมากกว่าผญากลอนยาว เนื่องจากความกระชับของบทผญาที่ทำให้จดจำง่าย รวมทั้งความเหมาะสมในการใช้สนทนา เป็นสาเหตุที่ทำให้ผญาถ้อยเป็นที่นิยมและแพร่หลายอย่างมาก ส่วนลักษณะของผญาที่เป็นกลอนยาวๆ นั้นจะพบการจารบบนใบลาน และวรรณกรรมปริวรรตต่างๆ ที่มุ่งเน้นบริบททางสังคม เพราะเป็นเรื่องเล่าในลักษณะนิทานและวรรณกรรม ซึ่งผญาในลักษณะประโยคหรือกลอนสั้นนั้นบางส่วนถูกคัดลอกมาจากผญาในวรรณกรรมคำสอนที่มีความยาว แต่ตัดเฉพาะใจความสำคัญและเมื่อผ่านกาลเวลาทำให้เป็นที่จดจำ ส่วนผญาภาษิตร่วมสมัยที่ถูกประพันธ์ขึ้นมาโดยนักปราชญ์อีสานที่

เผยแพร่ในสังคมอีสานทั้งในลักษณะการเผยแพร่ผ่านสังคมออนไลน์หรือการเผยแพร่ผ่านหนังสือ ตำรา และเอกสารต่างๆ จะมีลักษณะเป็นผลึกอนยาวมากกว่าผลึกก้อน โดยส่วนมากการประพันธ์ ของนักปราชญ์รุ่นใหม่จะมุ่งเน้นการอธิบายบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวกับบทผลึกที่ประพันธ์ ทำให้ผลึก ภาชิตที่เกิดขึ้นในสังคมอีสานมีลักษณะเป็นผลึกอนยาวมากกว่าผลึกก้อน โดยการเฉพาะ เผยแพร่ผลึกภาชิตร่วมสมัยที่ปรากฏบนเครือข่ายสังคมออนไลน์นั้นพบลักษณะการนำเสนอที่มุ่งเน้นการนำเสนอผลึกภาชิตประกอบรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับคำสอนที่สะท้อนในบทผลึก ดังนั้นจึง มุ่งเน้นอธิบายบริบทรอบข้าง

ส่วนผลึกก้อนที่ปรากฏในยุคปัจจุบันนั้น พบว่าเป็นผลึกก้อนที่เป็นภาชิตโบราณ การ ประพันธ์ผลึกก้อนไม่เป็นที่นิยมมากนักของนักปราชญ์อีสานสมัยใหม่ ดังนั้นการเผยแพร่ผลึกก้อนใน ช่องทางต่างๆ ที่ปรากฏในยุคปัจจุบันจะเป็นผลึกภาชิตโบราณมากกว่าการประพันธ์ชิ้นใหม่ของ นักปราชญ์อีสาน ทั้งนี้การปรับเปลี่ยน แก้ไข ตัดลด และเพิ่มเติมผลึกนั้นมียุ่อย่างต่อเนื่อง ดัง นั้นผลึกจึงไม่หยุดนิ่งและตายตัวเสมอไป โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่เป็นลักษณะของศิลปะส่วนบุคคลแล้ว การปรับประยุกต์ผลึกจึงเกิดขึ้นได้เสมอ

จากการศึกษาผลึกภาชิตที่เป็นภาชิตร่วมสมัยพบว่ามิได้โครงสร้างคำประพันธ์ที่มีลักษณะเป็น ผลึกอนยาว มีการประพันธ์โดยการบรรยายและการพรรณนาบริบททางสังคมหรือประเด็นอื่นๆ ที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นเข้าประกอบเพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจมากขึ้น การศึกษาของสิริชญา คอนกรีต (สิริชญา คอนกรีต, 2548) ที่ได้ศึกษาการวิเคราะห์ผลึกจากวิทยุกระจายเสียง โดยวิเคราะห์จากรายการผลึกติ อีสานที่ผลการศึกษาพบว่าการแต่งผลึกเพื่อเผยแพร่ในรายการวิทยุนี้มีการแต่งในรูปแบบที่ คล้ายคลึงกับผลึกโบราณคือมีลักษณะเป็นกลอนยาวมากกว่าผลึกก้อน ซึ่งในการแต่งผลึกในปัจจุบันนี้ โดยส่วนมากก็พบในลักษณะเดียวกัน คือมักจะอยู่ในรูปแบบกลอนยาว นอกจากนี้แล้วในมุมมองของผู้ แต่งผลึกแล้วมองว่าการแต่งผลึกของชาวอีสานในปัจจุบันขาดความความไพเราะเมื่อเทียบกับ สมัยก่อน “ผมว่าผลึกส่วนใหญ่ที่แต่งในยุคปัจจุบันนี้ขาดความสุขุม นุ่มลึก การเปรียบเทียบไม่ค่อยกิน ใจเหมือนผลึกโบราณที่ใช้กันมานาน และคนที่ประพันธ์ผลึกร่วมสมัยไม่ค่อยคำนึงสัมผัสและความ ไพเราะเท่าที่ควร ” (เด็กวัด คนหลงคอน, สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2558)

โดยสรุปแล้วการเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ยังคง เป็นการใช้คำศัพท์ภาษาต่างๆ ที่สะกดเป็นภาษาไทย แต่เขียนเพื่อให้ออกเสียงออกเสียงสำเนียงภาษา อีสาน ซึ่งการสื่อสารสมัยใหม่และอิทธิพลของยุคโลกาภิวัตน์มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ คำศัพท์ในการประพันธ์มากที่สุด และการเปลี่ยนแปลงของภาษาที่ใช้ประพันธ์ผลึกมีนัยโดยตรงกับ การเปลี่ยนแปลงภาษาที่ชาวอีสานใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เมื่อมีภาษาอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อ สังคมอีสานก็จะส่งผลโดยตรงต่อการประพันธ์ผลึกภาชิต ทั้งยังมีลักษณะการใช้คำคะนองร่วมในการ ประพันธ์ผลึก ส่วนลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านฉันทลักษณ์นั้นพบว่าในผลึกภาชิตโบราณมีลักษณะ

เป็นพญาก้อมที่เป็นที่จดจำและถูกถ่ายทอดซ้ำมากกว่าพญากลอนยาว ส่วนพญาภาชิตร่วมสมัยมีลักษณะการมุ่งเน้นพญากลอนยาวที่มีลักษณะเป็นกลอนทั้งกลอนสั้นและกลอนยาวมากกว่าการประพันธ์พญาก้อม โดยตัวอย่างด้านเปลี่ยนแปลงด้านการประพันธ์ การใช้ภาษา และคำศัพท์นั้นสามารถดูเพิ่มเติมได้ที่ตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้คำศัพท์และโครงสร้างของพญาภาชิต

พญาเก่า		พญาร่วมสมัย/พญาใหม่		การใช้ประโยชน์
พญา	บริบทเนื้อหา	พญา	บริบทเนื้อหา/ การเปลี่ยนแปลง	
เกิดเป็นคน ให้หาความฮู้ อย่าลู่ลู่ คือควายไถนา	เกิดเป็นคนให้หา ความรู้ จะได้ไม่โง เหมือนควายไถนา	เกิดเป็นคน ให้หาความรู้ อย่าลู่ลู่ คือควายไถนา	-คงบริบทเนื้อหา เดิม -การเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงคำว่า “ความฮู้” เป็นคำ ว่า “ความรู้”	สอนเรื่อง การ แสวงหาความรู้ เพื่อ ขจัดความโง่เขลา
นาแล้วฆ่าควาย เถ็ก เค็กแล้วฆ่าคน หาญ	ให้เป็นคนมีความ กตัญญู รู้บุญคุณ ของคนและสัตว์ที่ ร่วมทุกข์สุขกันมา	เสร็จนาฆ่าจ้วเถ็ก เสร็จศึกฆ่าขุนพล	-คงบริบทเนื้อหา เดิม - เปลี่ยนแปลง คำศัพท์เล็กน้อย ซึ่งผสมระหว่าง พญากับสุภาชิต ภาษาไทย	สอนให้รู้จักบุญคุณ ของบุพการีและ บุคคลที่เลี้ยงดู ตนเองมา ไม่เป็นคน หลงลืมบุญคุณคน หรือแม้กระทั่งสัตว์ ที่เคยช่วยเหลือกัน มา
ครันบ่อออกจาก บ้าน บ่เห็นด่านแดน ไกล ครันบ่อออกไป เฮียน กะบ่มีความฮู้	ถ้าไม่ออกจากบ้านก็ จะไม่ได้เห็น บ้านเมืองอื่น ถ้าไม่ ออกไปรำเรียนก็จะ โง่เขลา ไม่มีความรู้	ค้นบ่อออกจากบ้าน บ่เห็นบ่อนทางเดิน ชุมวิซาทากอยู่ไกล ทางเฮียน หวนหาได้แนวทาง สร้างต่อ พอได้คงสืบไว้ มูลเค้าพ่อแม่เฮา	-คงบริบทเนื้อหา เดิม -ปรับเปลี่ย นคำศัพท์ โดยการ ยึดเอาพญาเก่า เป็นแนวทาง แต่ เพิ่มเติมคำสอนให้ ยาวขึ้น	สอนในเรื่องการเห็น ความสำคัญของการ รำเรียน โดยในอดีต นั้นผู้ชายต้องออก จากบ้านค้าขาย รำ เรียน เพื่อให้มี ความรู้ ความ สามารถ และเป็นที่ย อมรับของผู้อื่น

ตารางตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้คำศัพท์และโครงสร้างของพจนานุกรม (ต่อ)

พจนานุกรมเก่า		พจนานุกรมสมัย		การใช้ประโยชน์
พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา	พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา/ การเปลี่ยนแปลง	
คนลายใน เสื้อลายนอก	ควรพิจารณาคน จากจิตใจ และ พฤติกรรม ไม่ใช่ รูปลักษณะ	อันหัวใจคนเหล่านี้ มันยากที่เรามองเห็น มาสุดแสนลำเค็ญ ส่องบ่เห็นภายในได้ ระยะทางไกล-ใกล้ ใช้ เข็มไม้ค้ำยังฮู้ค่า บาดใจคนนี่นา มันหากมีดีจื้อคือคือ เข้าถ้ำบ่เปิดไฟ บ่มีไฟส่องสอดได้ ภายในใจขาวหรือ หม่น ยากแท้หัวใจคน สังบ่มีมิเตอร์ วัดได้ตั้งประปา	-คงบริบทเนื้อหา เดิม -เปลี่ยนการอุปมา เปรียบเทียบให้ ทันสมัย โดยใช้ เข็มมิเตอร์แทน ลายของเสื้อ - มีการใช้ภาษา อังกฤษประกอบ การประพันธ์ คือ เข็ม ไมล์ และ มิเตอร์	สอนชาวอีสานให้ พิจารณาการคบคน ให้พิจารณาจาก ความนึกคิดจิตใจที่ อยู่ภายใน ไม่ใช่ รูปลักษณะภายนอก
อยู่ป่าอย่าทำ เสือ ซีเหืออย่าทำ เงือก	ไม่ควรดำเนินชีวิต แบบประมาท และ รู้จักกาลเทศะ ชีวิต จะปลอดภัย ไม่ อันตราย	อยู่ป่าอย่าทำเสือ ซีเหืออย่าทำเงือก	-คงบริบทคำสอน เดิม -เปลี่ยนคำศัพท์ จาก “เหือ” เป็น “เรือ” ซึ่งทันสมัย ขึ้น	สอนแนวคิดในการ ดำเนินชีวิตว่าให้ ดำเนินชีวิตด้วย ความรอบคอบ ไม่ ประมาท เพราะจะ เกิดอันตรายได้
ลาวคนเป็นคน เฒ่าศีลธรรมบ่ ได้ฮู้ ค ล่า แต่ ใต้ ท้องน้อยศีลห้าบ่ คะนิง	คนแก่ตัวไปต้องเอา ศาสนาเป็นที่พึ่ง รักษาศีลห้า แต่บาง คนไม่รักษาศีลห้า ชอบคิดแต่เรื่องได้ สะตือ เรื่องกาเม	คันแมนผู้เฒ่าบ่เข้าวัด พึ่งธรรม เขาสินีนาท้าวังดี เตียนทั้งโลก เขาลิวเฒ่าแก่แดดบ่ เหลียวเบ็งทางตม เขาลิวเฒ่าแขวัว บ่เหลียวเบ็งทางธรรม	-คงบริบทคำสอน เดิม -เปลี่ยนแปลงบท ประพันธ์โดยยึด คำสอนที่ปรากฏ เดิม แต่ใช้คำที่ ทันสมัย	สอนผู้สูงอายุให้ยึด คำสอนของพุทธ ศาสนามาเป็น แนวทางในการ ดำเนินชีวิต ไม่ใช่คิด แต่เพียงเรื่องกาเม ซึ่งผิดหลักศาสนา

ตารางตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้คำศัพท์และโครงสร้างของพจนานุกรม (ต่อ)

พจนานุกรมเก่า		พจนานุกรมสมัย		การใช้ประโยชน์
พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา	พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา/ การเปลี่ยนแปลง	
ผู้ง้าวดำจักเดิน ไปก่อน ผู้ง้าวดำก่อนจัก เดินนำหลัง	คนสูงอายุยกย่อง คนที่อายุน้อยกว่า ให้โอกาสในการ แสดงความสามารถ	หัวดำไปก่อน หัวดำนำหลัง	-คงบริบทคำสอน เดิม -ปรับ เปลี่ยน เนื้อหาให้สั้นลง	สอนเรื่องการเคารพ กันของคนในสังคม โดยการเน้น หลักการแบบ ประชาธิปไตย ที่ เปิดโอกาสให้ผู้อื่น ได้เป็นผู้นำด้วย
ผู้เมียนี้กูมี อย่าให้ว่า ให้เอ็นช้อยและ เจ้าจนชั่วชิวัง	สามีภรรยาต้อง พูดจาไพเราะ เพื่อให้ครอบครัวอยู่ กันอย่างสงบ ราบรื่น	อันว่าผู้เมียนี้ กูมีอย่าได้ว่า อีกทั้งบ้อยและดำ กลอยหล้า อย่าได้ทำ	-คงบริบทเนื้อหา เดิม -เปลี่ยนแปลงจาก การลักษณะการ ให้ปฏิบัติในพจน านุกรม เป็นการใช้ข้อ ห้ามในพจนานุกรมใหม่	การสอนพฤติกรรม ที่เหมาะสมในการ ใช้คำพูดของสามี ภรรยา เพื่อลดการ ใช้คำพูดที่รุนแรงซึ่ง อาจจะทำให้เกิด การผิดใจ
ลูกบั้งความพ่อ แม่ ผีแก่เข้าหม้อ นาฮก	บทบาทหน้าที่ของ ความเป็นลูกนั้น ต้องเชื่อฟังคำพ่อแม่	ลูกบั้งความพ่อแม่ ผีแก่เข้าหม้อนรก	-คงบริบทคำสอน -เปลี่ยนแปลง คำศัพท์จากคำว่า “นาฮก” เป็น “นรก”	สอนให้ลูกต้องเชื่อ ฟังในสิ่งที่พ่อแม่ สอน และเคารพคำ สอนของพ่อแม่
ผ้าขาด อย่าอยากได้ ผ้าลาย เมียบ่ตาย อย่าอยากได้เมีย ใหม่	สามีให้รักเดียวใจ เดียวต่อภรรยา จนกว่าจะตายจาก กันไป เหมือนผ้าไม่ ขาดก็ไม่ต้องอยาก ได้ผ้าลายใหม่	ซุมผู้หญิงมีซู้ ให้เขาซุหลายหลาก มากคัฒหาห่อหุ้ม พบบ้านหม่นทลาย ซุมผู้ชายมีเมียน้อย ป่าลูกเมียให้มันจ่ม เงินบ่พอลิแบ่งใช้ ครอบครัววุ่นบ่ซุ่มเย็น	-เปลี่ยนแปลง บริบทคำสอน โดย การเพิ่มเติมข้อ ปฏิบัติของเพศ หญิงที่ต้องปฏิบัติ ต่อเพศชายเฉก เช่นเดียวกัน -เปลี่ยนแปลงโดย การเพิ่มให้มี บริบทคำสอนที่ ทันสมัยขึ้น	สอนให้สามีมีความ รักต่อภรรยาจนกว่า จะตาย ให้มีความ ซื่อสัตย์ต่อกัน

ตารางตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้คำศัพท์และโครงสร้างของพจนานุกรม (ต่อ)

พจนานุกรมเก่า		พจนานุกรมสมัย		การใช้ประโยชน์
พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา	พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา/ การเปลี่ยนแปลง	
เจ้าอย่าไล้ลิ้มลิ้ม หมากนาวศรี หวานเว่อ บาดหากเฮ็ด ลาบก้อย ยังลิ้อ้อ้วหมาก นาว	ให้รักภูมิปัญญา ท้องถิ่น ทั้ง วัฒนธรรมประเพณี ของเก่าตนเองที่ บรรพบุรุษได้สร้าง มา ควรรักษา	อย่าลิ้มไลบ้าน อีสานถิ่นของเธอ อย่าลิ้มลาบเทา เข้ากรุงกินพิชซ่า อย่าลิ้มปลาร้า พากันกินkfc อย่าลิ้มซุบักมี ข้าวกุดจี๋ แมงจี่นูน	-คงบริบทเนื้อหา เดิม -เปลี่ยนแปลง เปรียบเทียบยกตัว อย่างให้ทันสมัย โดยใช้บริบทสังคม ปัจจุบัน - มีการใช้ภาษา อังกฤษประกอบ การประพันธ์ คือพิชซ่า เคเอฟซี	สอนให้คนในสังคม รักภูมิสำเนา และ รักษาธรรมเนียม ประเพณีที่บรรพ บุรุษสร้างมา อย่า ละทิ้งไปหา วัฒนธรรมอื่นที่เข้า มาจนลิ้มรากเหง้า ของตน
ฝูงหมู่หญิงชาย ล้วน สิบสามปีมีลูก ลือแล้ว นักปราชญ์ถม แม่น้ำ นทีกว้างขาด เขิน	สภาพสังคมเสื่อม ทราม ชายหญิงมี ลูกขณะที่ยังเล็ก นักปราชญ์ที่มี ความรู้ก็ไม่สามารถ บอกสอนอะไรได้	สาวสิบสามปีขึ้น มานทางลูกขาดพ่อ แม่เป็นโรคเอดส์ ข้าหลานน้อยแม่ใหญ่ โงม อีกบโค่นจักเห็นแท้ ความจริงบได้ดู กิเลสอพวักพี่น้อง มันรุมล้างโลกหมู่เฮา	-คงบริบทเนื้อหา เดิม แต่ปรับ เปลี่ยนรูปแบบ โดยไม่มีการอุปมา ที่เกี่ยวข้องกับ นักปราชญ์ -เปลี่ยนแปลง เนื้อหาโดยใช้โรค เอดส์ ที่เป็น ปัญหา ในยุค ปัจจุบัน เป็น เครื่องมือในการ สอนที่ชัดเจนและ ทันสมัย	สอนสมาชิกใน สังคมโดยการ สะท้อนปัญหาสังคม เรื่องการเปลี่ยนแปลง ของจารีตและ ศีลธรรมของคนใน สังคม โดยมุ่งให้คน ในสังคมตระหนักถึง ปัญหาและหาทาง แก้ไขร่วมกัน

ตารางตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้คำศัพท์และโครงสร้างของพจนานุกรม (ต่อ)

พจนานุกรมเก่า		พจนานุกรมสมัย		การใช้ประโยชน์
พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา	พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา/ การเปลี่ยนแปลง	
อย่าไปเก็บดอก หวานบ้านเพื่อน มาชม ให้คอง งอยชานเก็บดอก กระเจียวแคมฮั่ว	- ไม่ควรนำจาริต หรือข้อปฏิบัติของ สังคมอื่นมา ประพาดติดตาม และ ควรรักษาธรรมเนียมประเพณีของ สังคมตัวเอง -ไม่ควรนิยมชมชอบ คนนอกกลุ่มหรือ ต่างชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม	เขยผู้ทุกข์จึงเฮาอย่า เว้าแสงพ้อเฒ่าไล่ เถิงมีปากกะเก็บไว้แม่ เฒ่าเลากะแสงซัง เพื่อนประกาศซังปั้ง ห้ามคนทุกข์มาเป็น เขย เฮาเฮ็ดโตเฮยเมย กะจั่งแมนเป็นแนวนี้ สมหัวใจเพื่อนละดีไล่ ให้ปะหาเอาใหม่ ซุมฝรั่งเพื่อนจั่งอยาก ได้มันมีเงินล้านอังกะ เป่า	-เปลี่ยนแปลงด้าน บริบทเนื้อหา โดย การสะท้อนซ้ำคำ สอนที่แย้งกัน โดยพจนานุกรม ไม่ให้นิยมคนต่าง กลุ่ม ต่างชาติพันธุ์ ส่วนพจนานุกรม สะท้อนความ ต้องการอยากได้ เขยสามี่ฝรั่ง -เปลี่ยนแปลงด้าน คำศัพท์ มีการใช้ คำตรงไปตรงมา ไม่มีการเปรียบเทียบ มากนัก	สอนให้สมาชิกมี ความรักและสามัคคี มีความเป็น ชาตินิยม และรักษา ท่วงทวนวัฒนธรรม อีสาน ไม่นำเอา วัฒนธรรมต่างชาติ มาใช้ในการดำเนิน ชีวิต หรือไม่ให้นิยม คนต่างชาติพันธุ์ หรือต่างกลุ่ม
ไม่ลำเดียวล้อม ฮั่วบไซหัว ไม่ลำเดียวแปลง บ้านบ่เฮือง	ถ้าประชาชนไม่เห็น ด้วยก็พัฒนา บ้านเมืองไม่รุ่งเรือง เหมือนไม้ไผ่ลำเดียว ที่ไม่สามารถล้อมรั้ว ได้สมบูรณ์ได้	ไผเป็นนายมีเงินเกิน โก้ ปกครองคนโพด เจ้าอ่อง บาดกลางท่าไพร่บ่ พร้อม เป็นนายนั้นกะบ่ดี ไผผู้มีเงินเดือนกิน อั้งลิ้มหลังบ่เข้าท่า บาดกลางท่าไพร่เขาบ่ ย่องท่วยอยู่แม่นบ่ งาม	-คงบริบทเนื้อหา เดิม -ปรับบทพจนานุกรมให้ ยาวขึ้น และ อธิบายโดยตรง มากขึ้น -เปลี่ยนแปลงโดย ใช้คำที่ทันสมัยขึ้น เช่น คำว่า เงินเดือน	สอนผู้นำว่าต้อง คำนึงถึงความ คิดเห็นของ ประชาชนได้ ปกครองว่าต้องให้ ประชาชนเห็นด้วย ในกิจกรรมทุกอย่าง ที่จะทำ เพื่อ ความสำเร็จร่วมกัน

ตารางตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้คำศัพท์และโครงสร้างของพจนานุกรม (ต่อ)

พจนานุกรมเก่า		พจนานุกรมสมัย		การใช้ประโยชน์
พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา	พจนานุกรม	บริบทเนื้อหา/ การเปลี่ยนแปลง	
ครั้นแม่แก๊ง ยามค่ำให้คิดฮ่ำ ในคอง แก๊งยามแลง ให้คิด ตรอง ในฮีด ฮีดแบบบุฮยา นเผ่าอย่าลีไล อย่าลีไลสิมแก้ว ของแพงตั้งแต่ปู่ ของเก่าเผ่าปู่ พึม อย่าลีที่มบ่ ควรร แท้หล้าว	อย่าสิมประเพณีฮีด สิบสองและคองสิบ สี่ที่สังคมเคยฮีดถือ มา ให้สิบสอน ประเพณีโบราณนี้ไว้ เพราะเป็นของที่ บรรพบุรุษสร้างมา	อย่าสะไลสิมถิม พญาเฮาแต่ปู่ย่า อยู่เมืองกรุงฟูฟา อย่าสิมถิมถินฮีสาน ยามห่างนาจากบ้าน เข้าสังคมเมืองใหญ่ วัฒนธรรมฮีสานรับบ่ ได้ ไปยอฮองบ้านอื่น เขา ชาวต่างชาติเข้า มาว่า เอาของเขามา เผยแพร่ ของคือฮีสานเฮาแท้แท้ คือบ่สร้างสิบส่อยกัน ..พี่น้องเอ๊ย	-คงบริบทเนื้อหา เดิม -เปลี่ยนแปลง เปรียบเทียบยกตัว อย่างให้ทันสมัย โดยใช้บริบทสังคม ปัจจุบัน -เปลี่ยนแปลงคำ ศัพท์ให้เข้าใจง่าย ขึ้น	สอนให้สมาชิกใน สังคมยึดถือฮีดสิบ สองคองสิบสี่ รวมทั้งวัฒนธรรม ฮีสานอื่นๆ และจะ ทำให้สมาชิกใน สังคมสิบทอด วัฒนธรรมฮีสาน ต่อไป และเป็นกร รักษาภูมิปัญญา บรรพบุรุษได้อย่างดี
มีไหมบ่มีคั้ง ย้อมมันบ่ห่อน แดงเอง ถ้าบ่หาพิมพืดดำ ทอบ่เป็นผ้า	คนในสังคมพึงพา อาศัยกัน เพราะ ต้องใช้ชีวิตร่วมกัน ดังนั้นไม่มีอะไรที่จะ สำเร็จได้โดยไม่ต้อง พึงพาส่งอื่นๆรอบ ข้าง	ปลาย่อมอาศัยน้ำ จั่งค้อยอยู่เป็นสุข องค์คูบในวัด พึงพาโยมทางบ้าน โยมก้ออาศัยด้วย บุญกุศลพระธรรม เลื่อมพ้อมแม่เอื้อยฮ้าย น้อง ตัดถิมบ่ห่อนเป็น	-คงบริบทเนื้อหา เดิม -เปลี่ยนแปลง เปรียบเทียบยกตัว อย่างให้ทันสมัย โดยใช้บริบทสังคม ปัจจุบัน -ปรับใช้ภาษาที่ เข้าใจง่ายขึ้น	สอนให้คนในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพราะกิจกรรม บางอย่างนั้นจะ สำเร็จได้ต้องมี ปัจจัยอื่นๆ หรือ บุคคลอื่นๆเข้ามา ช่วยให้สำเร็จ

4.2.5 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับตัวของพจนานุกรม

จากการศึกษาศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการศึกษารวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้ว พบว่าบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพจนานุกรมอย่างมาก โดยจากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งภายในสังคมฮีสาน รวมทั้งปัจจัยจากภายนอกทั้งนโยบายจากส่วนกลางและกระแสสังคมในแต่ละสมัย ซึ่งส่งผลให้การใช้พจนานุกรม

ปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ผญาภาชิตออกไป โดยในหัวข้อนี้ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ผญาภาชิตลดน้อยลงและการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ในวิถีปฏิบัติของสังคมอีสานและวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนลักษณะการใช้ประโยชน์ผญาภาชิต ซึ่งปัจจัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ผญาภาชิตนั้นไม่ได้เกิดจากปัจจัยเดียว แต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากหลายสาเหตุอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการหาแนวทางการอนุรักษ์ผญาภาชิตเพื่อเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมต่อไป โดยจากการศึกษาพบว่าปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ผญาภาชิตนั้นแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ผญาภาชิตลดน้อยลง และปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการปรับตัวของผญาภาชิต โดยรายละเอียดมีดังนี้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ผญาภาชิตที่ลดน้อยลง

ปัจจัยในส่วนแรกนี้เกิดจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน โดยเหตุปัจจัยเหล่านี้ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมให้การใช้ประโยชน์ผญาภาชิตบางช่องทางนั้นลดน้อยลง มีรายละเอียดดังนี้

1) การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาและนโยบายการศึกษาของภาครัฐ ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาปี พ.ศ. 2464⁸ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 นั้น ชาวอีสานได้ยึดถือพระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้นำต่างๆ ในชุมชนอีสาน ทั้งขุนทวน หมอพรหม หมอสูตร และบุคคลอื่นๆ ที่ได้รับการนับถือในสังคมว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการขัดเกลาทางสังคม ทั้งการสอน อบรม และการลงโทษสมาชิกในครอบครัวหรือชุมชน ซึ่งผญาภาชิตถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างมากในการใช้อบรมสั่งสอนคนในสังคมในยุคนั้น เพราะการสอนในลักษณะการใช้ผญานั้นจะมีผลให้ผู้ฟังสนใจอย่างมาก เนื่องจากผู้รู้ผญาในสังคมอีสานนั้นถือเป็นผู้มีความรู้ การสอนด้วยผญาภาชิตจึงเป็นชุดความรู้หนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้สติปัญญา และคุณวุฒิของผู้พูด ดังนั้นคนอีสานที่เป็นเด็ก เยาวชน และคนที่มีอายุไม่มาก จึงเชื่อฟังคำสอนและอบรมของกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อยึดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เสมือนเป็นระบบการศึกษาที่มีอยู่ในสังคม

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาที่บังคับให้เด็กอายุ 7-14 ปี เข้าศึกษาในโรงเรียนภาคบังคับ ทำให้รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะความเชื่อของชาวอีสานที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบโรงเรียนมากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมา สาเหตุประการสำคัญของการเปลี่ยนแปลง คือกระบวนการอบรมและการเรียนรู้ของชาวอีสานถูกผลักออกจากครอบครัว วัด และชุมชน ไปยังโรงเรียนตามนโยบายการศึกษาของรัฐ

⁸ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ถือเป็นพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรกของไทย ซึ่งประกาศใช้เมื่อ วันที่ 1 ตุลาคม 2464 พร้อมกันนี้ได้บังคับให้เด็กไทยเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาตั้งแต่อายุ 7 ปี หรืออย่างช้าปีที่ 8 จนถึงอายุ 14 ปี

ผู้ที่มีอำนาจในสังคมที่เคยใช้ผลญาภาชิตเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวและชุมชน ทั้งพระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้นำต่างๆ ถูกครูในโรงเรียนเข้ามาทำหน้าที่แทน ดังนั้นการใช้ผลญาภาชิตในสังคมอีสานเพื่อการขัดเกลา สั่งสอน อบรมจึงลดน้อยลงอย่างมาก อีกทั้งชาวอีสานในสมัยก่อนนั้นให้ความเชื่อมั่นอย่างมากในระบบการศึกษาที่จัดโดยภาครัฐ ซึ่งส่งผลให้เกิดการใช้ชุดความรู้เดิมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นลดน้อยลง รวมทั้งการใช้ผลญาภาชิตด้วย ในระยะต่อมาที่การศึกษาภาคบังคับมีบทบาทในวิถีชีวิตชาวอีสานมากขึ้น ยิ่งเป็นการเพิ่มช่องว่างของการอบรมสั่งสอนในรูปแบบเดิมมากขึ้น ดังนั้นการใช้ผลญาภาชิตจึงลดน้อยลงอย่างมากจากอิทธิพลของการศึกษาภาคบังคับ ทั้งนี้งานวิจัยของอดิศร เพียงเกษ (อดิศร เพียงเกษ, 2544) ได้มีข้อค้นพบที่สนับสนุนข้อค้นพบด้านผลกระทบจากนโยบายการศึกษาของภาครัฐที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ผลญา โดยระบุว่าการศึกษาของรัฐบาลไทยที่ได้กำหนดนโยบายนั้นได้ทำลายวัฒนธรรมอีสานอย่างเป็นลำดับ โดยการทำลายตัวตนของชาวอีสาน และทำลายวิถีปฏิบัติที่อยู่ในคำสอนของผลญา รวมทั้งกระแสนิยมตะวันตกก็มีส่วนต่อการทำลายการใช้ผลญาด้วย

2) การสูญหายไปของประเพณีวัฒนธรรมอีสานบางอย่าง ผลญาภาชิตมีการเกี่ยวโยงกับวัฒนธรรมอีสานหลายรูปแบบ ดังนั้นการสูญหายไปของวัฒนธรรมอีสานหลายๆ อย่างที่เคยปรากฏในสังคมอีสานสมัยก่อนก็ส่งผลกระทบโดยตรงต่อผลญาภาชิต ในลักษณะการลดช่องทางการเผยแพร่ผลญาภาชิต จนทำให้ผลญาภาชิตในสังคมอีสานลดน้อยลงในท้ายที่สุด โดยประเพณีอีสานที่เป็นช่องทางการเผยแพร่ผลญาภาชิตที่หายไปจากสังคมอีสาน ได้แก่ การลงช่วง การอ่านหนังสือผูก และที่เริ่มลดน้อยลง ได้แก่ หมอลำ สรรภัญญะ เป็นต้น ทั้งในอดีตการลงช่วงถือเป็นประเพณีที่มีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่ผลญาในทุกประเภท รวมทั้งผลญาภาชิตที่ถูกมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมการสนทนาในการลงช่วงด้วย การลงช่วงเข็นฝ้ายในสมัยก่อนนั้นมีความนิยมเนื่องจากในสมัยก่อนนั้นไม่มีผ้าชนิดที่หลากหลายดังเช่นปัจจุบัน ชาวอีสานลงช่วงเพื่อนำฝ้ายมาทอผ้าถวายวัดให้ใช้ประโยชน์ในการทำเครื่องนอน หรือเป็นของฝากให้แก่ญาติที่มาเยือนหรือมาทอดผ้าป่า ในระยะต่อมานั้นมีการเข้ามาของพ่อค้าแม่ค้าชาวจีนที่นำผ้าชนิดต่างๆ เข้ามาสู่สังคมอีสานที่มีลักษณะคงทนและสีสันทนกว่าผ้าฝ้าย จนทำให้ชาวอีสานนิยมใช้ผ้าเจ๊กอย่างมาก ทำให้การลงช่วงลดน้อยลง ประกอบกับการปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกฝ้ายเป็นพื้นที่ปลูกพืชอุตสาหกรรมต่างๆ ยิ่งมีส่วนให้การปลูกฝ้ายลดน้อยลงอย่างมาก และในท้ายที่สุดการลงช่วงก็หายไปจากสังคมอีสาน ทั้งนี้พื้นที่ในการลงช่วงถือเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญกับผลญาภาชิต ดังนั้นเมื่อการลงช่วงเริ่มหายไปจากสังคมอีสาน ก็เปรียบเสมือนการลดโอกาสและช่องทางในการนำเสนอผลญาภาชิตไปด้วยนั่นเอง (ทองเลี่ยม เวียงแก้ว, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2557)

3) นโยบายรัฐนิยม⁹ ในยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในยุคที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงปีพ.ศ.2482 เป็นต้นมา ที่รัฐบาลไทยมีนโยบายการพัฒนาแบบรัฐนิยม โดยรัฐบาลมีนโยบายต่างๆ หลายประการเพื่อส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของประเทศ เช่น การสนับสนุนให้คนไทยทุกภูมิภาคพูดภาษากลางเพื่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของประเทศและป้องกันการแตกแยกของคนไทยในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งเป็นนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอีสานอย่างมากในเวลานั้น โดยในช่วงระยะเวลาที่รัฐบาลสั่งห้ามเผยแพร่ภาษาอีสานในสื่อต่างๆ ที่มีในสังคมทุกช่องทาง โดยเฉพาะในวิทยุที่เป็นที่นิยมของชาวอีสานต่างถิ่นที่อาศัยอยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศ ทั้งในกรุงเทพมหานคร ตามหัวเมืองใหญ่ๆ หรือแม้กระทั่งในพื้นที่ภาคอีสานด้วย ซึ่งชาวอีสานนิยมใช้ช่องทางนี้ในการติดต่อสื่อสาร ฟังเพลง และหาความรู้ใหม่ๆ รวมทั้งเป็นช่องทางเพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมอีสาน ทั้งเพลงลูกทุ่ง หมอลำ สอย ฝญา และฝญาภาษิต ซึ่งนโยบายรัฐนิยมนี้ถือเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการใช้ฝญาภาษิตลดลงอย่างมาก (ธีระพงษ์ โสตาศรี, ข้อมูลจากการสัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2557)

ในมุมมองของนักจัดรายการในสมัยนั้น พบว่านักจัดรายการชาวอีสานจะใช้ช่องทางนี้ในการเผยแพร่ภูมิปัญญาอีสาน รวมทั้งฝญาภาษิตเพื่อสั่งสอน ให้ความรู้ และความบันเทิงแก่ชาวอีสาน โดยเฉพาะชาวอีสานที่อยู่ต่างถิ่นนั้นต่างก็ถูกสั่งให้หยุดเผยแพร่ภาษาอีสาน เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลในยุคนั้น ด้วยเหตุนี้การเผยแพร่ฝญาภาษิตผ่านวิทยุที่มีผู้ฟังจำนวนมากได้หยุดชะงักไปในระยะเวลานั้น และต้องใช้ภาษากลางที่เป็นภาษาราชการในการจัดรายการแทน ส่วนในเรื่องการประพันธ์เพลงลูกทุ่งในสมัยนั้น ก็ไม่สามารถใช้คำศัพท์ที่เป็นภาษาอีสานในเนื้อเพลงได้ ซึ่งสามารถใช้ได้เพียงคำศัพท์ที่เป็นภาษากลางเท่านั้น

ทางด้านการใช้ชีวิตของชาวอีสานที่อยู่ในกรุงเทพมหานครจำนวนมากนั้น ไม่สามารถสื่อสารภาษาอีสานได้อย่างโจ่งแจ้งในที่สาธารณะ ทั้งในร้านอาหาร สถานที่ราชการ และการพบปะสังสรรค์กันในพื้นที่ที่โจ่งแจ้งนั้นต้องใช้ภาษากลางในการสนทนา ทำให้ภาษาอีสานถูกจำกัดในครอบครัวและพื้นที่ทางวัฒนธรรมเป็นวัฒนธรรมเฉพาะเท่านั้น ชาวอีสานในสมัยก่อนนั้นจะเกรงกลัวต่อหลวง(รัฐบาลและข้าราชการ)อย่างมาก ทำให้ต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นผลให้เกิดการใช้วัฒนธรรมทางภาษาของชาวอีสานลดน้อยลง และการใช้บทฝญาภาษิตในการสื่อสารลดลงตามไปด้วย

⁹ แนวนโยบายของรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม หรือ “นโยบายสร้างชาติ” อันมีความหมายเป็นประกาศเกี่ยวกับรูปแบบการปฏิบัติทางวัฒนธรรมสำหรับประชาชนที่จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติที่มีอารยธรรม ซึ่งเป็นแนวทางที่กำหนดขึ้นเพื่อปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมบางอย่างของชาติ สำหรับให้ใช้เป็นหลักให้ประชาชนได้ยึดถือปฏิบัติ ประกาศรัฐนิยมออกมาในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2482-2485 รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 ฉบับ

4) ความไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ฃญาภาชิตโบราณที่มีเนื้อหาสะท้อนความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของชาวอีสานในสมัยโบราณนั้น บางส่วนได้สูญหายไปจากสังคมอีสานในแง่การปฏิบัติ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมอีสานในปัจจุบัน ชุดคำสอนที่อยู่ในฃญาภาชิตที่ใช้สอนคนอีสานในยุคหนึ่งนั้นจึงไม่สามารถสอนชาวอีสานที่มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตในอีกยุคสมัยหนึ่งได้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางบริบทสังคมมีผลให้ฃญานั้นเปลี่ยนแปลง เกิดใหม่ และสูญหายของฃญาภาชิตอย่างมีนัยยะ ซึ่งหากฃญาภาชิตบทใดที่ยังสามารถสอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันก็ยังสามารถใช้ประโยชน์หรืออ้างอิงเป็นเครื่องมือในการสอนคนในสังคมได้ เช่น “*ผลิตภาย่าเชื่อใจดาว มีลูกสาวอย่าเชื่อใจ*” หมายถึงไม่ให้เชื่อใจลูกสาวของตนในเรื่องการคบซู่ซู่ชาย เปรียบเหมือนฝนจะตกก็ไม่ได้ดูฤกษ์ยาม บางครั้งมีดาวเต็มท้องฟ้าถ้ามีพายุฝนก็ตกอยู่ดี บทฃญาภาชิตข้างต้นนั้นยังมีการใช้ประโยชน์ในการสอนอบรมผู้ปกครองที่มีลูกสาว ว่าไม่ให้เชื่อใจลูกสาวมากเกินไป เพราะในปัจจุบันนี้ปัญหาสังคมรูปแบบหนึ่ง คือการแอบมีความสัมพันธ์กันของวัยรุ่น ที่ผู้ปกครองควรสังเกตให้รอบคอบไม่ใช่การเชื่อใจลูกสาวของตนเองจนลืมนึกให้รอบคอบ ซึ่งการใช้ฃญาบทนี้ยังปรากฏการสอนในช่องสังคมอีสานปัจจุบันได้อยู่

ในขณะที่ฃญาภาชิตบางบทที่เคยใช้สอนอบรมคนในสังคมในสมัยก่อนไม่สามารถใช้ได้กับบริบทสังคมปัจจุบัน เพราะไม่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวอีสานนั้นก็จะไม่สามารถใช้ในสังคมอีสานปัจจุบัน เช่น “*ยามเมื่อจักเข้านอนนั้นให้เอาผมเช็ดตีนแห่งผัวตน ปฏิบัติสัณนี้ซู่วันแล้วจึงนอนกระทำสัณนี้ซู่วัน ภายหน้าจะสัมฤทธิ์ผลแก่เชื่อทั้งสองบ่ออย่าชะแล*” หมายถึงเมื่อถึงเวลาเย็นก่อนเข้านอนให้เอาผมเช็ดเท้าสามีก่อนนอน ปฏิบัติอย่างนี้แล้วจึงนอนและกระทำแบบนี้ทุกวัน ก่อนนอนภายภาคหน้าจะสัมฤทธิ์ผลแก่ทั้งสองฝ่าย เป็นผู้หญิงต้องเคารพสามีด้วยการเอาผมเช็ดเท้าก่อนเข้านอนทุกคืน เพื่อแสดงความเคารพยำเกรงสามี (สำลี นามสุขชี, สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2558) ซึ่งในสังคมอีสานปัจจุบันก็ได้ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่ระบุไว้ในบทฃญาภาชิตนี้

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าเมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว หญิงชาวอีสานจำนวนมากที่ยังยึดถือปฏิบัติด้วยการนำซันดอกไม้ รูป เทียน มาไหว้สามีในทุกวันพระ เพื่อขอขมาสามีในข้อผิดพลาดที่ตนเองได้ล่วงเกินสามีทั้งกาย วาจาและใจ จากนั้นสามีก็จะยกซันดอกไม้ รูป เทียนนั้นขึ้นเหนือศีรษะเพื่อให้เทวดาและผีบรรพบุรุษต่างๆ ที่ทั้งคูนับถือรับทราบ เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษแก่ภรรยาของตน ซึ่งสังคมอีสานในอดีตนั้นผู้หญิงอีสานต้องเคารพและเชื่อฟังสามีของตน โดยสามีถือเป็นหัวหน้าครอบครัวต้องแบกรับภาระเรื่องปากท้อง และผู้ชายอีสานจะเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่หลักในการทำงานเพื่อครอบครัว โดยเฉพาะอาชีพทำนาที่เป็นอาชีพหลักของชาวอีสาน โดยหน้าที่ของผู้ชายจะต้องไถ คราด และทำงานที่หนักกว่าผู้หญิง โดยผู้หญิงจะช่วยสนับสนุนผู้ชายและทำหน้าที่ดูแลกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือน ดังนั้นในสังคมอีสานสมัยก่อนผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะเคารพสามีอย่างมาก แต่ปัจจุบันนี้สภาพสังคมเปลี่ยนไปมาก ผู้หญิงอีสานไม่ได้ยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติหลายประการที่

ผู้หญิงอีสานในอดีตยึดถือ เช่น การกราบขอขมาสามี การเอาผมลูบเท้าสามีก่อนนอน หรือแม้กระทั่ง การตื่นนอนก่อนสามีเพื่อเตรียมทุกอย่างไว้รอสามี ดังนั้นบทพญาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทสังคมอีสาน ในปัจจุบันก็ถูกละทิ้งจากชาวอีสานไปด้วย

ในส่วนของวรรณกรรมอีสานที่มีลักษณะเป็นเรื่องเล่ามีคำสอนที่เป็นพญา ผญาบางบท ประกอบนั้นอาจเหมาะสมกับสังคมอีสานสมัยก่อน ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ดังนั้น วรรณกรรมคำสอนอีสานจึงเป็นเสมือนเรื่องเล่าที่สะท้อนสังคมอีสานในอดีต ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาไม่ได้ศึกษาวรรณกรรมคำสอนโดยตรง แต่ศึกษาพญาภาษิตซึ่งบางส่วนที่ถูกคัดออกมาจาก วรรณกรรมนั้นซึ่งมีหลายบทที่ยังสามารถสอนชาวอีสานได้ ทั้งลักษณะการคงรูปแบบพญาและ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเสนอ เช่นบทพญาที่คัดมาจากวรรณกรรมเรื่องย่าสอนหลานที่กล่าวว่า **“เสียดภัยนี้ โตตายดีกว่า”** หมายถึงยามเสียชีวิตหากต้องเสียดภัย ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบโดยมุ่งสอน ที่ให้รักษาคำพูด ซึ่งก็ยังเป็นพญาที่คัดมาจากวรรณกรรมที่ยังสามารถสอนคนได้ในสังคมปัจจุบัน

5) วาทกรรมความเป็นคนอีสาน วาทกรรมความเป็นอีสานมีส่วนทำให้ชาวอีสานนั้นไม่สนใจ วัฒนธรรมของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางภาษาที่เป็นสิ่งที่สะท้อนความเป็นคนอีสานออกมา ได้อย่างชัดเจน ซึ่งวาทกรรมความเป็นคนอีสานนี้ถูกสร้างขึ้นผ่านสื่อต่างๆ เช่น นักแสดงที่รับบท เป็นชาวอีสานหรือพูดภาษาอีสานในการแสดงมักจะมีบุคลิกหรือพฤติกรรมที่เป็นตัวตลกในละคร หรือ การพูดภาษาอีสานหรือแต่งกายแบบชาวอีสานมักจะเป็นสิ่งที่ถูกล้อเลียนในละคร เป็นต้น การ ถ่ายทอดความเป็นอีสานผ่านสื่อต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงการมองความเป็นอีสานว่ามีความด้อยกว่า ภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งวาทกรรมนี้มีอิทธิพลในการกดทับการแสดงออกของวัฒนธรรมอีสานทุกประเภท รวมทั้งพญาภาษิตที่เป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่ถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาอีสาน โดยวาทกรรมอีสานมีส่วน เกี่ยวข้องโดยตรงกับการสื่อสารด้วยภาษาอีสานของชาวอีสานในสังคมไทย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ หนึ่งต่อการใช้พญาภาษิตของชาวอีสาน เพราะการสื่อสารและใช้ประโยชน์พญาภาษิตนั้นต้องใช้ภาษา อีสานเท่านั้นในการสื่อสาร ดังนั้นวาทกรรมนี้จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการลดน้อยไปของพญาภาษิตใน รูปแบบการใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน ในแง่ของการถูกละเลยและไม่ให้ความสนใจจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่มองว่าการสื่อสารภาษาอีสานเป็นวัฒนธรรมที่ต่ำกว่าวัฒนธรรมอื่นๆ ในสังคมไทย ซึ่งสอดคล้อง กับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่กล่าวถึง การกล่าวว่า **“การใช้ภาษาอีสานและวัฒนธรรมอีสานในช่วงนั้น ถูกคนภาคกลางมองว่าเป็น “เลี้ยว” กล่าวหาว่าเราเป็นเลี้ยว จนทำให้เราไม่สามารถแสดงรากเหง้า ทางวัฒนธรรมได้ แม้กระทั่งการสนทนาพูดคุยของคนอีสานด้วยกันเอง ก็ต้องกระซิบเพราะกลัวคน เขาหาว่าเป็นพวกเลี้ยวพวกด้อยพัฒนา”** (ธีระพงษ์ โสดาศรี, ข้อมูลจากการสัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2557)

6) คนอีสานรุ่นใหม่พูดภาษาอีสานลดน้อยลง สังคมอีสานในปัจจุบันมีการใช้ภาษาอีสานลดน้อยลงอย่างมาก โดยเฉพาะเด็กที่เกิดและเติบโตในสังคมอีสานในยุคปัจจุบัน เนื่องจากผู้ปกครองต่างสนับสนุนให้บุตรหลานสื่อสารภาษากลางทั้งในโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน ทำให้การสื่อสารภาษาอีสานลดน้อยลง ซึ่งในสังคมอีสานปัจจุบันนี้ครอบครัวทั้งพ่อแม่และญาติพี่น้องเริ่มหันมาสนทนากับลูกหลานเป็นภาษากลาง เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาของบุตรหลานที่จะต้องใช้ภาษากลางในการสื่อสารในอนาคต ประกอบกับนโยบายรัฐที่จะมุ่งเน้นให้นักเรียนสื่อสารภาษากลาง ดังเช่นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ที่ระบุว่า “ในช่วงปีพ.ศ. 2497-2498 ได้มีโอกาสเห็นการนโยบายของโรงเรียนหลายแห่งในภาคอีสาน ที่จะปรับเงินนักเรียนที่พูดภาษาอีสานในโรงเรียน ถ้าใครพูดหรือหลุดคำพูดภาษาอีสานระหว่างการสนทนากับครู เพื่อนร่วมห้อง หรือบุคคลอื่นๆ ในโรงเรียนแล้วถูกครูจับได้ จะถูกปรับครั้งละสลึง จนทำให้ทุกคนพยายามอย่างมากในการใช้ภาษากลางเพื่อการสื่อสาร” (ทองเลี่ยมเวียงแก้ว, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2558) ทั้งนี้แม้ว่าปัจจุบันจะไม่มีข้อห้ามดังกล่าว แต่ภายในห้องเรียนก็ยังจำเป็นต้องใช้ภาษากลางสื่อสารเช่นเดิม

การใช้ภาษาอีสานลดน้อยลงนั้นไม่ได้ส่งผลเพียงแค่การใช้ภาษาลดน้อยลงเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้วัฒนธรรมอีสานทุกแขนงที่มีการใช้ภาษาอีสานเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดบรรพชน ทั้งหมอลำ วรรณกรรม นิทาน สออย ผญาต่างๆ รวมทั้งผญาภาษิตลดน้อยลงด้วย เนื่องจากเด็กและเยาวชนอีสานในยุคใหม่นั้นไม่สามารถเข้าใจคำศัพท์ที่ปรากฏในบทผญาภาษิต รวมทั้งไม่มีความรู้สึกร่วม เพราะไม่เข้าใจธรรมชาติของการสื่อสารภาษาอีสาน ดังนั้นจึงส่งผลต่อการใช้ผญาภาษิตของคนอีสานรุ่นใหม่ อีกทั้งผญาภาษิตที่เป็นภาษิตโบราณนั้นจะมีการเปรียบเทียบกับอุปมา ยิ่งทำให้ชาวอีสานยุคใหม่ที่ไม่รู้ภาษานั้นไม่เข้ามามากยิ่งขึ้น ดังนั้นด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้ผญาภาษิตเลือนหายไปจากสังคมอีสาน

7) ข้อจำกัดของการใช้ผญา ผญาภาษิตมีลักษณะหนึ่งที่เป็นข้อจำกัดในตัวเองที่ส่งผลให้ผญาภาษิตมีการสื่อสารที่ยากนั้นคือต้องตีความหมาย เพราะไม่ได้สื่อสารทางตรง กล่าวคือมีการใช้เพื่อสื่อความหมายเชิงอุปมา ดังนั้นผู้ใช้ผญาภาษิตจึงต้องเป็นบุคคลที่รู้ผญาและมีศิลปะในการสื่อสารอย่างมาก โดยเฉพาะทักษะการตีความหมายเพื่อการทำความเข้าใจให้ตรงกับผู้สื่อสารต้องการ อุปสรรคในการใช้ผญาภาษิตเพื่อการสอน อบรม ชัดเกลาก็เกิดจากข้อจำกัดของผญาภาษิตเองที่เป็นศิลปะเฉพาะบุคคล ดังนั้นเมื่อเกิดการสื่อสารแล้วผู้รับสารไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงแล้ว จะทำให้เกิดความรู้สึกไม่สนใจ ละเลย ไม่เห็นความสำคัญของสาร จนก่อให้เกิดการเบื่อหน่ายจากการสื่อสารที่ไม่ได้ผลของกลุ่มผู้ทำหน้าที่ส่งสาร ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าหายไปของผญาภาษิตส่วนหนึ่งนั้นมาจากการไม่เข้าใจผญาของผู้รับสารจนสร้างความไม่มั่นใจในการสื่อสารให้แก่ผู้ใช้ผญาภาษิต อีกทั้งผญาภาษิตโบราณมีคำศัพท์ภาษาอีสานบางคำที่คนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจซึ่งเป็นข้อจำกัดอีกประการของการใช้ผญา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การใช้ผญาภาษิตลดลงในท้ายที่สุด แต่ทั้งนี้การปรับตัวของการ

ประพันธ์พจนานุกรมในปัจจุบันจึงมีการสื่อสารด้วยการอุปมาอุปไมยลง มีการอธิบายบริบทต่างๆ ที่สอนประกอบในลักษณะพจนานุกรม และใช้ภาษาที่ทันสมัยซึ่งถือเป็นการปรับตัวของพจนานุกรม

8) การเปลี่ยนรูปแบบการขีดเกล้าทางสังคมจากจารีตเป็นกฎหมาย ในสังคมอีสานสมัยก่อนจารีตหรือกฎหมายศีลธรรม และวิถีประชาถือเป็นเรื่องมือการควบคุมทางสังคมที่มีผลต่อการปฏิบัติตนของคนในสังคมเป็นอย่างมาก คนในสังคมอีสานมีการรักษากฎระเบียบแบบแผนของสังคมอย่างเคร่งครัด โดยพจนานุกรมนั้นถือเป็นเรื่องมือที่ถ่ายทอดจารีตและวิถีประชาออกมาเพื่อใช้สอนคนในสังคม ซึ่งพจนานุกรมนั้นมีผลต่อการสอนให้คนในสังคมปฏิบัติตามแนวทางที่สังคมคาดหวัง ในระยะเวลาต่อมาที่กฎหมายเข้ามามีอิทธิพลแทนจารีตและวิถีประชาในสังคมอีสาน จึงทำให้การใช้พจนานุกรมในการดำเนินชีวิตประจำวันลดน้อยลง คนใช้พจนานุกรมเพื่อประโยชน์ในการขีดเกล้าทางสังคมน้อยลง และแรงบังคับที่พจนานุกรมมีต่อสังคมอีสานก็น้อยลงตามไปด้วย เพราะกฎหมายนั้นมีบทลงโทษที่ชัดเจน ดังนั้นชาวอีสานจึงเกรงกลัวกฎหมายมากกว่าจารีต หรือวิถีประชาที่ส่งผ่านทางพจนานุกรม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การใช้พจนานุกรมในการสนทนาของชาวอีสานลดน้อยลงตามไปด้วย

โดยสรุปแล้วการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นกับสังคมอีสานในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้พจนานุกรมที่อยู่ในการสนทนาของคนในสังคมอีสานนั้นน้อยลง และบทบาทโดยตรงของพจนานุกรมในการขีดเกล้า อบรม สั่งสอนนั้นน้อยลง เนื่องจากปัจจัยหลายประการที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทั้งปัจจัยที่เกิดจากภายในสังคมอีสาน จากตัวบทพจนานุกรม จากนโยบายของภาครัฐ และจากแรงกดดันจากสังคมภายนอก จึงทำให้พจนานุกรมนั้นปรับเปลี่ยนบทบาทเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมอีสาน แต่ก็ยังคงบทบาทหลักในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในสังคมได้อยู่ในบางกลุ่มและบางโอกาส

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์พจนานุกรมเพิ่มขึ้น

ในส่วนปัจจัยนี้มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือการปรับตัวของพจนานุกรมที่ส่งผลให้เกิดการใช้พจนานุกรมเพิ่มขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

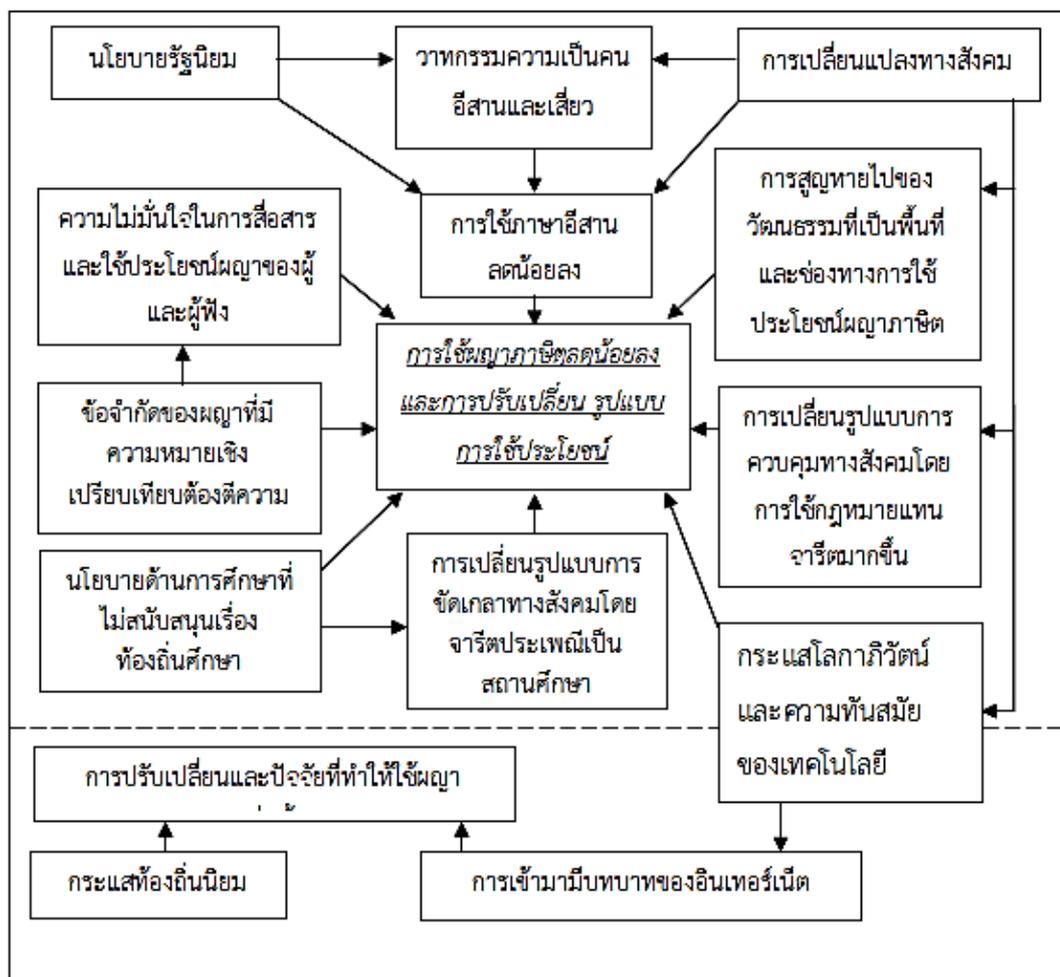
1) การเข้ามาของโลกาภิวัตน์ อินเทอร์เน็ต และสื่อต่างๆ หลังจากการใช้พจนานุกรมน้อยลงในพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ในภาคอีสานก็มีการเข้ามามีบทบาทของสื่อแขนงต่างๆ ในพื้นที่ภาคอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีบทบาทต่อสังคมอีสานอย่างมากยุคปัจจุบัน โดยผลที่เกิดขึ้นต่อการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ของพจนานุกรมนั้นคือการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้ประโยชน์ โดยเกิดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สังคมออนไลน์และตามสื่อต่างๆ ที่เกิดประโยชน์ในวงกว้างมากขึ้น จนเกิดการเปลี่ยนมุมมองว่าพจนานุกรมนั้นไม่จำเป็นต้องถูกใช้สอนในครอบครัวหรือในลักษณะการสอนโดยตรงผ่านรูปแบบการเคยเข้าในอดีต การปรับตัวของการใช้ประโยชน์พจนานุกรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ทันสมัย จึงทำให้พจนานุกรมมีการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย และเข้าถึงคนอีสานได้จำนวนมากด้วย

โลกาภิวัตน์อาจนำวัฒนธรรม ในปัจจุบันนี้การเผยแพร่ผ่านเฟสบุ๊คถือเป็นช่องทางที่สะท้อนว่าโลกาภิวัตน์ นั้นมีส่วนเชื่อมโยงผู้มีความสนใจ ทั้งกลุ่มผู้ประพันธ์ ผู้มีความรู้ และผู้ใช้ประโยชน์ผญา ภาษิตเข้ามาร่วมอยู่ในสังคมเดียวกัน ให้มีช่องทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้เกี่ยวกับผญา ซึ่งหากไม่มีช่องทางนี้แล้วอาจไม่สามารถเห็นภาพการรวมตัวของผู้ใช้ประโยชน์ผญาอย่างเด่นชัดในบริบทสังคมปัจจุบัน ดังนั้นกล่าวได้ว่าโลกาภิวัตน์เป็นนำวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาทำลายวัฒนธรรมอีสานเท่านั้น แต่โลกาภิวัตน์ก็มีส่วนในการนำผญาสู่พื้นที่และช่องทางการใช้ประโยชน์ใหม่ๆ ได้ด้วย

2) แนวคิดท้องถิ่นนิยม ปัจจุบันนี้แนวคิดท้องถิ่นนิยมเริ่มมีบทบาทอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการการศึกษา ที่ได้นำเอาวัฒนธรรมต่างๆ ของอีสานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้แล้ววัฒนธรรมอีสานนั้นยังได้รับการยอมรับมากขึ้นจากสังคมที่มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรมมากขึ้น ดังนั้นวัฒนธรรมอีสานจึงมีโอกาสได้เป็นเครื่องมือให้อนุชนได้เรียนรู้มากขึ้นตามไปด้วย โดยผญานั้นถือเป็นวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนความเป็นอีสานได้ชัดเจนอย่างหนึ่ง จึงเกิดการนำผญามาเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอีสาน เพื่อเป็นสื่อในการสื่อสารเชิงวัฒนธรรม อันจะส่งผลให้ผญาสามารถนำผญามาใช้ประโยชน์ในลักษณะการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมมากขึ้นกว่าในช่วงที่มีการลดทอนคุณค่าของผญาด้วยปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวถึงในช่วงแรก ดังนั้นความนิยมและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำเอาผญามาใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ จึงส่งผลให้ผญานั้นกลับมามีบทบาทในเชิงสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งบทบาทด้านอื่นๆ ตามแต่ผู้มีความรู้จะปรับใช้ให้เข้ากับอาชีพและกิจกรรมทางสังคมที่ตนเองมีบทบาทอยู่

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้ง 2 ปัจจัยมีส่วนทำให้การใช้ผญาภาษิตในพื้นที่ภาคอีสานมีบทบาทที่แตกต่างขึ้น เมื่อทั้ง 2 ปัจจัยนั้นเกิดในขณะเดียวกันคือในยุคปัจจุบัน ทำให้เห็นการรวมกลุ่มและการใช้ประโยชน์ผญาที่ชัดเจนขึ้น ปัจจัยดังกล่าวจึงมีส่วนให้เกิดการใช้ผญาและการเปลี่ยนแปลงของการใช้ผญาในบริบทสังคมปัจจุบันอย่างชัดเจน ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ทั้งหมดนั้นสามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการสืบทอดและอนุรักษ์การใช้ผญาภาษิตเพื่อการเป็นเครื่องมือในขัดเกลาทางสังคมต่อไป

ภาพที่ 9 สาเหตุของการลดน้อยลงและการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ของผญาภาคใต้ในวิถีปฏิบัติในพื้นที่ภาคอีสาน

จากแผนภาพจะสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่าการเปลี่ยนแปลงในการใช้ผญาภาคใต้นั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งลักษณะการลดทอนคุณค่าเพื่อให้เกิดการใช้ผญาภาคใต้ลดลง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่ผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของผญาภาคใต้ จนส่งผลให้เกิดการนำผญากลับมาใช้ประโยชน์ในบทบาทที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของสังคมในแต่ละยุค ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนของผญาอย่างไร และมีหลายปัจจัยที่เกิดร่วมกัน การเปลี่ยนแปลงทั้งการใช้ผญาลดลงในบางลักษณะ แต่ปรับเพิ่มขึ้นในบางลักษณะจึงเป็นพลวัตที่ลื่นไหล และยังคงปรับเปลี่ยนต่อไปเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยคำอธิบายและรายละเอียดในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นในแต่ละยุคสมัยที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผญาภาคใต้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8 พลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการปรับตัวของพญา

สภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย	การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของการใช้พญา
ก่อนการตั้งอาณาจักรล้านช้างในปี พ.ศ 1896	
<p>ในสมัยก่อนคนในสังคมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีการใช้คำพูดที่คล้องจองในลักษณะกลอนเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารกัน ซึ่งใช้ประโยชน์ทั้งลักษณะการสนทนาและติดต่อสื่อสารกันในสังคม</p>	<p>การแต่งกลอนและศิลปะการใช้ภาษาที่ไพเราะ อันเป็นที่มาของการประพันธ์กลอนต่างๆ รวมทั้งพญาซึ่งเป็นศิลปะที่พัฒนามาจากลักษณะการเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนของคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้</p>
ยุคอาณาจักรล้านช้าง พ.ศ 1896-2436	
<p>อาณาจักรล้านช้างเป็นอารยธรรมที่มีความรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยมีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศลาวและภาคอีสานของประเทศไทย ซึ่งมีวัฒนธรรมที่ค่อนข้างชัดเจนทั้งการประดิษฐ์ตัวอักษร การแต่งวรรณกรรมต่างๆ มากมาย และคนที่อยู่ในอาณาจักรล้านช้างยังมีลักษณะการใช้คำพูดไพเราะสนุกสนานในลักษณะกลอนเพื่อใช้ติดต่อสนทนากันภายในสังคมด้วย โดยต่อมานั้นอาณาจักรล้านช้างได้เกิดการต่อสู้และเกิดสงครามทั้งจากอาณาจักรโดยรอบและสยาม ซึ่งการพ่ายแพ้การสู้รบทำให้อาณาจักรล้านช้างล่มสลาย และเกิดการอพยพย้ายถิ่นไปยังพื้นที่ใกล้เคียง</p>	<p>เป็นช่วงเวลาที่งานเขียน วรรณคดี พญาต่างๆ ขยายตัวไปยังส่วนต่างๆ ของพื้นที่อันยิ่งใหญ่ของอาณาจักรล้านช้างและอาณาจักรโดยรอบ โดยมีวรรณคดีเกิดขึ้น 3 ลักษณะ คือ วรรณคดีลาวเก่า การแต่งวรรณคดีใหม่ และการแปลชาดกต่างๆ ซึ่งการเผยแพร่พญาไปตามวรรณคดีที่ปรากฏการใช้ในสังคม ทั้งลักษณะกาพย์และกลอน ซึ่งมีหลักฐานการใช้ประโยชน์ “กลอนพญา” อย่างชัดเจน (คำผุยพลลือชา, 2557) กล่าวได้ว่ายุคนี้เป็นยุคที่เกิดวรรณกรรมและพญาต่างๆ ที่หลายบทนั้นสืบทอดกันต่อมาหลายชั่วอายุคน</p>
การอพยพและตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน-ยุคก่อนการเข้ามาของรถไฟ พ.ศ. 2322-2443	
<p>หลังจากการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างแล้ว ได้มีการอพยพของชาวลาวมายังพื้นที่ต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ซึ่งได้กระจายอยู่ตามภูมิภาคที่เหมาะสม ทั้งเป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกและมีแหล่งน้ำ ซึ่งในระยะเวลาต่อได้ถูกควมรวมเป็นอาณาจักรสยาม</p>	<p>ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ของลาวทั้งรวมทั้งพญาได้ขยายไปยังส่วนต่างๆ ของพื้นที่ต่างๆ รอบข้างตามการอพยพย้ายถิ่นของคนลาวในยุคนั้น ทำให้พญาไม่ได้จำกัดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ แต่เกิดการแพร่หลายและมีการใช้ประโยชน์โดยทั่วไปในพื้นที่ พญา</p>

ตารางพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการปรับตัวของผญา (ต่อ)

สภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย	การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของการใช้ผญา
การอพยพและตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน-ยุคก่อนการเข้ามาของรถไฟ พ.ศ. 2322-2443(ต่อ)	
(ต่อ) และถูกปกครองด้วยประเทศไทย ชาวบ้านในพื้นที่ภาคอีสานยังคงดำรงชีวิตด้วยอาชีพเกษตรกรรม และดำรงวัฒนธรรมอันสืบทอดมาจากอาณาจักรล้านช้างทั้งฮีตสิบสองคองสิบสี่ และวัฒนธรรมประเพณีอื่นๆ ได้อย่างดี นอกจากนี้แล้วพุทธศาสนายังมีบทบาทในสังคมเป็นอย่างมาก	(ต่อ) กลายเป็นส่วนหนึ่งของการวัฒนธรรมอีสาน เป็นส่วนหนึ่งใน การเป็นเครื่องมือในการสอนระเบียบสังคมในของชาวอีสาน รวมทั้งประโยชน์ในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม
สังคมอีสานในยุคของการมีรถไฟ พ.ศ.2443	
การมีรถไฟเข้าไปในอีสานทำให้วัฒนธรรมต่างถิ่นเริ่มเข้ามาทำให้วิถีชีวิตชาวอีสานเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน กระแสเงินตราที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวอีสานมากกว่า มาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมอย่างชัดเจน เพราะความเจริญเริ่มเข้ามาในสังคมมากขึ้น คนอีสานเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงโดยการรับเอาวัฒนธรรมอื่นๆ เข้ามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น นอกจากนี้แล้วชาวบ้านเริ่มมีการอพยพไปทำงานในกรุงเทพฯ และจังหวัดต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีสานในหลายมิติ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวในระยะต่อมา	ผญายังสามารถเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมได้อยู่ ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับผญายังมีการใช้อยู่ ทั้งการอ่านหนังสือผูก ลงช่วง และอื่นๆ ยังปรากฏในสังคมอีสานอยู่และไม่ได้หายไปเลยเสียทีเดียว แต่เริ่มมีการย้ายถิ่นของชาวอีสานไปอยู่ต่างถิ่นและคนต่างถิ่นย้ายมาอยู่อีสาน ซึ่งนำเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามากับการพัฒนามากขึ้น และสอดคล้องประสานกับวัฒนธรรมอีสานด้วย

ตารางพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการปรับตัวของผญา (ต่อ)

สภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย	การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของการใช้ผญา
ยุคแห่งการปรับใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464	
<p>ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการปรับใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งสภาพสังคมอีสานในยุคนั้นมีการปรับตัวอย่างมาก เนื่องจากในอดีตการจัดการศึกษาของชาวอีสานเป็นหน้าที่ของสถาบันศาสนา โดยกระบวนการจัดการศึกษานั้นผ่านวัดอันเป็นศูนย์รวมของชุมชน และเป็นการศึกษาผ่านตัวอักษรธรรมและอักษรไทยน้อย สังคมอีสานมีการตื่นตัวกับการเรียนในระบบและให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างมาก</p>	<p>การใช้ผญาและวัฒนธรรมอื่นๆ ของชาวอีสานที่เป็นเครื่องมือในการสอนคนในสังคม ทั้งความรู้ ศิลธรรม และจริยธรรมถูกแทนที่ด้วยระบบการศึกษาภาคบังคับ อันส่งผลต่อการวัฒนธรรมต่างๆ นั้นถูกจำกัดการใช้ ในส่วนของผญาภาคใต้ที่เป็นเครื่องมือการสอนโดยสถาบันครอบครัวถูกใช้ลดน้อยลง เพราะเด็กที่อายุผ่านเกณฑ์ใช้เวลาในสถาบันการศึกษามากกว่าการใช้เวลาในครอบครัว แต่ในบริบทสังคมสมัยนั้นไม่ได้มีการนำผญาไปอยู่ในบทเรียนในการศึกษาภาคบังคับ แต่เนื้อหาเป็นการสอนตามหลักสูตรบังคับที่เหมือนกันทั่วประเทศ ดังนั้นผญาจึงถูกใช้ประโยชน์ลดน้อยลง และวัฒนธรรมอื่นๆ ด้วย ถือเป็นช่วงที่วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานถูกกลืนกลายมากที่สุด</p>
ยุคแห่งการปรับใช้นโยบายรัฐนิยม พ.ศ 2480-2485	
<p>สถานการณ์ภายในประเทศค่อนข้างไม่สงบ เนื่องจากอยู่ภายใต้ภาวะสงคราม จนทำให้รัฐบาลไทยในยุคนั้นต้องปรับตัวให้เข้ากับภาวะการณ์ดังกล่าวด้วยการออกแนวนโยบายที่มุ่งเน้นความเป็นหนึ่งเดียวของประเทศชาติ และกีดกันวัฒนธรรมอื่นๆ ที่แตกต่าง สังคมอีสานก็ต้องปรับตัวเพื่อสนองแนวนโยบายต่างๆ เพื่อสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล</p>	<p>เกิดการพยายามทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยในบริบทของผญานั้นมีการทำลายตำราวรรณกรรม และภาษาไทยน้อยอันเป็นผญาที่ถูกจารเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อป้องกันความแตกแยกและสร้างความเป็นหนึ่งเดียว เรื่องการใช้ภาษา นอกจากนี้ยังพยายามให้หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอีสานอันเป็นภาษาที่ใช้ถ่ายทอดผญา จึงส่งผลให้การใช้ผญาลดลง แต่มีการใช้ในบริบทพื้นที่อีสานที่เป็นพื้นที่</p>

ตารางพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการปรับตัวของผญา (ต่อ)

สภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย	การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของการใช้ผญา
ยุคแห่งการปรับใช้นโยบายรัฐนิยม พ.ศ 2480-2485 (ต่อ)	
	(ต่อ) เฉพาะและในวัฒนธรรมอื่นๆ ที่ยังสามารถใช้ได้ในยุคสมัยนั้น
ยุคแห่งการปรับลดการใช้ผญาวัฒนธรรมอีสานอันเป็นผลสืบเนื่องจากพระราชบัญญัติประถมศึกษาและนโยบายรัฐนิยมจนถึงก่อนการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลาย	
<p>สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางการของรัฐบาล แม้ล่วงเลยสมัยแห่งการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชาติไทย ซึ่งในขณะนั้นสังคมเริ่มมีการสร้างวาทกรรมความเป็นคนอีสาน เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัฒนธรรมหลักของประเทศ อีกทั้งการพัฒนาตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเริ่มมีบทบาทที่เด่นชัด การกลมกลืนทางวัฒนธรรม การย้ายถิ่น และผลกระทบจากการพัฒนาเริ่มชัดเจน สังคมอีสานมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก กระแสเงินตรามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตมากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต</p>	<p>วัฒนธรรมอีสานถูกวาทกรรมและสภาพสังคมกดทับ ดังนั้นผญาซึ่งเป็นวัฒนธรรมหนึ่งอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานถูกกีดกันการนำเสนอในบางพื้นที่ โดยผญาไม่สามารถใช้ได้ในพื้นที่บางส่วนอันเป็นทางการหรือมีมิติที่เป็นการเผยแพร่แบบส่วนรวม เช่น สื่อต่างๆ ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ ที่ค่อนข้างโจ่งแจ้ง อันเป็นผลให้เกิดการใช้ผญาที่ลดน้อยลงบางช่องทางการเผยแพร่ อันมีมาแต่อดีต เช่น การลงช่วง การอ่านหนังสือผูก การลงแขกเกี่ยวข้าว และอื่นๆ เป็นผลให้ผญาถูกปรับใช้ลดน้อยลงกว่าในอดีตที่ผ่านมา</p>
ยุคแห่งการสื่อสารที่ทันสมัย - ปัจจุบัน	
<p>ยุคนี้เป็นยุคที่มีการติดต่อสื่อสารที่เชื่อมโยงกันทั่วโลก ขอบเขตทางวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถจำกัดได้อย่างแน่ชัดดังเช่นสมัยก่อนที่มีพรมแดนแน่ชัด ชาวอีสานที่ย้ายถิ่นไปแต่งงาน เรียนหนังสือ และประกอบอาชีพต่างถิ่นใช้สื่อต่างๆ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสารมากขึ้น สังคมไทยในภาพรวมมีการเรียนรู้วัฒนธรรมอีสานมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นยุคที่แนวคิดท้องถิ่น</p>	<p>ผญาภาชิตถูกนำมาปรับใช้เพื่อเป็นเครื่องมือต่างๆ ทางสังคมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ รายการวิทยุและโทรทัศน์ และสื่อต่างๆ อันเกิดจากความทันสมัย ทำให้ผญาถูกปรับให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ในยุคนี้ผญามีช่องทางการนำเสนอที่แตกต่างหลายหลาย และมีการใช้ผญาในพื้นที่สังคมออนไลน์อย่างแพร่หลาย รวมทั้ง</p>

ตารางพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการปรับตัวของผญา (ต่อ)

สภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย	การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของการใช้ผญา
ยุคแห่งการสื่อสารที่ทันสมัย – ปัจจุบัน(ต่อ)	
(ต่อ) นิยมเริ่มมามีบทบาทอย่างมากในกระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมทั้งการเรียนรู้ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน	(ต่อ) เริ่มมีการประพันธ์บทผญาใหม่ ๆ มากมาย เนื่องจากมีพื้นที่ในการนำเสนอที่มากขึ้นในบริบทสังคมปัจจุบัน

สรุปการศึกษาผญาภาคีในสังคมอีสานในประเด็นพลวัตและพัฒนาการของผญา พบว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการใช้ผญาภาคีทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยในปัจจุบันมีช่องทางการเผยแพร่ผญาภาคีเพิ่มขึ้นมากกว่าในยุคเริ่มต้นการใช้ผญาภาคี แม้จะมีบางช่องทางที่ไม่เป็นที่นิยมใช้ประโยชน์เหมือนสมัยก่อน เช่น การเผยแพร่ผญาผ่านวรรณกรรมโบราณหรือการใช้สนทนาในวิถีชีวิต การใช้ในการละเล่น แต่ก็มีช่องทางอื่นๆ ที่คงที่ทั้งการใช้ในพิธีกรรม การใช้ในการแสดงหมอลำ การเทศน์ของพระสงฆ์ การใช้ผญาในสื่อต่างๆ การแต่งหนังสือ การแต่งเพลง และบทประพันธ์และการใช้ในอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ จึงทำให้ช่องทางการเผยแพร่ผญาภาคีมากขึ้นกว่ายุคเริ่มต้นการใช้ผญา โดยเฉพาะการใช้ในพื้นที่สังคมออนไลน์ในกลุ่มต่างๆ ที่เป็นแหล่งรวมผู้ใช้ในเฟซบุ๊กนั้นสะท้อนให้เห็นได้อย่างดีว่าผญาไม่ใช่วัฒนธรรมที่ถูกแช่แข็ง แต่มีการปรับเปลี่ยน เพิ่มเติม และถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องจากชาวอีสานอีกรุ่น

ซึ่งจากช่องทางที่หลากหลายเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่ของผญาภาคีที่สมัยก่อนใช้ในการสั่งสอนขัดเกลาคนอีสาน เพื่อให้สมาชิกในสังคมมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับจารีตประเพณี และวัฒนธรรม แต่ปัจจุบันนี้บทบาทของผญาภาคีมีมากขึ้น ทั้งบทบาทด้านความบันเทิง บทบาทด้านการประชาสัมพันธ์ บทบาทด้านการธำรงวัฒนธรรมอีสาน และบทบาทในการเป็นสื่อกลางในการทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ของชาวอีสาน ซึ่งบทบาทเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจากการปรับเปลี่ยนผญาภาคีของบริบทสังคมอีสาน พลวัตด้านพัฒนาการของผญาภาคียังคงดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงโดยตลอด ทั้งเรื่องเนื้อหา คำศัพท์ และเทคนิคการประพันธ์ ซึ่งจะสามารถสะท้อนค่านิยม ความเชื่อ สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวอีสาน เพราะบทผญาภาคีเป็นบทประพันธ์แห่งชีวิตของชาวอีสาน ที่ชาวอีสานส่งต่อให้อนุชนรุ่นต่อรุ่น เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยน พัฒนา และเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับบริบทสังคม

บทที่ 5

การใช้พจนานุกรมในการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมในบริบทปัจจุบัน

ในการศึกษาพลวัตการใช้ประโยชน์พจนานุกรมในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมนั้นจะศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างพจนานุกรมโบราณและพจนานุกรมร่วมสมัยที่ได้รับรวบรวมเพื่อวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ และการปรับใช้บริบทเนื้อหาของบทพจนานุกรมกับสังคมปัจจุบัน โดยมีประเด็นสำคัญคือการใช้พจนานุกรมเพื่อการขัดเกลาทางสังคมในบริบทสังคมอีสานปัจจุบัน การศึกษาการใช้ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบระหว่างพจนานุกรมโบราณกับพจนานุกรมร่วมสมัย และการศึกษาแนวทางการเผยแพร่พจนานุกรมเพื่อการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 การใช้พจนานุกรมเพื่อการขัดเกลาทางสังคมในบริบทสังคมปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในสังคมไทยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมอีสานอย่างมาก จากการศึกษาพบว่าพจนานุกรมมีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมแก่ชาวอีสานในอดีตมากกว่าปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันก็ยังพบการใช้ประโยชน์พจนานุกรมอยู่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเสนอ และจำกัดอยู่เพียงบางกลุ่มเท่านั้น ไม่มีกลุ่มคนที่ใช้พจนานุกรมในจำนวนมากในสังคมดังเช่นอดีต

พระมหาสนอง ปัจโจปการี (2553) ได้กล่าวถึงการขัดเกลาทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับเชิงพฤติกรรมและแนวคิดใน 6 สถาบัน ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา สื่อมวลชน ศาสนา อาชีพ และกลุ่มเพื่อน ซึ่งล้วนมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมหล่อบุคลิกภาพของบุคคลตามที่สังคมต้องการ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป การใช้พจนานุกรมเพื่อการขัดเกลาทางสังคมนั้นมีสอดแทรกในลักษณะการสอนที่แตกต่างกันในแต่ละสถาบันสังคม ดังนี้

1) การขัดเกลาทางสังคมผ่านสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างมากในการขัดเกลาทางสังคม เพราะสามารถถ่ายทอดความรู้และทัศนคติแก่สมาชิกได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งการใช้พจนานุกรมในการสอนคนในครอบครัวนั้นยังเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการขัดเกลาทางสังคมของชาวอีสานแต่ลดน้อยลงเนื่องจากเหตุผลหลักคือผู้เฒ่าผู้แก่ไม่มีความมั่นใจที่จะสอนลูกหลานด้วยพจนานุกรม เพราะเกรงว่าลูกหลานจะไม่เข้าใจ ทั้งที่กลุ่มผู้สูงอายุในสังคมอีสานมีจำนวนมากที่ยังรู้จักและจดจำบทพจนานุกรมได้มาก แม้กระทั่งผู้เฒ่าผู้แก่ที่ถือเป็นปราชญ์ด้านพจนานุกรมที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องพจนานุกรมและใช้พจนานุกรมในโอกาสและในพิธีกรรม

ต่างๆ ก็ไม่ได้ใช้พญาเพื่อการสอนลูกหลานในชีวิตประจำวัน เพราะความกังวลเรื่องการไม่เข้าใจ ความหมายของลูกหลาน ดังนั้นจึงเกิดความไม่มั่นใจหรือแม้กระทั่งความเขินอายในการใช้พญาสื่อสารของผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการใช้พญาภาคิตเพื่อการสอนลูกหลานมาแต่อดีต อีกทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ส่วนมากมักจะขาดประสบการณ์ในการใช้พญาภาคิตและจ่ายพญา เพราะต้องใช้ประสบการณ์ จังหวะ และโอกาสในการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม ดังนั้นจึงทำให้การใช้ประโยชน์พญาภาคิตเพื่อการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวในปัจจุบันนั้นมีน้อยกว่าในอดีต ทั้งในลักษณะจำนวนผู้ใช้พญาเพื่อขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวที่ลดน้อยลงและการใช้บทพญาที่ลดน้อยลง อย่างไรก็ตามยังมีบทพญาบางบทที่มักจะได้รับกรหิบบกมาสอนลูกหลานได้ ซึ่งมักจะเป็นบทพญาที่ไม่มีการตีความมากที่มีลักษณะร่วมสมัย กล่าวคือมีการใช้มาอย่างต่อเนื่อง โดยถูกนำเสนอในพื้นที่อื่นๆ ทั้งสื่อและการแสดงต่างๆ เช่น พญาสอนลูกหลานให้เชื่อฟังพ่อแม่ที่สอนว่า **“ลูกบ่ฟังความพ่อแม่ ผีแก่เข้าหม้อนาฮก”** หรือบทพญาที่สอนเรื่องความขยันขันแข็งที่กล่าวว่า **“ใจประสงค์สร้างกลางดงกะว่าท่ง ใจซี้คร้านกลางบ้านกะว่าดง”** พญาเหล่านี้ยังสามารถใช้สอนลูกหลานในสังคมได้ (นุ้มเย็นใจ, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2558) เนื่องจากไม่ต้องมีการตีความมากนักและมีการเปรียบเทียบที่ไม่ซับซ้อน ดังนั้นการใช้พญาเพื่อการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวนั้นยังไม่ได้เลือนหายไปเสียทีเดียว ยังมีพญาจำนวนมากที่เข้าใจง่ายและยังสามารถใช้ในการสอนลูกหลานให้เข้าใจได้ นอกจากนี้จากแบบแผนการสนทนาของชาวอีสานยังพบการใช้พญาภาคิตโบราณในการสนทนาเชิงสั่งสอนลูกหลานสอดแทรกอยู่ด้วย ซึ่งชาวอีสานใช้พญานั้นในลักษณะความเคยชินโดยไม่ได้ให้ความสนใจว่าเป็นพญาภาคิต แต่พูดออกมาตามความเคยชิน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพญาเป็นวัฒนธรรมที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตและการสื่อสารของชาวอีสาน

อีกทั้งในปัจจุบันนี้การย้ายถิ่นฐานของลูกหลานเพื่อมาศึกษาต่อและทำงานทั้งในจังหวัดและต่างภูมิภาค เป็นเหตุให้การใช้เวลาอยู่กับครอบครัวค่อนข้างน้อย ครอบครัวของชาวอีสานกลายเป็นครอบครัวที่มีลักษณะเป็นครอบครัวสมัยใหม่ที่มีการกระจายตัวกันของคนในครอบครัว โอกาสในการใช้พญาเพื่อสอนนั้นจึงน้อยลง แต่ถ้าครอบครัวใดที่มีลักษณะการใช้เทคโนโลยีและสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ตนั้นก็จะมีการสอนโดยพญาในรูปแบบที่แตกต่างออกไป คือมีการสอนลูกหลานในลักษณะการอบรมในครอบครัวด้วยพญาผ่านพื้นที่ใหม่ๆ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นลักษณะการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวได้

2) ผญกักับการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันการศึกษา

การใช้ผญาเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาซึ่งมีมิติที่เกี่ยวข้องกับการขัดเกลาทางสังคมโดยตรงนั้นมีความเปลี่ยนแปลงจากอดีตอย่างมาก เนื่องจากนับตั้งแต่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา นั้น แนวนโยบายด้านการศึกษาจะขาดการเชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรการศึกษากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้โรงเรียนและผู้จัดการศึกษาขาดการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมทั้งผญมาปรับใช้ในหลักสูตร โดยแนวนโยบายด้านการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นทำให้นักเรียนห่างเหินวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมาก ซึ่งแม้กระทั่งในปัจจุบันนี้หลักสูตรพื้นฐานด้านการศึกษา ก็ยังไม่ได้บรรจุการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้าสู่บทเรียนของนักเรียนโดยตรง แต่มีกิจกรรมเสริมต่างๆ มากขึ้น ทำให้ช่องทางในการให้นักเรียนศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่จะจัดกิจกรรมเสริมหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารแต่ละโรงเรียน ไม่ได้บังคับว่าต้องจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเสมอไป โดยมีการใช้ผญาเพื่อการศึกษาทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา โดยในระดับประถมศึกษาและมัศึกษานั้นมีการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การแต่งบทผญาตามวันสำคัญต่างๆ เช่น วันแม่ วันพ่อ หรือการรณรงค์ต่างๆ เช่นต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น นอกจากนี้แล้วในบางโรงเรียน (เช่น โรงเรียนบ้านเสียว ตำบลเสียว อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ) ที่มีการส่งเสริมการใช้ประโยชน์และเรียนรู้ผญาในรูปแบบการจัดกิจกรรมการอ่านผญาและแปลผญาหน้าเสาธงทุกวัน ซึ่งผญาที่นำมาอ่านและแปลความนั้นเป็นผญาภาษิต ที่มีเนื้อหาเชิงสั่งสอนและให้ข้อคิดแก่นักเรียน โดยลักษณะการจัดกิจกรรมนั้นเป็นการหมุนเวียนนักเรียนในแต่ละชั้นเพื่อนำเสนอผญาภาษิต โดยแปลความ ตีความ และเปรียบเทียบกับสุภาษิตในภาษาไทย ซึ่งเมื่อเลิกกิจกรรมหน้าเสาธงแล้วอาจารย์ที่รายวิชาภาษาไทยจะมิงานให้นักเรียนเชื่อมโยงผญา กับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการถอดคำสอนของผญาที่นำเสนอน้ำเสาธงอีกครั้ง ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้การใช้ผญาภาษิตเพื่อเป็นสื่อกลางให้นักเรียนได้คิดใคร่ครวญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและการอยู่ร่วมกันในสังคม(จันทร์ โต๊ะสิงห์, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

ข้อสังเกตที่พบคือการเรียนการสอนที่ใช้ผญาในการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานนี้ เป็นลักษณะการเรียนเพื่อรับรู้บทผญา ความหมาย และข้อคิดเพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ยังไม่ถึงกระบวนการใช้ผญาเพื่อการสื่อสาร เพราะบริบทสังคมไม่ได้เอื้อต่อการให้นักเรียนนำผญาที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในการสื่อสาร ซึ่งจะแตกต่างจากอดีตที่สามเณรและพระสงฆ์ที่เรียนผญานั้นสามารถนำผญาที่ได้ศึกษาไปใช้ในการสื่อสารให้เกิดประโยชน์ ในส่วนการศึกษาใน

ระดับอุดมศึกษานั้นการศึกษาพัฒนานั้นจะเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับคติชน วรรณกรรมท้องถิ่น การประพันธ์ และศิลปวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งผลจะแทรกในวิชาเรียนต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญของการนำผลมาใช้ในการขัดเกลาทางสังคมในสถานศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นั้น คือความรู้เรื่องผลของครูอาจารย์ แม้ผลจะมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ การสร้างกิจกรรม การสอนศีลธรรมและพฤติกรรมที่เหมาะสม รวมทั้งการใช้เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทั้งที่เคยปรากฏในสังคมอีสานในอดีตและปัจจุบัน แต่ถ้าครูไม่สามารถนำผลมาจัดกิจกรรมและออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้นการส่งเสริมให้ครูเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สามารถสืบทอดผลและใช้ประโยชน์ในฐานะเครื่องมือการสอนนักเรียนและการขัดเกลาทางสังคมได้ (ปิลันธนา โต๊ะสิงห์, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

3) ผลกับการขัดเกลาทางสังคมในผ่านสื่อสารมวลชน

อีกกลุ่มบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในการใช้ผลภาษาพูดเพื่อการขัดเกลาทางสังคมในปัจจุบัน คือนักสื่อสารมวลชน ซึ่งสามารถพบการใช้ผลภาษาพูดในสื่อเพื่อการสอนคนในสังคมหลากหลายรูปแบบ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และการเผยแพร่ผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งสื่อดังกล่าวเป็นสื่อหลักในการใช้ประโยชน์ผลในลักษณะเครื่องมือสื่อสารและสอนคนในสังคมได้อย่างดีและกว้างขวาง

กลุ่มนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ เป็นกลุ่มที่ใช้ผลภาษาพูดเพื่อการขัดเกลาทางสังคมที่สามารถสอนคนในสังคมกว้าง เนื่องจากเทคโนโลยีการสื่อสารมวลชนที่ทันสมัยทำให้ชาวอีสานในปัจจุบันนิยมฟังวิทยุและดูโทรทัศน์ โดยเฉพาะวิทยุ นั้นยังเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงชาวอีสานที่อยู่ในชนบทได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่คุ้นเคยกับการฟังวิทยุ เนื่องจาก “การฟังวิทยุ นั้นสะดวกในการพกพาและไม่ยุ่งยากในการฟัง เหมาะกับการพกไปทำนาทำสวนและหาความรู้และความเพลิดเพลินไปในเวลาเดียวกัน” (สมัย ราชเจริญ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558) นอกจากนี้แล้วผู้ฟังยังสามารถโทรศัพท์ไปสื่อสารและขอความรู้ได้ในขณะที่จัดรายการสด ดังนั้นในแง่ของการเผยแพร่ผลและการใช้ผลภาษาพูดเพื่อการสั่งสอนผู้ฟังชาวอีสานแล้ววิทยุจึงสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังที่เข้าใจผลได้มากกว่า นอกจากนี้แล้วในมุมมองของนักจัดรายการวิทยุ “การเผยแพร่ผลในลักษณะการสอนคนในสังคมนั้นสามารถทำได้หลายวิธีการ ทั้งการยกผลภาษาพูดมาตีความ ถอดความ และสอนตามสถานการณ์และบริบททางสังคมที่อยู่ในช่วงระยะเวลา นั้น นอกจากการสอนโดยตรงแล้วยังสามารถสอดแทรกบทสนทนาระหว่างนักจัดรายการเพื่อให้ผู้ฟังได้ขบคิดและมุมมองในการประยุกต์ใช้ได้อีกด้วย” (ทองเหลี่ยม เวียงแก้ว, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2557)

ทั้งนี้การใช้พจนานุกรมเพื่อสอนคนอีสานผ่านสื่อมวลชนนี้ พบปัญหาประการหนึ่งคือเป็นการสื่อสารทางเดียวจากผู้จัดรายการหรือผู้เผยแพร่พจนานุกรม ดังนั้นจึงพบว่ามียุทธศาสตร์ที่การสื่อสารนั้นไม่สามารถส่งผ่านคำสอนที่แท้จริงที่อยู่ในพจนานุกรมให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายที่แท้จริง “เราจะบอกว่าคำสอนของพจนานุกรมนั้นสามารถทำให้คนคิดและสามารถพัฒนาคนเสมอไปในทุกครั้งที่เราพยายามบอกสอนไม่ได้ อยู่ที่ผู้ฟังและผู้ชมจะคิดและสามารถตีความได้เอง เมื่อคิดและตีความได้เองแล้วก็จะนำไปปฏิบัติ คนที่ตีความหมายและเข้าใจในสิ่งที่สอนได้ก็ได้รับประโยชน์ คนที่ตีความไม่ได้ก็รับรู้รับฟังผ่านไป” (พอ ใจ, สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2558) จากคำพูดนี้สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของผู้ส่งสารที่มีการนำพจนานุกรมมาใช้เพื่อขัดเกลากายทางสังคม แต่การนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันนั้นจะขึ้นอยู่กับการตีความบทพจนานุกรมของแต่ละคนที่แตกต่างกัน ดังเช่นบทพจนานุกรมที่ว่า “**ดินบุญนับมือปู่ ดินข้างนับมือแหลม**” ถ้าไม่มีการนำเสนอการตีความให้ผู้รับสารเข้าใจ ก็จะไม่สามารถเข้าใจในสิ่งที่ป็นใจความสำคัญของพจนานุกรมได้ เนื่องจากการเปรียบเทียบอย่างเดี่ยวและไม่มีคำอธิบายร่วมด้วย ดังนั้นในการนำเสนอพจนานุกรมที่เป็นการสื่อสารทางเดียวเพื่อการสอนนั้น ควรมีการตีความหมายและอธิบายการใช้ประโยชน์เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจ ไม่ใช่เพื่อเป็นการเรียนรู้พจนานุกรมแต่ไม่เข้าใจในสิ่งที่บทพจนานุกรมต้องการสื่ออย่างแท้จริง

4) ผนวกกับการขัดเกลากายทางสังคมในสถาบันศาสนา

สถาบันศาสนาถือเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยขัดเกลากายทางสังคมมาโดยตลอด โดยทุกศาสนามีตัวแทนของสถาบันศาสนานั้นเพื่อทำหน้าที่ในการขัดเกลากายทางสังคม ซึ่งพุทธศาสนา คือพระสงฆ์ (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2555) โดยในภาคอีสานนั้นพุทธศาสนามีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชาวอีสานมาเป็นเวลาช้านาน ในอดีตนั้นพระสงฆ์ใช้พจนานุกรมในการสอนคนอย่างแพร่หลาย แม้ในปัจจุบันนี้พระสงฆ์ที่ใช้พจนานุกรมได้จะมีจำนวนไม่มากเหมือนในสมัยก่อน โดยมากกลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นพระนักเทศน์ ซึ่งถือเป็นผู้มีบทบาทในการสอนและขัดเกลากายทางสังคมแก่พุทธศาสนิกชนโดยตรง พระสงฆ์มักจะใช้พจนานุกรมผ่านการเทศน์และการแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ ที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังพบการใช้พจนานุกรมในคำสอนบางประการที่พระสงฆ์ไม่สามารถสอนได้โดยตรง เช่น กรณีที่แม่ออก¹⁰ ผู้มาฟังเทศน์นั้นไม่ระวังกริยามารยาทจนบางครั้งนั้นเกิดภาพอุจาด ทำนองไม่เรียบร้อยจนผ้าถุงเปิดและเสื้อผ้าไม่สุภาพเหมาะสมกับการฟังธรรม ซึ่งเป็นการที่พระสงฆ์ไม่สามารถบอกกล่าวได้โดยตรงให้หนึ่งให้สุภาพหรือแต่งกายให้สุภาพ จึงต้องอาศัยพจนานุกรมเป็นเครื่องมือถ่ายทอดคำสอน เพราะช่วยลดความ

¹⁰ แม่ออก คือ พุทธศาสนิกชนฝ่ายหญิง

รุนแรงของคำตำหนิติเตียน แต่ได้ผลจากการสอนและชี้แนะแนวทางปฏิบัติตนได้อย่างเข้าใจ โดย พระสงฆ์จะนำเอาผลมาสอนว่า **“เป็นญิงนี้ธรรมนิยมให้มันคง ตีนผมให้ลำเกียง ตีนสั้นให้ลำเพียง”** ซึ่งผลที่ตามมาคือผู้ญิงนั้นต้องรักษาธรรมนิยม ชายผมต้องสะอาดเรียบ ชายผ้าถุงต้องให้เท่ากัน ซึ่งเมื่อก่อนผลภาษิตบหนักไปก็จะทำให้แม่อกทั้งหลายตระหนกคิดและปรับเปลี่ยนท่านั่งให้สุภาพในที่ (พระครูสังฆรักษ์จันดี สุจันโท, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2558)

นอกจากการใช้ผลเก่าที่ได้นำมาเสนอในเบื้องต้นเพื่อการสอนกริยามารยาทแล้ว พระสงฆ์ นักเทศน์ยังเป็นกลุ่มที่มีโอกาสประพันธ์ผลญาใหม่ๆ เพื่อการสอนคนในสังคม เช่น กรณีพระครูสมุห์สำลี ญาณธัมโม วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี กล่าวว่า **“มักจะได้รับหัวข้อในการเทศน์มาก่อน 1-2 วัน ก็จะนำประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มาประกอบเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการเทศน์แล้วประพันธ์เป็นผลญาใหม่ๆ ขึ้นมาเกือบทุกครั้ง** เนื่องจากผลญาเก่าบางบทนั้นคนฟังทุกครั้งที่ได้ฟังพระเทศน์ ดังนั้นการประพันธ์เป็นผลญาภาษิตใหม่ๆ ที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการสอนคนในสังคมในแต่ละครั้งจะไปเทศน์จะทำให้คนสนใจ เพราะจะนำเสนอได้ตรงกับสถานการณ์ปัญหาและหัวข้อ ซึ่งการประพันธ์ต้องใช้ประสบการณ์อย่างมาก เนื่องจากต้องใช้ทั้งทักษะด้านการประพันธ์ และการเชื่อมโยงกับประสบการณ์” (พระครูสมุห์สำลี ญาณธัมโม, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2558) แต่ทั้งนี้ผลญาที่พระครูได้แต่งขึ้นนั้นไม่ได้รับการเก็บรักษา เพราะจะประพันธ์ใส่กระดาษแล้วประกอบการเทศน์เลย และมักใช้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น นอกจากนี้พระครูยังได้ประพันธ์ผลญาเพื่อใช้สอนเด็กในโรงเรียนอีกด้วย รวมทั้งสอนเรื่องผลญาแก่เด็กนักเรียนและสามเณรด้วย เนื่องจากเป็นอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน จึงได้มีโอกาสประพันธ์ผลญาที่หลากหลาย ทั้งเรื่องอาเซียนและประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน

จากการศึกษาเรื่องการใช้ผลญาภาษิตในสถาบันศาสนานั้นพบว่านอกจากจะเป็นการแสดงเทศน์สดแล้ว ยังมีการแสดงเทศน์ของพระนักเทศน์ผู้มีความรู้เรื่องผลญา คือพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ที่ได้ถ่ายทำวิดีโอในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำเสนอความรู้เรื่องผลญาในบริบทของศาสนา เนื่องจากในปัจจุบันนี้พระอาจารย์ได้อาภาสและไม่สามารถแสดงเทศน์ได้แล้ว คำสอนผ่านผลญาในเชิงศาสนาที่ปรากฏในสื่อวิดีโอต่างๆ ก็ถือเป็นการสอนชาวอีสานเป็นอย่างดี โดยการศึกษาวิจัยของพระวัชรานนท์ อริญชโย (2554) ที่ได้ศึกษาคำสอนของพระอาจารย์สมภพโดยตรงพบว่าภาพรวมแล้วผลจากการเทศน์โดยใช้ผลญานั้นทำให้ผู้ฟังส่วนใหญ่เข้าใจและพึงพอใจที่จะกระทำความดีละเว้นความชั่ว ดำเนินชีวิตในทางที่พึงปฏิบัติ รู้จักบุญ-บาปมากขึ้น รู้จักทำสมาธิภาวนา และยังสามารถนำเอาคำสอนของพุทธศาสนาเพื่อปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการอยู่ร่วมกันในสังคม

5) การขัดเกลาทางสังคมด้วยผลผ่านกลุ่มอาชีพ

กลุ่มอาชีพที่มีการใช้ประโยชน์จากผลผ่านมากที่สุดในปัจจุบันนี้ได้แก่ หมอลำและนักประพันธ์ เนื่องจากอาชีพหมอลำและนักประพันธ์นั้นยังเป็นอาชีพที่ยังใช้ประโยชน์จากผลผ่านในเชิงการใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ เพราะผลผ่านนั้นยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแสดงเพื่อสร้างความบันเทิงและบอกเล่าเรื่องราวผ่านกลอนลำ แต่การศึกษาคณะของหมอลำและนักประพันธ์นั้นไม่ได้ศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงในการขัดเกลาทางสังคมหรือเพื่อการปรับพฤติกรรมของผู้ชมหรือผู้ฟัง แต่เป็นการศึกษาเพื่อนำไปบอกสอนคนในสังคมผ่านการแสดง ดังนั้นกลุ่มอาชีพที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเสมือนกลไกในการสื่อสารผลผ่านให้แก่ชาวสังคมอีสาน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการใช้ผลผ่านเพื่อการเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม

6) การขัดเกลาทางสังคมด้วยผลผ่านกลุ่มเพื่อน

ในรูปแบบการขัดเกลาทางสังคมด้วยผลผ่านกลุ่มเพื่อนในบริบทสังคมปัจจุบันนี้ พบว่ามีการใช้ผลผ่านกลุ่มเพื่อนในพื้นที่สังคมออนไลน์ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และใช้ผลผ่านภาคีเพื่อการสอนและแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มเพื่อนในสังคมออนไลน์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีลักษณะเป็นเพื่อนที่มีวัยเดียวกัน หรือเพื่อนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ร่วมกัน แต่เป็นกลุ่มเพื่อนที่อาศัยในพื้นที่สังคมออนไลน์ร่วมกัน และมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน เช่น พระวิเชียร วัฒนองแวง ยโสธร ที่ได้ประพันธ์ผลผ่านเกี่ยวกับคองสิบสี และร่วมแบ่งปันกับเพื่อนในเครือข่ายจำนวน 16 คน ซึ่งถือเป็นการใช้เฟสบุ๊คนำเสนอบทผลผ่านภาคีเพื่อสอนและสอนกลุ่มเพื่อนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน จากการศึกษาพบว่าการที่กลุ่มคนที่อยู่ในเครือข่ายนั้นไม่ได้รู้จักเป็นการส่วนตัว แต่รู้จักผ่านการร่วมกลุ่มผู้สนใจผลผ่านและวัฒนธรรมอีสานที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 10 ตัวอย่างการใช้เฟสบุ๊คเพื่อการขัดเกลาทางสังคมผ่านผลผ่านในกลุ่มเพื่อนในสังคมออนไลน์

พระวิเชียร วัฒนองแวง ยโสธร
21 May at 08:49 · 🌐

...คองสิบสีคำผญา...
คองที่(๗)แปเมือง...
...ระเบียบคองที่เก่า...ถึงลิเกาก็ยังสวย
ไม่เคยส่ายสมัยยุค.....ถูกกาลหาญกล้า
กาลเวลาเลยข้าม.....มานานก็ตามช่าง... See More — with เด็กวัด คนหลังดง and 15 others.

Like · Comment · Share

👍 พระวิเชียร วัฒนองแวง ยโสธร, เด็กวัด คนหลังดง, ดอกคุณงามหา ดอกมันปลาตามข้าว and 295 others like this.

➔ 1 share

💬 View 14 more comments

สรุปได้ว่าในบริบทสังคมอีสานปัจจุบันนั้นการใช้พจนานุกรมเพื่อการขัดเกลาทางสังคมนั้นมีอยู่ในทุกสถาบัน ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม และที่สังเกตได้อีกหนึ่งประการคือกลุ่มที่ใช้พจนานุกรมในปัจจุบันนี้นั้นมี 2 ลักษณะ คือ 1) กลุ่มคนที่มีหน้าที่ในการเผยแพร่และสั่งสอนที่ค่อนข้างมีบทบาทในสังคม เช่น พระนักเทศน์ นักจัดรายการ หมอลำ ครู และ 2) กลุ่มคนที่มีความสนใจพจนานุกรมและวัฒนธรรมอีสานอยู่แล้ว ซึ่งทั้งสองกลุ่มถือเป็นกลุ่มที่ขับเคลื่อนการใช้พจนานุกรมในการขัดเกลาทางสังคมในสังคมอีสาน

การวิเคราะห์หน้าที่ของพจนานุกรมกับแนวคิดการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือการขัดเกลาทางสังคมทางตรงกับการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม จากการศึกษาพบว่าการใช้พจนานุกรมเพื่อการขัดเกลาทางสังคมมีการใช้ทั้ง 2 รูปแบบ ซึ่งการใช้พจนานุกรมนั้นส่วนมากแล้วเป็นการขัดเกลาทางสังคมทางตรง โดยการใช้คำสอนที่อยู่ในบทพจนานุกรมนั้นสามารถทำได้หลายช่องทาง ทั้งนี้กิจกรรมที่เป็นการใช้พจนานุกรมเพื่อการขัดเกลาทางสังคมทางตรงนั้นเป็นกิจกรรมที่ผู้ใช้พจนานุกรมมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสอนโดยตรง ทั้งการสอนในชีวิตประจำวันโดยตรงผ่านสถาบันครอบครัวโดยการสอนของคนในครอบครัวที่พ่อแม่และผู้เฒ่าผู้แก่สอนลูกหลานให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การใช้พจนานุกรมสอนผ่านสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์โดยมีเป้าประสงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงตนของผู้อ่าน การสอนด้วยพจนานุกรมผ่านการจัดรายการของผู้จัดรายการของสถาบันสื่อมวลชน หรือแม้กระทั่งการใช้พจนานุกรมผ่านการเทศน์ของพระสงฆ์ ซึ่งมุ่งเน้นการสอนโดยตรงมิใช่การสอดแทรกพจนานุกรมผ่านความบันเทิง โดยอดิศร เพียงเกษ (2544) ได้ศึกษาพจนานุกรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับคำสอนเรื่องบาป-บุญ ที่กล่าวโดยสรุปได้ว่าการใช้พจนานุกรมในสังคมอีสานนั้นถือเป็นการสอนเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยเป็นการสอนทางตรงหรือการขัดเกลาทางสังคมทางตรงนั่นเอง ซึ่งสนับสนุนผลการศึกษาเนื่องจากเป็นรูปแบบหนึ่งที่พบในการขัดเกลาทางสังคมโดยพจนานุกรมในปัจจุบัน

นอกจากการขัดเกลาทางสังคมทางตรงที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นการใช้พจนานุกรมในการสอนในปัจจุบันนี้ยังมีรูปแบบการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม ในลักษณะการใช้พจนานุกรมประกอบการแสดงกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างความบันเทิงและสร้างความเพลิดเพลินเป็นวัตถุประสงค์หลัก แต่มีนัยคำสอนให้คนได้ปรับตัวเพื่อเข้ากับสังคมและมีพฤติกรรมที่เหมาะสม ในการแสดง นิทาน หมอลำ เพลงลูกทุ่ง การอ่านหนังสือผูก และอื่นๆ ที่เป็นการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อมที่ใช้พจนานุกรมเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคม ดังนั้นพจนานุกรมจึงสามารถใช้เป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมได้

การขัดเกลาทางสังคมนั้นจะส่งผลให้สมาชิกในสังคมเกิดตัวตน โดยกระบวนการนี้เป็นกระบวนการในการสร้างตัวตนโดยมีผู้อื่นหรือบุคคลอื่น ๆ มีส่วนในการสร้างตัวตนให้สมาชิก โดยจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (Gorge Herbert Mead) และ ชาร์ล ฮอร์ตตัน คูลี (Charles Horton Cooley) ล้วนแล้วแต่มองว่าการสร้างตัวตนเป็นผลจากการต้องการการยอมรับจากสังคม ประเพณี และกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ซึ่งผลจากการขัดเกลาทางสังคมนั้นจะส่งผลให้คนเริ่มสร้างบุคลิกภาพและความเป็นตัวตนขึ้นมา ดังนั้นความคิดของคนในสังคมจึงมีส่วนต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของคนอย่างมาก

การใช้พญญาเพื่อการขัดเกลาทางสังคมแสดงให้เห็นว่าการใช้พญญาเพื่อสอนเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดตัวตน เพราะพญญานั้นถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนที่พึงประสงค์ของชาวอิสานที่สังคมคาดหวังและบางข้อเป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับในลักษณะการขะลำ และเป็นประเพณีที่หากคนในสังคมฝ่าฝืนนั้นจะไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม ดังนั้นการใช้พญญาภาคเพื่อสอนคนในสังคมจะเป็นเสมือนเครื่องมือที่ชี้แนะพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของคนในสังคมได้ สังคมอิสานสร้างพญญาภาคนี้มาเพื่อการเป็นกลไกให้คนได้มีแนวทางปฏิบัติตนเพื่อการยอมรับของคนในสังคม โดยกลไกที่ใช้ก็คือการใช้บุคคลที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญทางสังคมเป็นกลุ่มที่สะท้อนให้เกิดคุณลักษณะที่เหมาะสมหรือตัวตนของสมาชิกที่ไม่ขัดต่อระเบียบสังคม

พอสรุปได้ว่าอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนของชาวอิสานนั้นเกิดจากวัฒนธรรมประเพณีที่หล่อหลอมความเป็นตัวตนนั้นออกมา โดยพญญาภาคเป็นวัฒนธรรมและเครื่องมือหนึ่งที่หล่อหลอมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของชาวอิสานที่สังคมต้องการ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังนั้นเมื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นแล้วมีนัยต่อคุณลักษณะของสมาชิกที่สังคมต้องการก็จะคำสอนของพญญาภาคไปในทางเดียวกัน ดังนั้นตัวตนของชาวอิสานจึงมีพญญาภาคเป็นหนึ่งในเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อขัดเกลาคุณลักษณะที่เหมาะสม

บทบาทของพญญาภาคตามแนวคิดของคติชนวิทยา

นักคติชนวิทยาได้เสนอบทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยาไว้หลากหลาย ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพญญาในฐานะเป็นคติชนของชาวอิสานได้อย่างชัดเจน โดยลักษณะของคติชนนั้นต้องสามารถสะท้อนความเชื่อ ความคิด และพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นๆ ได้ ซึ่งถือเป็นลักษณะของพญาที่อยู่ยังดำเนินบทบาทในการสะท้อนสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยวิลเลียม อาร์ บาสคอม (William R Bascom, 1965) ได้กล่าวถึงบทบาทของคติชนว่าเป็นศึกษาเพื่อใช้บอกเล่าประเพณีของสังคมนั้นๆ รวมทั้งอธิบายที่มาของการทำพิธีกรรมต่างๆ เพื่ออารงสังคม นอกจากนี้แล้วยังมีหน้าที่สร้างความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับสังคม บทบาทด้านการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม และอีกหน้าที่หนึ่งของคติชนคือการเป็นเครื่องมือในการสอนระเบียบสังคมแก่สมาชิกในสังคมนั้นๆ

จากการศึกษาผลภาษาจิต พบว่าบทบาทหน้าที่หลัก คือบทบาทหน้าที่ในการสอน โดยการเป็นขัดเกลาทางสังคมแก่สมาชิกในสังคมให้อยู่ในกรอบของสังคมที่กำหนดไว้ เพื่อให้สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขโดยการรู้จักหน้าที่และพฤติกรรมที่สังคมคาดหวัง แต่ในปัจจุบันนี้พบว่าการใช้ประโยชน์ของผลภาษาจิตนั้นมีการปรับเปลี่ยนไปโดยขึ้นอยู่กับช่องทางการเผยแพร่และบริบททางสังคม ซึ่งบทบาทหน้าที่ของผลภาษาจิตในการขัดเกลาทางสังคมนั้นผู้ศึกษาจะอภิปรายข้างต้นแล้ว ในการศึกษาคั้งนี้พบว่าผลภาษาจิตในบริบทสังคมปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่อื่นๆ นอกเหนือจากการขัดเกลาทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การใช้ผลภาษาจิตเพื่อความบันเทิง แม้ว่าในอดีตนั้นผลภาษาจิตจะมีความเกี่ยวข้องกับศิลปะแขนงต่างๆ เช่น หมอลำ เพลง การละเล่น นิทาน และวรรณกรรมต่างๆ ที่ใช้เพื่อความบันเทิงในสังคมอีสานอยู่แล้วก็ตาม แต่เป็นลักษณะการสอดแทรกผลภาษาจิตเพื่อเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมในบทประพันธ์เพื่อความบันเทิงนั้น เป็นการแทรกบทผลภาษาจิตในศิลปะการแสดงที่สร้างความบันเทิง แต่ในสังคมอีสานยุคปัจจุบันใช้ผลภาษาจิตเพื่อความบันเทิงและความเพลิดเพลินของชาวอีสานมีอยู่ทั่วไป กล่าวคือเมื่อชาวอีสานได้ยินบทผลภาษาจิตทั้งในรูปแบบอินเทอร์เน็ต การสนทนา ทักทาย หรือเผยแพร่ในช่องทางอื่นๆ ชาวอีสานยุคใหม่จะมีมุมมองต่อบทผลภาษาจิตในลักษณะการเป็นความสุนทรีย์ทางภาษา และจะชื่นชอบในความไพเราะนั้น โดยไม่ได้มีการตีความคำสอนอย่างแท้จริง รวมทั้งชาวอีสานบางส่วนตีความผลภาษาจิตแตกต่างไปจากเดิม คือตีความในลักษณะวัฒนธรรมที่ให้ความไพเราะและความบันเทิงในลักษณะเดียวกับผลภาษาจิต ดั่งนั้นจากการศึกษาการเผยแพร่ผลภาษาจิตในช่องทางที่มีผู้ชาวอีสานรุ่นใหม่ใช้มากที่สุด นั่นคือช่องทางการสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ ได้พบว่าการเสนอความคิดเห็นของผู้รับสารส่วนหนึ่งที่ตีความเป็นความสนุกสนาน ซึ่งไม่ตรงกับสิ่งที่ผู้ส่งสารเสนอแนวคิดด้านคำสอน โดยเหตุผลประการหลักนั้นคือการไม่สามารถตีความคำเปรียบเปรยที่ปรากฏในผลภาษาเป็นคำสอนได้นั่นเอง

2) การใช้ผลภาษาจิตเพื่อการศึกษา ผลภาษาจิตเกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งในและนอกระบบในปัจจุบัน จากการศึกษพบว่าในพื้นที่ภาคอีสานได้นำผลภาษาจิตมาจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เยาวชนในภาคอีสานได้เรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษาของบรรพบุรุษชาวอีสาน ซึ่งการเรียนรู้ผลภาษาจิตนั้นมีทั้งการเรียนรู้ผลภาษาจิตโดยตรง และการเรียนรู้ผลภาษาจิตผ่านวรรณกรรมโบราณ ซึ่งมีการพยายามปริวรรตและฟื้นฟูวรรณกรรมอักษรไทยน้อยแลอักษรธรรม และนำมาประกอบการเรียนการสอนของเด็กนักเรียนในพื้นที่ภาคอีสานในหลายพื้นที่ เช่น โรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองขอนแก่นที่นำผลภาษาจิตมาประกอบการสอนเรื่องภาษาถิ่น การจัดอบรมหลักสูตรภาษาไทยน้อยแก่นักเรียนโดยใช้ผลภาษาเป็นสื่อ หรือการนำผลภาษาจิตมาสอดแทรกในกิจกรรมหน้าเสาธงของโรงเรียนบ้านเสียว จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งสะท้อนบทบาทของผลภาษาจิตในการใช้เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษา นอกจากระดับประถมและมัธยมแล้ว ในระดับอุดมศึกษาก็มีรายวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอด เรียนรู้

เช่นกัน โดยส่วนมากแล้วจะอยู่ในรายวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งคติชนต่างๆ ที่เป็นรายวิชาทางมนุษยศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ซึ่งมีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในพื้นที่ภาคอีสาน

3) การใช้ผลงาษาชิตเพือการรวมกลุ่มชาวอีสาน จากช่องทางกาเผยแพร่ผลงาษาชิตที่เกือขึ้นในสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ จะพบการรวมกลุ่มของชาวอีสาน เนื่องจากการชื่นชอบผลงาษาชิต ซึ่งการรวมกลุ่มของชาวอีสานในพื้นที่สังคมออนไลน์นั้นทำให้เกิดเครือข่ายสังคม ที่ทำหน้าที่ในการรักษาภูมิปัญญาอีสาน ซึ่งไม่เฉพาะผลงาษาชิตเพียงเท่านั้น เพราะการรวมกลุ่มของผู้รักผลงาษาชิต ยังช่วยดำรงผลงานิตอื่นๆ และวัฒนธรรมอีสานอีกหลายแขนง ซึ่งการรวมกลุ่มนี้ถือเป็นการสร้างเครือข่ายของผู้สืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสานให้อยู่คู่สังคมอีสานต่อไปได้

การรวมกลุ่มของผู้มีความสนใจผลงานิตต่างๆ นั้นทำให้เกิดความสามัคคีและความรู้สึกร่วมถึงความเป็นคนอีสาน โดยจะมีประเด็นแลกเปลี่ยนสนทนาในเชิงวัฒนธรรมและบ้านเกิด ซึ่งถือเป็นช่องทางในการสร้างความรักและสามัคคีของคนอีสานได้ด้วย นอกจากนี้แล้วการรวมกลุ่มทางสังคมของชาวอีสานที่รักผลงาษาชิต ยังมีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนกันในเรื่องประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมปัจจุบัน ทั้งปัญหาสังคม ข่าวสารประจำวัน และประเด็นอื่นๆ ซึ่งถือเป็นประโยชน์อีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นจากช่องทางกาเผยแพร่ผลงาษาชิตในสังคมอีสานปัจจุบัน จากการศึกษากลุ่มที่มีขนาดใหญ่และการสัมภาษณ์ผู้จัดการกลุ่มพบว่าจะมีการป้องกันการนำเสนอในประเด็นที่ละเอียดอ่อนและก่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นอันนำไปสู่การขัดแย้งกัน เช่น ประเด็นเรื่องการเมืองหรือเรื่องที่มีความคิดเห็นขัดแย้งในสังคม ซึ่งในกลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีข้อห้ามในเรื่องการนำเสนอในเรื่องเหล่านี้

4) การใช้ผลงาษาชิตเพือการรณรงค์ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ บทบาทของผลงาษาชิตในฐานะการรณรงค์ เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์นี้เป็นบทบาทใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีความเจริญด้านการสื่อสารมวลชนของไทย จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันการใช้ผลงาษาชิตเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนั้นยังส่งผลให้การสื่อสารนั้นประสบความสำเร็จกับกลุ่มคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ห่างไกลในชนบท ที่มีความคุ้นชินกับการใช้ผลงานิตของคนในสังคมในอดีต ที่มักจะให้ความสนใจข้อมูลข่าวสารในรูปแบบของผลงานิตอย่างมาก การใช้ผลงานิตมาเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นคำสอนในสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิทยุนี้ยังพบอยู่ในสังคมอีสานในหลายพื้นที่ โดยนักจัดรายการจะนำผลงานิตมาใช้ตามความเหมาะสม นอกจากนักจัดรายการแล้ว การจัดกิจกรรมแต่งผลงาษาชิตเพือรณรงค์กิจกรรมต่างๆ ตามโอกาสก็เป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ผลงาษาชิตที่พบในสังคมอีสานอย่างมาก เช่น การเขียนป้ายประชาสัมพันธ์ในเรื่องต่างๆ ตามวัด โรงเรียน หรือสถานที่ราชการ เป็นต้น

5) การใช้ผลงาษาชิตเพือการดำรงวัฒนธรรมอีสานแขนงอื่นๆ ผลงาษาชิตเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีสานแขนงต่างๆ มากมาย การใช้ผลงาษาชิตในอดีตและปัจจุบันมีนัยเกี่ยวข้องกับเรื่องประเพณีวัฒนธรรม

อีสาน โดยในอดีตนั้นจะเกี่ยวข้องประเพณีตีสองคองสืออย่างมาก โดยเฉพาะคองสือที่เป็นแนวปฏิบัติโดยใช้ผญาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดคำสอน นอกจากนี้แล้วยังมีการสอนเรื่องชะล่า และอื่นๆ ส่วนในบริบทสังคมปัจจุบันนี้มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงและงานประพันธ์อีสาน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งในการทำหน้าที่ธำรงทางวัฒนธรรมของผญาด้วย

จะเห็นได้ว่าแนวคิดบทบาทหน้าที่ของบาสคอมเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ประโยชน์ผญาภาคในบทบาทต่างๆ ทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นสอดคล้องกันอย่างมาก ผญาภาคถือเป็นคติชนชาวอีสานที่ยังคงมีบทบาทหน้าที่เชิงสังคมที่หลากหลาย และสามารถเป็นกลไกในการสร้างสังคมให้มีความสมดุลและเป็นระเบียบมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แม้จะมีการปรับเปลี่ยนในหลายประเด็นแต่ก็ยังไม่สามารถกล่าวได้ว่าผญาภาคเป็นเครื่องมือที่หยุดนิ่งและเป็นคติชนที่ล้าสมัย เพราะยังมีการปรับใช้มาตลอดจนถึงปัจจุบัน

5. 2 การใช้ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบระหว่างผญาภาคโบราณกับผญาร่วมสมัย

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาเนื้อหาคำสอนของผญาผ่านการตีความและศึกษาการใช้ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบระหว่างผญาภาคโบราณและผญาภาคร่วมสมัย โดยศึกษาตีความจากลักษณะการใช้ประโยชน์ของคำสอนว่าบริบทคำสอนมีพลวัตอย่างไร ผญาภาคมีการสอนชาวอีสานอย่างไร และบริบทเนื้อหาของผญาเรื่องใดที่มีความสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับสังคมอีสานในปัจจุบัน ทั้งนี้ได้จำแนกผลการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ บุคคล ครอบครัว และสังคม ดังนี้

5.2.1 ระดับบุคคล

ผญาภาคมีบทบาทอย่างมากในการขัดเกลาทางสังคมแก่ชาวอีสานในระดับปัจเจกบุคคล เพื่อให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมตามที่สังคมต้องการ และเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์พร้อม โดยผญาภาคถูกใช้ประโยชน์ในการสอนพฤติกรรมของชาวอีสานในหลายลักษณะ ทั้งการสอนทักษะความรู้ รวมทั้งการสอนแนวคิดและอุดมการณ์ทางสังคม การสอนพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและละเว้น ซึ่งส่งผลให้คนอีสานมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในฐานะสมาชิกของสังคมมาทุกยุคทุกสมัย ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าผญาภาคมีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมในด้านต่างๆ ดังนี้

1) พฤติกรรมด้านการพูด

จากการศึกษาผญาภาคโบราณในบริบทสังคมอีสานในอดีตนั้น พบว่าคนอีสานเป็นกลุ่มคนที่ให้ความสำคัญอย่างมากกับเรื่องการพูด ดังนั้นจึงปรากฏบทผญาภาคสะท้อนวัฒนธรรมด้านการพูดของชาวอีสานหลายประการ โดยพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติในเรื่องการพูดที่มุ่งสอนชาวอีสานผ่านผญาภาค คือการรักษาคำพูด ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ชาวอีสานต้องยึดถือ โดยทั้งผู้ชายและผู้หญิงนั้นต้อง

รักษาคำพูดของตนเองให้ได้ ต้องเป็นคนพูดคำไหนคำนั้น ไม่พูดจาในสิ่งที่ตัวเองทำไม่ได้ และไม่เปิดเผยความลับหรือเรื่องราวที่ตนเองรู้มาให้ผู้อื่นได้รับรู้ ตัวอย่างเช่นบทพญาที่กล่าวว่า **“เสียดัตถ์นี้ โดดตายดีกว่า”** ที่สะท้อนให้เห็นว่าการเป็นคนต้องรักษาคำพูด ถึงต้องตายแต่ก็อย่าเสียดัตถ์ที่ได้สัญญาไว้ ซึ่งสะท้อนว่าชาวอีสานให้รักษาคำพูดของตนเอง ให้มีสัจจะพูดคำไหนคำนั้น ถึงแม้ตัวจะตายก็ต้องรักษาคำพูด โดยผลาร่วมสมัยที่ประพันธ์ขึ้นมาเพื่อสอนเรื่องการรักษาคำพูดของชาวอีสานยังมีอีกหลายบท เช่น **“สิ่งถูกต้องให้สำนึกในความผิด ผู้ใดเองทำผิดให้กล่าวเผยว่า ให้เอาสัตย์เข้าไว้ คนจริงจั่งลิแมน อย่าได้ตัวหลอกล่อลวงต้มล่ายพาง”** ที่สอนในบริบทคำสอนเดียวกัน คือการรักษาสัตย์นั่นเอง

นอกจากการรักษาคำพูดแล้ว ชาวอีสานได้ถูกสอนให้รู้จักใช้คำพูดให้ถูกกาลเทศะ เพื่อให้เป็นคนที่น่าเชื่อถือ เพราะคำพูดนั้นสะท้อนความเป็นตัวตนของผู้พูด ดังนั้นชาวอีสานจะมุ่งเน้นให้ใช้คำพูดให้ถูกจังหวะและโอกาส เช่น ฎญาภาษิตที่กล่าวว่า **“คมในฝัก ดีกว่าคมนอกฝัก”** ที่สอนให้รู้จักใช้คำพูดให้ถูกช่วงเวลาที่เหมาะสม ให้ถูกกาลเทศะ เพื่อให้เป็นคนที่น่าเกรงขาม หรือบทพญาภาษิตที่กล่าวว่า **“ใจบโสดาด้วยเว้าม่วนกะเป็นผิด ใจบโสดาตอมปากดีก็เป็นฮ้าย”** โดยบทพญาร่วมสมัยที่สอดคล้องกับคำสอนเรื่องนี้ ได้แก่ **“ฮู้ว่าถ่านไฟฮ้อน อย่าฟ้าวเดมือบาย ทางหนึ่งกะล้งสุน ให้ค่อยถอยเอาไว้ ฮู้ว่าไฟแท้แท้ ซี้ฝอยอย่าหอบไล่ มันสิลามลูกใหม่ เผาซ้าตีเมเฮียน”** ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัจจุบันนี้การรู้จักใช้คำพูดให้เหมาะกับจังหวะและโอกาสยังเป็นชุดคำสอนสำคัญที่สังคมอีสานยึดถือ

ชาวอีสานยังให้ความสำคัญกับเรื่องการหาความรู้ก่อนการพูดหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เป็นสาธารณะและมีผลกระทบต่อสังคม หรือในเรื่องของผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตน ซึ่งการหาความรู้และข้อมูลก่อนการพูดหรือแสดงความคิดเห็น เป็นข้อปฏิบัติที่ชาวอีสานพึงปฏิบัติในฐานะปัจเจกบุคคล **“บ่มีความฮู้อย่าเว้าการเมือง บ่nungผ้าเหลืองอย่าเว้าการวัด”** ซึ่งสอนให้ระมัดระวังคำพูดของตนเอง เรื่องที่ไม่มีความเชี่ยวชาญไม่ให้นำเสนอความคิดเห็น เหมือนดั่งไม้ไผ่พระก็ไม่ควรยุ่งเรื่องภายในวัด เพราะจะทำให้เกิดความเสียหาย

ส่วนข้อห้ามในเรื่องการพูดและการสนทนาที่ปรากฏในฎญาภาษิตนั้น มีการห้ามไม่ให้ินทาผู้อื่นและการพูดให้ร้ายผู้อื่น เพื่อรักษาความสัมพันธ์ของคนในสังคมไม่ให้เกิดข้อบาดหมาง ดังฎญาภาษิตที่กล่าวไว้ว่า **“กินข้าวโต อย่าโสความเพิ่น”** ซึ่งสอนให้ชาวอีสานไม่นินทาหรือยุ่งเรื่องของคนอื่น เพื่อลดการทะเลาะเบาะแว้งจากการินทา ทั้งยังให้ใส่ใจในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับปากท้องของตนเองเท่านั้น ซึ่งฎญาบทนี้ถือเป็นฎญาที่นิยมและถูกนำมาใช้ในบริบทสังคมปัจจุบันเพื่อสอนในโอกาสต่างๆ อยู่เสมอ

นอกจากนี้ชาวอีสานยังมีข้อห้ามเรื่องการพูดคำหยาบคายหรือการพูดไม่สุภาพ เพราะเชื่อว่าคำพูดเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความสัมพันธ์ให้ดี ดังนั้นผญาภาษิตจึงสอนให้ชาวอีสานใช้คำพูดที่สุภาพและให้เกียรติกันในการสนทนา ทั้งนี้ชาวอีสานยังเชื่อว่าพูดอย่างไรแล้วจะได้อะไรนั้น จึงให้พูดจาแต่สิ่งดี เพื่อเป็นสิริมงคลและเพื่อถนอมน้ำใจผู้อื่น ดังเช่นบทผญาที่ว่า **“ฝัวเมียนี่ภูมิ้งอย่าให้ว่า ให้เอ็นช้อยและเจ้าจนชั่วชิวัง”** ที่สอนพฤติกรรมที่เหมาะสมในการใช้คำพูดของสามีภรรยา เพื่อลดการใช้คำพูดที่รุนแรงซึ่งอาจจะทำให้เกิดการผิดใจ เพื่อรักษาความสัมพันธ์ให้ดี จากการศึกษายังพบว่ามีบทผญาที่มีบทบาทในการสอนในบริบทเดียวกันที่เผยแพร่ผ่านสังคมออนไลน์โดยการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาเล็กน้อย ได้แก่ **“อันว่าฝัวเมียนี่ ภูมิ้งอย่าได้ว่า อีกทั้งบ้อยและคำ กลอยหล้าอย่าได้ทำ”** ที่สะท้อนข้อปฏิบัติในเรื่องการให้ความสำคัญกับเรื่องการพูดจาไพเราะของคนในสังคมอีสานในยุคปัจจุบันได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นพฤติกรรมการพูดที่ควรและไม่ควรปฏิบัติจากการตีความคำสอนที่ปรากฏผ่านบทผญา และจากการรวบรวมผญาร่วมสมัยนั้นพบว่าคำสอนที่ปรากฏผ่านผญาที่ประพันธ์ในบริบทสังคมปัจจุบันนั้นยังให้คุณค่ากับเรื่องการพูดเช่นเดียวกัน โดยสรุปแล้วการสอนเรื่องพฤติกรรมด้านการใช้คำพูดของชาวอีสานผ่านผญาภาษิตนั้นมีทั้งข้อห้ามในการปฏิบัติและข้อควรปฏิบัติ โดยข้อพึงปฏิบัติได้แก่ ต้องรักษาสัจจะ ต้องพูดจาไพเราะ รวมทั้งต้องหาความรู้ในเรื่องที่ต้องพูด หากไม่มีความรู้ก็ไม่ควรพูดหรือเสนอความคิดเห็นในเรื่องนั้น และต้องรู้จักใช้คำพูดให้ถูกจังหวะและโอกาส ส่วนข้อห้ามนั้นได้แก่ การห้ามพูดจาหยาบคาย การโกหก การพูดปากไม่ตรงกับใจ และห้ามนินทาว่าร้ายผู้อื่น ซึ่งคำสอนเหล่านี้ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านการพูดของชาวอีสาน

2) สอนเรื่องการคบคน

คำสอนในด้านการคบคนของชาวอีสานมีข้อปฏิบัติที่สะท้อนผ่านผญาภาษิตหลายประการ โดยข้อที่พึงปฏิบัติ คือการคบนักปราชญ์หรือบัณฑิต เนื่องจากชาวอีสานนั้นเป็นกลุ่มที่ยกย่องผู้มีความรู้อย่างมาก จึงปรากฏผ่านผญาในการให้คบบัณฑิต นักปราชญ์ รวมทั้งผู้ที่มีความรู้ เพื่อให้ นำพาตนเองสู่ความสำเร็จหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ส่วนคนที่ห้ามคบค้าสมาคมด้วยนั้น ชาวอีสานเชื่อว่าห้ามคบคนพาล คนไม่ดี และพวกที่ไม่ทำการทํางาน เพราะจะทำให้ชีวิตตกต่ำเหมือนกัน ดังเช่นผญาภาษิตที่ว่า **“นักปราชญ์ฮ้ายให้หมอบให้คลาน คนพาลดีให้หนีลิบโยชน์”** ซึ่งสอนเรื่องการคบคนว่าให้คบคนดีมีความรู้และหลีกเลี่ยงคนพาล แม้ว่านักปราชญ์จะดูดีก็ต้องอดทนเพราะการคบคนที่มีความรู้ นั้นจะนำพาตนเองสู่ทางเจริญ **“ตกหมู๋ซุนช้อยซุนเกือม้า ตกหมู๋ซ้าช้อยซ้าพายโซน ตกหมู๋โจรช้อยโจรห้ามไทเหล่า”** ที่สะท้อนถึงบริบทสังคมโบราณว่าถ้าคบกับซุน (เจ้านายสมัยก่อน) ก็จะช่วยซุนเลี้ยงม้า

ทำงานที่ดี แต่ถ้าคบข้าพหาก็จะต้องช่วยหาบของ ถ้าไปคบหากับโจรก็จะเป็นคนพาลแบกไหเหล่าช่วยโจร (ทองเลี่ยม เวียงแก้ว, สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2558) ซึ่งเรื่องข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติในเรื่องการคบคนของชาวอีสานที่บรรพบุรุษบอกสอนผ่านพจนานุกรมภาษิตนั้นคล้ายคลึงกับสุภาษิตในภาษาไทยว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” นั่นเอง ซึ่งในบริบทสังคมอีสานปัจจุบันนั้นก็ยังมีคำสอนที่สอนเรื่องการหลีกเลี่ยงคนพาลที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน เช่น **“เงินพอกับแม่ส่งให้กะใช้จ่ายในทางผิด ติดสุรายาเมา คบหมู่พาลหลายรุ่น เงินทุนยืมเรียนนั้น ลีเอาใส่ไล่ไปส่ง ตะนาท่งเลาะบ้าน ขายให้พ่อส่งเรียน”** ที่กล่าวถึงวัยรุ่นยุคปัจจุบันที่คบคนไม่ดีแล้วเสียคน ซึ่งเป็นคำสอนในชุดเดียวกันที่นำไปสู่ปัญหาสังคมมาประพันธ์

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะในการพิจารณาคนว่า การเลือกคบคนควรพิจารณาจากข้างใน ทั้งนิสัยในคอ ทักษะคิด และความคิด ไม่ใช่การเลือกคบคนจากรูปลักษณ์ภายนอก ซึ่งรูปลักษณ์ภายนอกที่สวยงามชาวสะอาด ไม่สามารถบอกความรู้สึกนึกคิดของคนที่อยู่ข้างในได้ ดังนั้นการพิจารณาเลือกคบคนที่มีพื้นฐานจิตใจดี ความคิดดี จึงเป็นข้อควรปฏิบัติของชาวอีสาน ดังเช่นบทพญาที่ว่า **“เกลี้ยงแต่นอกทางในเป็นหมากเตื่อ หวานแต่นอกเนื้อทางในส้มเป็นหมากนาว”** หรือ **“คนลายใน เลือกลายนอก”** พญาทั้งสองบทนี้ยังสามารถปรับใช้ได้ในการสอนชาวอีสานในปัจจุบัน นอกจากนี้แล้วยังมีพญาร่วมสมัยที่สะท้อนถึงการใช้บริบทสังคมปัจจุบันมาประพันธ์เพื่อสอนคนในลักษณะเดียวกับคำสอนที่ได้กล่าวมา ได้แก่ **“อันหัวใจคนเฮานี้ มันยากที่ลิมองเห็น มาสุดแสนลำเค็ญ ส่องบ่เห็นภายในได้ ระยะทางไกล-ใกล้ ใช้เข็มไม้ค้ำยังสู้ค่า บาทใจคนนี่นา มันหากมีดจื้อคือ คือเข้าถ้าบ่เปิดไฟ บ่มีไฟส่องสอดได้ ภายในใจขาวหรือหม่น ยากแท้หัวใจคน สังข์มีมิเตอร์ วัดได้ตั้งประปา”** หรือบทพญาที่กล่าวว่า **“คำโบราณเห็นว่ามีไว้ เหยียญมีสองด้าน สะพานมีสองฝั่ง ใจคนยังบ่ถึงแหล่ว มีด้านชั่วดี”** ซึ่งคำสอนที่พญาร่วมสมัยมุ่งสอนสอดคล้องกับพจนานุกรมภาษิตโบราณที่ได้กล่าวถึงการพิจารณาคนให้รอบคอบโดยการมองให้ลึกถึงจิตใจ ไม่ใช่เพียงภาพลักษณ์ภายนอก แต่มีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน

การสอนเรื่องการคบคนในประเด็นสุดท้ายที่พบจากคำสอนในพจนานุกรมภาษิต พบว่ามีการสอนให้ชาวอีสานรู้จักเจียมตัวและประมาณตัวในการคบค้ากับคนที่มีฐานะสูงกว่า โดยพจนานุกรมจะสอนให้คบหากับคนที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ทั้งฐานะและชาติตระกูล ดังพจนานุกรมภาษิตที่ว่า **“แนวว่ากาดำปี ลีเทียมหงส์มันผิดชาติ กากะต้องไปฮ่วมชอนกาฟุนจั่งแมนแนว”** ที่สอนชาวอีสานให้ประมาณตนโดยการคบคนที่อยู่ในชนชั้นเดียวกัน เพราะการคบคนที่ฐานะสูงกว่านั้นจะสร้างความลำบาก โดยอุปมาอุปไมยเหมือนคนต่ำต้อย และหงส์นั้นเปรียบกับชนชั้นสูง ซึ่งคำสอนในกลุ่มนี้มักจะใช้ประโยชน์ใน

เชิงเกี่ยวพาราสิ โดยผู้ชายที่เข้าไปจีบผู้หญิงจะเปรียบเทียบตัวเองให้ต่ำต้อยกว่าเสมอ ทั้งนี้สามารถเป็นผลในการสั่งสอนคนได้เช่นกัน “ปัจจุบันนี้การสอนในเรื่องเหล่านี้ไม่ค่อยได้รับความนิยมแล้ว เพราะยุคสมัยเปลี่ยนแปลงการคบหากันก็อยู่ที่ความพึงพอใจของคนและเงื่อนไขอื่นๆ มากกว่าเรื่องชนชั้นและฐานะทางเศรษฐกิจ” (สมัย ราชเจริญ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

โดยสรุปแล้ว คำสอนในพจนานุกรมสอนให้ชาวอีสานรู้จักทำความรู้จักคบค้าคนในสังคม แต่พิจารณาเลือกคบคนดี นักปราชญ์ บัณฑิตและผู้มีความรู้ นอกจากนี้ยังให้เลือกคบคนที่จิตใจดี ความคิดดี ไม่ให้เลือกคบคนแค่ภายนอกที่ดูสวยหรือดูสะอาดเพียงเท่านั้น ส่วนข้อห้ามนั้นห้ามคบคนพาล คนไม่ดี เพราะหากเลือกคบคนแบบไหนก็จะนำพาตัวเองไปในทางนั้น ซึ่งปัจจุบันนี้ชุดคำสอนเรื่องการคบผู้มีความรู้และหลีกเลี่ยงคนพาล รวมทั้งการไม่เลือกคบคนที่รูปร่างหน้าตาดียังสามารถนำมาปรับใช้กับบริบทสังคมปัจจุบันได้ ดังที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ได้อธิบายเบื้องต้น

3) ด้านการทำความดีและละเว้นความชั่ว

พจนานุกรมโบราณส่วนหนึ่งที่มีมาจากคำสอนของพุทธศาสนา ดังนั้นเรื่องการทำความดี ละเว้นความชั่ว ตามแนวทางของหลักคำสอนโอวาทปาฏิโมกข์ที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาจึงเป็นคำสอนที่สำคัญอย่างมาก เพื่อนำมาสอนชาวอีสานให้ประพฤติตนอยู่ในกรอบหลักคำสอนของพุทธศาสนา โดยบทพจนานุกรมที่มีเนื้อหาเรื่องการทำความดีและละเว้นความชั่ว เช่น “**ความดีฝังไว้แก้วดอก ความชั่วชักออกแก้ววา**” หรือ “**บ่อนดำให้คุณ บ่อนนุ่นให้ถาก**” เป็นบทพจนานุกรมที่สอนชาวอีสานให้ทำความดีละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นคำสอนเชิงศาสนาที่สามารถสอนคนในสังคมได้ทุกยุคสมัย ซึ่งคำสอนเรื่องการทำความดีละเว้นความชื่อนั้นเป็นคำสอนที่พบมากในช่องทางเผยแพร่พจนานุกรมในกลุ่มต่างๆ ทางเฟซบุ๊ก แต่จะมีการบอกสอนที่มีเนื้อหายาวกว่า เช่น “**ตายบ่เอาหมิ่นนั้บ แม่นผู้สร้างความดี มีศีลธรรมในใจ สู้วันบ่มีเว้น ยามเมื่อดับขันธใหม่ โตตายไว้ชื่อ ความดียังอยู่ยัง ผองเท่าโลกสลาย**” เป็นคำสอนที่ประพันธ์เพื่อสะท้อนว่าสังคมอีสานยังยึดคุณค่าเรื่องการทำความดี เมื่อตายไปแล้วมีแต่ความดีที่จะเป็นเครื่องแทนตนเอง นอกจากนี้ยังมีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศีล 5 ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำความดีละเว้นความชั่ว

โดยสรุปแล้วคำสอนที่สอนเรื่องการทำความดี ละเว้นความชั่ว และการรักษาศีลนั้นถือเป็นคำสอนในเรื่องที่เกี่ยวข้องเชิงศาสนา ในปัจจุบันนี้การเทศน์ของพระสงฆ์นั้นต้องใช้คำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้ โดยการสอนด้วยพจนานุกรมโบราณนั้นต้องมีการตีความประกอบบริบทเรื่องที่กำลังเทศนา เพราะเป็นการเปรียบเทียบที่ลึกซึ้ง แต่การประพันธ์บทพจนานุกรมใหม่ๆ เพื่อบอกสอนเรื่องการทำความดีก็มี เช่น การเทศน์ผ่านพจนานุกรมคลีวีต 32 ประการ ที่ถือว่าเกี่ยวข้องกับการทำความดี

เพื่อให้ผู้ฟังได้เพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย และได้ประโยชน์ (พระครูสมุห์สาธาภิบาล ฐิติธรรมโม, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2558)

4) ด้านการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท

ผญาภาชิตสอนให้ชาวอีสานดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท รู้ว่าชีวิตนั้นสามารถมีขึ้นได้และสามารถลงได้เช่นเดียวกัน ให้รู้จักประมาณตนเองว่าตนเองอยู่ส่วนไหนและควรใช้ชีวิตอย่างไร สอนให้ไม่ทำทายเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น รวมทั้งสอนให้เตรียมตัวรับมือกับสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างมีสติ ดังเช่นบทผญาที่กล่าวว่า **“อยู่ป่าอย่าทำเสือ ชี้อืออย่าทำเงือก”** ที่สอนแนวคิดในการดำเนินชีวิตว่าให้ดำเนินชีวิตด้วยความรอบคอบ ไม่ประมาท และไม่ทำทายเป็นการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับบทผญาที่สอนเรื่องการขะลำที่เป็นข้อห้ามที่ชาวอีสานยึดถือที่กล่าวว่า **“อย่านอนหงายเล่นดาบ อย่าคาบนมเมีย อย่าเลียคมมีด”** ซึ่งมีเพลงผู้ใช้ผญาทางเพสซึกชื่อเพลงผญาใหม่วัยสะรุ่นในเพสซึกได้นำเสนอเพื่อสอนคนในสังคมในบริบทเนื้อหาเรื่องความไม่ประมาท

นอกจากการสอนเรื่องข้อปฏิบัติในการไม่ประมาทแล้วยังมีการสอนสังขธรรมของชีวิตที่ทำให้ชาวอีสานดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ เช่น **“ความตายนี้แขวนคออยู่ทุกบาดอย่าง ไผกะแขวนอันต้อนเสมอค้ำตั้งเดียว”** ซึ่งเป็นบทผญาที่ใช้ประกอบการสอนในเรื่องการดำเนินชีวิตที่ค้ำชูชาวอีสานด้วยการมุ่งสอนให้ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ให้มีความรอบคอบในทุกการตัดสินใจของชีวิต และรู้สังขธรรมของชีวิตว่าความตายอยู่ด้วยทุกขณะจิต ซึ่งสอดคล้องกับผญาภาชิตร่วมสมัยที่สอนในแก่นคำสอนเดียวกันว่า **“โบราณเห็นว่า หนีบพันคนเขาเฒ่าแก่ อันว่าสังสารกลับ ลับลามาพราก วนเวียนนี้ มีมาชาก่อน ไผลือยู่ค้ำอีกฟ้า อย่าหวังตั้งท่อโย”** ซึ่งสรุปแล้วคำสอนเรื่องความไม่ประมาทที่ปรากฏในผญาภาชิตโบราณและผญาร่วมสมัยนั้นยังสามารถสอนคนในสังคมให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ในการขัดเกลาทางสังคมได้แม้ในบริบทสังคมปัจจุบัน

5) สอนเรื่องการประหยัดอดออม

เนื่องจากชาวอีสานมีอาชีพหลักคือการทำนา แต่มีข้อจำกัดเรื่องสภาพภูมิประเทศที่แห้งแล้ง ดังนั้นเศรษฐกิจในภาคอีสานนั้นจึงขึ้นอยู่กับสภาพฝนฟ้าอากาศด้วย ถ้าปีไหนฝนดีได้ทำนาก็มีข้าวไว้กินทั้งปี แต่ถ้าปีไหนที่ทำนาไม่ได้ผล ก็จะต้องประหยัดอดออมในสิ่งที่มี เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตจนผ่านรอบปีไปได้ โดยผญาภาชิตที่สอนเรื่องพฤติกรรมด้านการใช้จ่ายเงินของชาวอีสานนั้น จะมุ่งเน้นให้เห็นค่าของเงิน ประหยัดอดออม รู้จักเก็บเล็กผสมน้อย และใช้จ่ายอย่างระมัดระวังเพื่อความสบายยามแก่เฒ่า เช่น **“กินน้อยบ่ตาย กินหลายเป็นช้อย”** ที่สอนชาวอีสานให้รู้จักพิจารณาคูณค่าของเงิน กินน้อยจ่ายน้อยนั้นเมื่อแก่ไปจะสบาย แต่ถ้ากินมากใช้เงินฟุ่มเฟือยแก่ไปจะลำบาก หรือบทผญาที่สอน

ว่า “เก็บจากน้อย คอยได้เต็มหมู เก็บเทือน้อย คอยได้เต็มเต็ม” สอนให้ไม่ประมาทเงินน้อย การจะมีเงินร่ำรวยนั้นต้องเริ่มจากสะสมเงินเล็กน้อยที่เราหามาได้และประหยัดใช้

ผญาภาชิตร่วมสมัยที่สอนในเรื่องการประหยัดดอดอมก็มุ่งสอนในลักษณะเดียวกันกับผญาภาชิตโบราณ เช่น “เปิดแต่เวียกเว้นว่าง ภายเฮี้ยเฮียงกาย ชายแสงานเฮามี กรุงไกลนครกว้าง **คุดันเดินเพียรเพียง หนักเอาเบาแบ่ง เก็บเทือเล็กโฮมเทือน้อย ผสมทอนเต็มเต็ม**” เป็นคำสอนเรื่องประหยัดดอดอม แต่สะท้อนภาพการย้ายถิ่นมาหางานทำที่กรุงเทพฯ ของชาวอีสานที่อพยพมาทำงานในเมืองหลวงเป็นจำนวนมากเพื่อหารายได้ ซึ่งผญาภาชิตที่สอนในเรื่องการประหยัดดอดอมทั้งในบริบทสังคมสมัยก่อนและปัจจุบันนี้ยังสามารถใช้สอนได้เช่นเดิม

6) บทบาทความเป็นผู้หญิง

ผู้หญิงในสังคมอีสานมีบทบาทหลายประการที่ได้ถูกสอนผ่านผญาภาชิต โดยผู้หญิงไม่สามารถโต้เถียงหรือใช้วาจาข่มเหงผู้ชายได้ เพราะเป็นผู้หญิงต้องรักษาเกียรติมารยาทและคำพูดให้งดงาม ดังเช่นปรากฏในผญาโบราณว่าผู้หญิงต้องครองวัตร หมายถึงต้องมีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย ดังเช่นบทผญาที่กล่าวว่า “**เป็นญิงนั้นกะให้เป็นญิงแท้ อย่ายิงเสียดายเปล่า ให้เจ้าเอาห้องแต่มสาแล้วจ้งยง**” ที่สอนผู้หญิงให้มีความเป็นกุลสตรี ให้มีกิริยาและคำพูดที่งดงามสมเป็นผู้หญิงไม่ใช้อำนาจข่มขู่ผู้ชาย

ทั้งนี้หญิงสาวชาวอีสานนั้นถูกสอนให้แต่งงาน เพื่อหาผู้ชายมาปกป้องดูแลตนเอง ดังเช่นบทผญาที่กล่าวว่า “**ต้นไม้ใหญ่ต้องมีผี สาวผู้ดีต้องมีชู**” ใช้สอนให้ผู้หญิงนั้นแต่งงานมีสามี เพื่อสร้างครอบครัวและมีคนมาดูแล อีกทั้งหญิงชาวอีสานยังต้องเข้าวัดบำรุ่งพระพุทธศาสนา มีกิริยางดงามหรือในผญาภาชิตบางบทระบุว่าหญิงที่ไม่สวยงามต้องครองวัตร เพื่อให้สวยงามขึ้น ซึ่งสะท้อนว่าผู้หญิงที่งดงามต้องงดงามที่กิริยามารยาท

นอกจากนี้บทบาทความเป็นผู้หญิงนั้นต้องมีความเรียบร้อยดูแลรักษาบ้านเรือนให้สะอาด ต้องมีความขยันโดยการตื่นแต่เช้าก่อนทุกคนในบ้าน เพื่อดูแลเรื่องอาหารการกินแก่ทุกคนในบ้าน ซึ่งสะท้อนผ่านผญาร่วมสมัยที่สอนผู้หญิงในเฟซบุ๊กว่า “**อย่าสิมัวแต่เล่น สาวเฮี้ยตั้งแต่เฟส ให้เจ้าเฮ็ดเวียกครัว ให้เจ้าแปลงเวียกบ้าน สาแล้วจ้งค้อยอน**” ที่สามารถตีความได้ว่าแม้ในสังคมอีสานปัจจุบันนี้บทบาทหน้าที่หลักประการหนึ่งของผู้หญิงคือการดูแลความสะอาดของบ้านเรือนให้สะอาดเรียบร้อย ดูแลงานบ้านให้ดี อย่ามัวแต่เล่นเฟซบุ๊กหรือพูดคุยออนไลน์

7) บทบาทความเป็นผู้ชาย

ผู้ชายในสังคมอิสลามมีบทบาทในการเป็นผู้นำทั้งครอบครัวและสังคม โดยผู้ชายต้องรักษา คำพูด มีความกล้าหาญ มีจิตใจหนักแน่นไม่อ่อนไหวดังเช่นผลูภาชิตที่ว่า **“เป็นชายกะให้เป็นชายแท้ อย่าแกมแกทินแฮ่ ทรายกะให้เป็นทรายแท้แท้ ตมนั้นอย่ามี”** ญูบาบนี้สอนผู้ชายให้มีจิตใจหนักแน่น ให้เป็นผู้ชายที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นผู้ชายแค่ว่า แต่กริยาความคิดเป็นหญิง นอกจากนี้ผู้ชายยังต้องเป็นผู้หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ โดยสังคมอิสลามจะให้คุณค่ากับผู้ชายที่ผ่านการบวชเรียนและมีความรู้ ดังนั้นจึงพบญูบาบที่สอนให้ผู้ชายมุ่งศึกษาเล่าเรียน เช่น **“ให้เป็นชายแก่กล้า ญูฮาฮ์เฮียนเลิง แท้นอ อิกทั้งการเมืองมี บิไลว่างเว้น”** ที่สะท้อนบทบาทของผู้ชายว่าต้องรักการเรียนรู้ ญูบาบนี้สอนผู้ชายให้ตั้งใจแสวงหาความรู้ให้แกร่งกล้า รวมทั้งศึกษาเรื่องการปกครองบ้านเมือง เรื่องการเป็นผู้นำด้วย โดยในสมัยก่อนนั้นผู้ชายที่มีความรู้เมื่อไปเกี่ยวสาวก็จะได้รับการยอมรับจากครอบครัวฝ่ายหญิง โดยสังเกตได้หากชายใดที่ผ่านการบวชเรียนมานั้นจะมีลายสัก ดังนั้นชายที่มีลายสักจะเป็นที่หมายปองของผู้หญิงในสมัยโบราณ ดังญูบาบที่ว่า **“ขาลายแล้วแอวบ่ลายกะบ่คอง คันปลักกนน้อยงอยแก้มกะบ่คื่อ”** ญูบาบนี้สามารถใช้สอนผู้ชายได้และสามารถเป็นญูบาบเกี่ยวได้ อยู่ที่ลักษณะการใช้ประโยชน์และบริบทของการสื่อสาร โดยหากใช้สอนนั้นจะสอนผู้ชายให้สักลายเพื่อบอกถึงความรู้ วิชา และการผ่านการบวชมาก่อน ซึ่งไม่สามารถปรับใช้กับสังคมปัจจุบันได้ เนื่องจากค่านิยมเรื่องการสักลายเปลี่ยนไป ในสมัยนี้สังคมมองว่าคนสักลายเป็นคนไม่ดี แตกต่างจากสมัยก่อนที่คนสักลายเป็นคนที่มีความรู้ (พรสวรรค์ พรต่อนก่อ, สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2557)

นอกจากนี้บทบาทของผู้ชายต้องเป็นฝ่ายดูแลปกป้องผู้หญิง โดยการย้ายไปอยู่บ้านของฝ่ายหญิงเมื่อแต่งงานเพื่อดูแลภรรยา และทำที่สุดบทบาทความชายเป็นที่ผลูภาชิตสอนนั้นจะมุ่งหวังให้เป็นคนที่มีความรู้และมีคุณธรรม นอกจากนี้ผู้ชายยังมีหน้าที่ในการบวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา ดังญูบาบที่กล่าวว่า **“มีลูกญิงให้ได้สืบสาย มีลูกชายให้ได้สืบศาสนา”** ที่สอนว่ามีลูกผู้หญิงให้แต่งงานมีเหย้ามีเรือนแต่มีลูกชายให้ลูกชายบวชบารุงศาสนา เพราะบทบาทหน้าที่ของผู้ชายในการตอบแทนคุณบิดามารดาด้วยการบวชและเพื่อแทนคุณและช่วยในการสืบทอดศาสนาอีกด้วย

8) บทบาทความเป็นผู้เฒ่าผู้แก่

ผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคมอิสลามถือเป็นกลุ่มปัญญาชน ที่มีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอนลูกหลานด้วยการนำประสบการณ์ชีวิตของตนเองมาให้ลูกหลานได้เรียนรู้ โดยหน้าที่การอบรมลูกหลานถือเป็นหน้าที่หลักที่ต้องทำ อีกทั้งยังต้องเข้าวัดเพื่อบารุงศาสนา เพราะสังคมอิสลามนั้นหน้าที่การไปวัดเพื่อทำบุญเป็นของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่นั้นไม่ได้มีหน้าที่ในการทำงานหนักแล้ว ควรละเว้นจากเรื่องสว

ไร่นา และไม่ควรมักมากในกามหรือยังถือเรื่องเพศเป็นสาระหลักของชีวิต เพื่อไปบำรุงศาสนาและปฏิบัติธรรมรักษาศีล โดยพจนานุกรมที่สอนหน้าที่ของผู้สูงอายุ เช่น “**ลาวคนเป็นคนเฒ่าศีลธรรมบ่ได้ ย่ำ คำแต่ได้ท้องน้อยศีลห้าบ่คะนิง**” ที่ใช้สอนผู้เฒ่าผู้แก่ให้ยึดถือหลักธรรม ไม่ค้ำนึ่งเรื่องเพศจนละเลยคำสอนของพุทธศาสนา หรือบทพญาที่กล่าวว่า “**ลาวคนเป็นคนเฒ่าหัวขาวจนปากพ่าว ศีลธรรมบ่ได้เว้าเทียวเข้าตั้งแต่สวน**” สอนบทบาทหน้าที่ของผู้เฒ่าผู้แก่ว่าไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับการงาน ควรเข้าวัดเข้าหาพระธรรม และบทพญาที่กล่าวว่า “**ลาวคนหลงลืมเฒ่ามัวเมาว่ายังหนุ่ม แงงแวงวัน หัวขุมๆ กุมแอ้แต่งแต่โต**” ใช้สอนผู้เฒ่าผู้แก่ทำพฤติกรรมให้เหมาะสมกับวัยให้คนอื่นได้นับถือ โดยชาวอีสานเชื่อว่าคนเฒ่าคนแก่ในสังคมนั้นควรเข้าวัดฟังธรรม บำรุงศาสนาและปล่อยวางจากทางโลก ดังนั้นพญาที่ใช้สอนคนแก่ส่วนใหญ่จะสอนให้ทำตัวให้เป็นที่ยอมรับของสังคมและเกี่ยวข้องกับศีลธรรม ดังเช่นพญาร่วมสมัยที่จะรวมคำสอนหลายๆเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้เฒ่าผู้แก่มาไว้ในบทเดียวว่า “**เฮาหลานบ่ย่านเฒ่าคร้านครองบุญ บ่ปูนใจสร้างซี้คร้านครองวัตร บ่คัดครองธรรมบ่จำศีลห้า จาม่าฝูงสัตว์ข้อวัตรบ่หา คำมาเว้าต่อด้านต่อภรรยา ในห้องเคหังเฒ่านั้นย่านลัน เฒ่านั้นย่านแมวปะเปิงไว้เปล่า บ่เล่าภาวนาสอนลูกสอนหลาน ตัวผมขาวหงอกเป็นเฒ่านอกฮั่ว ลื้อยูน่าสวน เฒ่านั้นบ่ดีเด้ออายบู่**” ที่สอนในบริบทคำสอนที่ไม่แตกต่างจากภาษิตโบราณ

การสอนบทบาทหน้าที่ของชาวอีสานผ่านพจนานุกรมที่มีการบอกสอนสิ่งที่ควรปฏิบัติและหลีกเลี่ยง เพื่อให้เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมว่าเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งการสอนผู้สูงอายุสามารถสะท้อนให้เห็นว่าสังคมอีสานมีการเคารพความคิดเห็นกัน มีลักษณะเป็นสังคมประชาธิปไตยที่ผู้สูงวัยเคารพข้อคิดเห็นของผู้มีอายุน้อยกว่า ไม่ใช่ผู้เฒ่าผู้แก่ต้องเป็นคนสอนคนหนุ่มสาวเสมอไป

9) ความรอบคอบและการวางแผน

คำสอนของพจนานุกรมมุ่งเน้นให้ชาวอีสานมีความคิดที่รอบคอบก่อนการตัดสินใจทำกิจการใดๆ ให้รู้จักวางแผน ไม่ตัดสินใจทำอะไรโดยเร่งด่วน เนื่องจากจะไม่เกิดผลดีต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้นการมีสติและความคิดที่รอบคอบจึงเป็นข้อที่พึงปฏิบัติที่ปรากฏในบทพจนานุกรม เช่น “**เฮ็ดนาเหลียว เบ็งฟ้า เฮ็ดคำเหลียวเบ็งหน้าลูกเมีย**” พญาบทนี้สอนวิธีการคิดให้ผู้ชาย ให้มีความคิดรอบคอบก่อนลงมือทำอะไรก็ตาม เพราะลูกเมียจะลำบากได้หากไม่รอบคอบ

นอกจากนี้ยังสอนเรื่องการวางแผนในการทำกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ดังเช่นพญาที่กล่าวว่า “**อย่าซื้อควายยามนา อย่าซื้อผ้ายามหนาว**” ที่สอนว่าจะทำอะไรต้องรู้จักวางแผน เหมือนการเปรียบว่า อย่าซื้อควายในฤดูทำนาอย่าซื้อผ้าห่มในฤดูหนาวจะมีราคาสูง เพราะมีความต้องการซื้อสูง

ดังนั้นการจะตัดสินใจซื้ออะไรต้องดูช่วงเวลาให้เหมาะสม หรือผลญาอีกบทที่กล่าวว่า “**หากไม่มีเหลี่ยมเต้า แสนลิเกลี้ยงกะบ่างม**” ที่สอนแนวคิดในการดำเนินชีวิตเรื่องวางแผนก่อนทำกิจการใดๆ ก็ตาม ควรศึกษาหาข้อมูลเพื่อให้งานมีความสำเร็จมากที่สุด โดยคำสอนเรื่องการวางแผนและความรอบคอบนั้นยังสามารถสอนคนในสังคมอีสานได้อยู่ เนื่องจากสอดคล้องกับปรัชญาชีวิตร่วมสมัยที่สอนในบริบทคำสอนเดียวกันว่า “**หนทางเดินมีหลายเลี้ยว หนทางเที่ยวมีหลายปอง เส้นทางเที่ยวให้ค่อยย่อ หนามลิตต้องตอยตีน ลูกอีสานตลอดสิ้น ทุกทั่วถิ่นอย่ามีหมอง เฮ็ดการใดให้คอยตรง เรื่องฮึดคงต้องจำได้**” โดยผลญาบทนี้มีความหมายที่กว้างในหลายเรื่อง แต่มีการสอดแทรกเรื่องความรอบคอบ โดยเปรียบเทียบหนทางว่ามีหลายทาง ต้องรอบคอบก่อนตัดสินใจเดิน เพราะหากเดินผิดก็จะเจอหนาม ซึ่งเปรียบเสมือนอุปสรรคคอยขัดขวาง ดังนั้นต้องพิจารณาก่อนตัดสินใจเลือกอย่างรอบคอบ

10) ความขยันอดทนและความเพียรพยายาม

เนื่องจากภูมิประเทศของภาคอีสานนั้นมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งสภาพอากาศที่ร้อน ภัยแล้ง และภัยธรรมชาติอื่นๆ จึงทำให้ชาวอีสานต้องมีความขยันอดทนในการทำงาน โดยผลญาชีวิตนั้นสอนให้ชาวอีสานรู้จักอดทน ต่อสู้กับภัยธรรมชาติและข้อจำกัดทางธรรมชาติที่มีในพื้นที่ เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการทำงาน ดังเช่นบทผลญาที่กล่าวว่า “**ดินปุ นับมือปุ ดินข้าง นับมือแหลม**” สอนให้เป็นคนที่มีความเพียรพยายาม ให้เอาความเพียรเข้าสู่ไม่ว่างานไหนก็จะสามารถสำเร็จได้ หรือบทผลญาที่กล่าวว่า “**คร้านกับเมื่อย มันเตี้ยกันลง หมั่นกับแอง มันแข็งกันขึ้น**” ซึ่งแปลว่าคนที่เกียจคร้านและเหนื่อยหน่ายต่องานมักคู่กัน แต่ถ้าขยันนั้นเรี่ยวแรงก็จะมีมาเอง ซึ่งเป็นการสอนให้เป็นคนขยันขันแข็ง มีจิตใจสู้งาน หนักเอาเบาสู้

นอกจากนี้ยังต้องมีความเพียรพยายามในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็งานใดก็ตามต้องใช้ความเพียรพยายามเข้าสู่จนสำเร็จ และต้องทำด้วยตนเองก่อนที่จะไปร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เช่น “**โตชอยโตให้ได้ อย่าฟาวเอ็นไสไผ**” ผลญาบทนี้สอนให้ยึดถือว่ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน นอกจากนี้ยังมีผลญาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเพียรพยายามที่ชาวอีสานคุ้นเคยที่กล่าวว่า “**บักหุ่งสุกคาคัน ป่หวานท่อเอามาบม คนอื่นบมให้ ป่ท่อเฮาบมเอง**” ซึ่งเปรียบเทียบความเพียรพยายามเหมือนมะละกอที่ถูกปล่อยให้สุกบนต้นนั้นจะไม่หวานเท่าที่เอาลงมาบมไว้ การบมนั้นคนอื่นบมก็ไม่หวานเท่าตัวเองบมเอง ซึ่งผลญาชีวิตร่วมสมัยที่สอนในเรื่องเดียวกันที่ปรากฏการใช้สอนในสังคมออนไลน์กล่าวว่า “**ไผมักดีกะหาดีไว้ หาเอาเองจั่งลิแมน อยู่ซื่อๆ มาคิคออยากได้ กะเขิญเจ้าถ้าต่งเอา บมีไผลือนอนซอนข้า หาเอาเองสันตัวทำ เกิดเป็นคนในใจโกลนนี้ สมควรใช้แ่งสมอง**” ซึ่งสอนในเรื่องเดียวกัน โดยสอน

ว่าเกิดเป็นคนถ้าอยากได้อะไรให้หาเอง ไม่มีใครทำให้ ต้องเพียรพยายามโดยใช้ความรู้ความสามารถตัวเอง

11) ความกตัญญู

แนวคิดเรื่องความกตัญญูที่พบการสอนในพจนานุกรมภาษิตนั้นมีจำนวนมาก โดยแนวคิดเรื่องความกตัญญูนั้นสอนชาวอีสานให้เป็นผู้ที่ไม่ลืมบุญคุณผู้ที่เคยเกื้อกูลกันมา ทั้งพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย และวงศ์ตระกูล นอกจากนี้ยังรวมถึงคนที่ไม่ใช่เครือญาติ เช่น ครูบาอาจารย์ผู้ประสาทความรู้และวิชาในการหาเลี้ยงชีพ รวมทั้งบุคคลต่างๆ ที่ได้ช่วยเหลือกันมา ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่สำคัญอย่างมาก เพราะเชื่อว่าหากผู้ใดไม่มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณก็จะไม่เจริญรุ่งเรืองในชีวิต โดยคำสอนในพจนานุกรมภาษิตที่มีการกล่าวถึงแนวคิดเรื่องความกตัญญู ตัวอย่างเช่น **“ครั้นได้กินกะปิแล้วอย่าลืมคุณบั้งปลาแดก บาทท่าเสาแตกบ้านยังลีได้ใส่แกง”** พจนานุกรมนี้สอนเรื่องความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่เคยสนับสนุนเกื้อกูลกันมา หรือพญาที่เป็นที่รู้จักของชาวอีสานอย่างมาก เช่น **“ครั้นเจ้าได้ขี่ช้าง กิ่งหม่มสัปทน อย่าได้ลืมคุณคน ผู้ชี้ควายคอนกล้า”** ที่สอนให้กตัญญูต่อพ่อแม่ที่ส่งให้เรียนหนังสือจนได้เป็นเจ้าคนนายคน ให้กตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่ทนลำบากในการทำนาส่งเสียให้เรียนจนจบ ซึ่งในปัจจุบันนี้มีการนำเอามาตัดแปลงสอนให้ทันสมัยและเพิ่มอารมณ์ขันอันแสดงถึงความมีวาทีศิลปะของผู้แต่งว่า **“ครั้นเจ้าได้ขี่ช้างกิ่งหม่มเป็นพญา อย่าลืมชวานาผู้ชี้คูโบตา”** เป็นผลาร่วมสมัยที่คงการสอนแบบเดิม แต่เปลี่ยนให้มีอารมณ์ขันและเหมาะกับบริบทการทำงานของคนยุคปัจจุบัน หรือพจนานุกรมร่วมสมัยที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งก็สะท้อนคุณค่าเรื่องความกตัญญูที่ชาวอีสานยึดถือที่กล่าวว่า **“สาวนาหลงสัน ไปอินเทรนด์สามจีรุ่นใหม่ ลืมอายลืมสัญญาใจ แต่อย่าได้ลืมคนย่ำข้าวบ่อน”** สะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่าจะอยู่ในเมืองที่เจริญทันสมัย แต่อย่าลืมพ่อแม่ผู้เลี้ยงมาแต่เกิด ซึ่งพญาทั้งหมดที่กล่าวมาสะท้อนการสอนที่ให้คุณค่ากับผู้มีความกตัญญูในสังคมอีสานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

12) การหมั่นศึกษาหาความรู้

ชาวอีสานให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาหาความรู้มาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยในอดีตนั้นชาวอีสานได้เปรียบเทียบความรู้ว่าเป็น **“แก้ว”** ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่า ดังนั้นการมีความรู้จึงเปรียบเสมือนการมีสิ่งที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง พจนานุกรมภาษิตโบราณที่สอนเรื่องความสำคัญของความรู้มีอยู่มากมาย ทั้งลักษณะการเรียนการสอน และการหาความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต เพื่อจุดมุ่งหมายในการประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต บทพญาที่สอนเรื่องการศึกษาหาความรู้ มีดังนี้ **“นางสาวปลอด ผัวดีเป็นเถา นกวาเวา เสียงดีเป็นฮูป หลิงฮูปฮ้าย ครองวัตรพางาม ชายฮูปทราวม วิชาพาสูง”** พจนานุกรมนี้สะท้อนว่าหากอุปนิสัยดีไม่สวยงามหล่อเหลาหรือฐานะไม่ร่ำรวย ก็ให้หาวิชา

เรียนรู้เพื่อความสำเร็จ โดยหญิงที่ไม่สวยให้มีกรีธาที่ดังงามก็จะเสริมให้ดูดี ส่วนชายนั้นให้หาวิชาความรู้ สะท้อนเรื่องการให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาของชาวอีสาน หรือบทพญาที่กล่าวว่า **“เกิดเป็นคนให้หาความรู้ จังบ่ขู่ลู่เป็นควายไถนา”** ที่สอนให้เป็นคนที่ไม่หาความรู้ จะได้มีความรู้เพื่อขจัดความโง่เขลาของตน โดยอุปมาควายเหมือนคนโง่ ซึ่งถ้าไม่ยอมเป็นคนโง่ให้หมั่นเรียนรู้

ผญาภาษิตโบราณนั้นสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าคนที่จำเป็นต้องเรียนหนังสือและมีวิชาความรู้ นั่นคือผู้ชาย เพราะในสมัยก่อนนั้นผู้หญิงจะไม่ได้เรียนหนังสือ มีบ้างที่อ่านออกแต่น้อยมาก ดังเช่นการบอกเล่าของผู้เฒ่าท่านหนึ่งว่า **“ในสมัยก่อนผู้ชายจะอ่านออกเขียนได้ แต่ผู้หญิงจะต้องแอบอ่านหรือเรียนรู้อเอง บางคนพ่อก็จะสอนบ้าง แต่ไม่ถึงขั้นเก่งเหมือนผู้ชาย เพราะไม่มีค่านิยมให้ผู้หญิงเรียนหนังสือ อย่างแม่ของยายก็อ่านออก เพราะตาสอนให้อ่านแต่เขียนไม่ได้ น่าเสียดายเหมือนกัน”** (ทองเลี่ยม เวียงแก้ว, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2557) แต่ในบริบทสังคมปัจจุบันนี้พ่อแม่จะสนับสนุนให้ลูกเรียนหนังสือทั้งชายและหญิง ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมที่ชัดเจน ดังผญาร่วมสมัยที่กล่าวว่า **“ไผ่บ่เขียนเขียนอ่าน สิได้งานต่ำต้อย เงินเดือนน้อยใช้บ่พอ เก้าแก่เฟิ่นบ่จ้อ คนหางานมีมากมาจากลาวเขมรพม่า ค่าแรงถึกกว่าหมู่เฮา หลานควรเอาใจตั้ง เขียนต่อให้มันสูง ให้ได้เป็นนายเขา หมู่ลาวเขมรพม่า การศึกษาลิขอยให้ ได้งานดีมีตำแหน่ง เงินเดือนแพงก้าวหน้า พาเจ้าให้ฮ่างมี”**

13) การรู้จักประมาณตนเอง

ผญาภาษิตสอนให้ชาวอีสานเป็นคนที่มีรู้จักประมาณตนเอง ถ่อมตน และให้เกียรติผู้อื่น โดยการคบค้า สนทนา หรือพบปะกันของคนในสังคมต้องรู้จักประมาณตนเอง ไม่โอ้อวดตนเองว่าเหนือผู้อื่นและไม่ยกตนข่มท่าน ผญาภาษิตจึงสอนให้ชาวอีสานเป็นคนที่มีอ่อนน้อมถ่อมตนและประมาณตนเองเสมอ ดังเช่นบทพญาที่ว่า **“กว่ากูดีแล้ว ทางเบาผิ่นแห่งยัง กว่ากูเลิศจแล้ว เขาพุ่นผิ่นสิ้นกู”** เป็นคำสอนเรื่องการประมาณตน ไม่ให้คิดว่าตนเองเก่งกว่าคนอื่น ๆ ไม่ให้มองคนอื่นต่ำ

ผญาร่วมสมัยที่สอนในบริบทคำสอนเดียวกันในเรื่องการประมาณตนเองนั้นมีการสอนว่า **“สอนตนเองบ่ได้ยังลิไปสอนคนอื่น ปฏิบัติบ่รู้พื้นมัวแต่จ้องจ้องโทษเขา ตำราจ่าจื่อเอาเมาท่อง ขุนทองเก่ง ศีลธรรมบ่เคร่งกะยังไอ้คิกคะนอง”** ซึ่งแสดงถึงแนวคิดเรื่องการรู้จักประมาณตนนั้นยังเป็นแนวคิดที่ได้รับการถ่ายทอดโดยการให้ผญาเป็นเครื่องมือในการสอนคนในสังคมอีสานปัจจุบันให้มีการประมาณตน ตรวจสอบตนเองก่อนจะว่าคนอื่น

14) สอนให้ไม่เห็นแก่ตัวและเห็นใจผู้อื่น

ผญาภาชิตมีการสอนแนวคิดให้เห็นใจผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่เดือดร้อน ทั้งยังไม่เห็นแก่ตัว แม้จะมีน้อยก็ไม่เบียดเบียนผู้อื่นเพื่อให้ตัวเองสุขสบายขึ้น บทผญาภาชิตนั้นจะสอนให้ยอมลำบากดีกว่าการเอา راحتเอาเปรียบคนอื่น เช่น “**จนหยั่งบ่ท่อจนปัญญา ย่านหยั่งบ่ท่อย่านเมียร เสียหยั่งบ่ท่อเสียเปรียบ เหยียบหยั่งบ่ท่อเหยียบคน**” ซึ่งสะท้อนว่าจนอะไรก็ไม่เท่าจนปัญญาให้คนอื่นเอาเปรียบ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่เหยียบคนอื่นหรือไม่เอาเปรียบคนอื่นนั่นเอง ผญาอีกบทที่สะท้อนคำสอนเรื่องการไม่เห็นแก่ตัวนั้น ยังมีบางส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องวิถีปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชนว่าด้วยการทำทาน ซึ่งกล่าวว่า “**อย่าทานตามถืม เผาผีตามเอาถ่าน**” ซึ่งหมายถึงอย่าเป็นคนเห็นแก่ตัว แม้ของที่จะทิ้งก็ยังไม่ทิ้งเปล่า เอามาทานหวังผลบุญ หรือเผาผียังต้องการถ่านมาใช้ ซึ่งสอนให้ชาวอีสานไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว

นอกจากนี้แล้วยังมีคำสอนเรื่องการเห็นใจผู้อื่น เช่น “**เฟิ่นนั้งให้ โตอย่านั่งหัว**” หรือบทผญาที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกันแต่เป็นบทประพันธ์ที่ยาวขึ้นว่า “**ชื่อว่าความโศกเศร้า ไผบ่อยากพานพบ แต่หากยามจำเป็น หลีกไปบ่มีมัม อันว่าโลกากว้าง อนิจจังตั้งบ่เที่ยง คั้นเห็นเขานั่งให้ เขาอย่าได้นั่งหัว**” ซึ่งสอนให้เห็นใจผู้อื่นและยังสอนมารยาทในสังคม ว่าหากคนรอบข้างนั้นมีความทุกข์ อย่าทำกริยามารยาทหรือพฤติกรรมที่ส่อไปทางการล้อเลียนหรือซ้ำเติม ให้เห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่เดือดร้อน

ข้อคิดที่ได้จากชุดคำสอนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของชาวอีสานทั้งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติที่นักปราชญ์อีสานสอนผ่านผญาภาชิตทั้งที่เข้ามาแต่โบราณและประพันธ์ขึ้นใหม่นั้น พบว่าเป็นคำสอนที่มุ่งพัฒนาชาวอีสานในระดับปัจเจกบุคคล ให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม โดยมีทั้งข้อแนะนำและข้อห้าม เพื่อให้ชาวอีสานเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ซึ่งจะนำมาสู่การเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมในท้ายที่สุด และคำสอนที่ปรากฏนั้นไม่พบความแตกต่างมากในเชิงบริบทคำสอน มีเพียงการเปรียบเทียบและการให้ตัวอย่างที่แตกต่างกันตามบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย

โดยสรุปแล้วการใช้ผญาภาชิตเพื่อขัดเกลาทางสังคมแก่ชาวอีสานในระดับปัจเจกบุคคลนั้นมีหลายลักษณะ ซึ่งผญาภาชิตถือเป็นเครื่องมือที่สอนชาวอีสานให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม โดยจะมีปัจจัยเรื่องบริบททางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้ผญาภาชิตแต่ละบทในการสอนบุคคลในระดับปัจเจก ดังนั้นการปรับใช้คำสอนของผญาภาชิตในการเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตนั้นจะทำให้ชาวอีสานผู้นั้นเป็นคนที่อยู่ในสังคมอย่างไม่มีปัญหา โดยผญาภาชิตแต่ละบทจะมีความเกี่ยวข้องกับบริบทของสังคมที่ใช้ผญาภาชิตนั้นๆ ดังนั้นหากใช้ผญาภาชิตในพื้นที่และเวลาที่ไม่เหมาะสมก็จะไม่

เกิดกระบวนการพัฒนาระดับบุคคลในประเด็นต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งพัฒนาวิชาชีพตาม
กับแผนร่วมสมัยนั้นโดยส่วนใหญ่มีบริบทคำสอนที่สอดคล้องกัน แตกต่างที่วิถีปฏิบัติที่ต้องสอดคล้อง
กับค่านิยมของแต่ละยุคสมัย ซึ่งหากมีการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากบริบททางสังคมที่ไม่สอดคล้องก็จะ
พบการประพันธ์พัฒนาวิชาชีพร่วมสมัยเพื่อสอนในคำสอนเดียวกัน แต่เปลี่ยนแปลงการยกตัวอย่าง การ
เปรียบเทียบ และการเพิ่มเติมบทประพันธ์ เพื่อใช้สอนคนในสังคมปัจจุบันที่ยังให้ความสนใจพัฒนาอยู่
เช่น ในการรวมกลุ่มของสังคมออนไลน์ในเฟซบุ๊กหรือในสังคมอีสานด้วย

5.2.2 ระดับครอบครัว

พัฒนาวิชาชีพของชาวอีสานมีคำสอนที่เน้นถึงการเรียนรู้การแสดงบทบาทหน้าที่ของคนใน
ครอบครัว เพื่อให้ชาวอีสานนั้นมีบทบาทหน้าที่ถูกต้องที่สังคมคาดหวัง โดยพัฒนาวิชาชีพที่มีคำสอน
เกี่ยวกับครอบครัว จะมุ่งเน้นการสอนเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยการสอนของพัฒนา
วิชาชีพนั้นมีทั้งการสอนภรรยา การสอนสามี การสอนลูกหลาน สอนญาติพี่น้อง และการสอนปู่ย่าตา
ยาย ซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัว ดังนั้นจากการศึกษาจึงพบว่า พัฒนาวิชาชีพที่เป็นคำ
สอนเกี่ยวกับครอบครัวนั้นจะมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัวให้มีพฤติกรรมที่
เหมาะสมตามที่สังคมคาดหวัง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุดในการรักษาครอบครัวให้มีความสุขและ
ประสบความสำเร็จการชีวิตครอบครัว โดยจากการศึกษาสามารถจำแนกพัฒนาวิชาชีพที่มีเนื้อหา
เกี่ยวกับครอบครัว มีดังนี้

1) พัฒนาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องความเป็นกับสามีและภรรยา

คำสอนในพัฒนาวิชาชีพที่มีเนื้อความเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของสามีและภรรยานั้น
ส่วนมากแล้วจะเป็นคำสอนที่สอนเพื่อให้เกิดความสมดุลในครอบครัว เพื่อให้สามีภรรยาประสบ
ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตคู่ ทั้งนี้คำสอนในกลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงการใช้พัฒนาวิชาชีพในการสอน
พฤติกรรมและแนวทางการใช้ชีวิตคู่ โดยเริ่มตั้งคำสอนในแต่พิธีแต่งงานที่เป็นเสมือนประตูด่านแรก
ของการใช้ชีวิตคู่ โดยผู้ที่สอนนั้นคือหมอสุนทรหรือหมอปราหมณ์ที่จะมีพัฒนาวิชาชีพแทรกในบทประพันธ์
นั้น ซึ่งจะสอนให้ทั้งสามีภรรยาเคารพซึ่งกันและกัน ดังเช่น **“ยามเมื่อจักเข้าอนนั้น ให้เอาผมเช็ด
ดินแห่งผัวตน ปฏิบัติสันนี้ชู้วันแล้วจึงนอน กระทำสันนี้ทุกวัน ภายหน้าจะสัมฤทธิ์ผลแก่เชื้อทั้ง
สอง บ่อย่าชะแล”** เป็นบทสวดอบรมสั่งสอนของหมอปราหมณ์ที่สอนแนวทางการปฏิบัติตนแก่
ผู้หญิงหลังแต่งงาน ว่าต้องเคารพเชื่อฟังสามี แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีการนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันแล้ว
เนื่องจากสตรีอีสานในปัจจุบันไม่ได้ยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติในอดีตแล้ว

แม้ว่าสังคมอีสานในอดีตจะสอนให้ยึดถือว่าผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว และภรรยาคือผู้สนับสนุนช่วยเหลือความสำเร็จของสามี แต่ก็พบผลพวงที่สอนทั้งการให้ภรรยาเคารพสามีและสามีเคารพภรรยา ซึ่งโบราณนั้นเชื่อว่าสามีภรณานั้นเป็นสิ่งที่เกิดมาคู่กัน เมื่อได้แต่งงานแล้วต้องเกื้อกูลกันเพื่อประกอบครอบครัวให้สงบสุข ถ้าสามีดีแต่ภรรยาไม่ดีก็ไม่เจริญ ดังนั้นทั้งคู่ต้องช่วยกันสร้างครอบครัว ทั้งนี้บทพญาโบราณมีการสะท้อนถึงการเคารพยำเกรงกันของสามีภรรยาด้วย เช่น **“ผัวย่าเมีย เมียย่าผัว ครูย่าศิษย์ ลูกย่าพ่อย่าแม่ ก็จึงดีแท้แล”**(ย่า แปลว่า ย่าเกรง) ซึ่งบทนี้สอนสามีภรรยาให้เคารพซึ่งกันและกัน นอกจากนี้แล้วสามีภรณายังต้องเกื้อกูลกัน ดังผลพวงที่กล่าวว่า **“แหวนดียวหนึ่ง ผัวดียวหนึ่ง”** หมายถึงแหวนที่ติดนั้นเพราะหัวแหวนดี ผัวที่ประสบความสำเร็จ เพราะมีเมียคอยหนุนหลัง นอกจากนี้ยังมีบทพญาที่สอนว่าการเป็นสามีภรณานั้นต้องเชื่อใจกัน เพื่อให้ครอบครัวนั้นอยู่รอด สามีต้องเชื่อใจภรรยา และภรรยาต้องเชื่อใจสามี มีความมั่นคงต่อความรัก มีทุกข์ก็ร่วมแก้ไขมีสุขก็ร่วมแบ่งปันเพื่อให้เกิดความสุขในชีวิตครอบครัว ดังเช่น **“ผัวเมียนี้ คนเดียวโดยฮิต สุขทุกข์ยังช่วยย้าย ถนอมตุ้มต่อกัน”** ใช้สอนสามีภรรยาให้รักกัน มีความสุขก็ร่วมกันแบ่งปัน มีความทุกข์ก็แก้ไข เพราะในครอบครัวมีแค่สองคนที่จะฝ่าฟันอุปสรรคได้

โดยสรุปแล้ว บทพญาภาษิตที่ใช้สอนครอบครัวมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนสามีภรณานั้น เป็นการสอนให้รู้จักแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อรักษาความสัมพันธ์ของทั้งคู่ ซึ่งจะนำไปสู่การนำพาครอบครัวไปสู่ความสำเร็จที่วางไว้ ด้วยการให้เกียรติกันทั้งภรรยาให้เกียรติสามีและสามีให้เกียรติภรรยา รวมทั้งการรักเดียวใจเดียวต่อกัน ไม่นอกใจกัน มีความสุขหรือทุกข์ก็อยู่ร่วมกันเป็นคู่ชีวิตตลอดไป รวมทั้งยังมีบทพญาที่สอนให้สามีและภรรยารู้จักบทบาทหน้าที่ของตนดังนี้

2) บทบาทของการเป็นสามี

ในสังคมอีสานเป็นสังคมที่มีค่านิยมให้สามีเป็นผู้นำครอบครัว โดยสามีจะทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ต้องดูแลทุกอย่างในครอบครัว จึงต้องมีจิตใจหนักแน่น มีความคิดที่เฉลียวฉลาดเพื่อนำครอบครัวให้มีความสุข นอกจากนี้ยังต้องรับผิดชอบภาระงานที่หนัก เช่น การไถนา แยกหาม เป็นต้น การเป็นสามีนั้นต้องดูแลภรรยาอย่างดีที่สุด ต้องไม่นอกใจภรรยา มีความซื่อสัตย์ต่อภรรยา และต้องมีใจรักเดียวต่อภรรยาจนกว่าจะตายไปจากกัน ตัวอย่างบทพญาภาษิตที่กล่าวถึงบทบาทของสามี เช่น **“ผ้าขาดอย่าอยากได้ผ้าลาย เมียบ่ตายน่าอยากได้เมียใหม่”** ที่สอนสามีให้ซื่อสัตย์ต่อภรรยาจนกว่าจะตายจากกัน หรืออีกบทที่กล่าวว่า **“อยากทุกข์ให้เป็นนายคน อยากสาละวนให้เอาเมียน้อย อยากเป็นผี ก่องก้อยให้ลักอยู่ลักกิน”** สอนสามีให้ซื่อสัตย์ต่อภรรยา ไม่ไปยุ่งกับคนอื่นที่มีครอบครัวแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับพญาภาษิตร่วมสมัยที่ประพันธ์ในเรื่องเดียวกัน **“ป่าเมียถ่มหนิไปซอนซอนคนใหม่ เฮ็ด**

นวนิยายใหญ่ลีลามหา โทษของการมีไหม้ก้นหน้า ลีพานพ้อหม้อเวรเด้” ซึ่งผลญาทั้งสองบทเชื่อมโยงคำสอนและความเชื่อเรื่องตกรนกรเมื่อไม่ซื่อสัตย์ต่อภรรยา

ผลญาภาชิตโบราณมีหลายบทที่สอนผู้เป็นสามีให้หนักแน่นและไม่เชื่อภรรยาจนมากเกินไป เพราะจะทำให้สูญเสียความเป็นผู้นำครอบครัว เช่น **“ฟังความเมีย มันลิเสียพี่น้อง ฟังความท้อง มันลิแก้มของเฮือน”** สอนสามีให้อย่าเชื่อฟังภรรยาและควรฟังคำเตือนจากญาติพี่น้องด้วย เพราะภรรยาอาจทำให้เสียญาติพี่น้อง แต่ทั้งนี้คำสอนในเรื่องนี้ก็ไม่ใช่เพียงแค่มุมเดียวที่สามีพึงปฏิบัติต่อภรรยา เพราะมีอีกบทที่ถูกใช้สอนชาวอีสานมาช้านานที่สอนว่า **“ผัวเมียนี้ คนเดียวโดยฮิตสุขทุกข์ยังฮ่วมย้าย ถนอมคุ้มต่อกัน”** ที่สอนสามีภรรยาว่าในท้ายที่สุดแล้วชีวิตคู่ก็ขึ้นอยู่กับคนเพียงสองคน ไม่ใช่คนอื่น ควรรักทะนุถนอมและดูแลกัน ซึ่งโดยสรุปแล้วสามีต้องรักและดูแลภรรยา ซื่อสัตย์ และเป็นผู้นำที่ดีของครอบครัว

3) บทบาทของการเป็นภรรยา

ในสังคมอีสานนั้นกำหนดบทบาทของภรรยา เช่น การดูแลกิจการต่างๆ ที่อยู่ในบ้านเรือน ทั้งการหุงหาอาหาร การทำความสะอาดบ้านเรือน การปรนนิบัติสามีไม่ให้ขาดตกบกพร่อง การรักษาเฮือนสามน้ำสี่ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วภรรยาต้องเชื่อฟังสามีและช่วยเหลือสามีให้บรรลุเป้าหมายในการทำงาน ซึ่งเป้าหมายสำคัญนั้นคือการทำให้ครอบครัวประสบความสำเร็จในลักษณะการช่วยเหลือกันของสามีภรรยา โดยมีสามีเป็นหัวหน้าครอบครัว ภรรยาเป็นผู้สนับสนุนในลักษณะ **“ผัวหาบเมียคอน”** นอกจากบทบาทภายในครอบครัวที่ต้องดูแลและกิจการด้านงานบ้านงานเรือนแล้ว โดยตัวอย่างบทผลญาภาชิตโบราณที่สอนเรื่องการปฏิบัติตนของภรรยา เช่น **“อันว่ายามนอนนั้นให้ผัวแพงนอนก่อน เมียจึงเนาแนบข้างนอนแท้เมื่อลุน ยามเมื่อลุนนั้นให้เมียแพงลูกก่อน แล้วจึงหาน้ำส่วยหน้าให้ผัวแท้สู่วัน อันหนึ่งวันศีลให้สมมาผัวทุกเมื่อ แล้วให้ปิดกวาดผัวเฮือนเจ้าให้สูงเฮือง”** ซึ่งผลญาทั้งบทนี้สอนให้ภรรยาเคารพสามีอย่างมาก แต่ในบริบทสังคมปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงไป ไม่มีการปฏิบัติตนตามวิธีที่ได้กล่าวไว้ในบทผลญานี้แล้ว หรือแม้กระทั่งการมีผลญาใหม่ที่เขียนเชิงประชดประชันว่า **“สิเป็นซำรับใช้เมียมิ่งคำแพง กวาดฮืออุบให้เมียเตือตร้อน ให้เมียนอนยุห้องมินตาเบ็งซื่อๆ ทางหมู่ข้าวและน้ำผัวนี้ลิเฮ็ดเอง ให้เจ้าเอามือซี้ปากเอ๋อบัญญัติการ ผัวกะลียอมทำบ่หอนมีคำแย้ง ว่าเรื่องแกหรือตัมลิตักมาแต่งภาชนข้าว บิให้เตือตร้อนเจ้าผัวนั้นลิจัดการ เมียเฮ้ย”** ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีปฏิบัติ แต่นัยของบทผลญาทั้งหมดยังคงเน้นการดูแลกันของสามีภรรยา เพื่อให้ครอบครัวประสบสุข

นอกจากนี้แล้วภรรยาต้องพูดจาไพเราะกับสามี ดังผลญาที่บอกว่า *“มีผิวให้ช่างย่อง มีน่องให้ช่างออย”* ที่สอนหญิงสาวที่เป็นภรรยาให้รู้จักพูดจาเอาใจสามี และอีกบทบาทที่ภรรยาต้องปฏิบัติคือการแสดงความเคารพต่อญาติผู้ใหญ่ ทั้งพ่อแม่และวงศ์ญาติของสามีเสมือนพ่อแม่ของตนเองด้วย รวมถึงภรรยาต้องรักสามีเพียงผู้เดียว ไม่มีใจให้ชายอื่นจนกว่าสามีจะตายจากกันไป *“ให้ค่อนเจียมโตไว้เสมอ นายเจียมไพร่ คือลูกไม้เจียมย่าแวนนั้นลิ้งเฮียง”* เป็นคำสอนผู้หญิงที่แต่งงานแล้วว่าต้องเคารพแม่สามี เพื่อความรุ่งเรืองในอนาคต ซึ่งบทผลญาที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของสามีและภรยานั้นจะพบการใช้สอนในพิธีแต่งงาน ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีการใช้คำสอนเหล่านี้เพื่ออบรมสั่งสอนให้สามีภรรยาให้ได้แนวคิดในการครองเรือนเพื่อให้ครอบครัวมีความสุข โดยคนที่ใช้สอนจะเป็นหมอปราหมณ์และหมอสวดที่ยังคงถ่ายทอดบทผลญาเหล่านี้เพื่อเป็นแนวคำสอนต่อไป ทั้งนี้ผลญาบางบทอาจมีการเปรียบเทียบหรือการสอนที่ปรากฏอคติทางเพศ เช่น วิถีปฏิบัติที่ภรรยาต้องปฏิบัติต่อสามี ซึ่งส่วนมากจะเป็นผลญาภาษิตโบราณที่โครงสร้างทางสังคมในสมัยนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคเท่าเทียม แต่การประพันธ์ผลญานั้นมีจุดประสงค์ในการสร้างสังคมที่เป็นระเบียบและทุกคนทำตามหน้าที่เพื่อความสงบสุข ดังนั้นเมื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้น ในลักษณะที่สังคมให้คุณค่ากับสิทธิสตรีมากขึ้น คำสอนเหล่านี้ก็ไม่สามารถนำมาสอนให้ปฏิบัติเช่นนั้นได้ในปัจจุบัน

4) การเลือกคู่ครอง

ผลญาภาษิตที่สอนเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองนั้นมีอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะในวรรณกรรมโบราณ ซึ่งจะสอนลักษณะของหญิงที่ควรเลือกมาเป็นภรรยา ในสังคมอีสานในสมัยก่อนนั้น กลุ่มบุคคลที่เป็นผู้แต่งผลญาภาษิตจะเป็นผู้ที่ได้เรียนหนังสือ นั่นคือพระสงฆ์ สามเณร เชียง ทิด จาร และปราชญ์ต่างๆ ซึ่งจะเป็นผู้ชาย ดังนั้นผลญาภาษิตที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเลือกคู่ครองส่วนมากแล้วนั้น จะมีลักษณะสอนผู้ชายเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาผู้หญิงมาเป็นคู่ครอง ดังเช่น *“ชายใดได้เมียดี ผู้ประเสริฐ เขียวว่ามันได้หน่วยแก้วมณีล้ำค่าเมืองแท้แล้ว ชายใดได้เมียบัดดินชั่ว เขียวว่ามันได้อยู่แห่งห้องเอือนย้าวฮ่วมโจร นั้นตาย”* ผลญาบทนี้ใช้สอนผู้ชายให้เลือกผู้หญิงที่ดีและมีความรู้ ซึ่งผู้หญิงที่มีความดีและความรู้นั้นเปรียบเสมือนแก้ว ซึ่งควรนำมาเป็นภรรยา หรือผลญาที่ว่า *“หญิงใดสมบูรณ์ด้วย เอือนสามน้ำสี่ หญิงนั้นดีเลิศ สมควรแท้แม่เอือน”* ใช้สอนผู้ชายให้เลือกหญิงสาวที่ยึดถือวิถีประชา โดยเลือกหญิงที่รักษาเรือนสามน้ำสี่¹¹ เพราะหญิงใดมีความเพียบพร้อมในเรื่องนี้ เธอ

¹¹ เอือนสาม หมายถึง เอือนคร้ว (การทำคร้ว) เอือนผม (ทำความสะดวกผม) เอือนกาย (ทำความสะดวกผม) ส่วนน้ำสี่ หมายถึง น้ำใจ(ความเอื้อเฟื้อ) น้ำคำ (คำพูด) น้ำดื่ม (ตุ่มน้ำรับแขกต้องเต็ม) น้ำเต้าปูน(เติมปูนที่ใช้กินหมากให้ญาติตลอดเพื่อแสดงน้ำใจ)

ผู้นั้นดีเลิศและสมควรเป็นภรรยา ซึ่งเป็นวิธีที่ชาวบ้านยึดถือ คำสอนนี้ไม่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน เพราะค่านิยมในการเลือกคู่ครองนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามค่านิยมของสังคม ดังนั้นจึงไม่สามารถปรับใช้กับสังคมอีสานในปัจจุบันได้

นอกจากการสอนเรื่องการเลือกคู่ครองด้วยลักษณะนิสัยที่ได้กล่าวมาแล้ว ในสมัยก่อนจะมีการเลือกคู่ครองด้วยลักษณะทางกายภาพ เนื่องจากในวรรณกรรมเรื่องท้าวคำสอนนั้นจะกล่าวถึงลักษณะของผู้หญิงที่ไม่ควรนำมาเป็นภรรยา ดังนั้นจึงปรากฏพจนานุกรมมากมายที่ใช้สอนผู้ชายให้เลือกคู่ครองโดยพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพ รูปลักษณ์ ผิวพรรณ หน้าตา และกริยามารยาท ตัวอย่างพจนานุกรมคำสอนในวรรณกรรมเรื่องท้าวคำสอนเช่น *“หญิงใดมีศีลห้า วันทานบเนอบ เพียรขยันบ่เว้น ทำสร้างบ่เขา ควรที่เอามาไว้ ในเดือนเป็นมิ่งแก้ว ภายหน้าพ้น ผันสืให้เพ็งเย็น”* สอนผู้ชายให้เลือกผู้หญิงที่มีศีลห้า มีคุณธรรมและความขยันเพื่อให้เจริญรุ่งเรืองภายหน้า หรือ *“หญิงใดหน้าผากกว้าง ดังใหญ่ไซโม นันนา หญิงนั้นเป็นหญิงขวง อย่าเอาควรเว้น”* สอนว่าผู้หญิงที่หน้าผากกว้าง รุจุมูกบานใหญ่ โบราณว่าเป็นหญิงที่มีลักษณะเป็นกาลกิณี ไม่ควรมาเป็นภรรยา ซึ่งคำสอนที่ให้เลือกภรรยาจากรูปร่างหน้าตานั้นไม่ได้รับการสอนในปัจจุบัน และการตัดสินใจเลือกคู่ครองนั้นขึ้นอยู่กับความพึงพอใจมากกว่า ดังนั้นพจนานุกรมในการเลือกคู่ครองจึงไม่สามารถสอนในบริบทสังคมปัจจุบันได้ (สมัย ราชเจริญ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2557)

โดยสรุปแล้ว ลักษณะของผู้หญิงที่ควรนำมาเป็นภรณยานั้น ต้องเป็นผู้หญิงที่มีกริยาเรียบร้อย มีวาจาอ่อนหวาน ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น ทั้งยังต้องมีความรู้เพื่อเกื้อกูลสามีในอนาคตเมื่อสร้างครอบครัว มีศีลห้าและคุณธรรมในการดำเนินชีวิต และมีความขยันหมั่นเพียร ซึ่งยังสามารถใช้ในบริบทสังคมปัจจุบันได้ ในส่วนของข้อปฏิบัติในการเลือกคู่ครองโดยลักษณะต้องห้ามนั้นจะเป็นลักษณะหญิงที่เป็นกาลกิณี มีการเขียนไว้ในตำราหรือวรรณกรรมโบราณเรื่องท้าวคำสอน แต่ไม่สามารถใช้ได้บริบทสังคมปัจจุบัน

ทั้งนี้ยังมีบทพญาที่เกี่ยวข้องกับการเลือกคู่ครองของฝ่ายหญิงอยู่เช่นกัน แต่น้อยกว่าบทพญาที่ใช้สอนผู้ชาย เพราะในสมัยก่อนนั้นผู้ประพันธ์พจนานุกรมส่วนมากเป็นผู้ชาย ดังนั้นบทพญาที่สอนเรื่องการเลือกคู่ของชายจึงมีมากกว่าหญิง บทพจนานุกรมที่กล่าวถึงการเลือกสามีของฝ่ายหญิง มีดังนี้ *“นาไฮ้หลังประสงค์คำกล้าแก่ กล้าอ่อนมีบ่แพ้ นาล้างบ่ประสงค์”* สอนผู้หญิงให้เลือกคู่ครองที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตมากกว่าตนเอง ซึ่งหมายถึงผู้มีอายุมากกว่านั่นเอง โดยเปรียบกล้าแก่คือผู้ชายที่สูงอายุกว่า ส่วนกล้าอ่อนคือคนที่หนุ่มกว่า นอกจากนี้แล้วผู้หญิงต้องเลือกผู้ชายที่มีความรู้ เป็นนักปราชญ์ ดังเช่นพญาที่กล่าวว่า *“เอาผิวให้หาแนวนักปราชญ์ ใจฉลาดคู่ครองแท้สั่งสอน หญิงใด*

ลูกนั้นต้องรักพ่อแม่เหมือนที่พ่อแม่รักลูก และกตัญญูตอบแทนคุณบิดามารดา รวมทั้งต้องเคารพทุกคนในตระกูล เช่น **“พงศ์พันธุ์เชื้อ ตายายพ่อแม่ ควรลิบนอบไหว้ ยอไว้ที่สูง ผลาบุญตามมาค้ำ แมนำยั้งส่ง ปรารถนาอันใดคงสิลุลาภได้ โดยด้ามตั้งประสงค์”** ผนวบทนี้สอนให้ลูกหลานเคารพบุญคุณพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายและพงศ์พันธุ์ของตนเอง ให้นำถือไว้ที่สูงเพราะบุญคุณนี้จะนำส่งให้เราไปสู่ที่สูงดังปรารถนา แสดงถึงความเคารพและกตัญญูของลูกหลานที่มีต่อคนในครอบครัว

ผนวภาชิตที่สอนการเป็นลูกที่ดีนั้นมีจำนวนมาก และมักจะเห็นว่าลูกที่ดีนั้นต้องเชื่อฟังคำสั่งสอน ไม่เถียงหรือโต้แย้งพ่อแม่ เพราะคำพูดของพ่อแม่ถือเป็นพรศักดิ์สิทธิ์ที่ลูกต้องยึดถือปฏิบัติ ดังเช่นผนวภาชิตที่ว่า **“ลูกเต่าบ่ฟังความพ่อแม่ ฝักแกเข้าหม้อนาฮก”** หรือ **“อันว่าคำพ่อแม่นี้หนักเกินธรณีลูกเอ๋ย ไผผู้ย่าเกรงนบ หากจักเอียงเมื่อหน้า”** ที่ใช้สอนบทบาทความเป็นลูกว่าต้องเชื่อฟังพ่อแม่ เพราะลูกที่ดีที่เชื่อฟังพ่อแม่จะประสบความสำเร็จ มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

ทั้งนี้คำสอนในเรื่องบทบาทของลูกนั้น ในบริบทสังคมอีสานโบราณจะนิยมสอนเรื่องความกตัญญูและหน้าที่การดูแลพ่อแม่แก่ลูกสาวมากกว่าลูกชาย เนื่องจากในสมัยก่อนหน้าเมื่อแต่งงานมีครอบครัวผู้ชายจะย้ายไปอยู่บ้านเดียวกับผู้หญิง ดังที่สะท้อนในผนวบทที่บอกว่า **“ควายย้ายไปหาบวกรบกว้ายย้ายไปหาควาย”** ที่หมายถึงผู้ชายต้องเป็นฝ่ายย้ายเข้าไปอยู่บ้านผู้หญิง ดังนั้นผู้หญิงจะต้องอยู่กับพ่อแม่และดูแลพ่อแม่ของตนเอง ซึ่งทำให้ผนวภาชิตโบราณที่สอนเรื่องความกตัญญูและหน้าที่การดูแลพ่อแม่จะมุ่งเน้นสอนลูกสาว เช่น **“หนูกัดเสื่อจั่งเห็นคุณแม่ว ลูกแขวนแอมจั่งเห็นคุณพ่อแม่”** หรือ **“ข่วน้ำแล้วบ่หอนปลดขัว มีฝัวแล้วอย่าลืมคุณพ่อแม่”** ที่สอนให้ลูกผู้หญิงมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ แม้มีสามีแล้วแต่ก็ควรระลึกถึงคุณของพ่อแม่ (บรรจง เสาะแสวง, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2558)

จากการศึกษาพบว่าผนวกร่วมสมัยนั้นไม่ได้สอนเรื่องความกตัญญูและการทดแทนคุณพ่อแม่ด้วยการดูแลพ่อแม่ว่าเป็นหน้าที่ของลูกสาวดังเช่นในอดีต เนื่องจากปัจจุบันนี้การแต่งงานมีเข้ามาบ้านนั้นไม่สามารถใช้ได้ในสังคมอีสานปัจจุบัน เนื่องจากชาวอีสานไม่ได้ยึดถือว่าคุณชายต้องย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงนั้นมีบทบาทในการดูแลพ่อแม่อย่างเต็มที่ดังเช่นในอดีต ดังนั้นผนวกร่วมสมัยที่สอนในเรื่องความกตัญญูและการดูแลพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่านั้นไม่ได้เจาะจงสอนลูกสาวดังเช่นอดีต เช่น **“ให้เจ้าเป็นคนฮู้เพียรฮ่ำเฮือนศึกษา ทั้งวิชาพอเลี้ยงตัวกิจการงานบ้าน ทั้งกตัญญูเจ้าสองเชื้อพ่อแม่ ผู้เพิ่นกายโทรมไซเฒ่าหวังเพ็งเจ้าให้อือดู ชื่อว่าคนดินนี้กตัญญูเป็นเครื่องบอก นอกจากนั้นบ่เหลือไว้ส่วนดี คำเอ๋ย”** โดยบทผนวทได้กล่าวถึงการให้ค่าคนที่กตัญญูว่าเป็นคนดี แต่ผนวกร่วมสมัยจะไม่ค่อยระบุว่าเป็นหน้าที่หลักของลูกสาวดังเช่นอดีต

ผญาภาษิตร่วมสมัยที่สอนคนที่เป็นลูกที่ปรากฏเช่น **“พวกวัยรุ่น บ่ฟังความพ่อแม่ พี่น้อง เอ้ย มีแต่มีอิดีคิดเต๋น โตนเข้าบายมุข เขาหาจับคู่ให้ ชายหญิงเป็นคู่ ขึ้นขี่ม้าบักจ้อน เทียววัง ก่อนตาย”** ที่สอนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและไม่พึงปฏิบัติในฐานะของลูก นั่นคือการไม่เชื่อฟังคำพ่อแม่ การมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับบายมุข ชู้สาว และชู้จู้กรายนต์ซึ่ง ซึ่งเป็นผญาร่วมสมัยที่สะท้อนพฤติกรรมของวัยรุ่นผู้เป็นลูกในสมัยปัจจุบัน

โดยสรุปแล้ว ลูกที่ดีของชาวอีสานนั้นต้องเชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ เพราะคำสอนของพ่อแม่ นั้นเปรียบเสมือนคำศักดิ์สิทธิ์ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต เพราะเป็นคำสอนของผู้มีประสบการณ์ อีกทั้งเมื่อเติบโตขึ้นมีครอบครัวแล้วก็ไม่ควรลืมบุญคุณของพ่อแม่ เพราะความกตัญญูคือสิ่งที่ลูกทุกคนต้องมี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

7) ผญาภาษิตที่เกี่ยวข้องกับญาติพี่น้อง

สังคมอีสานเป็นสังคมที่มีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ซึ่งทำให้เครือญาติมีความใกล้ชิดกันอย่างมาก โดยผญาภาษิตนั้นสอนให้ชาวอีสานรักญาติพี่น้อง ให้เชื่อฟังคำสอนของญาติพี่น้อง ในสมัยก่อนนั้นพบผญาที่ระบุว่าสามีต้องให้ความสำคัญในการให้ความเชื่อฟังญาติพี่น้องร่วมสายเลือดมากกว่าภรรยาด้วย โดยผญาภาษิตที่สอนเรื่องเห็นความสำคัญของเครือญาติ เช่น **“ฮักเมียเสียญาติ ฮักญาติขาดเมีย”** หมายถึงการรักและเชื่อฟังเมียมากเกินไปจะทำให้เกิดการผิดใจกับหมู่ญาติ ควรจะมีจิตใจหนักแน่นและรับฟังความคิดเห็นของญาติ โดยจะใช้สอนและเตือนสติผู้ชายให้เห็นความสำคัญของญาติพี่น้องร่วมตระกูล

หน้าที่ในการเป็นวงศ์ตระกูลเดียวกันนั้นต้องรักษาความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องในตระกูลด้วยการหมั่นเยี่ยมเยียน เพื่อรักษาความสัมพันธ์ของตระกูล เช่นผญาที่กล่าวว่า **“แก้วบ่ผัดสามปีเป็นแห่ พี่น้องบ่แวงสามปีเป็นพิน”** ที่สอนให้แวะเวียนหาญาติพี่น้องและคนในตระกูล เพื่อไม่ให้ลืมกัน ให้มีความใกล้ชิดกันตลอด เพราะเมื่อมีปัญหา就会有ญาติที่คอยช่วยเหลือ หรือพบผญาที่กล่าวว่า **“บ่กินผัก บ่มีเหยื่อท่อง บ่เอาพี่น้องเสียหน่อเสียแนว”** ที่สอนสมาชิกในครอบครัวสายเลือดเดียวกัน หรืออยู่ตระกูลเดียวกันให้รักและสามัคคี ไม่แตกแยกกัน ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

คำสอนของผญาที่ปรากฏในเรื่องของครอบครัวนั้นพอจะสรุปได้ว่า ประกอบด้วยข้อปฏิบัติที่ควรกระทำของสามี ภรรยาและลูก คือการเคารพกันและกัน โดยสามีจะเป็นผู้นำครอบครัวที่มีจิตใจหนักแน่น และมีหน้าที่หลักในการทำให้ครอบครัวมีความสุข ส่วนภรรยาจะทำหน้าที่สนับสนุนสามีในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว โดยทั้งสามีและภรยานั้นเมื่อถึงคราวเป็นพ่อแม่แล้วต้องดูแลเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนลูกเป็นอย่างดี ทั้งนี้ภรรยาต้องให้ความเคารพครอบครัวสามีด้วย โดยเป้าหมาย

สูงสุดของคำสอนในหมวดการขัดเลาทางสังคมในระดับครอบครัวนี้ คือการรักษาความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวมีความสุขและประสบความสำเร็จในฐานะครอบครัวร่วมกัน ส่วนลูกหลานนั้นก็ต้องเคารพบรรพบุรุษของตนเอง เป็นคนว่านอนสอนง่ายเชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่และญาติคนอื่น ไม่ทำตัวให้พ่อแม่มีปัญหาอีกด้วย ส่วนผลภวณชาติที่เกี่ยวข้องกับญาติพี่น้องนั้นเป็นการสอนเรื่องการจัดการความสัมพันธ์เช่นเดียวกัน โดยญาติพี่น้องนั้นเป็นคนที่ช่วยเหลือและช่วยเหลืองานต่างๆ หากขาดญาติพี่น้องไปก็ทำให้ขาดคนช่วยเหลือ ขาดเครือข่ายทางสังคม ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างญาติพี่น้องจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำ ส่วนการศึกษาเปรียบเทียบผลภวณชาติทั้งโบราณและร่วมสมัยนั้นพบว่าบริบทคำสอนของบทผลภวณยังคงเดิม แต่มีบางบทที่ไม่เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน

5.2.3 ระดับสังคม

ผลภวณชาติเป็นกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการขัดเลาทางสังคมอีสานนั้น คือมีการนำบรรทัดฐานทางสังคมมาใช้เพื่อบังคับพฤติกรรมของคนในสังคม ซึ่งบรรทัดฐานทางสังคม 2 รูปแบบที่มีความสำคัญกับผลภวณชาติอย่างมาก คือจารีตและวิถีประชา ส่วนกฎหมายนั้นเป็นลักษณะของกฎหมายศีลธรรมหรือจารีตนั่นเอง ผลภวณชาติได้นำบรรทัดฐานทางสังคมทั้ง 2 ประการ เพื่อมาเป็นแนวทางในการควบคุมพฤติกรรมของชาวอีสาน โดยลักษณะการใช้ประโยชน์นั้นคือ การใช้ผลภวณชาติเป็นสารในการทำให้คนมีความประพฤติที่อยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อให้สังคมเป็นระเบียบ อีกทั้งผลภวณชาติยังสามารถสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมอีสาน ด้วยคำสอนที่มุ่งเน้นให้เกิดความรักและห่วงหาพันธุวัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลอย่างมากต่อบุคคลที่สนใจในเรื่องวัฒนธรรมอีสานอยู่แล้ว คำสอนของผลภวณชาติบางบทยังช่วยส่งเสริมให้สังคมเกิดความช่วยเหลือ และคนในสังคมให้เกียรติดกัน อันเป็นผลในระดับสังคมอีสานตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ได้แก่

1) การควบคุมสังคมด้วยจารีตและวิถีประชา

การใช้ผลภวณชาติเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในสังคมโดยการนำไปเชื่อมโยงกับเรื่องจารีตหรือกฎหมายศีลธรรมและวิถีประชา โดยมากแล้วจะเป็นหลักตามพุทธศาสนา และข้อปฏิบัติที่ชาวอีสานยึดถือกันมา ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในระดับปัจเจกที่ส่งผลในระดับส่วนรวม กล่าวคือ คำสอนชุดนี้จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในระดับปัจเจกบุคคลที่ส่งผลต่อบุคคลอื่นในสังคม หรือมีนัยเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ครอบครัวหรือญาติพี่น้อง ซึ่งเป็นคำสอนที่สะท้อนปัญหาสังคมไปภายในตัว ให้คนในสังคมรู้สึกตระหนักและร่วมพิจารณาปัญหาเพื่อหาแนวทางการแก้ไข เช่น ผลภวณชาติที่มักจะยกมาประกอบการเทศน์ บรรยาย และสนทนา คือ *“ผักอีตุ้เตี้ย ต้นตำใบดก กกบ่ทันฝังแน่น สักมาจิจูมดอก ฮากบ่ทันยังพื้น สักมาปลิ้นปงใบ”* ที่อุปมาผักอีตุ้ (ต้นแมงลัก)

กับวัยรุ่นผู้หญิงต้องประพฤติตัวให้เหมาะสมกับวัย เด็กสาวที่อายุยังน้อย ไม่ควรแต่งตัวล่อแหลมหรือมีความประพฤติเรื่องชู้สาว และควรให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษา ก่อน ซึ่งคำสอนนี้ทำให้ปัญหาการท้องก่อนแต่งลดลง ซึ่งถือเป็นการควบคุมพฤติกรรมคนในสังคมให้อยู่ในกรอบจารีต ไม่อยู่กินก่อนแต่งงานด้วย หรือผลยาที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม เช่น **“ผัวเหินยัง อย่าซนเป็นชู้ ชู้เขี่ยข้าง พันชั้นอย่าเหลียว”** โดยผลยาบทนี้จะสะท้อนการจารีตหรือกฎหมายศีลธรรมเรื่องการทำผิดในเรื่องชู้สาวมาเป็นกฎข้อบังคับในการควบคุมสมาชิกในสังคมไม่ให้ทำผิดต่อครอบครัวคนอื่น

โดยสรุปแล้วจารีตและวิถีประเพณีที่นำมาประพันธ์เป็นผลยาภาษิตนั้นล้วนแล้วแต่สามารถสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งผลยาภาษิตโบราณทั้ง 2 บทที่ได้กล่าวมาข้างต้นล้วนสามารถปรับใช้ในบริบทสังคมปัจจุบันได้ และยังพบการใช้ประโยชน์ในการสอนและบรรยายอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งทำให้คนในสังคมบางกลุ่มที่เข้าใจในคำสอนตระหนักถึงปัญหาได้อย่างดี

2) สร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

ผลยาภาษิตถูกใช้ประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในสังคมอีสานมาเป็นเวลาช้านาน โดยจะมีผลยาภาษิตที่มีความหมายในเชิงสร้างความเป็นหนึ่งเดียวและการรวมกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรม โดยใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความเหมือนหรือเป็นหนึ่งเดียวทางชาติพันธุ์ เช่น **“เจ้าอย่า เก็บดอกว่านบ้านเหินมาบ้าน ให้เจ้าจอยชานเก็บดอกกระเจียวกลางบ้าน”** หมายถึงไม่ควรนิยมชมชอบคนนอกกลุ่มหรือต่างชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และรักษาหวงแหนวัฒนธรรมอีสานไม่นำเอาวัฒนธรรมต่างชาติมาใช้ในการดำเนินชีวิตหรือไม่ให้นิยมคนต่างชาติพันธุ์หรือต่างกลุ่ม ปัจจุบันนี้ยังพบการใช้ผลยาในคำสอนเช่นนี้เพื่อการหาเสียงของนักการเมืองท้องถิ่น ที่นำมาใช้เพื่อสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมโดยใช้ประเด็นความเป็นชาติพันธุ์เดียวกันในการหาเสียง ซึ่งถือเป็นการนำมาใช้ประโยชน์ในทางการเมือง (อุดม บัวศรี, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2558) แต่ทั้งนี้ในประเด็นการสอนเรื่องการไม่นิยมชมชอบคนต่างกลุ่ม หรือต่างบ้านต่างเมืองนั้นก็ไม่ได้เป็นที่ยึดถือปฏิบัติของชาวอีสานในยุคปัจจุบัน อันจะเห็นได้จากการนิยมมีลูกเขยฝรั่งของชาวอีสานที่สะท้อนผ่านผลยาร่วมสมัยว่า **“เขยผู้ทุกข์จ้งเฮา อย่าเว้าเฮงพ่อเผ่าไล่ เถิงมีปากกะเก็บไว้ แม่เผ่าเลากะเฮงซ้ง เพิ่นประกาศปังปัง ห้ามคนทุกข์มาเป็นเขย เฮาเฮ็ดโตเซยเมย กะจ้งแมนเป็นแนวนี้ สมหัวใจเพิ่นละตี้ไล่ให้ปะหาเอาใหม่ ชุมฝรั่งเพิ่นจ้งอยากได้ มันมีเงินล้านอังกะเป่า”** เป็นการอธิบายว่าแม่เผ่า¹² ไม่อยากได้ลูกเขยคนอีสาน แต่อยากได้ลูกเขยฝรั่งที่รวยและมีเงินให้ใช้จ่าย

นอกจากประเด็นเรื่องการใช้ผลยาสร้างความเป็นหนึ่งเดียวโดยใช้เงื่อนไขการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีผลยาที่ใช้สอนชาวอีสานในการสร้างความสามัคคี ดังเช่นผลยาที่

¹² แม่เผ่า หมายถึง แม่ของภรรยา หรือแม่ยาย

มักจะถูกใช้ประโยชน์มากที่สุดในการกล่าวทักทาย กล่าวเปิดงาน เทศน์ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับมิติวัฒนธรรมอีสาน นั่นคือพญาที่กล่าวว่า **“สามัคคีกันไว้ คือข้าวเหนียวหนึ่งใหม่ อย่าได้เพแตก ม้าง คือน้ำตักข้าวเหนียว สามัคคีกันไว้ คือฝนแสนห่า ตกลงมาจากฟ้า ไหลโฮมโห่งอยู่นอง”** ที่สอนชาวอีสานว่าควรสามัคคีกันไว้เหมือนข้าวเหนียวที่เพิ่งนึ่งสุก อย่าขัดแย้งแตกแยกเหมือนข้าวเหนียวถูกน้ำ ให้มีจิตใจเป็นหนึ่งเดียวร่วมกันเหมือนน้ำฝนไหลสู่หนองน้ำ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบโดยใช้ข้าวเหนียวเป็นสัญลักษณ์ของชาวอีสาน

ในประเด็นเรื่องการสอนคนในสังคมอีสานให้สามัคคีกันนั้น ถ้าสอนด้วยพญาจะมีน้ำหนักมาก เนื่องจากเป็นวาทศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน การใช้พญาเพื่อกล่าวเปิดงาน สอน หรือบรรยายจึงมักจะได้รับความสนใจ และเสมือนมีแรงดึงดูดผู้ฟังให้รับฟังมากกว่าการบรรยายปกติ ดังนั้นพญาจึงเป็นเสมือนเอกลักษณ์หนึ่งของสังคมอีสาน

3) สอนให้คนรักบ้านเกิดและวัฒนธรรม

คำสอนที่ปรากฏในพญาภาคีจำนวนมากมีการสร้างจิตสำนึกให้คนอีสานเป็นคนรักบ้านเกิด กตัญญูต่อแผ่นดิน และการรักภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตนเอง โดยถือเป็นแนวทางให้ชาวอีสานรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรม ทั้งนี้พญาถือเป็นช่องทางในการเรียนรู้วัฒนธรรมอีสานแขนงอื่นๆ เพราะพญานั้นมีส่วนในการสืบทอดวัฒนธรรมอีสานไม่ให้สูญหายไปจากสังคมอีสาน เช่น **“ครันแม่่น เถิงยามค้ำให้คึดฮ้ำในคอง เถิงยามแลงให้คึดตรงในฮิต ฮิตแบบบุฮานเผ่าอย่าลีไล อย่าลีไลลิ้ม แก้วของแพงตั้งแต่ปู่ ของเก่าเผ่าปู่พีม อย่าลีทิมบ่ควร แท้แท้แล้ว”** เป็นบทพญาที่สอนให้ชาวอีสานอย่าลิ้มประเพณีฮิตสิบสองและคองสิบสี่ที่สังคมเคยยึดถือมา ให้สืบสานประเพณีโบราณนี้ไว้เพราะเป็นของที่บรรพบุรุษสร้างมา ซึ่งจะทำให้สมาชิกในสังคมสืบทอดวัฒนธรรมอีสานต่อไป และเป็นการรักษาภูมิปัญญาบรรพบุรุษ

นอกจากการสอนให้รักวัฒนธรรมอีสานแล้วยังสอนให้รักบ้านเกิด รักแผ่นดินอีสาน เช่น **“ครันได้กินปลาแล้ว อย่าลิ้มปุปละปล่อย ลางเทือปลาขาดข้อง ยังลิได้บ่บปุ ครันได้กินลาบขึ้น อย่าลิ้มแจ่วแพวผัก ได้กินภาซ้คำ อย่าลิ้มกระเปียนฮ้าง”** เป็นบทพญาที่สอนให้ชาวอีสานไม่ลิ้มวัฒนธรรมบ้านเกิด มีความรักต่อบ้านเกิดเมืองนอนและไม่เป็นคนลืมนบุญคุณคนด้วย หรือบทพญาภาคีที่สอนชาวอีสานในบริบทสังคมปัจจุบันที่นำเอาบริบทสังคมปัจจุบันมาประพันธ์โดยอาศัยเค้าโครงของบทพญาภาคีโบราณว่า **“อย่าลิ้มไลบ้าน อีสานถิ่นของเขา อย่าลิ้มลาบเทา เข้ารุงกินพิซซ่า อย่าลิ้มปลาซ่า พวกกันกินkfc อย่าลิ้มซูปักมี ข้าวกุดจี แมงจิ้นูน”** ซึ่งสอนชาวอีสานที่อยู่ในเมืองหลวงว่าอย่าได้ลิ้มรากเหง้าวัฒนธรรม ประเพณี อาหาร รวมทั้งบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง

4) การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างให้เกียรติ

คำสอนในบทพญาหลายบทสะท้อนเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการให้เกียรติกัน เพราะถ้าไม่ให้เกียรติกันก็จะทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาและก่อให้เกิดภาวะสังคมไร้ระเบียบ การปฏิบัติต่อผู้อื่นทั้งความคิดและการกระทำต้องให้คำนึงถึงความแตกต่างกันของคนในสังคม ว่าทุกคนสามารถมีความคิดที่แตกต่างกันได้ ดังนั้นการสอนเรื่องการเคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพทางความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างให้เกียรติเสมอกัน จึงเป็นคำสอนที่ทำให้สังคมอีสานมีความสงบและเกิดการเคารพกันภายในสังคม เช่น **“ไม่ลำเดียวยังต่างปล้อง พี่น้องยังต่างใจ”** หรือ **“เกิดเป็นคน ให้มีใจกว้าง เอาหูห่าง ฟังบ้านฟังเมือง”** โดยนัยของพญาทั้งสองบทนี้สอนเรื่องความแตกต่างในสังคม ให้เคารพซึ่งกันและกันและการคิดเห็นที่แตกต่างเป็นเรื่องปกติในสังคม เพราะขนาดพี่น้องยังคิดต่างกันได้

นอกจากนี้ยังมีคำสอนในเรื่องการไม่บังคับขืนผู้อื่นให้ทำในสิ่งที่ไม่อยากทำ เช่น **“จับกินหญ้า อย่าลิ้มเขาหัก หมูปักินอำ อย่าลิตีตั้งเว่อ”** สอนว่าอย่าข่มเขาว่าให้กินหญ้า อย่าบังคับหมูให้กินรำ ซึ่งมีบริบทคำสอนให้คนในสังคมเคารพกัน และไม่บังคับให้คนอื่น ๆ ทำกิจกรรมที่ตนเองต้องการ อันเป็นวิถีปฏิบัติต่อกันที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันในสังคมอีสาน ซึ่งพญาในกลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สอนชนชั้นผู้ปกครอง ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้มีอำนาจในสังคมซึ่งสะท้อนถึงการเคารพกันตามหลักการประชาธิปไตยด้วย

5) การอาศัยเกื้อกูลกันในสังคม

พญาหลายบทนั้นสอนให้คนในสังคมอาศัยเกื้อกูลกันและกัน ซึ่งจะทำให้สังคมอีสานมีความสุข หากคนในสังคมอาศัยเกื้อกูลกัน ดังเช่นพญาภาษิตโบราณที่กล่าวว่า **“มีไหมบ่มีครึ่งยอมมันบ่ท่อนแดงเอง ถ้าบ่หาพิมพัตตำทอปเป็นผ้า”** ซึ่งเป็นคำสอนที่สอนให้คนในสังคมเกื้อกูลกัน เพราะกิจกรรมบางอย่างนั้นจะสำเร็จได้ต้องมีปัจจัยอื่นๆ หรือบุคคลอื่นๆ เข้ามาช่วยให้สำเร็จ นอกจากพญาโบราณที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วยังมีพญาร่วมสมัยที่สอนในเรื่องเดียวกัน เช่น **“ปลาย่อมอาศัยน้ำ จังค้อยอยู่เป็นสุข องค์คูบาในวัด เฟิงพาโยมทางบ้าน โยมก้ออาศัยด้วย บุญกุศลพระธรรมเลื่อม พ่อแม่เอื้อยอายน้อง ตัดถิมบ่ท่อนเป็น”** ที่กล่าวถึงกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมอีสานที่ต้องอาศัยกัน ไม่มีใครอยู่ได้คนเดียวในสังคม การสอนให้คนรู้จักการพึ่งพากันผ่านพญานั้นถือเป็นการสร้างทุนทางสังคมให้สังคมมีการช่วยเหลือกัน และก่อให้เกิดความสามัคคีและสังคมที่น่าอยู่ตามมาด้วย

ประเด็นเรื่องการช่วยเหลือกันทางสังคมที่สำคัญของสังคมวัฒนธรรมอีสานอีกประการคือ เรื่องการ “ผูกเสี่ยว”¹³ ซึ่งเป็นคำสอนที่ปรากฏในพจนานุกรม การผูกเสี่ยวเป็นอีกหนึ่งลักษณะคำสอน ที่ช่วยให้ชาวอีสานมีการช่วยเหลือกัน โดยชาวอีสานเชื่อว่าหากตนเองมีญาติพี่น้องน้อยควรมีเสี่ยวไว้ พึ่งพาอาศัย เมื่อยามทุกข์ยากนั้นเสี่ยวจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือกัน ดังเช่นบทพญาที่ว่า **“ผมบ่หลาย ให้ตี๋มซ้อง พี่น้องบ่หลายให้ตี๋มเสี่ยว”** ซึ่งสอนสอนเรื่องการหาเพื่อนเพื่อให้ช่วยเหลือกันในลักษณะ การเป็นเพื่อนตายซึ่งทำให้สังคมเกิดเครือข่าย ในการช่วยเหลือกันเมื่อมีปัญหา หรือประสบความทุกข์ ยาก อันเป็นความรู้สึกมั่นคงในชีวิตและสังคมมากขึ้น แม้ปัจจุบันนี้การผูกเสี่ยวจะไม่พบเห็นในสภาพ สังคมปัจจุบันที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก แต่คำว่าเสี่ยวก็ยังคงเป็นคำที่ชาวอีสานใช้เรียกเพื่อนฝูงที่สนิท สนมและมีความหมายในเชิงบวก

6) การรู้เท่าทันปรากฏการณ์ทางสังคม

พจนานุกรมเป็นบทพญาที่สอนให้ชาวอีสานรู้เท่าทันปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อให้ชาวอีสานเป็นคนที่มีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และให้หาแนวทางในการป้องกัน ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยพจนานุกรมที่สอนเรื่องทักษะการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้นมีมาแต่ โบราณ เช่น **“กาละนับมือส่วย จัวควายบ่ได้ปล่อย เด็กน้อยบ่ได้เลี้ยง คนเฒ่านั่งแนม”** ที่สอนให้ รู้เท่าทันสถานการณ์ในสังคม ความทันสมัยทางสังคมมีมากขึ้น และในสมัยนี้คนย้ายถิ่นกันไปทำงาน นอกชุมชนมาก และทิ้งให้พ่อแม่เฒ่าที่อยู่บ้านเลี้ยงลูกหลาน หรือบทพญาที่กล่าวว่า **“ปีพอดสอง พันห้า ประชาไทยหัวใจต่าง เพลงฝรั่งเปิดเบรียงปรั้ง พิณแคนฮ้างแม่ใหญ่เอ๊ย พากันหัวเราะ เยาะเย้ย ธรรมเนียมเก่าแต่ครวหลัง พากันซังมูลมั่งโต ไปเท่อโซ้วแต่ของนอก”** กล่าวว่าสังคม อีสานเกิดการเปลี่ยนแปลง ลูกหลานหลงลืมวัฒนธรรม หันไปฟังเพลงฝรั่ง ซึ่งพญาบทนี้สอนให้คนใน สังคมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากในยุคที่การสื่อสารทันสมัยและกระแสโลกาภิวัตน์ ได้นำวัฒนธรรมต่างถิ่นมาสู่สังคมอีสานอย่างมากนั้น ทำให้สังคมอีสานต้องบอกกล่าวความรู้ใน ลักษณะการแจ้งข้อมูลเพื่อให้ผู้คนได้รับทราบถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเป็นภูมิความรู้เพื่อ รับมือกับปัญหาและปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย

นอกจากนี้แล้วยังมีบทพญาที่แสดงให้เห็นภาพของวิถีชีวิตและวิถีสังคมที่แตกต่างระหว่าง อดีตและปัจจุบัน เช่น บทพญาพจนานุกรมที่กล่าวว่า **“ฝูงหมูหญิงชายล้วน ลิปสามปีมีลูกถือแล้ว นักปราชญ์ถมแม่น้ำ นทิกว้างขาดเขิน”** ซึ่งสะท้อนสภาพสังคมในสมัยก่อนที่เด็กผู้หญิงมีเพศสัมพันธ์ ก่อนวัยอันควร และสอดคล้องกับพญาร่วมสมัยที่ได้นำพญาเดิมมาประพันธ์ให้ทันสมัยเพื่อสอนให้รู้เท่า

¹³ ผูกเสี่ยว หมายถึง การรับเป็นเพื่อนสนิท เป็นเพื่อนตายที่สามารถร่วมทุกข์ร่วมสุขกันได้

ต้นเหตุการณและปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอีสานปัจจุบันว่า **“สาวสิบสามปีขึ้น มานทางลูกขาดพ่อ แม่เป็นโรคเอดส์ซ้ำ หลานน้อยแม่ใหญ่ใจม อีกับโดนจกเห็นแท้ ความจริงไปได้คู่ กิเลสขอพวกที่น้อง มั่นรุมล้างโลกหมู่เฮา”** จะสังเกตเห็นได้ว่าผญาทั้งสองบทมีการประพันธ์ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน มีการยกตัวอย่างสถานการณ์ปัญหาที่แตกต่างกัน แต่วัตถุประสงค์นั้นเพื่อสอนคนในสังคมในช่วงเวลานั้นๆ ให้ตระหนักถึงปัญหาและรู้เท่าทันสถานการณ์ปัญหา อันจะเป็นความรู้เท่าทันสถานการณ์ปัญหาให้กับผู้ฟัง

7) ผญาภาษิตที่เกี่ยวกับการปกครองและการเป็นผู้นำทางสังคม

ผญาภาษิตสอนความเป็นผู้นำในสังคมอีสาน โดยมุ่งสอนคนที่มีอำนาจในสังคมถึงบทบาทหน้าที่ที่สังคมคาดหวัง ซึ่งผู้นำในสังคมอีสานในสมัยก่อนนั้นเรียกว่า “ขุน” และ “กวน” ซึ่งเปรียบเทียบกับสังคมอีสานในปัจจุบันนี้ คือผู้ใหญ่บ้าน กำนันหรือผู้ที่มีอำนาจในชุมชน โดยบทบาทของผู้นำในสังคมนั้นต้องดูแลรักษาบ้านเมืองให้สงบ ให้ความช่วยเหลือทุกคนในหมู่บ้านโดยลูกบ้านทุกคนต้องได้รับความช่วยเหลือที่เท่าเทียมกันทุกคน **“เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต้องมีนตาทั่วบ้าน”** ที่สอนผู้ใหญ่บ้านให้ดูแลลูกบ้านด้วยความเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ

อีกทั้งผู้นำในสังคมอีสานนั้นต้องรับฟังความคิดเห็นของคนในหมู่บ้าน หากคนในหมู่บ้านไม่เห็นด้วยในกระบวนการพัฒนาที่ไม่ควรฝืนความต้องการของประชาชน **“ครันลิทำการสร้าง ให้ถามดูพวกไพร่ ครันแมนไพร่บ่พร้อม แปรงบ้านกะบ่เฮือง”** หรือ **“ไม่ลำเดียวล้อมฮั่วบไข่ไข่ ไม่ลำเดียวแปลงบ้านบ่เฮือง”** ที่สอนผู้นำชนชั้นปกครองให้ฟังเสียงประชาชน ถ้าประชาชนไม่เห็นด้วย พัฒนาอย่างไรก็ได้ผล

นอกจากนั้นการเป็นผู้นำต้องไม่ควรทุจริตคดโกง เป็นพฤติกรรมที่ควรเลียง โดยบทบาทหน้าที่ของผู้นำที่สอนผ่านบทผญาภาษิต และมีความรักให้ลูกบ้านทุกคน เช่น **“เป็นเจ้าให้ฮักไพร่ทั้งหลาย เป็นนายให้ฮักหมู่ เป็นปู่ให้ฮักหลาน เป็นกวนให้ฮักลูกบ้าน”** ที่สอนชนชั้นปกครองให้ปกครองด้วยความรัก ให้รักประชาชนเหมือนปู่ที่รักหลาน โดยลักษณะของผู้นำที่ดีนั้นต้องเป็นคนเก่ง คนกล้า และเป็นคนขยันพัฒนาบ้านเมือง ดังผญาที่กล่าวว่า **“เอาคนกล้า ครองเมืองจั่งฮุ่ง เอาคนขี้คร้าน ครองบ้านบ่ฮุ่งเฮือง”** สอนผู้ที่เป็นผู้นำว่าจะต้องมีคุณลักษณะ 2 ประการ คือความเก่งกล้าและมีความขยัน

ส่วนผญาภาษิตร่วมสมัยนั้นมีการสอนในลักษณะเดียวกันกับผญาภาษิตโบราณ แต่เปลี่ยนแปลงคำสอนให้เหมาะสมกับบริบทสมัยใหม่มากขึ้น ซึ่งโดยมากแล้วเน้นคำสอนเรื่องการไม่ทุจริตคดโกงอย่างมาก เช่น **“นักการเมืองสู้มือนี่ ไกลห่างศีลธรรม เข้าไปในสภา หวังกินแต่บ้านเมือง”**

ปมิกลัวเกรงย่าน ปวงประชาติเห็นเงื่อน พากันเวียนเปลี่ยนเข้า คอยเป็นเจ้านั่งเมือง” หรือ “การปกครองขยายเข้า อบต.ลงท้องถิ่น หวังลิให้พี่น้อง ปกครองได้ทั่วกัน กลับพากันตั้งหน้า คอยรับเหมาเอาค่าส่วย งานปมิลีสร้าง เมืองบ้านลีสสูงเฮืองได้จ้งได้” ที่สอนว่านักการเมืองทุกวันนี้ไม่มีศีลธรรม เข้ามาปกครองเพียงเพื่อหวังโกงกิน ซึ่งใช้สอนนักการเมืองให้มีความละเอียดรอบคอบที่ทุจริตคดโกง และสอนประชาชนให้รู้ทันนักการเมือง

กล่าวโดยรวมได้ว่า ผู้นำในสังคมอีสานที่ชาวอีสานคาดหวังนั้นต้องมีความกล้าหาญ ขยันหมั่นเพียรในการพัฒนาหมู่บ้าน ไม่ทุจริตคดโกง และมีความยุติธรรมในการปกครองบ้านเมืองให้ทั่วถึง ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ต้องปกครองลูกบ้านด้วยความรักความเมตตา นอกจากนี้การพัฒนาหรือกระทำการใดๆที่เกี่ยวกับส่วนรวมนั้นต้องถามความสมัครใจของลูกบ้านเสมอ หากลูกบ้านไม่ยินยอมพร้อมใจ ผืนลงมือทำลงไปก็จะไม่รุ่งเรือง เพราะคนอื่นไม่ทำตาม ผู้นำจึงต้องมีความใส่ใจลูกบ้านมากกว่าตนเอง และคำสอนที่สะท้อนผ่านผญาร่วมสมัยก็มีความสอดคล้องกับผญาภาสิตโบราณ แต่เปลี่ยนบริบทและการยกตัวอย่างให้สอดคล้องกับการปกครองในยุคปัจจุบัน

ทั้งนี้ผญาภาสิตที่มีผลในระดับสังคมนั้น เป็นผญาที่ใช้สอนในระดับปัจเจกบุคคล แต่มีเนื้อหาของผญาที่ดีความแล้วมีผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆ ในระดับสังคมด้วย เนื่องจากสังคมประกอบด้วยบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่มาอยู่รวมกัน การกระทำของคนในสังคมที่ต้องการมีการสร้างสรรค์จึงอาจก่อให้เกิดการกระทบกระทั่ง ซึ่งผญาภาสิตจะเป็นเครื่องมือสอนให้ชาวอีสานมีพฤติกรรมที่หลีกเลี่ยงให้เกิดปัญหาต่อผู้อื่น หากพฤติกรรมนั้นดีแล้วก็จะส่งผลให้เกิดผลในภาพรวมที่ดีขึ้นในระดับสังคม คือสังคมอีสานมีระเบียบแบบแผนการอยู่ร่วมกันที่ดีตามมาด้วย นอกจากคำสอนในระดับปัจเจกที่ส่งผลต่อสังคมแล้วยังมีคำสอนที่เกิดขึ้นมาเพื่อธำรงสังคมและวัฒนธรรม คือคำสอนที่ประพันธ์เพื่อสอนคนหนุ่มมากในสังคม การรู้เท่าทันสถานการณ์ปัญหาสังคม และการเรียนรู้ที่จะเป็นผู้นำทางสังคมที่ดี รวมถึงเรื่องการรักษาบ้านเกิด ความสามัคคี การรักษาวัฒนธรรม เป็นต้น ที่จะส่งเสริมให้สังคมอีสานมีความเป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้การใช้ประโยชน์ผญาภาสิตนั้นต้องขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม และองค์ประกอบทางสังคมอื่นๆ ประกอบด้วย

5.3 กระบวนการใช้ผญาภาสิตในการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม

ประเด็นการวิเคราะห์ที่นอกเหนือจากผญาภาสิตว่ามีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมในหลายระดับทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม โดยการจัดแบ่งตามเนื้อหาและการใช้ประโยชน์ที่ปรากฏดังที่ได้อภิปรายในหัวข้อการใช้ประโยชน์ผญาภาสิตและการเปรียบเทียบผญาภาสิตโบราณและผญาร่วมสมัยแล้ว การวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ผญาภาสิตยังสามารถแบ่งระดับการสอนและสภาพบังคับ

ของคำสอนที่มีผลต่อกระบวนการนำไปปรับใช้ของสมาชิกในสังคมที่แตกต่างกัน โดยเนื้อหาคำสอนมีผลต่อการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวอีสานในระดับที่แตกต่างกัน ทั้งลักษณะการให้ข้อมูลความรู้แก่สมาชิก การว่ากล่าวหรือตักเตือน การอบรมสั่งสอนทั้งข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติ ไปจนถึง ซึ่งสามารถพบเห็นประเด็นเหล่านี้ได้จากผลพยาภาชิตโบราณและผลพยากรรมสมัย โดยมีรายละเอียดนี้

1) การให้ความรู้และข้อมูลต่างๆ เพื่อการเป็นแนวทางไปปฏิบัติตนของชาวอีสาน

การขัดเกลาทางสังคมโดยการใช้ผลพยาภาชิตเป็นเครื่องมือในระดับแรกนั้นคือการใช้ผลพยาภาชิตเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ข้อมูลความรู้ และบอกเล่าทักษะ ซึ่งเป็นการนำเสนอคำสอนโดยมีเจตนาของการสื่อสารในลักษณะการแจ้งให้ทราบไม่ใช่การบอกให้ทำเพื่อนำความรู้และข้อมูลที่ปรากฏผ่านผลพยาภาชิตเหล่านั้นไปปรับใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยอาจเป็นข้อแนะนำต่างๆ ที่ไม่ได้มีผลต่อการบังคับควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมที่ชัดเจน แต่อาจเป็นการเสนอแนะข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจเพื่อพฤติกรรมที่ดีและเหมาะสมตามบรรทัดฐานทางสังคม หรืออาจเป็นการสร้างทักษะโดยการให้ข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งผลพยาในกลุ่มนี้อาจเป็นผลพยาภาชิตที่มีลักษณะการเสนอแนะมากกว่าการมีสภาพบังคับโดยตรงต่อพฤติกรรม แต่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นชุดความรู้ที่เมื่อรับทราบแล้วสามารถยกระดับความคิด ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้ฟัง อันจะนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อไป โดยผลพยาภาชิต ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 9 การใช้ประโยชน์ผลพยาภาชิตในลักษณะการแจ้งข้อมูลและความรู้

ผลพยาภาชิต	ลักษณะการใช้ประโยชน์	
ชื่อว่าความสูงนี้ ครั้นแมนเฮียนได้แล้ว	ศีลธรรมพระเจ้าใหญ่ สิเป็นแก้วแก่นมโน	ผลพยาบทนี้บอกให้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของความรู้ ซึ่งสามารถทำให้ผู้ฟังหมั่นศึกษาหาความรู้
การศึกษาสูงพาเสื่อม ถ้าหากว่าผู้ใดคิดตื่น	หรือพาดีให้คิดเบิ่ง กะยังลियู่อยู่ต่อไป	บอกถึงความสำคัญของการศึกษาและศีลธรรมในบริบทสังคมปัจจุบัน โดยอ้างความคิดของผู้ประพันธ์ที่มีการชี้แนะว่าศีลธรรมก็มีความสำคัญไม่ต่างจากการมีความรู้ ดังนั้นการเป็นคนที่ดีพร้อมควรมีทั้งศีลธรรมและความรู้
ช่วยว่าศิลกับธรรมเฮาพุ้น ขาดธรรมะและศีลขาดพร้อม	พาคนดีอาจสิแมน คือหมาเฒ่าบ่เท่าทอน	ผลพยาบทนี้บอกสิ่งที่ชายและหญิงควรมีเพื่อยกระดับตัวเองให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ โดยผู้ชายต้องมีความรู้ ส่วนผู้หญิงต้องมีจริยวัตรงดงาม ซึ่งเป็นการบอกเล่าคำสอนให้ทราบ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ
นางสาวปลอด นกวาเวา	ผัวดีเป็นเถา เสียงดีเป็นฮูป	
หญิงฮูปฮ้าย	ครองวัตรพางาม	
ชายฮูปทราม	วิชาพาฮุ่ง	

ตารางการใช้ประโยชน์ผลภูษาชิตในลักษณะการแจ้งข้อมูลและความรู้ (ต่อ)

ผลภูษาชิต	ลักษณะการใช้ประโยชน์
หญิงใดเฝ้าเรียกบ้านเรือนชานชมสะอาด ปราศญ์อ่านอ่างญิงนั้นประเสริฐศิลป์	ผลภูษาชิตนี้บอกลักษณะของหญิงสาวที่นักปราศญ์ ชมเชย ว่าต้องมีคุณลักษณะประการสำคัญคือการ รักษาความสะอาดของบ้านเรือน ซึ่งเป็นการบอกเล่า ค่านิยมของชาวอีสาน
ฝูงหมู่หญิงชายล้วน ลิบสามปีมีลูกถือแล้ว นักปราศญ์ถมแม่น้ำ นทีกว้างขาดเขิน	ผลภูษาชิตนี้บอกเล่าสถานการณ์ปัญหาการมี เพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ใช้สะท้อนสถานการณ์ ปัญหาเพื่อให้เกิดการตระหนักของผู้มีส่วนร่วมใน สังคมเพื่อร่วมแก้ไข ไม่ได้มีเนื้อหาการสอนโดยตรง แต่นำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม
ปีพอสองพันห้า ประชาไทยหัวใจต่าง เพลงฝรั่งเปิดเปรียงปร้าง พิณแคนฮ้างแม่ใหญ่เอ๋ย พากันหัวเราะเยาะเย้ย ธรรมเนียมเก่าแต่ครวหลัง พากันซังมูมั่งโต ไปเทอโซว์แต่ของนอก	ผลภูษาชิตนี้สะท้อนสภาพสังคม เป็นการเล่า ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเรื่องการเข้ามาของ วัฒนธรรมต่างชาติ จนทำให้ชาวอีสานบางส่วน หลงลืมวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งเป็นการให้ความรู้ให้เท่า ทันสถานการณ์อันเป็นผลของกระแสโลกาภิวัตน์
กาละนับมือสวย จัวควายบได้ปล่อย เด็กน้อยบได้เลี้ยง คนเฝ้านั่งแนม	ผลภูษาชิตนี้สะท้อนปัญหาสังคม เป็นการบอกเพื่อให้ วิเคราะห์ถึงปัญหาสังคมเรื่องการย้ายถิ่นไปทำงาน ต่างจังหวัดของชาวอีสาน แล้วให้ผู้เฒ่าผู้แก่เลี้ยง ลูกหลาน ซึ่งเป็นสถานการณ์ปัญหาที่พบในสังคม อีสานตั้งแต่เกิดการย้ายถิ่นจนปัจจุบัน
สาวลิบสามปีขึ้น มานทางลูกขาดพ่อ แม่เป็นโรคเอดส์ซ้ำ หลานน้อยแม่ใหญ่โจอม อีกบโตนจักเห็นแท้ ความจริงบได้ดู กิเลสนอนพวกพี่น้อง มั่นรุมล้างโลกหมู่เฮา	ผลภูษาชิตนี้ให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการมี เพศสัมพันธ์ของชาวอีสาน โดยกล่าวถึงโรคเอดส์ ซึ่ง เป็นโรคติดต่อที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน เพื่อสร้างความ ตระหนักในสถานการณ์ปัญหา แต่ไม่ได้เสนอแนว ทางแก้ไข

จะเห็นได้ว่าผลภูษาชิตที่อยู่ในกลุ่มนี้จะมีการให้ข้อมูล ความรู้ บอกเล่าสถานการณ์ปัญหา และ
การบรรยายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นประเด็นที่น่าสนใจในสังคมอีสานในแต่ละยุคสมัย ทั้งเพื่อ
หาทางออกร่วมกันในสังคม โดยการคิดวิเคราะห์และหาแนวทางการแก้ไขร่วมกัน อีกทั้งเมื่อผู้ฟังได้รับ
ทราบข้อมูลแล้วก็จะประพุดิตนหรือหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่อยู่ในผลภูษานั้น ซึ่งผู้ประพันธ์ต้องมีความ
สนใจหาความรู้ เพราะความรู้และสถานการณ์ปัญหาจะสามารถปรับเปลี่ยนตามการเปลี่ยนแปลงทาง
สังคมด้วย

โดยสรุปแล้วการใช้แผนภูมิจิตในลักษณะการบอกเล่าความรู้นี้อาจไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมด้วยคำสอนโดยตรง แต่เป็นกระบวนการให้ข้อมูลเพื่อนำสู่การมีพฤติกรรมที่เหมาะสมโดยอยู่บนพื้นฐานการคิดวิเคราะห์ของผู้ฟัง เพื่อนำสู่การปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ท้ายที่สุดอาจกล่าวได้ว่าแผนภูมิจิตที่มีเนื้อหาในการแจ้งให้ทราบนี้มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชาวอีสานน้อยที่สุด แต่เป็นการสอนที่ขาดไม่ได้ในสังคม เนื่องจากเป็นฐานคิดทั่วไปที่จะส่งผลต่อทัศนคติและมุมมองในระยะยาวต่อไป เนื่องจากเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สมาชิกในสังคมในยุคสมัยนั้นต้องรับรู้มันเอง

2) การว่ากล่าวตักเตือนผู้มีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบสังคม

การขัดเกลาทางสังคมโดยแผนภูมิจิตในระดับต่อมาอันมีลักษณะคำสอนที่เป็นการว่ากล่าวตักเตือน ซึ่งเป็นการสอนที่มุ่งเน้นสภาพบังคับและอำนาจในการสอนมากกว่าแผนภูมิจิตที่นำเสนอข้อมูลความรู้เพื่อนำไปปฏิบัติ เนื่องจากแผนที่ใช้ว่ากล่าวตักเตือนนี้เป็นคำสอนที่มุ่งเน้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนหรือปฏิบัติในสิ่งที่ควรโดยตรง การว่ากล่าวตักเตือนนี้จะปกคลุมที่เกิดขึ้นเมื่อมีการทำผิดวิถีปฏิบัติหรือระเบียบของสังคม ซึ่งอาจรวมถึงการใช้แผนภูมิจิตเพื่อตำหนิตัวตนให้เข้าใจถึงพฤติกรรมที่เหมาะสม หรือเป็นลักษณะการพูดการประชดประชันผู้ที่ทำผิดผ่านแผนที่มีเนื้อหาเชิงเสียดสี แผนที่สะท้อนคำสอนในกลุ่มนี้ถูกนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ที่ผู้ฟังกระทำผิดและมีมูลเหตุแห่งการว่ากล่าวตักเตือนผ่านกลุ่มผู้มีบทบาททางสังคมที่สูงกว่าผู้กระทำผิดระเบียบสังคมนั้น ซึ่งจะมีผลให้ผู้ฟังสามารถปรับพฤติกรรมให้ตรงกับความคิดหวังของสังคมได้ โดยตัวอย่างแผนภูมิจิตที่มีลักษณะการว่ากล่าวตักเตือนมีดังนี้

ตารางที่ 10 การใช้ประโยชน์แผนภูมิจิตในลักษณะการว่ากล่าวตักเตือน

แผนภูมิจิต	การใช้ประโยชน์
เจ้าอย่าไลลิ้มลิ้ม บาทหากเฮ็ดลาบก้อย	หมากนาวศรีหวานเว่อ ยังลิไอ้อ้าวหมากนาว
เจ้าอย่าไลลิ้มลิ้ม บาทหากเฮ็ดลาบก้อย	หมากนาวศรีหวานเว่อ ยังลิไอ้อ้าวหมากนาว
อย่าสิลิ้มไลบ้าน อย่าสิลิ้มลาบเทา อย่าสิลิ้มปลาร้า อย่าสิลิ้มซุบปักมี	อีสานถิ่นของเขา เข้ากรุงกินพิซซ่า พากันกินjfc ข้าวกุดจี แมงจิ้นูน
	แผนที่ใช้ว่ากล่าวตักเตือนชาวอีสานที่หลงลืมบ้านเกิด เพื่อนฝูงและครอบครัว ว่าไม่ให้หลงลืมสิ่งที่มีบุญคุณต่อตนเอง เพราะในวันข้างหน้าไม่สามารถบอกได้ว่าจะได้ช่วยเหลือกันอย่างไร
	แผนที่ใช้ว่ากล่าวตักเตือนชาวอีสานบางส่วนที่หลงไหลในวัฒนธรรมต่างชาติ ว่าให้อย่าหลงไหลในวัฒนธรรมต่างชาติมากเกินไป จนหลงลืมวัฒนธรรมตนเอง

ตารางการใช้ประโยชน์พญาภษิตในลักษณะการว่ากล่าวตักเตือน (ต่อ)

พญาภษิต	การใช้ประโยชน์
เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต้องมีตาทั่วบ้าน	พญาบทนี้ใช้ว่ากล่าวตักเตือนผู้ใหญ่บ้านที่ปกครองหมู่บ้านอย่างไม่เป็นธรรม เลือกที่รักมักที่ชัง ซึ่งสามารถเตือนสติให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมได้
การปกครองขยายเข้า อบต.ลงท้องถิ่น หวังสิให้พี่น้อง กลับพากันตั้งหน้า งานปมีลิสร้าง	พญาบทนี้ใช้ในการว่ากล่าวตักเตือนนักการเมืองท้องถิ่นที่มีพฤติกรรมการทุจริตโครงการต่างๆ ซึ่งสามารถใช้ตักเตือนให้ทำหน้าที่ให้สมควร และคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน
ลูกบ่ฟังความพ่อแม่ ผีแก่เข้าหม้อนาฮก	พญาบทนี้จะปรากฏการใช้เมื่อลูกหลานชาวอีสานไม่ปฏิบัติตามคำสอนของพ่อแม่ เป็นกาดำหนิควบคู่กับการสอน ซึ่งมักจะใช้กับเด็กและเยาวชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
พ่อแม่บ่สอนลูกเต้า ผีเป่าจกกินตับไต	พญาบทนี้ใช้ว่ากล่าวตักเตือนพ่อแม่ที่ละเลยและบกพร่องต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนลูกหลาน ซึ่งเป็นคำสอนที่สามารถปรับใช้เมื่อเกิดการละเลยต่อหน้าที่ของพ่อแม่
เป็นชายกะให้เป็นชายแท้ อย่าแกมแกหินแฮ่ ทรายกะให้เป็นทรายแท้แท้ ตมนั่นอย่ามี	พญาบทนี้ตักเตือนผู้ชายให้มีจิตใจหนักแน่น ให้เป็นผู้ชายที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นผู้ชายแค่กาย แต่กริยาความคิดเป็นหญิง
หมาหลายเจ้า กินข้าวหลายเฮือน	พญาบทนี้ใช้ว่ากล่าวตักเตือนผู้ที่มีพฤติกรรมความไม่ซื่อสัตย์ หรือการมีเจ้านายหลายคน รวมทั้งยังสามารถว่ากล่าวตักเตือนเด็กเล็กที่ไม่ชอบอยู่บ้านตนเอง ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม
เอ็นกินแล่นใส่ เอ็นใช้แล่นหนี	พญาบทนี้มีเนื้อหาเชิงประชดประชัน ใช้กับบุคคลที่มีลักษณะเป็นเพื่อนกิน แต่เมื่อมีความทุกข์กลับไม่อยู่ร่วมในสถานการณ์
लगคนเป็นคนเด่าศีลธรรมบ่ได้ฮ่า คล่าแต่ต๋องน้อยศีลห้าบ่กะนึ่ง	พญาบทนี้มีเนื้อหาการเตือนเชิงประชดประชัน โดยใช้ตักเตือนเชิงประชดกับผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับช่วงอายุ

โดยสรุปแล้วการใช้ประโยชน์พญาภษิตในการขัดเกลาทางสังคมในระดับนี้เป็นการว่ากล่าวตักเตือนชาวอีสานที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับระเบียบสังคม ซึ่งเงื่อนไขพื้นฐานของการใช้ประโยชน์พญาในลักษณะนี้ต้องเกี่ยวเนื่องกับการกระทำผิดของผู้ฟังเป็นปัจจัยสำคัญ นอกจากนี้แล้ว

ยังมีประเด็นเรื่องโครงสร้างอำนาจของผู้ใช้ญา เนื่องจากการว่ากล่าวตักเตือนนั้นจะมีนัยที่มากกว่า การให้ความรู้ เพราะผู้ที่สามารถว่ากล่าวสมาชิกในสังคมได้นั้นต้องได้รับการยอมรับทั้งคุณวุฒิและ วิทยวุฒิ ดังนั้นพญาภาษิตที่ใช้ประโยชน์เพื่อการขัดเกลาทางสังคมในลักษณะการว่ากล่าวตักเตือนนั้นจะ มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชาวอีสานมากกว่าการให้ความรู้และข้อมูลเพียงอย่างเดียว

1) การอบรมสั่งสอนพฤติกรรมที่เหมาะสม

การใช้พญาษิตเพื่อการขัดเกลาทางสังคมในระดับที่มีสภาพบังคับต่อสมาชิกในสังคมมากที่สุดนั้น คือการใช้ประโยชน์พญาษิตในการเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนโดยตรง โดยการอบรมสั่งสอน นั้นสามารถทำได้ทั้งการแนะนำพฤติกรรมที่เหมาะสมสมาชิกในสังคมพึงปฏิบัติ ถือเป็นชุดพฤติกรรมที่ เหมาะสมที่สมาชิกในสังคมอีสานควรปฏิบัติตามคำสอนที่ปรากฏในพญา ดังนั้นการอบรมสั่งสอนชาว อีสานผ่านพญาจึงสามารถเป็นได้ทั้งการอบรมพฤติกรรมที่เหมาะสมและหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ขัดต่อ ระเบียบสังคม โดยมีตัวอย่างบทพญาภาษิตที่สะท้อนการอบรมสั่งสอนทั้ง 2 ลักษณะ ดังนี้ ตารางที่ 11 การใช้ประโยชน์พญาภาษิตในลักษณะการอบรมสั่งสอนพฤติกรรมที่เหมาะสม

พญาภาษิต	การใช้ประโยชน์
เกิดเป็นคนให้หาความรู้ จั่งปู้ลู่เป็นความไถนา	พญาบทนี้เป็นคำสอนเรื่องการหาความรู้ เป็นการ อบรมสั่งสอนเพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติตนของชาว อีสาน เพื่อให้เป็นคนหมั่นศึกษาหาความรู้ นั่นถือเป็น แนวทางที่ชาวอีสานทุกคนนั้นควรปฏิบัติเพื่อ ยกระดับตนเอง
อย่าลิ้มว่าแต่เล่น สาวเอ๋ยตั้งแต่เพล ให้เจ้าเฮตเวียกครัว ให้เจ้าแปลงเวียกบ้าน สาแล้วจั่งค้อยออน	พญาบทนี้สอนหญิงสาวชาวอีสานในบริบทสังคม ปัจจุบัน ว่าไม่ควรละเลยงานบ้านงานเรือน โดยการ ใช้เวลากับการเล่นเฟสบุ๊คมากเกินไป โดยนัยสำคัญ ของการอบรมคือการไม่ละเลยการงาน
คิดลิบู้ป็นหน้า อย่าหัวชาความหลัง คิดสร้างฮังฮวงเฮือน อย่าบิดเบือนเบยบัง คิดบุกกลางทางซ่น ให้ออดทนลิเฮืองสูง พ้อท่อนซุงก่งงัดใจ	พญาบทนี้สอนให้ชาวอีสานเป็นคนอดทน ขยัน และ ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากที่ต้องเผชิญ เพื่อ อนาคตของตนเองที่สดใส
บักหุ่งสุกคาคัน บ่หวานท้อเอามาบ่ม คนอื่นบ่มให้ บ่ท้อเฮาบ่มเอง	พญาบทนี้สอนเรื่องความเพียรพยายามทำทุกสิ่ง อย่างด้วยตนเองและไม่หวังพึ่งพาผู้อื่น เป็น พฤติกรรมที่ชาวอีสานควรมี
คั้นบ่อออกจากบ้าน บ่อเห็นบ่อนทางเดิน ซุมวิชาหากอยู่ไกล ทางเย็น หวานหาได้แนวทางสร้างต่อ พอได้คองสิบไว้ มูลเค้าพ้อมแม่เฮา	พญาบทนี้สอนเรื่องการหาวิชาความรู้เพื่อนำมา พัฒนาตนเอง แม้ว่าจะมีอุปสรรคหรือปัจจัยที่ส่งผล ให้ยากลำบากนั้น ก็ต้องพยายามหามาเพื่อนำความรู้ มารักษาสมบัติที่พ่อแม่สร้างไว้

ตารางที่ 12 การใช้ประโยชน์พจนานุกรมในลักษณะการสอนพฤติกรรมที่เป็นข้อห้าม

พจนานุกรม	การใช้ประโยชน์
<p>ฉิ่งโตหน้าผากกว้าง ดั่งใหญ่ไซโม นันนา หญิงนั้นเป็นหญิงข่วง อย่าเอาควรวุ่น</p>	<p>บทพจนานุกรมสอนเรื่องการเลือกคู่ครอง โดยระบุลักษณะต้องห้าม ที่ถือเป็นข้อห้ามในการเลือกผู้หญิงที่มีลักษณะดังที่ปรากฏในพจนานุกรมมาเป็นคู่ครอง ถือเป็นพจนานุกรมที่สะท้อนในเรื่องการนำข้อห้ามที่สังคมยึดถือมาใช้ในพจนานุกรมและใช้ประโยชน์ในสังคมอีสานสมัยก่อน</p>
<p>ชื่อว่าความโคกเศร้า ใบบ่อยากพานพบ แต่หากยามจำเป็น หลีกไปมีมีม อันว่าโลกากว้าง อนิจจังตั้งบ่เที่ยง คั่นเห็นเขานั่งให้ เขาอย่าได้นั่งหัว</p>	<p>พจนานุกรมนี้มาจากพจนานุกรมที่กล่าวว่า “เพิ่นนั่งให้โตอย่างนั่งหัว” เป็นข้อห้ามทั้งการห้ามโดยตรงและโดยบริบทคำสอน โดยห้ามไม่ให้มีความสุขและทั้บถมผู้ที่มีความทุกข์ เหมือนคนอื่นกำลังนั่งร้องไห้แต่ตัวเรานั่งหัวเราะ เป็นพฤติกรรมที่ไม่สมควรทำ</p>
<p>อย่าทานตางถิม เผาผีเอาถ่าน</p>	<p>พจนานุกรมนี้เป็นข้อห้ามในเรื่องการทำบุญ โดยกล่าวว่า การทำบุญนั้นอย่าเอาของเหลือมาทำบุญ เป็นพฤติกรรมที่ไม่สมควรทำอย่างยิ่ง</p>
<p>อย่าได้พาโลพัน กินสุรายาฝิ่น กินเหล้าแล้วไล่ถิม เว้นเวียงงาน</p>	<p>พจนานุกรมนี้เป็นคำสอนที่ห้ามชาวอีสานให้ลุ่มหลงในอบายมุข ทั้งสุรา ฝิ่น และสิ่งเสพติด ซึ่งแม้จะไม่สะท้อนออกมาในรูปแบบข้อห้ามที่มีผลชัดเจน แต่ก็ถือเป็นลักษณะข้อที่ไม่พึงปฏิบัติ</p>
<p>อย่าสุพากันเว้าเอาเหล้ามาต้อนมือปีใหม่ ขอให้ไกลหลีกสี่ตีนนั้นอย่าเอามา มันลิพาให้เกิดเรื่องเคืองชุ่นทางทรัพย์สิน คั่นแมนกิน หลาย ๆ ทรัพย์ลืหายงานลิขาด เตื่อพี่น้อง</p>	<p>พจนานุกรมนี้เป็นคำสอนแนะนำเชิงห้ามปราม ที่ปรับใช้กับบริบทสังคม ที่ห้ามมิให้นำสุรามาเป็นของขวัญวันปีใหม่ ซึ่งผู้ประพันธ์ได้นำนโยบายของภาครัฐมาประพันธ์เพื่อสอนในเชิงข้อห้ามผ่านพจนานุกรม</p>
<p>กินข้าวโต อย่าโสความเพิ่น</p>	<p>พจนานุกรมนี้เป็นข้อห้ามที่เป็นการขะลำด้วย คือในขณะที่เราทานข้าวอย่าพูดเรื่องของคนอื่น และในบริบทคำสอนนั้นสอนว่าอย่างสนใจเรื่องคนอื่นมากกว่าเรื่องปากท้องของตนเอง</p>
<p>บ่มีความฮ้อย่าเว้าการเมือง ป่ห่มผ้าเหลืองอย่าเว้าการวัด</p>	<p>พจนานุกรมนี้สอนชาวอีสานให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมในเรื่องการพูด โดยการสั่งห้ามชาวอีสานให้ออกความคิดเห็นในเรื่องภายในวัดหาไม่ใช้พระสงฆ์ และอย่าพูดเรื่องการเมืองถ้าไม่มีความรู้ ซึ่งเป็นการสอนเชิงการห้ามปรามพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม</p>

การใช้ประโยชน์พจนานุกรมในลักษณะการสอนพฤติกรรมที่เป็นข้อห้าม (ต่อ)

พจนานุกรม	การใช้ประโยชน์
เอาเขามาเลี้ยงพ่อเฒ่า เหมือนเอาข้าวมาใส่ไหใส่เอียบ เอาไหมาเลี้ยงย่า เหมือนเอาผีท่ามาใส่เรือในสำนวน	พจนานุกรมนี้สะท้อนค่านิยมขอชาวอีสานในสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี โดยในสมัยก่อนนั้นชาวอีสานห้ามเอาสะเก็ดเข้าบ้าน เนื่องจากสะเก็ดต้องอยู่ในบ้านและใช้ชีวิตร่วมกับแม่สามี เสี่ยงต่อการทะเลาะ แต่ถ้าเอาลูกเขยเข้าบ้านนั้นลูกเขยจะไปหาหรือไปหาอาหารไม่ค่อยมีเวลาอยู่บ้าน จึงไม่เสี่ยงต่อการทะเลาะ ดังนั้นพจนานุกรมนี้เป็นทั้งข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติของชาวอีสานที่สะท้อนผ่านพจนานุกรม

โดยสรุปแล้วคำสอนที่ถูกถ่ายทอดผ่านข้อห้ามนั้นจะเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการปฏิบัติตนในสังคม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลเสียต่อทั้งตัวผู้ปฏิบัติเองและสังคมโดยรวม เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้อยู่ในระเบียบสังคม ดังนั้นจึงทำให้เกิดการห้ามเพื่อรักษาระเบียบสังคมนั่นเอง

4) การใช้พจนานุกรมเพื่อสร้างและรักษาค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม

การใช้ประโยชน์พจนานุกรมเพื่อการขัดเกลาทางสังคมในระดับสุดท้ายนั้นเป็นการนำพจนานุกรมเพื่ออ้างบรรทัดฐานทางสังคม ทั้งจารีต วิถีประเพณี อีกทั้งยังเป็นการใช้พจนานุกรมเพื่อสร้างค่านิยมของสังคม อันเป็นผลให้เกิดความเป็นคนอีสานที่เป็นลักษณะที่ทุกคนต้องปฏิบัติและยึดถือ เช่น ค่านิยมการทำความดี ความกตัญญูต่อบิดามารดาและบรรพบุรุษ การไม่หลงลืมบ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งพจนานุกรมมีบทบาทในการอ้างและสร้างค่านิยมนี้ให้เด่นชัดในสังคม ตัวอย่างดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 13 การใช้พจนานุกรมเพื่อสร้างและรักษาค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม

พจนานุกรม	การใช้ประโยชน์
ขว้านน้ำแล้วบ่ท่อนปลดข้าว มีฝัวแล้วอย่าลืมนุญพ่อแม่	พจนานุกรมนี้สอนพฤติกรรมที่เป็นจารีตอันมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความกตัญญู อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ชาวอีสานควรยึดถือเป็นอย่างยิ่งเพื่อการเป็นคนที่ดีสมบูรณ์
ครันเจ้าได้ชี้ข้าง กิ่งห่มลัปทน อย่าได้ลืมนคนจน ผู้แทนำดินข้าง	สอนให้เมื่อประสบความสำเร็จในชีวิตแล้วต้องไม่เป็นคนลืมนตัว ไม่หยิ่งกับคนที่มิบุญคุณ สอนให้รักในบ้านเกิด กตัญญูต่อพ่อแม่และญาติพี่น้องที่ช่วยเหลือกันมา

ตารางการใช้พจนานุกรมเพื่อสร้างและรักษาค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม (ต่อ)

พจนานุกรม	การใช้ประโยชน์
ชื่อว่าความสู้รบนี้ ศีลธรรมพระเจ้าใหญ่ ครันแมนเขียนได้แล้ว ลิเป็นแก้วแก่นมโน	สอนให้เป็นคนหมั่นศึกษาหาความรู้ เป็นคุณลักษณะที่ชาวอีสานทั่วไปควรมี ซึ่งในอดีตนั้นชายชาวอีสานจะยึดถือค่านิยมนี้อย่างหนักแน่น แต่ปัจจุบันนี้ไม่จำกัดในเรื่องเพศแล้วว่าการเรียนนั้นต้องเป็นเพศชาย เพราะทั้งชายและหญิงต้องเรียนหนังสือ
มีลูกหญิงให้ได้สิบสาย มีลูกชายให้ได้สิบศาสนา	พจนานุกรมนี้ใช้สอนเพื่อธำรงค่านิยมของสังคม ว่าเมื่อมีลูกสาวต้องให้อยู่กับพ่อแม่ ดูแลพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า ส่วนมีลูกชายนั้นต้องให้บวชและบารุงศาสนา ซึ่งในอดีตได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งสะท้อนถึงการนำพจนานุกรมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างและธำรงค่านิยมอย่างดี
ตายบ่เนาหมิ่นน้น แม่ผู้สร้างความดี มีศีลธรรมในใจ สุวันปมีเว้น ยามเมื่อดับขันธใหม่ โตตายไว้ชื่อ ความดียังอยู่ยั้ง พองเท่าโลกสลาย	พจนานุกรมนี้เป็นพจนานุกรมที่มีบทบาทในการสอนสมาชิกในสังคมเพื่อบรรทัดฐานทางสังคม เรื่องการทำความดี ซึ่งเป็นค่านิยมที่สะท้อนถึงค่านิยมที่สังคมยึดถือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การสร้างและธำรงบรรทัดฐานทางสังคมโดยพจนานุกรมนั้นเป็นบทพจนานุกรมที่สอนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม อันเป็นแนวทางที่สังคมคาดหวังซึ่งอยู่บนพื้นฐานของค่านิยมและจารีตของสังคม อันจะก่อให้เกิดคุณลักษณะของความเป็นคนอีสานที่เหมาะสม โดยสรุปแล้ว การขัดเกลาทางสังคมทั้ง 5 ลักษณะนั้นมีทั้งลักษณะการให้ข้อมูลเพื่อการคิดวิเคราะห์ การว่ากล่าวตักเตือนเมื่อสมาชิกในสังคมทำผิดระเบียบแบบแผนของสังคม และการอบรมสั่งสอนในสิ่งที่ควรหรือไม่ควรปฏิบัติในฐานะการเป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้พจนานุกรมมีมิติการสอนที่ครอบคลุมในการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมของชาวอีสาน แต่ทั้งนี้การเลือกใช้พจนานุกรมแต่ละบทเพื่อสอนในแต่ละระดับการสอนนั้นจะมีเงื่อนไขของสถานการณ์ในขณะที่สอน และความรู้ความสามารถด้านการใช้พจนานุกรมของผู้พูดประกอบด้วย ดังนั้นเพื่อให้เกิดการสื่อสารและใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมรวมทั้งการสอดคล้องของคำสอนต่อสถานการณ์จึงต้องมีการเลือกใช้ให้เหมาะสมตามจังหวะและโอกาสด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้วปรัชญาภาชิตทั้งระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับสังคมนั้นเป็นคำสอนที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาคน เพื่อให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่มีระเบียบและมีความสุขอันเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ปัจเจกบุคคลต้องร่วมมือกัน หากมองในมุมมองของหน้าที่ของปรัชญาแล้วจะพบว่าปรัชญาภาชิตมีหน้าที่ทำให้คนมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมในแต่ละยุคสมัย โดยเป็นเสมือนกลไกที่ทำหน้าที่เพื่อการธำรงโครงสร้างให้เข้มแข็งและสมดุล ซึ่งในสังคมอีสานสมัยก่อนนั้นปรัชญาภาชิตมีบทบาทอย่างมากในการรักษาระเบียบสังคม เพราะคำสอนจะมาจากตัวแทนในการขัดเกลาทางสังคมที่มีโครงสร้างอำนาจแฝงอยู่ กล่าวคือคนที่ใช้ปรัชญาภาชิตจะมีอำนาจในการสอนคนในสังคมโดยหน้าที่รับผิดชอบ และในสังคมอีสานสมัยก่อนนั้นการใช้ปรัชญาภาชิตจะยึดติดกับจารีตและศีลธรรมเป็นหลัก ซึ่งทำให้คำสอนนั้นค่อนข้างมีสภาพบังคับต่อสมาชิกในสังคมค่อนข้างสูง ประกอบกับการขัดเกลาทางสังคมในรูปแบบสถานศึกษาและอื่นๆ นั้นยังไม่มีบทบาท ปรัชญาภาชิตจึงมีบทบาทอย่างมากในการขัดเกลาทางสังคมแก่สมาชิกในสังคม ส่วนในบริบทสังคมปัจจุบันนั้นปรัชญาภาชิตก็ยังคงมีบทบาทในฐานะการเป็นกลไกเพื่อสั่งสอนคนในสังคม แต่สภาพบังคับต่อสมาชิกอาจไม่มากเท่าสมัยก่อน เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปตาม ซึ่งมีเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมมากขึ้น ดังนั้นบทบาทของปรัชญาในฐานะการขัดเกลาทางสังคมมีลดน้อยลง แต่ในขณะเดียวกันก็มีบทบาทอื่นๆ ตามแนวคิดคติชนวิทยาที่สร้างความหลากหลายเชิงประโยชน์ของปรัชญาภาชิต และยังส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวได้ว่าปรัชญาในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมของชาวอีสานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลง แต่ปรัชญาภาชิตยังเป็นกลไกที่มีหน้าที่ในสังคมอีสานอยู่และมีแนวโน้มในการปรับตัวต่อไปเมื่อการเปลี่ยนแปลง

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องพลวัตการใช้ประโยชน์ผญาภาษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาพัฒนาการผญาภาษิต พลวัตการใช้ประโยชน์ผญาภาษิตในการขัดเกลาทางสังคม และการหาแนวทางการอนุรักษ์ผญาภาษิตเพื่อปรับใช้ในฐานะเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมในบริบทสังคมปัจจุบัน โดยผู้ศึกษามีบทสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

6.1.1 ผญาภาษิต : พัฒนาการและพลวัตในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผญาภาษิต

ผญาเป็นเครื่องมือทางภาษาที่ใช้สื่อสารในพื้นที่ภาคอีสานและบริเวณโดยรอบที่มีวัฒนธรรมทางภาษาร่วมกัน โดยผญาเกิดจากสาเหตุหลายประการ ทั้งลักษณะนิสัยของชาวอีสานที่เป็นคนพูดจาไพเราะและมีวรรณศิลป์ รวมทั้งการเป็นคนรู้จักสังเกตและเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ เป็นคำสอน ประกอบกับอิทธิพลของพุทธศาสนา อิทธิพลของธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจนก่อให้เกิดการสร้างเครื่องมือทางภาษาเพื่อสื่อสารสังคมในลักษณะคำสอน นอกจากนั้นแล้วการเกิดของผญายังมีความเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมอีสานแขนงอื่นๆ ทั้งการละเล่น การแสดง และวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นสาเหตุที่ทำให้มีผญาในสังคมอีสานและถูกใช้ประโยชน์ตลอดมาในลักษณะคติชนของชาวอีสานที่มีหน้าที่ทั้งสอนระเบียบสังคม สร้างความบันเทิง การให้ความรู้ การใช้ในพิธีกรรม รวมทั้งการบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่พบเจอในการดำเนินชีวิต ส่วนผญาภาษิตนั้นมีลักษณะเพื่อการสอนและขัดเกลาทางสังคมโดยตรง ผ่านทั้งการใช้ชีวิตประจำวันและการดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้เป็นที่ยอมรับของสังคม

ผญาภาษิตไม่ใช่คติชนที่หยุดนิ่งแช่แข็งเพียงเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวิถีปฏิบัติของชาวอีสานในอดีตเพียงเท่านั้น แต่เป็นคติชนร่วมสมัยที่ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในมิติที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมอีสานได้จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นคงไม่อาจกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่าผญาภาษิตไม่มีบทบาทหน้าที่ในเชิงสังคมในบริบทสังคมปัจจุบันแล้ว เพราะผญาภาษิตยังคงเป็นกลไกทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนสังคมวัฒนธรรมอีสานอยู่ โดยสาเหตุที่ทำให้ผญาภาษิตยังคงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงคือการปรับตัวของผญาภาษิตโดยกลุ่มคนที่ใช้ผญาจะหาแนวทางในการใช้ประโยชน์เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทสังคม ทำให้ผญาภาษิตเคลื่อนไหวตามบริบทสังคมอีสานในกระแสของสังคม

โลกอย่างมีนัย การใช้ประโยชน์ของผลงาในบริบทสังคมปัจจุบันทำให้ไม่ล้ำสมัยและขาดคุณค่าในเชิงสังคมและวัฒนธรรม โดยจากการศึกษาพบว่าผลงาภาชิตมีประเด็นการเปลี่ยนแปลงจากอดีตใน 4 ลักษณะ ดังนี้

1) พลวัตด้านช่องทางการเผยแพร่ผลงาภาชิต ผลงาภาชิตเริ่มจากการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะและการจารบอนใบลาน สู่การใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่นๆ ทั้งการเผยแพร่ผ่านพิธีกรรม การเผยแพร่ผ่านการแสดงหมอลำและงานประพันธ์ การคัดลอกลงหนังสือและตำราทางวิชาการต่างๆ และในปัจจุบันที่เป็นที่นิยมคือการเผยแพร่ผ่านอินเทอร์เน็ต โดยช่องทางที่เผยแพร่ผลงามากที่สุดในปัจจุบันคือการเผยแพร่ผลงาภาชิตผ่านเฟซบุ๊ก ที่สะท้อนการใช้ประโยชน์ผลงาภาชิตกับการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี การเปลี่ยนแปลงด้านช่องทางการนำเสนอทั้งหมดที่เกิดขึ้นทำให้ผลงาภาชิตปรับเปลี่ยนหลายลักษณะ โดยไม่ยึดอยู่กับการสื่อสารด้วยลักษณะการสอนและการมุขปาฐะดังเช่นอดีต เพราะช่องทางการนำเสนอนั้นหลากหลายมากขึ้น ซึ่งความทันสมัยและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพิ่มช่องทางการนำเสนอผลงาภาชิตที่คนอีสานในยุคปัจจุบันสามารถเข้าถึงได้ง่าย สอดคล้องกับการใช้ชีวิตในยุคแห่งความทันสมัยและโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้การนำเสนอผลงาภาชิตผ่านเฟซบุ๊ก ได้สะท้อนอย่างมีนัยว่าโลกาภิวัตน์ไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่ทำให้คนละเลยวัฒนธรรมตนเองและชื่นชมวัฒนธรรมอื่นๆ ที่เข้ามาพร้อมการสื่อสารต่างๆ แต่ยังมีบทบาทในการนำผู้สนใจผลงาและเห็นคุณค่าที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ได้ใช้ประโยชน์ผลงาภาชิต ผ่านการรวมตัวในพื้นที่ทางอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ดังเช่นในปัจจุบัน

2) พลวัตด้านเนื้อหาคำสอนและการประพันธ์นั้นพบว่า ผลงาร่วมสมัยที่มีเนื้อหาเชิงคำสอนที่ถูกประพันธ์โดยนักปราชญ์อีสานในยุคปัจจุบันนี้มีการประพันธ์ในรูปแบบกลอนยาว มีการอธิบายบริบทต่างๆ แต่มีการเปรียบเทียบที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนดังผลงาภาชิตที่มีการใช้มาแต่โบราณ ส่วนเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์นั้นพบว่า มีการเขียนเป็นภาษาไทยแต่ใช้วรรณยุกต์เพื่อบ่งเน้นให้ออกเสียงสำเนียงอีสาน และมีการใช้คำศัพท์ต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษและคำทับศัพท์ต่างๆ ที่เป็นที่มีการใช้ในการสื่อสารทั่วไป ผลงาภาชิตที่ประพันธ์เพื่อเผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กนั้นจะประพันธ์โดยมีภาพประกอบที่มีเนื้อหาและความหมายสอดคล้องกัน ส่วนเนื้อหาที่ปรากฏในคำสอนนั้นมีการประยุกต์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมอีสานในปัจจุบัน เพื่อสะท้อนคำสอนที่ทันต่อเหตุการณ์มากยิ่งขึ้น เช่น การประพันธ์ที่สะท้อนการย้ายเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ หรือปัญหาสังคมที่เกิดในสังคมอีสาน เป็นต้น ดังนั้นในด้านเนื้อหา รูปแบบ และคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับผลงาร่วมสมัยจึงมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทสังคมในแต่ละยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์ บทประพันธ์ และบริบทใน

เนื้อหาของบทพยาภาชิตจะมีความสัมพันธ์กับบริบทสังคมในช่วงระยะเวลาที่ประพันธ์ขึ้น โดยพยาภาชิตโบราณจะมีคำศัพท์ และบริบทเนื้อหาที่สะท้อนความเชื่อ ค่านิยม และคำสอนของคนอีสานในสมัยก่อน ในขณะที่พยาภาชิตร่วมสมัยนั้นจะสะท้อนบริบทสังคมอีสานในยุคปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอนาคตก็จะมีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนของพยาภาชิตอย่างเป็นพลวัตควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีนัย สะท้อนให้เห็นว่าผู้ประพันธ์พยาภาชิตก็รู้จักปรับตัวและไม่ยึดติดกับโครงสร้างทางสังคมแบบดั้งเดิม

3) การเปลี่ยนแปลงด้านผู้ใช้ประโยชน์ จากการศึกษาเรื่องลักษณะของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์พยาภาชิตนั้นพบว่าในสมัยก่อนนั้นพยาภาชิตนั้นจะเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจในการจัดระเบียบสังคมที่มีหน้าที่ในการอบรมสมาชิก แต่ปัจจุบันนี้พบว่าการใช้ประโยชน์นั้นมีช่วงวัยที่หลากหลาย และในการเผยแพร่พยาภาชิตผ่านเฟสบุ๊คนั้นจะพบการใช้ประโยชน์ของเด็กและเยาวชน รวมทั้งวัยกลางคน ซึ่งส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลจากการรู้จักใช้เทคโนโลยีของกลุ่มคนเหล่านี้และความสามารถในการเข้าถึงช่องทางการนำเสนอในรูปแบบใหม่ๆ ที่มีในสังคม กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์พยาภาชิตในปัจจุบันถูกดึงเข้ามาด้วยความสนใจในวัฒนธรรมมากกว่าแรงบังคับทางสังคมให้ต้องใช้พยาภาชิต ดังนั้นจึงพบกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์พยาภาชิตที่หลากหลายช่วงวัยมากขึ้น

4) การเปลี่ยนแปลงของบทบาทหน้าที่ของพยาภาชิตที่มีต่อสังคมอีสาน ซึ่งพบว่าพยาภาชิตยังคงมีบทบาทหลักคือการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมให้คนอีสานเช่นเดิม แต่มีบทบาทอื่นๆ ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์พยาภาชิตในช่องทางการเผยแพร่และกลุ่มผู้ใช้ที่มีความหลากหลาย โดยมีบทบาทอื่นๆ ทั้งบทบาทด้านการเป็นเครื่องมือในงานด้านประชาสัมพันธ์ของกลุ่มนักร้องสื่อสารมวลชน บทบาทด้านการศึกษาของกลุ่มครูอาจารย์และนักเรียน บทบาทในการเป็นแรงบันดาลใจในงานเขียนงานประพันธ์ บทบาทในการสร้างความสามัคคีของชาวอีสาน บทบาทของการรวมกลุ่มของชาวอีสาน บทบาทด้านการธำรงวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งบทบาทที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นไปตามบทบาทของคติชน หน้าที่อื่นๆ ที่เกิดขึ้นของพยาภาชิตนั้นเป็นเสมือนกลไกที่ทำให้โครงสร้างสังคมที่สร้างความสมดุล และสะท้อนถึงการปรับตัวของพยาภาชิตในรูปแบบการใช้ประโยชน์เพื่อให้หลากหลายและตอบสนองต่อโครงสร้างทางสังคม

โดยสรุปแล้วพยาภาชิตเป็นวัฒนธรรมที่สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ โดยเปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเสนอ ช่องทาง คำศัพท์ บริบทเนื้อหา กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์เพื่อให้ออกคล้อยกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นพยาภาชิตยังคงอยู่ในวัฒนธรรมอีสานในฐานะคติชนของชาวอีสาน แต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมใหม่ๆ การปรับตัว

อีสานให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม โดยการสอนทั้งพฤติกรรมที่เหมาะสมและพฤติกรรมต้องห้ามในการปฏิบัติ

2) ระดับครอบครัว พบว่าผญาภาคที่มีคำสอนเกี่ยวข้องกับครอบครัวจะเน้นคำสอนที่มุ่งให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนตามสถานภาพที่สังคมคาดหวัง ผญาภาคที่มีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวนั้นเริ่มตั้งแต่การเลือกคู่ครองให้เหมาะสม ไปจนถึงเมื่อบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ บทบาทหน้าที่ของลูกหลาน บทบาทหน้าที่ของการเป็นครัวญาติวงศ์ตระกูล ซึ่งคำสอนจะมุ่งเน้นให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความเคารพกันยำเกรงกัน และรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนที่จะพำนำครอบครัวให้มีความสุข และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในครอบครัว เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือมีการใช้ชีวิตด้วยความราบรื่น

3) ระดับสังคม ผญาภาคที่เกี่ยวข้องกับการสอนในระดับสังคมนั้นเป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับสังคมโดยรวม โดยมีการสอนเรื่องการสร้างความสามัคคีในชาติพันธุ์อีสาน สอนให้รักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตนเอง สอนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจารีตและวิถีประชาอันเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ สอนเรื่องการให้เกียรติผู้อื่นและการเกื้อกูลกันในสังคม ทั้งยังมีคำสอนที่สะท้อนสภาพสังคมให้คนตระหนักถึงปัญหาและรู้เท่าทันสถานการณ์ และยังมีการสอนเรื่องการปกครองและการสอนผู้นำทางสังคมที่ดีเพื่อให้สังคมเกิดการพัฒนา ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานั้นล้วนเป็นผลให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุข

จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงของบริบทคำสอนผญาภาคระหว่างผญาภาคโบราณ และผญาร่วมสมัยนั้นมีทั้งลักษณะการคงเนื้อหาคำสอน การปรับเปลี่ยนเนื้อหาและการเลิกใช้ผญาภาคในบางบท แต่ส่วนใหญ่จะคงบริบทเนื้อหาคำสอน โดยจากการศึกษาเปรียบเทียบส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาแต่นัยคำสอนเหมือนเดิม ส่วนผญาบางบทที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือการสอนแล้ว มีสาเหตุหลักจากคำสอนที่ปรากฏในผญานั้นไม่สอดคล้องกับบริบทสังคม และบางส่วนขัดแย้งกับวิถีปฏิบัติของชาวอีสานในยุคปัจจุบัน ดังนั้นมีแนวโน้มที่ผญาภาคโบราณที่มีบริบทคำสอนผูกติดกับค่านิยมสมัยก่อนหรือผญาภาคที่เปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ทางสังคมในอดีต แล้วไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันในเชิงขัดแย้งกัน ก็จะไม่ได้ถูกเลือกมาใช้เพื่อสอนคนในสังคม แต่จะใช้เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาเรียนรู้แทน

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยใช้ผญาภาคมีการสอนในหลายรูปแบบเริ่มจากการให้ความรู้ทักษะต่างๆ ซึ่งไม่ใช่ลักษณะการสอนโดยตรงแต่เป็นการให้ความรู้เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีการว่ากล่าวตักเตือนทั้งในลักษณะการดำเนิน ประชดประชัน ซึ่งจะมี

เงื่อนไขที่เกิดการกระทำผิดของผู้ถูกสอน รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมอีกรูปแบบคือการอบรมสั่งสอนซึ่งเป็นกระบวนการที่มีสภาพบังคับของคำสอนที่มากกว่าการให้ความรู้และการว่ากล่าว ต่อมาคือข้อห้ามทางสังคมที่สอนผ่านพจนานุกรมจะเป็นพฤติกรรมที่ผิดระเบียบสังคม และรูปแบบสุดท้ายคือลักษณะการขัดเกลาทางสังคมผ่านพจนานุกรมโดยการเป็นบรรทัดฐานทางสังคมทั้งลักษณะจารีตและค่านิยม ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมผ่านพจนานุกรมทำให้ชาวอิสานมีลักษณะที่เป็นไปตามคาคาดหวังของสังคม

6.1.3 พฤติกรรมของชาวอิสานที่เหมาะสมอันนำมาสู่ความเป็นระเบียบของสังคม : เป้าหมายสูงสุดของคำสอนผ่านพจนานุกรม

ในอดีตนั้นชาวอิสานใช้พจนานุกรมในการเป็นเครื่องมือสอนคนในสังคมและมีผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกอย่างชัดเจน เพราะสภาพบังคับจากการสอนด้วยพจนานุกรมมีมากกว่าในบริบทสังคมปัจจุบัน อีกทั้งปัจจัยเรื่องผู้กล่าวพจนานุกรมนั้นจะมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นตัวแทนกลุ่มหรือสถาบันที่สังคมคาดหวังในการสอนคนในสังคม สะท้อนถึงโครงสร้างอำนาจที่ผู้กล่าวพจนานุกรมจะมีสิทธิในการสอนด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิ ซึ่งความคาดหวังของสังคมนั้นจะเป็นตัวบีบบังคับให้ต้องใช้พจนานุกรมเพื่อบอกสอนสมาชิกในสังคมผู้อยู่ภายใต้การดูแลสั่งสอนเมื่อถึงโอกาสที่เหมาะสม การใช้พจนานุกรมจะแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีความสามารถและความรู้ เป็นวาทกรรมที่ทำให้ชาวอิสานต้องเรียนรู้เพื่อแสดงถึงการเป็นผู้มีความรู้ ในอดีตการใช้ประโยชน์พจนานุกรมเพื่อสอนระเบียบสังคมจึงมีโครงสร้างอำนาจของผู้กล่าวพจนานุกรมและถูกสอนด้วยพจนานุกรมอย่างมีนัย ส่วนในปัจจุบันนั้นกลุ่มผู้ใช้พจนานุกรมนั้นถูกเปลี่ยนเป็นกลุ่มผู้สนใจและยังเห็นคุณค่าของพจนานุกรมมากกว่าการถูกวาทกรรมนั้นบีบบังคับให้เรียนรู้พจนานุกรมเพื่อใช้ประโยชน์ แต่โดยมากแล้วผู้ใช้พจนานุกรมในปัจจุบันนี้จะเห็น “กลุ่มผู้ถือไมโครโฟน” หรือกลุ่มผู้นำทางความคิดในสังคมอิสาน เช่น พระสงฆ์ นักจัดรายการ นักประพันธ์ หมอลำ ครูอาจารย์ กลุ่มผู้ประพันธ์และเผยแพร่พจนานุกรมผ่านเฟซบุ๊ก ซึ่งการเป็นผู้นำทางความคิดในสังคมนี้อาจเป็นโอกาสในการเผยแพร่พจนานุกรมที่มีผลต่อความรู้สึกของผู้ฟัง เพราะกลุ่มผู้นำทางความคิดยังคงมีบทบาทสำคัญในสังคมอิสานอยู่ แต่สภาพบังคับเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอาจลดน้อยลงกว่าในอดีต เพราะสภาพสังคมที่มีคำสอนในประเภทอื่นๆ ทั้งข้อกฎหมายและระบบการศึกษาที่มีบทบาทต้องสังคมมากขึ้น และเป็นเครื่องมือการควบคุมทางสังคมแทนคำสอนแบบศีลธรรมและจารีตที่เป็นลักษณะของพจนานุกรม

เหตุปัจจัยหนึ่งที่คำสอนของพจนานุกรมโบราณนั้นสามารถใช้สอนสังคมอิสานในอดีตได้อย่างดี เพราะสภาพสังคมมีลักษณะที่ไม่ซับซ้อน เป็นวัฒนธรรมที่ค่อนข้างเป็นหนึ่งเดียวไม่มีความแตกต่าง

หลากหลาย ทั้งด้านค่านิยม ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต หรือโครงสร้างทางสังคมมีปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่มาก ดังนั้นการปรับใช้ปรัชญาภคินิเทศในเชิงการสอนระเบียบสังคมแก่สมาชิกเพื่อพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับทางสังคมจึงเป็นไปได้ไม่ยาก เพราะวัฒนธรรมประเพณีถือเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมที่มีบทบาทอย่างมาก ส่วนในสังคมปัจจุบันนั้นการใช้ปรัชญาภคินิเทศหรือการประพันธ์ปรัชญาภคินิเทศเพื่อบอกสอนพฤติกรรมที่เหมาะสมนั้นต้องอยู่บนเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากบริบทสังคมมีปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ดังเช่นอดีต ดังนั้นลักษณะสังคมที่มีโครงสร้างชัดเจนในลักษณะที่วัฒนธรรมมีบทบาทหน้าที่โดยตรงต่อพฤติกรรมระเบียบสังคมถูกทำลายด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นข้อท้าทายให้ผู้ให้ปรัชญาปรับเปลี่ยนตามไปด้วย

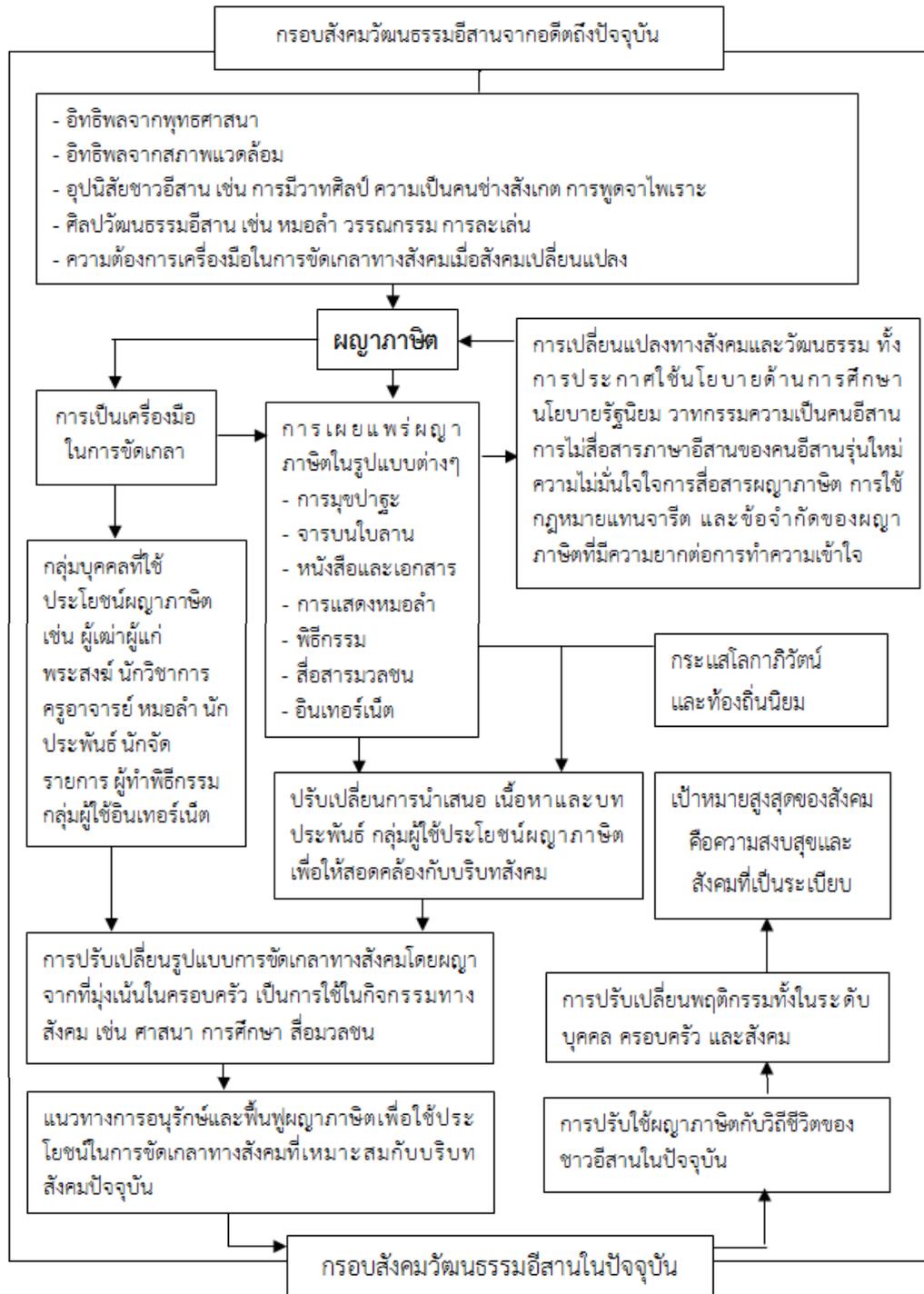
ปรัชญาภคินิเทศที่มีเนื้อหาอิงกับโครงสร้างสังคมสมัยก่อนจะยึดเป้าหมายสูงสุดคือการสร้างความเป็นระเบียบของสังคมและการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข ซึ่งการประพันธ์หรือใช้ปรัชญาภคินิเทศในสังคมอิสลามสมัยก่อนนั้นอาจไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียมทางสังคม แต่ตั้งบนพื้นฐานการสร้างความเป็นระเบียบของสังคม เนื่องจากปรัชญาภคินิเทศในอดีตนั้นบางส่วนมีเนื้อหาที่สะท้อนอคติทางเพศอยู่บ้าง เพราะบริบทและโครงสร้างทางสังคมในยุคนั้นยังคงมีมุมมองและทัศนคติต่อเพศที่ผู้ชายนั้นเป็นผู้นำทางสังคมอยู่ รวมทั้งยังมีเนื้อหาที่สะท้อนสภาพสังคมที่ยอมรับเรื่องชนชั้น เช่น เจ้าขุนมูลนาย และระบบอาวุโส ซึ่งปรัชญาบางส่วนสามารถสะท้อนความไม่เท่าเทียมทางสังคมและการยอมรับเรื่องชนชั้นอันเป็นจุดอ่อนของปรัชญาภคินิเทศที่นักวิชาการสะท้อนเปรียบเทียบกับความรู้ในยุคปัจจุบัน แต่เมื่อย้อนกลับสู่สังคมในอดีตการประพันธ์ปรัชญาภคินิเทศที่สะท้อนอคติแห่งเพศและความเหลื่อมล้ำทางเพศนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของบทบาทหน้าที่ของคนในสังคมตามบรรทัดฐานและค่านิยมในยุคนั้น ดังนั้นการใช้ปรัชญาภคินิเทศที่มีประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอคติแห่งเพศและการยอมรับความเหลื่อมล้ำทางสังคมจึงมิได้มีเป้าหมายเพื่อการเอาใจเอาเปรียบหรือการกดขี่เหงกลุ่มคนหนึ่งในสังคม เพียงแต่เพื่อต้องการสภาพสังคมที่เป็นระเบียบและสังคมปลอดภัยต่อสมาชิกทุกคน

ส่วนปรัชญาภคินิเทศที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ในบริบทสังคมปัจจุบันนั้นมีความยืดหยุ่น ยอมรับในความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตัวอย่างเช่น การปรับตัวทั้งคำศัพท์และบริบทคำสอนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน คำประพันธ์บางส่วนเปลี่ยนแปลงการยกตัวอย่างเปรียบเทียบเพื่อทดแทนภคินิเทศโบราณบางบทที่ไม่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ในเชิงการเป็นเครื่องมือการสอนเพื่อพฤติกรรมที่เหมาะสม ดังนั้นรูปแบบปรัชญาภคินิเทศใหม่จึงมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมในบริบทสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งที่การสอดคล้องกับปรัชญาภคินิเทศเก่าที่ยังเหมาะสมในการสอนอยู่ หรือเนื้อหาใหม่ที่ขัดแย้งต่อกันหากปรัชญาภคินิเทศเก่ามีเนื้อหาที่ขัดต่อ

ความคิดความเชื่อของคนในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นอาจไม่สามารถกล่าวอย่างหนักแน่นว่าปัญญาชาติไม่สามารถสอนระเบียบสังคมแก่ชาวอีสานได้เพราะมีคำสอนที่ล้าสมัย เนื่องจากการใช้ปัญญาชาติที่ประพันธ์ขึ้นใหม่นั้นมีอยู่อย่างต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุปตามแนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่คือปัญญาชาติมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงและสมดุลให้โครงสร้างทางสังคม และปรับตัวต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงที่มีมิติเกี่ยวข้อง เพื่อธำรงหน้าที่การใช้ประโยชน์ในสังคม โดยการสรุปผลการศึกษาทั้งหมดที่ข้างต้นนั้นมีการเชื่อมโยงกันอย่างมีความสัมพันธ์ดังเช่นในภาพประกอบที่ 11

ภาพที่ 11 สรุปพลวัตการใช้ประโยชน์ผลงาษิตในฐานะการเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม

6.1.4 เหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ผฎาภษิตและแนวทงใน การสืบทอดเพื่อเป็นเครื่องมือการขัดเกลาทงสังคม

การใช้ผฎาภษิตในการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทงสังคมในปัจจุบันแตกต่างไปจากในอดีต โดยในอดีตการขัดเกลาทงสังคมด้วยผฎาภษิตมักจะเป็นการขัดเกลาโดยสถาบันครอบครัว โดยพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ซึ่งปัจจุบันมีผู้ใช้ประโยชน์น้อยลง แต่ผฎาภษิตถูกเปลี่ยนไปใช้ในสถาบัน สื่อสารมวลชน ศาสนา การศึกษามากขึ้น ดังนั้นการเสนอแนะแนวทงในการอนุรักษ์จึงต้องอยู่บน พื้นฐานการใช้ประโยชน์ของผฎาภษิตในยุคปัจจุบัน

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ผฎาภษิตมีหลายประการ ซึ่งสามารถแยกออกเป็นสองช่วงระยะคือ ระยะแรก การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาในปี พ.ศ.2464 ซึ่งทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนถ่ายโอนหน้าที่หลักของการขัดเกลาทงสังคมจากสถาบัน ครอบครัว สื่อสถาบันการศึกษาอันเป็นการขัดเกลาที่เป็นทางการมากขึ้นแต่ใช้วัฒนธรรมในการเป็น เครื่องมือน้อยลง ในช่วงต่อมาที่มีการปรับใช้นโยบายรัฐนิยมที่บริบทของโลกในยุคนั้นอยู่ในภาวะ สงคราม อันเป็นเหตุให้ต้องเกิดการสร้างและรวมชาติให้เป็นหนึ่งเดียว โดยการสร้างความเป็นไทยอัน นำมาสู่สิ่งที่แตกต่างให้เกิดความเป็นอื่น ผฎาภษิตที่อยู่ในวรรณกรรมภาษาไทยน้อยและการสื่อสาร ด้วยภาษาอีสานถูกกดทับไม่ให้ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ จนก่อให้เกิดการหยุดชะงักในห้วงขณะแห่ง การดำเนินนโยบาย ผลแห่งการสร้างความเป็นอื่นที่เกิดจากนโยบายรัฐนิยมไม่ได้หยุดเพียงการยกเลิก ใช้นโยบาย แต่ส่งผลต่อวาทกรรมความเป็นคนอีสานหรือเสี้ยว และการพูดภาษาอีสานลดน้อยลงทั้งใน พื้นที่ภาคอีสานและส่วนอื่นๆ ของประเทศ นอกจากนี้การใช้ภาษาอีสานลดน้อยลงยังนำมาสู่การ ตีความหมายของผฎาภษิตไม่ได้ เนื่องจากลักษณะหนึ่งของผฎาภษิตคือการเปรียบเทียบ ซึ่งถือเป็น ข้อจำกัดที่เกิดจากลักษณะของผฎาภษิตเองที่มีผลให้ชาวอีสานไม่เข้าใจความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นสาเหตุแห่งการปรับใช้ผฎาภษิตลดน้อยลงในบางส่วนในช่วงนั้น ระยะต่อมาเป็นการเข้ามา มีบทบาทของโลกาภิวัตน์ที่การสื่อสารและระบบการสื่อสารมวลชนต่างๆ เข้ามามีบทบาทกับชาวอีสาน มากขึ้น รวมทั้งการเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งก่อให้เกิดปรับเปลี่ยนทั้งค่านิยมและปริมณฑลที่ เกี่ยวข้องกับผฎา แต่ในขณะที่ในส่วนนี้ทำให้การนำเสนอผฎามีช่องทางที่หลากหลายตามการ เปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงนี้เรื่อยมาจนถึงในยุคปัจจุบันที่กระแส ท้องถิ่นนิยมเข้ามามีบทบาทต่อกระแสการพัฒนา และคนเริ่มสนใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง มากขึ้น ซึ่งผฎาภษิตก็ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ทั้งด้านการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทงสังคมอัน

เป็นหน้าที่แจ้งของฉญาภาษิตและบทบาทด้านอื่นๆ ที่เป็นหน้าที่แจ้งของฉญาภาษิตที่มีในสังคมีสถาน ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่กล่าวมาส่งผลให้เกิดรูปแบบการใช้ประโยชน์ฉญาภาษิตในปัจจุบัน

แนวทางที่จะสืบทอดและใช้ประโยชน์ฉญาภาษิตในปัจจุบันนั้นมีหลายประการ โดยแนวทางแรกคือการสืบทอดผ่านระบบการศึกษา ในปัจจุบันระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันนี้มีแนวโน้มในการยอมรับวัฒนธรรมท้องถิ่นในการเป็นแหล่งเรียนรู้และข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษา ดังนั้นฉญาภาษิตซึ่งเป็นคำสอนที่ถูกตกตะกอนมาแต่บรรพบุรุษจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ควรจะนำมาปรับใช้ในบริบทของการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งหากมีการปรับใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสมจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและวัฒนธรรมอีสานด้วย โดยการใช้ประโยชน์ฉญาอย่างที่เป็นระบบต้องเริ่มจากการพัฒนาองค์ความรู้ด้านฉญาแก่ครูเป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นกลไกสำคัญในการนำฉญาไปใช้ในระบบการศึกษา และเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ฉญาในการสอนอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง

ประการต่อมาคือแนวทางการสืบทอดฉญาภาษิตผ่านกิจกรรมทางสังคมที่ใช้ฉญาภาษิตเพื่อการขัดเกลาทางสังคม ทั้งพระสงฆ์ กลุ่มนักประพันธ์ หมอลำ และนักสื่อสารมวลชน โดยกลุ่มนี้ใช้ประโยชน์ฉญาภาษิตผ่านกิจกรรมในรูปแบบสื่อ และพิธีกรรมตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ แต่เป็นลักษณะการใช้ประโยชน์เพื่อเสริมกิจกรรมให้มีความน่าสนใจในคำสอน ดังนั้นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถช่วยให้เกิดการใช้ประโยชน์ฉญาภาษิตเพื่อการขัดเกลาทางสังคมคือ การรักษากิจกรรมทางสังคมที่เป็นช่องทางและโอกาสการใช้ฉญาด้วย แนวทางนี้เป็นการใช้ฉญาเพื่อการขัดเกลาทางสังคมผ่านกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมอีสานทั้งด้านงานประชาสัมพันธ์ การเทศน์ การแสดง งานประพันธ์ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นช่องทางในการใช้ประโยชน์ฉญาภาษิตในการสั่งสอนคนในสังคมและเป็นการเผยแพร่ต่อคนจำนวนมาก ดังนั้นการหารูปแบบการสอนคนในสังคมด้วยฉญาภาษิตผ่านกิจกรรมเหล่านี้เพิ่มเติมจากที่มีอยู่จะช่วยให้เกิดการใช้ฉญาภาษิตมากขึ้น

อีกทั้งในปัจจุบันที่อินเทอร์เน็ตมีเข้ามามีบทบาทต่อสังคมอย่างมากนั้น การนำเสนอฉญาภาษิตในรูปแบบคำสอนที่มีการแปลความ ตีความ เพื่อให้ผู้อ่านได้อ่านและเรียนรู้ได้อย่างครบวงจรจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะอินเทอร์เน็ตมีความสะดวกสบายให้ผู้อ่านได้สามารถค้นหาข้อมูลได้อย่างทันใจ ซึ่งในปัจจุบันนี้ฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับฉญาภาษิตนั้นมีอยู่ในอินเทอร์เน็ต แต่ส่วนมากยังไม่มี การตีความหมายในบริบทเนื้อหาของบทฉญาเชิงคำสอน เป็นเพียงแต่การรวบรวมบทฉญาและจำแนกตามประเภทเท่านั้น ดังนั้นการจัดทำเว็บไซต์หรือช่องทางที่เป็นศูนย์รวมฉญาที่มีการตีความเชิงคำสอนแก่ผู้สนใจ จะเป็นแนวทางในการใช้ประโยชน์ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมและสามารถเข้าถึงคนรุ่นหลังได้ด้วย

การเสนอแนวทางการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ผญาภาคใต้เพื่อการขัดเกลาทางสังคมต้องอยู่บนพื้นฐานการใช้ประโยชน์ผญาภาคใต้ที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ทั้งการใช้ประโยชน์ของพระสงฆ์ ครู อาจารย์ นักประพันธ์ นักประชาสัมพันธ์ ศิลปินอีสาน ผู้ใช้ผญาในอินเทอร์เน็ตและปราชญ์อีสานในยุคปัจจุบัน ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ยังใช้ประโยชน์ผญาภาคใต้ในการสอนคนในสังคมอีสานอยู่ ทั้งลักษณะการขัดเกลาทางสังคมทางตรงและทางอ้อม ภาครัฐควรจัดทำรูปแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับผญาภาคใต้แบบบูรณาการกับสภาพสังคมอีสานเพื่อกลุ่มบุคคลเหล่านี้ เพื่อใช้ประโยชน์ในงานและอาชีพ เพื่อทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ผญาภาคใต้มากขึ้นในบริบทสังคมและวัฒนธรรมอีสาน เพราะผญาภาคใต้ยังเป็นกลไกทางสังคมที่มีบทบาทต่อสังคมอีสานอยู่นั่นเอง

6.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการศึกษานี้เป็นข้อเสนอแนะที่อยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการสืบทอดผญาภาคใต้เพื่อการเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคม โดยเน้นบริบทสังคมและลักษณะการใช้ประโยชน์ที่พบเพื่อเป็นแนวทางในการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะ โดยมีข้อเสนอแนะ 3 ส่วน ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะเชิงวิชาการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนั้นเป็นข้อเสนอแนะในระดับหน่วยงานซึ่งเป็นกลไกของภาครัฐที่มีภาระรับผิดชอบในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้ประโยชน์ผญาภาคใต้ที่พบในปัจจุบัน โดยหน่วยงานภาครัฐที่ควรเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ผญาเพื่อเป็นกลไกทางสังคม ดังนี้

1) กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องหลักสูตรการเรียนการสอนภาคบังคับในปัจจุบัน โดยมีบุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการจำนวนมาก ทั้งครูและนักวิชาการที่มีการใช้ประโยชน์ผญาภาคใต้ ซึ่งกระทรวงควรมีนโยบายการเรียนการสอนที่ปรับใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นในกระบวนการสอนในโรงเรียนอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่มีการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสอดแทรกในการสอนโดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มาสอนและให้ความรู้แก่นักเรียนในเรื่องภูมิปัญญาต่างๆ แต่การดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจน ซึ่งในระดับโรงเรียนนั้นยังไม่พบการสนับสนุนให้ใช้ผญาภาคใต้เพื่อการเรียนการสอนตามนโยบายเท่าที่ควร แต่ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่พบมีลักษณะการปรับประยุกต์ของครูอาจารย์ที่

เห็นประโยชน์ของฌณาภาษิตว่ามีสามารถเป็นเครื่องมือทางการศึกษาและการขัดเกลาทางสังคมแก่นักเรียนในพื้นที่ภาคอีสาน ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายการใช้ประโยชน์ฌณาภาษิตเพื่อเป็นการเป็นสื่อการสอนที่เป็นรูปธรรมโดยครูอาจารย์ เช่น ลักษณะกิจกรรมเสริมหรือวิชาเสริมที่เกี่ยวข้องกับฌณาและวัฒนธรรมอีสานอื่นๆ ในหลักสูตรการเรียนการสอนภาคบังคับ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์และเรียนรู้ฌณาอย่างเป็นทางการ ซึ่งเมื่อฌณาภาษิตถูกถ่ายทอดผ่านการขัดเกลาทางสังคมที่เป็นทางการมากขึ้นจะส่งผลให้การสืบทอดฌณาภาษิตนั้นเป็นไปอย่างเป็นระบบ และส่งผ่านสู่ชาวอีสานรุ่นต่อรุ่นได้

2) กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโดยตรง ดังนั้นจึงควรมีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเท่าเทียม ในส่วนของฌณานั้นกระทรวงควรมีนโยบายให้เกิดการเผยแพร่และอนุรักษ์ฟื้นฟูให้เป็นรูปธรรม โดยการระบุหน่วยงานย่อยระดับภูมิภาคและจังหวัดในการรับผิดชอบเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูฌณาอย่างชัดเจน และควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบในการอนุรักษ์ฌณาโดยตรงในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอนุรักษ์ที่เป็นระบบและเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับฌณาอย่างครบวงจร ปัจจุบันนี้ยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูฌณาโดยตรง ซึ่งหากกระทรวงวัฒนธรรมได้ร่วมมือกับวัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และหน่วยงานภายใต้บังคับบัญชา จะสามารถทำให้การรักษาและสืบทอดฌณาอย่างเป็นระบบต่อไปในอนาคต

3) สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ พุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ฌณาภาษิตมาตั้งแต่อดีต โดยพระสงฆ์คือบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการเผยแพร่และอนุรักษ์ฌณาเพราะสามารถนำมาเป็นคำสอนในเชิงพุทธศาสตร์ได้ ดังนั้นสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐโดยตรงที่มีบทบาทต่อกิจการของพระสงฆ์ควรมีนโยบายสร้างเครือข่ายพระสงฆ์ด้านวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ในสังคมอีสานนั้นวัดยังเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการทำกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญ คือการสร้างเสริมวัดให้เป็นศูนย์รวมในด้านประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อการบูรณาการความรู้ในลักษณะวัดกับการเรียนรู้ของชุมชน บนพื้นฐานแห่งความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีต่อการใช้ฌณาภาษิตนี้ สำนักงานพุทธศาสนาควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ภาคอีสานได้มีเครือข่ายพระสงฆ์ที่มีความสนใจและมีบทบาทในการอนุรักษ์ฌณาอย่างแท้จริง ซึ่งกรมการศาสนาในพื้นที่ภาคอีสานต้องจัดทำนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ฌณาโดยการเริ่มจากการเรียนรู้ของพระสงฆ์

สามเณรเครือข่ายก่อน แล้วขยายผลไปยังชุมชน และให้ผู้ที่อยู่ใกล้กับศาสนาได้สามารถนำไปบอกสอนคนในสังคมและอนุรักษ์ให้อยู่คู่สังคมอีสานต่อไป ซึ่งจะนำสู่การใช้ประโยชน์ของคนทั่วไปในท้ายที่สุด

4) กรมประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ถือเป็นหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจโดยตรงกับนักสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้ภาษาชีวิตเพื่อการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญในพื้นที่ภาคอีสานอีกกลุ่ม โดยกรมประชาสัมพันธ์ควรมีนโยบายส่งเสริมการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นคติชนมาใช้ประโยชน์ในการสอนและให้ความรู้แก่คนในสังคม เนื่องจากงานของกรมประชาสัมพันธ์นั้นค่อนข้างมีผลต่อสังคมวงกว้าง การมีนโยบายสนับสนุนการใช้คติชนจึงจะสามารถสร้างการเรียนรู้และอนุรักษ์คติชนได้อย่างมาก แต่ต้องมีหน่วยงานในแต่ละจังหวัด เช่น ประชาสัมพันธ์จังหวัดที่นำนโยบายมาปรับใช้กับคติชนที่มีในแต่ละพื้นที่ด้วย เพราะในแต่ละภูมิภาคหรือแม้แต่ระดับจังหวัดย่อมมีความแตกต่างกันของคติชน ดังนั้นการดำเนินนโยบายการส่งเสริมคติชนต้องเริ่มจากนโยบายย่อยในการให้ความรู้และแนวทางการนำเสนอที่ถูกต้องนักสื่อสารมวลชน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจทั้งในลักษณะการใช้สอนทางตรงและทางอ้อม

5) องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการให้ทุนวิจัย เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นต้น ควรมีนโยบายสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าด้านวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค เพื่อสร้างองค์ความรู้และหาแนวทางเพื่อการใช้ประโยชน์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว การสร้างองค์ความรู้ด้วยงานวิจัยอย่างต่อเนื่องสามารถอนุรักษ์และหาแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ ซึ่งปัจจุบันนี้ยังขาดการสนับสนุนอย่างเต็มที่ ดังนั้นองค์กรภาครัฐที่มีทุนวิจัยควรมีแนวนโยบายสนับสนุนงานวิจัยทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากขึ้น

6.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) การนำพจนานุกรมมาเผยแพร่ทุกครั้งควรมีการแปลความหมาย ตีความหมาย และอธิบายคำสอนที่เป็นบริบทคำสอนของบทพจนานุกรมให้อ่านและผู้ฟังได้รับทราบ และเข้าใจถึงบริบทของเนื้อหาอย่างถูกต้อง เนื่องจากคำสอนที่อยู่ในพจนานุกรมถ้าไม่มีการตีความหมายจะทำให้เกิดการเข้าใจที่ผิดพลาดได้ ซึ่งจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของเนื้อหาของบทพจนานุกรมได้ อีกทั้งยังสามารถเพิ่มความน่าสนใจของบทพจนานุกรมได้มากกว่าการนำเสนอพจนานุกรมและไม่ผ่านการตีความ อีกทั้งพจนานุกรมที่มีคำศัพท์ภาษาอีสานบางคำที่ไม่ได้ใช้แล้วในปัจจุบัน ควรมีการให้ความหมายและคำจำกัดความคำศัพท์แต่ละคำ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งภาษาอีสานและพจนานุกรมไปด้วยในขณะเดียวกันด้วย และที่สำคัญเพื่อความรู้และความเข้าใจของผู้ต้องการศึกษาพจนานุกรมที่ไม่ใช่ชาวอีสานด้วย

2) การคัดเลือกบทพญาภาชิตเผยแพร่และใช้ประโยชน์นั้นควรมีการพิจารณาและคำนึงถึงบริบทเนื้อหาของพญาภาชิต เนื่องจากมีบทพญาภาชิตจำนวนมากที่สะท้อนวิถีปฏิบัติของคนในกรอบบริบทสังคมอีสานสมัยก่อน การเผยแพร่คำสอนเพื่อมุ่งผลเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมที่เป็นพญาภาชิตโบราณบางบทจึงไม่สามารถสอนกลุ่มคนที่อยู่ในรุ่นหลังได้เสมอไป ดังนั้นผู้เผยแพร่พญาควรมีการวิเคราะห์บทพญาที่มีบริบทเนื้อหาคำสอนสอดคล้องกับบริบทสังคมในแต่ละยุคสมัยด้วย

3) ควรมีการจัดอบรมสัมมนาและเผยแพร่ความรู้เรื่องการใช้ประโยชน์พญาแก่กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้พญาเพื่อเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมเพื่อสอนชาวอีสานทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งพระสงฆ์ นักสื่อสารมวลชน ศิลปิน นักประพันธ์ นักวิชาการ กลุ่มผู้ใช้พญาภาชิตในอินเทอร์เน็ต และผู้สนใจพญาภาชิต อย่างเป็นระบบ เนื่องจากในปัจจุบันนี้เป็นการเรียนรู้และใช้ประโยชน์เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน ทั้งลักษณะการประพันธ์ ความหมาย การตีความ และการใช้ประโยชน์ ดังนั้นหากมีการอบรมสัมมนาและให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพญา จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในเรื่องการขัดเกลาทางสังคมและด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้

4) การสัมมนาสำหรับการใช้พญาภาชิตในแต่ละสาขาอาชีพ นอกจากจะมีการสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับพญาในภาพรวมแล้ว ควรมีการจัดอบรมสัมมนาการใช้พญาในแต่ละสาขาอาชีพ เพื่อให้เกิดการใช้ที่เหมาะสมและถูกต้อง โดยสาขาอาชีพที่ใช้พญานั้นมีไม่มากนัก ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่จะอบรมแยก โดยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากพญาได้อย่างแท้จริง

5) ผู้ดูแลกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์พญาในเฟซบุ๊กควรมีการจำกัดเนื้อหาที่มีความเสี่ยงในเรื่องประเด็นสังคม เนื่องจากเป็นการรวมกลุ่มที่ใหญ่ ดังนั้นการดูแลระบบต้องมีความทั่วถึง โดยควรมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด เช่น ไม่ให้นำเสนอข่าวสารการเมือง หรือประเด็นทางสังคมที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และไม่ควรให้มีการแสวงหาผลประโยชน์ใดๆ จากผู้เข้าร่วมกลุ่ม โดยควรมีมาตรการเคร่งครัดและมีผู้ดูแลระบบหมุนเวียนดูแลให้ทั่วถึง

6) การจัดทำสื่อที่เป็นสื่อกลางของการเรียนรู้เรื่องพญาโดยหน่วยงานต่างๆ ทั้งสถานศึกษา ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมจังหวัด ประชาชนชาวบ้าน และอื่นๆ เข้ามามีบทบาทร่วมร่างเนื้อหาที่เป็นฉบับกลางที่สามารถเรียนรู้พญาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เนื่องจากในปัจจุบันนี้ยังไม่มีหนังสือ

หรือตำราที่เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างครอบคลุม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องจัดทำเพื่อการใช้ประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

7) มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมอีสานในแต่ละพื้นที่ควรมีบทบาทในการสืบทอดผลในบริบทของงานการสนับสนุนส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้ค้นคว้าความรู้ ทั้งการทำรายงานและการทำวิจัย เพื่อเป็นการรวบรวมและอนุรักษ์ รวมทั้งเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดการนำเสนอผลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องในบริบทด้านการศึกษา

8) กลุ่มผู้ใช้ผลควรมีการสร้างเครือข่ายในระดับจังหวัดที่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ โดยมีองค์กรรัฐในระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง เช่น วัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้ประสานงาน เนื่องจากในปัจจุบันนี้กลุ่มผู้ใช้ผลวิชาการรวมกลุ่มและแลกเปลี่ยนข้อมูล ดังนั้นควรมีการจัดในลักษณะเครือข่ายระดับจังหวัด เพื่อนำสู่การสร้างเครือข่ายระดับภูมิภาค

9) โรงเรียนในท้องถิ่นควรดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวนโยบายท้องถิ่นศึกษา โดยการเชิญปราชญ์ต่างๆ ให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาอีสานและผลแก่นักเรียน โดยเป็นกิจกรรมที่จัดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ผลและวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

6.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงการศึกษาวิจัย

1) การศึกษาวิจัยนี้ศึกษาวิเคราะห์ในพลวัตในบริบทที่เกี่ยวข้องกับผลภาชิตเพียงเท่านั้น ดังนั้นควรมีการศึกษาวิเคราะห์ในลักษณะเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการอนุรักษ์และฟื้นฟู เพื่อสืบทอดผลชนิดอื่นๆ ด้วย ทั้งผลเกี่ยว ผลอวยพร และผลปรีศนาธรรม ซึ่งผลทุกประเภทที่กล่าวมาข้างต้นมีคุณค่าต่อสังคมและวัฒนธรรมอีสานเช่นเดียวกัน

2) ควรมีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของผลอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผลเป็นเครื่องมือทางภาษาที่สามารถปรับตัวเข้ากับบริบทของสังคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อบริบทสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงในมิติที่มีความเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่และใช้ประโยชน์ผลแล้ว ควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงนั้นว่ามีความสัมพันธ์กับผลอย่างไร

3) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาชิตแต่ละภาคในเชิงเปรียบเทียบอย่างละเอียดในแต่ละประเด็น โดยวิเคราะห์ในเชิงของการส่งผลต่อค่านิยม ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันของแต่ละภูมิภาค เพื่อเป็นฐานความรู้ในเรื่องภาชิตเปรียบเทียบ

4) ควรมีการศึกษาพจนานุกรมเชิงเปรียบเทียบในพื้นที่อื่นๆ เช่น ทางภาคเหนือของไทย พื้นที่ประเทศลาว และอื่นๆที่มีการใช้ประโยชน์พจนานุกรม เพื่อการวิเคราะห์พลวัตของพจนานุกรมในเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกัน

5) ควรศึกษาศิลปวัฒนธรรมอีสานอื่นๆ ที่มีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคม ทั้งคองสิบสี่ เพลง หมอลำ ขะลำ นิทานและวัฒนธรรมอีสานด้านอื่นๆ ในบริบทสังคมอีสานปัจจุบันเพิ่มเติมด้วย

รายการอ้างอิง

- Joel M Charon. (1992). *Sociology: A concepts approach* (Vol. 3rd ed). USA : A Division of Simon & Schuter.
- John J. Macionis. (1993). *Sociology*. Prentice Hall: Hardcover
- Jonathan H. Turner. (2006). *Sociology*. New Jersey: Hamilton Printing Company.
- Landis, J. R. (1986). *Sociology: Concepts and Characteristics* (Vol. 6th ed.). USA : Wadsworth.
- William R, B. (1965). *Four Functuons Of Folklore : In the study of folklore*. Eaglewood Cliffs : Prentice-hall.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2543). *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม* (Vol. พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2526). *ผลยาบทกวีของชาวอีสาน*. กาฬสินธุ์ : จินตทัศน์การพิมพ์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2541). *สำนักขบถของผู้หญิงอีสานในนิทานลาว* ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จิรนนท์ โกมลกิตติสกุล. (2535). *การวิเคราะห์บทบาทและสถานภาพสตรีจากสำนวนสุภาษิตอีสาน*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โชติวุฒิ พลวิเศษ. (2545). *การตีความพญาเชิงจรรย์ศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- นิตยา ภัคดีบัณฑิต. (2532). *ผลยาบทกวี:การศึกษาเชิงวิเคราะห์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, มหาสารคาม*.
- บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล. (2544). *พะหยาย*. ขอนแก่น : บริษัท ขอนแก่นคลังนันทนาการ จำกัด.
- บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุลและคณะ. (2546). *พจนานุกรมภาษาถิ่นอีสาน*. ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนันทนาการ.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2528). *ร้อยกรองท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร : สุทธิสารการพิมพ์.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2531). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ปรีชา พิณทอง. (2528). *ไขภษิตโบราณอีสาน*. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- พรสวรรค์ สุวรรณศรี. (2547). *การวิเคราะห์คุณค่า การดำรงอยู่ และการสืบทอดผญาอีสาน*. (ดุขฎีบัณฑิตนิพนธ์ สาขาวิชาพัฒนศึกษา), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์.

- พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล. (2548). การศึกษาพัฒนาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย.
- พระมหาสนอง ปัจโจปการี. (2553). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระวัชรานนท์ อริญชโย. (2554). ศึกษาพัฒนาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญาที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตาก้า จังหวัดสกลนคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต), บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัทธา สายหู. (2544). กลไกทางสังคม (Vol. พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2552). ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนานและนิทานพื้นบ้าน (Vol. พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2555). ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สถิต วงศ์สุวรรณค์. (2529). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบำรุงสาส์น.
- สมปอง จันทร์ทอง. (2530). วัฒนธรรมภาษาอีสานจากผญา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, บัณฑิตวิทยาลัย
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น (Vol. พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สำลี รักสุทธี. (2540). ผญา : ปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- สิริชญา คอนกรีต. (2548). การวิเคราะห์ผญาจากวิทยุกระจายเสียง โดยวิเคราะห์จากรายการผญาดีอีสาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาควิชาภาษาไทย.
- สุเทพ สุทรภัสซ์. (2540). ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย : พื้นฐานแนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : โกลบอลวิชั่น.
- สุนทร วีระภัทร. (2538). ผญาของชาวผู้ไทย กิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- สุพัตรา สุภาพ. (2546). สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชจำกัด.

- สุภางค์ จันทวนิช. (2552). ทฤษฎีสังคมวิทยา (Vol. พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- อดิสร เพียงเกษ. (2544). หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องบุญบาปที่ปรากฏในผญาอีสาน. (พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- อำไพ หมิ่นสิทธิ์. (2553). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร : ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- เอกวิทย์ ณ ถलग. (2544). ภูมิปัญญาอีสาน : ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และปรับตัว
ของชาวบ้าน (Vol. พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร :อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ภาคผนวก ก.
แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ก. ข้อมูลด้านพัฒนาการผลาภษิตและการปรับเปลี่ยนเชิงพลวัต

1. ข้อมูลด้านพัฒนาการของผลาภษิต

- 1.1) ผลาภษิตเกิดขึ้นมาในสังคมได้อย่างไร ปัจจัยใดบ้างที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดผลาภษิตทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- 1.2) ผลาภษิตมีลักษณะอย่างไร และมีความแตกต่างอย่างไรกับกลอนทั่วไปอย่างไร
- 1.3) ผลาภษิตมีพัฒนาการความเป็นมาอย่างไร และจุดเริ่มต้นของการใช้ผลาภษิตเกิดขึ้นที่ใด รวมทั้งการขยายตัวและความนิยมเนื่องจากสาเหตุใด

2. ข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงของผลาภษิต

- 2.1) ผลาภษิตมีการเปลี่ยนแปลงนประเด็นใดบ้างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ นั้นส่งผลต่อการใช้ผลาภษิตอย่างไร
- 2.2) การเผยแพร่ผลาภษิตช่องทางใดที่เคยได้ใช้ประโยชน์ และใช้ในลักษณะใดบ้าง
- 2.3) ปัจจัยที่ส่งผลให้การใช้ผลาภษิตปรับเปลี่ยน ลดลง หรือเพิ่มขึ้น มีปัจจัยใดบ้าง และบริบทของสังคมในช่วงที่ปัจจัยนั้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นอย่างไร
- 2.4) การประพันธ์ผลาภษิตในยุคปัจจุบันนี้ มีแรงบันดาลใจและแนวทางในการประพันธ์อย่างไร (สำหรับผู้ประพันธ์ผลาภษิต)

3. บทบาทหน้าที่ของผลาภษิตตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

- 3.1) บทบาทหน้าที่ของผลาภษิตมีอย่างไรบ้างต่อสังคมวัฒนธรรมอีสาน และมีการใช้ประโยชน์ในลักษณะใดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในบริบทสังคมปัจจุบัน
- 3.2) การคงอยู่ของบทบาทหน้าที่ของผลาภษิตในบริบทสังคมปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร และมีการปรับเปลี่ยนด้านบทบาทหน้าที่หรือไม่ อย่างไร
- 3.3) การใช้ผลาภษิตในสมัยก่อนและยุคปัจจุบันมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

4) การหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟู

4.1 การอนุรักษ์ฟื้นฟูผืนป่าเพื่อใช้เป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคมในสังคมอีสาน นั้นควรมีลักษณะอย่างไร และกลุ่มคนใดที่สามารถทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ได้ใน บริบทสังคมปัจจุบัน

4.2 แนวโน้มการใช้ผืนป่าเพื่อการขัดเกลาทางสังคมในอนาคต

ข. การตีความผลภูมิกษิต และการใช้ประโยชน์เพื่อการขัดเกลาทางสังคม

ข้อมูลส่วนนี้เป็นการนำตารางการรวบรวมผลภูมิกษิตพื้นที่วิจัยเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการแปลความหมาย ตีความ และการใช้ประโยชน์เพื่อการขัดเกลาทางสังคม

- 1) ผืนป่าแต่ละบทยังมีความหมายว่าอย่างไร
- 2) ผืนป่าแต่ละบทยังมีการตีความหมายอย่างไร มีนัยหรือความหมายที่แฝงอยู่อย่างไร
- 3) การใช้ประโยชน์ของผืนป่าแต่ละบทยังสามารถใช้ในบริบทใด
- 4) การเปรียบเทียบคำสอนของผืนป่ากับบริบทสังคมปัจจุบันว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร

ที่	ผลงาภาชิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในกรนำเสนอมถยา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์การชดเชย
	บทมถยา	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงต้นคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
1	<p>หญิงใดสมมุยมรดกด้วย เอือนสามมัวลี หญิงนั้นดีเลิศ สมศรวรแท้แม่เอือน คับแปล หญิงใดมีความ เพียบพร้อมในเรื่องเรียนสาม น้ำลี เธอผู้นั้นดีเลิศและสมศรวร เป็นภรรยา</p>	<p>ภรรยาดีความ ผู้หญิงที่เหมาะสมกับการเป็น ภรรยาคือต้องมีความเพียบ พร้อมเรื่องเรียนสามน้ำลี นริบริบทด้านเนื้อหา การเลือกผู้หญิงที่เรียบร้อย มี น้ำใจ ชยนิ รักษาความสะอาด บ้านเรือน เพื่อเป็นภรรยา</p>	<p>หญิงใดสมมุยมรดกด้วย เอือนสามมัวลี หญิงนั้นดีเลิศ สมศรวรแท้แม่เอือน หญิงใดมีความ วันทานบช้อม ชยนิเอ็ดชยยังสร้าง แปงบ้านอยู่ปชชา ควรอามาไว้ในบ้าน เป็นมิงภรรยา</p>	<p>ไม่พบการประพันธ์ใหม่โดยการใช้ ยัติอการเลือกคู่ครองด้วยเอือน สามน้ำลี</p>	<p>คำสอนเรื่องการเลือกคู่ครอง โดยยัติเอือนสามน้ำลีไม่ สามารถใช้สอนในสังคม ปัจจุบัน เนื่องจากสังคมเอือน ไม่ได้ยึดถือข้อปฏิบัติแล้ว ผลาบทนี้จึงไม่มีการใช้ ประโยชน์ในการสั่งสอนตั้งจน ในอดีตได้ เพราะบริบททาง สังคมเปลี่ยนแปลงไปแล้ว</p>	<p>สอนผู้ชาระื่องการเลือกคู่ครอง ให้ผู้ชาระื่องเลือกผู้หญิงที่รักษา ขนบธรรมเนียมเรียนสามน้ำลี ซึ่งผู้หญิงที่รักษาเอือนสามน้ำลี ได้นั้น ชารอเอือนเชื่อว่า เป็น ผู้หญิงที่เหมาะสมแก่การนำมาเป็น ภรรยา</p>
2	<p>ฝักอุตู่เตย ต้นคำใบดก กบปัทมฝั่งแม่ม สังฆาจุสมดอก ฮากปัทมยังพัน สังฆาปลิมบังใบ คับแปล ต้นแมงลักต้นเตยใบหนา ต้นยังไม่ทันฝั่งแม่ม รากยังไม่ ทันหยั่งพื้น แต่รีบดอกเสียดแล้ว</p>	<p>ภรรยาดีความ วัยรุ่นผู้หญิงต้องประพฤติตัว ให้เหมาะสมกับวัย เด็กสาวที่ อายุยังน้อย ไม่ควรแต่งตัว ต่อแหลมหรือมีความประพฤติ เรื่องชู้สาว และควรให้ ความสำคัญกับเรื่องการศึกษา ก่อน บริบทด้านเนื้อหา พฤติกรรมชู้สาวในช่วงวัยเด็ก เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม</p>	<p>เจ้าผู้ฝักอุตู่เตยต้นคำใบดก กบปัทมฝั่งแม่ม สังฆาจุสมดอก ฮากปัทมยังพัน สังฆาปลิมบังใบ</p>	<p>มากกว่ารวรแท้มือ สังฆาฮากอวดไธ แต่ได้ไธอัวฮองเก่า ศัพทมศรกรกะปะเท่า ช้อยมาอุอั้งเจ้าหมูกเรียน... แท้มือ...พี่น้องอัย</p>	<p>คำสอนยังสามภคถอนวัยรุ่น ในสังคมเอือนได้ เพราะ พฤติกรรมชู้สาวในวัยเด็กยัง เป็นพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ ยอมรับของสังคมเอือน อีกทั้ง พฤติกรรมนี้ยังเป็นปัญหา สังคมที่ควรระรชนักใน ปัจจุบัน</p>	<p>สอนบทบาทหน้าที่ของวัยรุ่นที่ ควรปฏิบัติ และข้อห้ามที่ควร ปฏิบัติในเรื่องชู้สาว เพื่อให้ ทราบถึงบทบาทตามสถานภาพ ของวัยรุ่นหญิงในสังคมเอือน ซึ่ง ส่งผลให้กลุ่มวัยรุ่นหญิงให้อยู่ใน กรอบวัฒนธรรมอันดีงาม</p>

ที่	ผลงาชาชิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผลงา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาล
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอบทเพลงโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	การสร้างเนื้อหาใหม่		
3	นางสาวปลอด สวีตีเป็นเลา นกาวเวา เสียดีเป็นฮูป หญิงฮูปฮ้าย ครองวัตรพวงงาม ชายฮูปพรม วิชาทาส่ง ฮับแมล นางสาวปลอดได้เพราะสาว นกาวเวาดีได้เพราะเสียดี ผู้หญิงที่ไม่เสียดีได้เพราะกิริยา สวยงาม ชายรูปพรมดีได้เพราะมีวิชา ความรู้	ภรรยาคิดว่า ผู้หญิงจะได้ดีเพราะมีสวัสดิ นกาวเวาที่ดีเพราะเสียดี ไพเราะ ผู้หญิงที่ไม่เสียดีเพราะรักษา กิริยามารยาท ผู้ชายรูปพรม ดีเพราะมีวิชาความรู้ บริบทเนื้อหา คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่กิริยา มารยาท ส่วนผู้ชายต้องมี ความรู้	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	ผู้หญิงสวยคุณบ่ค่า งามแต่งหมัวแต่งตา สวระวัยกงงานบ่ได้ ชายเซยแล้วกะเสวหมี ผู้เพ็งงามมีมารยาท ปากแหว่คางช งนบ้นบ่นเปเร ชกบ่ไปเซวเซ็กเซ็ก เพ็งเป็นอ่างเพ็งกะเอา	มีการเปลี่ยนแปลงบท ประพันธ์โดยการนำเสนอ บทเพลงร่วมสมัยที่มีคำทันสมัย ขึ้น แต่บริบทเนื้อหา เหมือนเดิม คือผู้หญิงแม่ไม่ สวยแต่กิริยามารยาทงาม ก็มี คุณค่าและสมควรเป็นภรรยา เพื่อสอนในพื้นที่สื่อสังคม ออนไลน์ และตัดบางส่วนออก เพื่อความเข้าใจของคนใน สังคมปัจจุบันมากขึ้น	สอนผู้หญิงว่าจะได้ดีเพราะ การมีสามีที่ดี สะท้อนว่า ความสำเร็จของผู้หญิงนั้นขึ้นอยู่กับ สามี สอนหญิงที่ไม่เสียดีให้กิริยา มารยาทที่สวยงาม เพื่อทดแทน กัน สอนผู้ชายที่ไม่หล่อเหลา หรือร่ำรวยให้หาวิชาเรียนรู้เพื่อ ความสำเร็จ สะท้อนเรื่องการให้ ความสำเร็จเรื่องการศึกษาของ ชาวอีสาน
4	ชาลาแล้ว แอวปลายกะบ่คอง คั้นปลักนมน้อย งอยแก้มกะบ่คือ ค้ำแมล ชาไม่ลายแล้วจะลาย อย่างไร ถ้าไม่ปลักนมน้อยเกาะ แก้มก็ไม่เกาะ	ภรรยาคิดว่า สอนผู้ชายฮีสานในสมัยอดีต ให้ปลักลายจากจนถึงเอว และต้องปลักรูปนมน้อยที่ขา เพื่อแสดงถึงวิชาความรู้ บริบทเนื้อหา ผู้ชายต้องปลักลาย เพื่อแสดงว่า มีความรู้ วิชา ผ่านการบวช เรียนมา	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	สาวมักเรียนแก้มใส่ หัวใจเข้มบ่บ่บ่วง ตัวพ้อแม่เที่ยวเล่ม หลายมือบ่เข้าเรียน งนปากชาวลีลิติม ตีนสายฮูปนใหม่่วน นอเอือนหมูเอ็ดคองงาม ทากบักนกะหล่งเซื่อ แมะน่ปากกิจกรรมชอม	ผลงาร่วมสมัยได้เปลี่ยนแปลง บริบทคำสอนในลักษณะตรง ข้าม คือคนที่ปลักลายเป็น นักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ไม่ เหมาะสม สะท้อนการ เปลี่ยนแปลงของค่านิยมเรื่อง ลายสัก ที่ไม่แต่เป็นเครื่องบ่ง บอกความรู้เหมือนดังเชมอดีต	ผลงาชาชิตโบราณสอนผู้ชายให้ ปลักลายเพื่อบ่งบอกถึงความรู้ วิชา และการผ่าน การบวชมาก่อน เพราะลายสักของชาวอีสานใน สมัยโบราณแสดงว่าผู้นั้นผ่าน การบวชเรียน มีวิชาความรู้ มาแล้ว

ที่	ผลภาคชิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผล		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาทางสังคม
	บทอาญา	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
5	<p>เกิดเป็นคนให้หาความรู้ จังปู้สู่อู๋เป็นควายไผ่มา คำแปล</p> <p>เกิดเป็นคนให้แสวงหาความรู้ จะได้มีเข็มเงินหน้าจนหลัง เหมือนควายไผ่มา</p>	<p>การตีความ</p> <p>เกิดเป็นคนให้พยายามศึกษาหาความรู้ จะได้ไม่ไร้เงลา นริบขี้ดักนี้เมื่อนา</p> <p>ต้องพยายามหาความรู้ เพราะจะทำให้รู้เท่าทันคน</p>	<p>เกิดเป็นคนให้หาความรู้</p> <p>อย่าซู้สู่อู๋เป็นควายไผ่มา</p>	<p>งานเรียนให้ทันสมัย</p> <p>ค้นผู้ขายสลักลายเจาะหู</p> <p>ครูปหัวซำซำ หล่าเออย</p> <p>ไปเขียนเขียนอ่าน</p> <p>สิดังงานคำต้อย</p> <p>เงินเดือนทยอยไปซ้อฟอ</p> <p>เล่นแก้เพิ่มบั้งอ</p> <p>คนหางานมีมาก</p> <p>มาจากเวลาชมรมพม่า</p> <p>ค่าแรงอีกกว่าหู่เฮา</p> <p>หลานควรเอาใจตั้ง</p> <p>เขียนต่อให้มันสูง</p> <p>ให้ได้เป็นนายเขา</p> <p>หูลาวชมรมพม่า</p> <p>การศึกษาสอซอให้</p> <p>ได้งานตีมีค่าแพง</p> <p>เงินเดือนแพงกว่าทว่า</p> <p>ทว่าเจ้าให้อ่างมี...คือหลามเอ้ย</p>	<p>สังคมเอื้อกันให้คุณค่ากับคนที่มีความรู้ โดยโดยเฉพาะในอดีต คนที่มีความรู้ ซึ่งคนที่มีความรู้ นั้นจะเรียนผ่านวัด คือการบวชเรียน ซึ่งผู้ที่ผ่านการบวชเรียน มีความรู้จะได้รับการยกย่องจากคนในสังคม ปัจจุบันนี้ ก็เช่นกัน เพราะคนอีสถานยังมี คำนิยมส่งลูกเรียนหนังสือ หาความรู้ได้ตัว เพื่อการเอาตัวรอดในสังคม ดังเช่นบทเพลง</p> <p>รวมสมัยที่สอนให้หาความรู้ เพื่อประกอบอาชีพที่มีคนมีเงินเดือนที่สูง ซึ่งเปรียบคนไม่เรียนหนังสืออ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ว่า เอนอนาคตก็จะลำบาก ดังนั้นจึงควรร่ำเรียนวิชาความรู้</p>	

ที่	ผลภาคชดเชยโครงการ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผล		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การชี้แจงนโยบายเป็นการชดเชยภาคทางสังคม
	บทสรุป	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
6	<p>ค่านิยม ดีกว่าคนนอก</p> <p>ค่านิยมดีกว่าคนนอก</p>	<p>ประสิทธิภาพ</p> <p>การใช้ความรู้ให้ถูกช่วงเวลา ให้ความสำคัญเฉพาะ ไม่ใช้พร่ำเพรื่อ</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>การสนทนาเรื่องการใช้ความรู้ให้ถูกจังหวะ</p>	<p>ค่านิยม ดีกว่าคนนอก</p>	<p>การสร้างเนื้อหาใหม่</p> <p>อย่างไร้ความรู้สึกอ้างชื่อเสียงดังกึ่งสนิมเมื่อถึงกึ่งคนได้ชื่อเสียงแล้ว</p> <p>กึ่งจับเอาโดยง่าย</p> <p>ตายอ่อนเสียงแท้แท้</p> <p>คำเข้าข่ายใด</p>	<p>สามารถใช้นโยบายนี้ในการสนทนาในสังคมได้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะเข้าใจง่ายเป็นที่คุ้นเคย ทั้งยังสอดคล้องกับฤดูกาลไทยอีกด้วย</p>	<p>สอนให้เป็นการชดเชยที่เหมาะสมในการใช้คำพูดให้ถูกช่วงเวลา จังหวะ และโอกาส เพื่อให้เป็นคนที่น่าเกรงขาม</p>
7	<p>ไวปากเสียดสี ไวตื้นตื้นไม่</p> <p>คำแปล</p> <p>ปากไวเสียดสี</p> <p>ทำให้ไวตื้นตื้นใจเร็วตื้นตื้นไม่</p>	<p>ประสิทธิภาพ</p> <p>การพูดจะต้องตรงตรง ถ้าไม่ตรงจะก่อความเสียหาย</p> <p>ภายหลัง</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>ควรพิจารณาให้รอบคอบก่อนพูดอะไรออกไป</p>	<p>การนำเสนอบทสรุปโดยคงลักษณะบทสรุปเดิม</p>	<p>ความจรรยาบรรณเรื่องให้มันดีกว่า</p> <p>พูดได้ไวออกแล้วคือขบได้</p> <p>คือแฉแฉ</p> <p>อีกทั้งมสุภาน้อยมาได้คือคือหัว</p> <p>คือคือความเห็นว่าป่าวแล้วเชิงตาย</p> <p>ยอมว่า ลั่นแล้ว</p>	<p>การพิจารณาถ้อยคำทุกครั้งก่อนพูด เมื่อพูดไปแล้วนั้นไม่สามารถย้อนกลับมาได้ ดังนั้นพฤติกรรมด้านการพูดที่ไม่ควรทำ</p>	<p>สอนให้เป็นคนคิดก่อนพูด เพราะเมื่อพูดออกไปแล้วนั้นสามารถนำกลับมาได้ ดังนั้นคำพูดเป็นสิ่งที่สำคัญ ควรพิจารณาให้ถี่ถ้วนก่อนพูดออกไป</p>
8	<p>นักปราชญ์อายุให้หมอบให้</p> <p>คลาน</p> <p>คนพาลดีให้หมอบให้</p> <p>คำแปล</p> <p>เจอนักปราชญ์ให้หมอบให้</p> <p>คลาน เจอคนพาลให้หมอบให้</p> <p>โยชน์</p>	<p>ประสิทธิภาพ</p> <p>เจอนักปราชญ์ให้คบหา</p> <p>แสวงหาความรู้จากนักปราชญ์ แต่ถ้าเจอคนพาลให้หลีกเลี่ยงห่าง</p>	<p>การนำเสนอบทสรุปโดยคงลักษณะบทสรุปเดิม</p>	<p>เงินพอกับแม่สั่งให้</p> <p>กะใช้ช่วยในทางผิด</p> <p>คือคือร้ายมา</p> <p>คนพาลหลายรูป</p> <p>เงินพอกับแม่สั่งให้</p>	<p>ผลภาคชดเชยโครงการคนพาลให้คนพาลเพราะการไปคบชุน คนใจร้าย เป็นลักษณะการใช้ชีวิตของผู้ชายในสมัยโบราณ แต่ผลภาครวมเสนอเรื่องราว</p>	<p>สอนเรื่องการคบคน ว่าให้คนคนมีความรู้เพราะจะพาให้ชีวิตรุ่งเรือง แต่ถ้าคบคนพาลก็จะตกต่ำลงไปด้วย</p>

ที่	ผลภาคชั้โปรแกรม		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผล		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดกลาทางสังคม
	บทผล	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
9	<p>คนหลายไม่เลือกหลายออก</p> <p>คำแปล</p> <p>คนหลายอยู่ข้างใน เลือกลายอยู่ข้างนอก</p>	<p>การตีความ</p> <p>แต่ที่เหลี่ยมมารยาของมนุษย์นั้นอยู่ข้างในจิตใจ ไม่เหมือนเลือกที่มีลาวดลลายข้างนอกสามารถเห็นได้ง่าย</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>ควรพิจารณาจากจิตใจและพฤติกรรม ไม่ใช่รูปลักษณ์</p>	<p>มีการนำเสนอบทผลญาโดยตรงลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>การสร้างเนื้อหาใหม่</p> <p>สื่อาสลัดไปลง</p> <p>ต่อมาทั้งละครบ้าน</p> <p>ชายให้ทอลงเรียน</p> <p>มาสุดแสนล้ำเคี้ยว</p> <p>ส่องบเห็นภายในได้</p> <p>ระยะทางไกล-ใกล้</p> <p>ใช้ซึ่งไม่เคี้ยวสูติว่า</p> <p>บาดใจคนนี่นา</p> <p>มันหากมีคือคือ</p> <p>คือเข้าเข้าเปิดไฟ</p> <p>ปมีในส่องสอดได้</p> <p>ภายในใจชาวหรือหม่น</p> <p>ยากแก่ที่น้อยใจคน</p> <p>สิ่งปมีมีเตอร์ วิตได้ตั้งประปา</p>	<p>บริบทเนื้อหา</p> <p>คนคนที่มุ่งเน้นสอนผู้หญิง แต่ทั้งสองบทคงลักษณะการสนทนาเรื่องคนคนดีเห็นคนพาล</p> <p>บริบทคำสอนเรื่องเดียวกัน แต่ผลภาษาตีความสมัยมีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่ทันสมัย เข้าใจง่าย คำสอนเรื่องการพิจารณาคนคน โดยให้พิจารณาจากจิตใจ ไม่ใช่รูปลักษณ์ภายนอก เป็นคำสอนที่มีประโยชน์ สามารถใช้สอนได้ทั้งอดีตและปัจจุบัน</p>	<p>สอนชาวอีสานให้พิจารณาการคนคน ให้พิจารณาจากความนึกคิดจิตใจที่อยู่ภายใน ไม่ใช่รูปลักษณ์ภายนอก</p>
10	<p>ศกหมู่ชุมชนช่อยชวยเกือม้า</p> <p>ศกหมู่ชัวชอยชัวพวยไซม</p> <p>ศกหมู่โจรชอยโจรทวมไห</p> <p>เหต้ว</p> <p>ศบแปล</p> <p>อยู่บ้านชุมชนก็ชวยเลี้ยงม้าให้ชุมชน</p> <p>อยู่กับชัวก็ชวยเหลือชัว อยู่กับโจรก็ชวยโจรแบกไหเหต้ว</p>	<p>การศกชุมชน หรือผู้มีอำนาจ ให้รู้จักชวยงาน แล้วจะได้ดี แต่ถ้าคบกับโจรก็จะพากันแบกไหเหต้ว เป็นโจรไปด้วย</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>ควรพิจารณาในการศกคนที่มีความสามารถ และหลีกเลี่ยงคนพาล</p>	<p>มีการนำเสนอบทผลญาโดยตรงลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>อ้างอิงบทที่ 8 ในเรื่องการศกคน</p> <p>ดีหลักที่มีคนพาล</p>	<p>การศกคนนั้นศกพิจารณาคนคนที่มีความรู้ เป็นมักปรากฏอยู่และหลักที่มีคนพาล เพราะคนอิสลามนับถือมักปรากฏ ผู้มีความรู้ เชื่อว่าจะทำให้ชีวิตดีขึ้นถ้าไปอยู่ในที่ที่</p>	<p>สอนเรื่องศกคนคน ให้เลือกคนคนที่มีความรู้ และหลักที่มีคนที่เป็นโจรหรือคนที่ไม่ศกศกอยู่ตลอด ไม่ทำมาหากินสุจริต</p>

ที่	ผลภาชิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผลยา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเกลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและปรับบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงต้นคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
14	ไม่อ้างอิงแก่น กล้วยแมนยังมีเจ้า ข้าแปล ต้นอ้อยมีแก่น กล้วยอ่อนก็มี เจ้าของ	การตีความ ทุกคนต้องมีคู่ครอง เพื่อการ พึ่งพาพร้อมทุกข์ร่วมยากกัน บริบทเนื้อหา หนุ่มสาวต้องทำคู่ครองร่วม ทุกข์ร่วมสุขกัน	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	อ้างอิงบทที่ 13 เรื่องการเลือก คู่ครอง	ผลยาบทที่สามารถเป็นตั้งผลยา ภาคิตที่คู่ครอง หรืออาจจะเป็น ผลยาเกี่ยวกับผู้ชายใช้เกี่ยวกับ ผู้หญิง แล้วแต่การปรับใช้กับ โอกาสไหน	สอนหนุ่มสาวในสังคมว่าเมื่อถึง คราวต้องเลือกคู่ครอง เพราะจะมี คู่ให้พึ่งพาอาศัยกัน สร้าง ครอบครัวอยู่กันจนแก่เฒ่า
15	หญิงใดไปมากัม มุขังลงต่ำ หญิงนั้นแค้นมิขลุยมกถัน คนเจ้าบั้นแฮ่ตาย ข้าแปล ผู้หญิงที่ก้มหน้า ไม่สบตากับ ผู้คน ถึงแม้จะมีบุญวาสนามากสิ้น แต่อยู่จะไม่ยืนยาว	ภระตีความ ผู้หญิงที่ก้มหน้าก้มตา ไม่สบตาผู้คน แม้ว่าผู้หญิงคนนั้นจะมีบุญ วาสนามา หรือร่ำรวยมาก เพียงใด ก็ไม่ควรนำมาเป็น ภรรยา เพราะเธอผู้นั้นจะอายุ สั้น บริบทเนื้อหา การเลือกคู่ครอง ที่มี บุคลิกภาพดี ลักษณะเหมือน คนมีบุญ	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	ไม่มีการประพันธ์ผลยาในการเลือก คู่ครองจากลักษณะภายนอก	ผลยาเรื่องการเลือกคู่ครองนั้น ไม่สามารถปรับสอนกับบริบท สังคมปัจจุบันได้ เพราะ ปัจจุบันนี้ไม่มีการยึดถือการ เลือกคู่ครองด้วยลักษณะ ดังกล่าวแล้ว อยู่ที่การชอบ พอกันของหนุ่มสาวแล้ว มากกว่า สังคมอีสานใน ปัจจุบันค่อนข้างให้อิสระใน การเลือกคู่ครอง ซึ่งการสอน เรื่องการเลือกคู่ครองใน วรรณกรรมโบราณ	สอนผู้ชายให้เลือกคู่ครองที่มี ลักษณะที่ดี บุคลิกภาพที่ดี ไม่ ก้มหน้า เลือคนที่มีลักษณะเป็น คนมีบุญวาสนามา
16	หญิงใดหน้าผากกว้าง ตั้งใหญ่ไซ้เม นันมา หญิงนั้นบั้นขลุยชิงช่วง อย่าเอาควรวัน	ภระตีความ ผู้หญิงที่หน้าผากกว้าง รุงนุก บานใหญ่ คือหญิงที่มีลักษณะ เป็นกาลกิณี ไม่ควรเลือก	มีการนำเสนอบทประพันธ์เดิม	ไม่มีการประพันธ์ผลยาในการเลือก คู่ครองจากลักษณะภายนอก	อ้างอิงบทที่ 15	สอนผู้ชายให้เลือกคู่ครองที่มี ลักษณะที่ดี ไม่เลือกคนที่มี หน้าผากกว้าง และจุกใหญ่

ที่	แผนกจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงแผนการใช้ประโยชน์	การจับประโยชน์ในการจัดเทศกาล
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
	คำแปล ผู้หญิงคนใดที่มีหน้ามากกว่า รุ่งนุกโต เป็นกาลกิณี ไม่ควร แต่งงาน	บริบทเนื้อหา การเลือกคู่ครอง ควรดูที่ หน้าผากและจมูก ไม่ควรมี ลักษณะเป็นกาลกิณี		การสร้างเนื้อหาใหม่		เพราะเป็นหญิงช่วงมาเป็น คู่ครอง หมอยศ หญิงช่วง หมายถึง กาลกิณี
17	เป็นชายกะให้เป็นชายแท้ อย่างแก่นแก่ทิมเส ทรายนกะให้เป็นทรายแท้แท้ คมน้อย่ามี คำแปล เป็นผู้ชายก็ขอให้เป็นชายแท้ อย่ามีอะไรมาปน ถ้าเป็นทรายนก็ขอให้เป็นทราย แท้ อย่ามีโคลนตมมาปน	การตีความ เป็นผู้ชายขอให้เป็นอย่างจริง อย่าเป็นร่างแต่ขายใจเป็น หญิง มีริมฝีปาก ผู้ชายต้องเข้มแข็ง กล้าหาญ ไม่อ่อนแอ	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	กาลห้วยย้า โยกสายเลี่ยนชาย ใจเข็มหญิง กล่าวแฉงจาแฉง บ่ได้หลบทลิกเวรม เด็กน้อยบ่ทบอย พากันแฉวแฉวอ่อน เติมคิ้วค้อคิ้ว ทับ้องเอ้ย	ผูกโบราณสะท้อนว่าผู้ชายใน สังคมยังมีความเข้มแข็ง อดทน และจิตใจหนักแน่นอยู่ ผูกร่วมสมัยสะท้อนให้เห็นถึง ความเปลี่ยนแปลง และ กล่าวถึงเพศที่สาม แต่ยังไม่ ปรากฏผูกที่กล่าวยกย่อง ชมเกยเพศที่สาม	สอนผู้ชายให้มีนิสัยเป็นชาย แท้ เข้มแข็ง มีความอดทน จิตใจ หนักแน่น ให้สมกับเป็นชายแท้ เพราะผู้ชายในสังคมอีสานต้อง ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำสังคมและ ผู้นำครอบครัว จึงไม่สามารถที่ จะแสดงความอ่อนแอออกมาให้ คนพบเห็นได้
18	หญิงใดเอ็ดเวียกับบ้าน เอือนชานชมนสะอาด ปราชอุ้อ อ่างยูนัน ประเสริฐศิศิลป์ คำแปล ผู้หญิงที่ทำงานบ้านเรือนดี มีบ้านสะอาด มีปราชชอุ้อ ย่องว่าเป็นผู้ประเสริฐ	การตีความ ผู้หญิงควรรักษาบ้านเรือนให้ สะอาด เรียบร้อย และจะ ได้รับการยกย่องจากสังคม มีริมฝีปาก ผู้หญิงต้องขยันทำงานบ้าน ดูแลบ้านเรือน	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	อย่าลิมัวแต่เล่น สาวเอ็ดยั้งแศฟอส ให้เจ้าเฮดเวียกครัว ให้เจ้าแฉงเวียกบ้าน สาแล้วจ้งค้อออน	ผู้หญิงในสังคมอีสานจะมี บทบาทในการดูแลความ เรียบร้อยของบ้านเรือน จัดเทศกาล ส่งสอมลูก และดูแลกิจการใน เรือนทุกอย่าง ทั้งอาหาร ความ สะอาด ดังปรากฏในผูกอีกบท ที่กล่าวว่า “เป็นหญิงนี้ธรรมเนียมให้คือโก เมียนใจไว้แล้วจ้งค้อไป”	

ที่	ผลวกาศิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผลวก		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาล
	บทผลวก	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
19	นางคนเป็นคนเฒ่า หัวขาวจนปากพ้าว ศีลธรรมได้ดีว่า เทียบเข้าคังแต่สรม คับแปล คนแก่บางคนไม่เข้าวัดฟังธรรม เพราะมีแต่ทำมหากัน	ภรรยาดี คนแก่บางคนหัวขาว ปากซีด ไม่มีสีแล้ว กลับไม่เคร่งเรื่อง ศีลธรรม ตามที่ใครจะ เป็น มั่ว แต่หาเงิน หลงในวัตถุจนไม่ เข้าวัด บริบทเนื้อหา คนแก่คนเฒ่าใครจะเข้าวัด ให้มี ศีลธรรม	มีการนำเสนอบทผลวกโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	เอาหลายบ้าย่าน เผ่าศรีบ้านศรีทองบุญ บ้านใจสร้าง ชีศรีบ้านศรีทองวัตร บัตติศรีธรรม บอเจ้าศีลห้า จากแม่ผู้สังข์ ช้อวัตรบ่ทำ คำมาเว้าห่อ ตันต่อกรรยา ในท้องเคหัง เผ่าบ้านย่านสัน เผ่าบ้านย่านแมว ประเว้งไว้แปล่า บ่เล่าภาวมา สอนลูกสอนหลาน ตัวผมชาวพงอก เป็นเผ่านอกอ้าว ลื้อผู้นำสวน เผ่าบ้านบตีคือ อ้ายบุญ	เป็นคำสอนเรื่องเดียวกัน แต่มี บริบทเนื้อหาที่ทันสมัยและ กว้างขึ้น เพื่อสอนคนเฒ่าแก่ ในสังคมให้มีศีลธรรม และ ยึดถือศีล5	ซึ่งสะท้อนว่าสังคมอีสานให้ คุณค่ากับผู้หญิงในเรื่องเหล่านี้ สอนว่าเมื่อสูงอายุแล้วคนใน สังคมคาดหวังว่าผู้สูงอายุใน สังคมต้องเข้าวัดบั้งศาสนาซึ่ง ถือเป็นบทบาทหน้าที่ของคน อีสานในช่วงวัยหนึ่ง โดยคนที่อยู่ ในสังคมอีสานวัยหนุ่มจะทำงาน เมื่อแก่มาก็จะเข้าวัดถือศีล ทำ ทาน หากไม่ปฏิบัติตนวิถีปฏิบัติ ที่สังคมสืบต่อมา ก็จะทำให้ถูกติ ฉินจากคนในสังคม ทั้งคนวัย เดียวกันและรุ่นลูกหลาน ดัง เช่นผลวกร่วมสมัย ที่กล่าวว่า ลูกหลานจะไม่นับถือถ้าไม่ครอบ บุญ(ไปวัดทำบุญ) และครองวัตร (มีพฤติกรรมที่เหมาะสม)

ที่	ผลจากชีวิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในกรณีเสนอแนะ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงตัวคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
20	<p>นางสาวจ้าวสาวงาม</p> <p>คำใดดีตั้งแต่ตัว</p> <p>หม้ายทั้งนี้ดีล้าง</p> <p>กุ่มข้อยแต่ก้อมงาย</p> <p>ขับแปล</p> <p>คนเฒ่าแก่กับคนพูดแต่คำคำ</p> <p>ตื่นมกหน้าไม่เล่างก็คำลูกหลาน</p>	<p>การตีความ</p> <p>เมื่อเป็นคนสูงอายุหรือผู้อาวุโสแล้ว ก็ต้องพูดจาไพเราะกับลูกหลาน เพื่อให้ลูกหลานเคารพรัก อย่างพูดจาหยาบคายคำทอลูกหลาน</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>พฤติกรรมกรรมการพูดที่ไม่เหมาะสมของผู้เฒ่าแก่คือ การพูดหยาบ คำหรือแรงงลูกหลาน</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม</p> <p>มีการนำเสนอบทเพลงที่ไม่เหมาะสมของผู้สูงอายุ</p>	การสร้างเนื้อหาใหม่	<p>การเป็นผู้สูงอายุในสังคมนั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการเคารพของคนในครอบครัวและสังคม โดยการพูดจาไพเราะเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้คนอื่น ๆ เคารพได้</p>	<p>สอนให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคมอีสานพูดจาไพเราะกับลูกหลาน เพราะเชื่อว่าหากพูดอย่างไรก็จะศักดิ์สิทธิ์ ถ้าคำลูกหลานลูกหลานก็จะไม่เจริญ ดังนั้นพฤติกรรมกรรมการพูดของคณสูงอายุที่เหมาะสม คือการพูดจาไพเราะ เพื่อให้ลูกหลานเคารพ เป็นที่ปรึกษาของลูกหลาน</p>
21	<p>เอ็นกินแลนใส่ เอ็นใช้แลนหนั</p> <p>ขับแปล</p> <p>เรียกกันวังหา เรียกใช้วังหนั</p>	<p>ธรรมชาติที่ไม่ควรทำคือการซึ่งเกียง เมื่อเรียกมากินหรือมีความสุขก็มาก แต่หากมีเรื่องรบกวนกลับทายนหน้า ซึ่งไม่ควรกระทำ</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>พฤติกรรมที่ไม่ควรกระทำ</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>หมู้กินห่างัย หมู้ตายนายาก</p>	<p>การสอนเรื่องพฤติกรรมที่เหมาะสมในบริบทคำสอนของผญาเก่า และใหม่ เหมือนกัน โดยคงบริบทคำสอนเรื่องการคบเพื่อนที่เป็นเพื่อนแท้ เหมือนกับบริบทคำสอนผญาชีวิตโบราณ</p>	<p>สอนในบริบทคำสอนของภททิตภาษาไทยว่า “เพื่อนกินทาง่าย เพื่อนตายหายาก” เหมือนการเปรียบเทียบกับเพื่อนที่จะมาตอมกินเท่านั้น แต่พอมึงนาก็หายไม่มาช่วยเหลือ</p>
22	<p>ทุกขให้เลี้ยง</p> <p>ปากกลลี้ยงให้ไล่หนั</p> <p>ขับแปล</p>	<p>ธรรมชาติความ</p> <p>ถ้าเจอคนตกทุกข์ได้ยากให้เลี้ยงดูช่วยเหลือ แต่ถ้าเจอคน</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>อ้างอิงคำสอนบทที่ ๑๐ ในเรื่องการรักษาคุณค่าพูด</p>	<p>สอนคนในสังคมให้คบหาคนที่รักษาคำพูด เพราะการรักษา</p>	<p>สอนเรื่องการคบคนว่าไม่ให้คบคนที่ไม่มีความสัมพันธ์อยู่ หรือคนที่ไม่รักษาสัจจะ เพราะจะนำ</p>

ที่	ฉายาอาชีพโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอฉายา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บพผญา	การตีความและปรับเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
23	ทุกขให้เสียงปากเกลี้ยง(ไม่รักษาความลับ)ให้เล่ห์	ที่ปากพล่อยไม่เก็บความลับให้เล่ห์นี่ อย่างคับค้ำบริบทเนื้อหาไม่คบค้ำกับคนที่ไม่เก็บความลับ	เสร็จมาว่าเค็ถิกเสร็จศึกษาซุนพล	ในสมัยคุณนั้นให้เจ้าจ้าวจ้อจ้อหากเห็นตลกทุกขยากให้เจ้าเบ็งแงงคนกตัญญูอยู่คุณคนนั้นตมมือหน้าลิเจริญ ลูกหลานเอ๊ย	มีการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์โดยการนำสุภาษิตไทยมาใช้ แต่ในบริบทการเผยแพร่มีนอกเสียงเป็นภาษาอีสาน ซึ่งสุภาษิตกับสุภาษิตไทยนั้นมีบริบทเนื้อหาเดียวกัน ส่วนการประพันธ์ใหม่เน้นมุ่งเน้นการบอกตรงๆ มากกว่าการเปรียบเทียบ	การสอนให้รู้บุญคุณคนและสัตว์คำสอนที่ปรากฏในผญาเป็นคำสอนที่เปรียบเทียบกับสังคมอีสานสมัยก่อน ที่ทำมาต้องมีศวยเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญกับจขานา นำมาสอนคนในสังคมปัจจุบันที่ที่รึศีลจริตไม่ได้เกี่ยวกับศวยสักเท่าไรแล้วอาจจะใช้ไม่ได้ เพราะคนปัจจุบันนี้ทำมาแบบทันสมัย
24	อย่าทวามตามถึมแพ้ศวนเอาถ่านค้ำแปลอย่าให้ทานเป็นของที่จะทั้งอย่าเผ่าให้เพื่อเอาถ่าน	ภรรยตีความอย่าเป็นคนเห็นแก่ตัว แม่ของที่จะทั้งก็ยังไม่ทิ้งแปล่า เอามาทานห้วงผลบุญ หรือเผ่าที่ยังต้องการถ่านบริบทเนื้อหาการทำบุญต้องตั้งใจทำ ไม่ทำเพราะเสียศวยของ	มีการนำเสนอบทผญาโดยตรงลักษณะบทประพันธ์เดิม	การให้มันมีแคสิได้รับถ้าแม่ฮยาบให้มันในแล้วสิให้คิมอยกได้ของผู้อื่นแต่จะของบเคยแจกบาคทำได้คยยกในแล้วสิชอยมง	ผญาบทนี้เป็นผญาที่สอนเรื่องการไม่เห็นแก่ตัว ทำอะไรแล้วอย่าหวังผลตอบแทนเสมอไป เพราะว่าการที่เราต้องรู้จักให้ ซึ่งสอดคล้องกับสุภาษิตใหม่ที่มีกับปรากฏอยู่สถานที่นั้น	สอนเรื่องการทำบุญของคนว่า การทำบุญไม่ควรตระหนี่ ไม่ควรทำบุญเพราะเสียดายของ หรือหวังผลตอบแทน เพราะถ้าทำแบบนี้มันจะไม่ได้บุญ

ที่	ผลภาษิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในกรรมาเสณอณญา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาล
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงตัวคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
25	<p>เกลียดแต่ชอบ</p> <p>ทางโนนเป็นหมอกคือ</p> <p>หวานแต่ขมอกเมื่อ</p> <p>ทางโนนส้มเป็นหมอกนวล</p> <p>คำแปล</p> <p>เกลียดแต่ภายนอก</p> <p>ข้างโนนเป็นลูกมะเดื่อ</p> <p>หวานแต่ข้างนอก</p> <p>ข้างโนนเปรี้ยวเหมือนมะนาว</p>	<p>การตีความ</p> <p>การควบคุมไม่ควบคุมคนที่</p> <p>รูปลักษณะภายนอก ให้</p> <p>พิจารณาจากข้างในจิตใจ</p> <p>บริบทต้นเนื้อหา</p> <p>การควบคุมควรพิจารณาจาก</p> <p>ข้างใน ไม่ใช่รูปลักษณะ</p> <p>ภายนอก</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง</p> <p>ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>สาวบ้านนี้ ช่างมากเกลี้ยงแต่หมอก</p> <p>ทางโนนส้มอกคือ หวานแต่ขม</p> <p>นอกเมื่อโนนส้มจึ่งหมอกนวล</p> <p>พอดังคราวสีได้เป็นใจเคียงร่วม</p> <p>ความเร้าเคียวไว้กระเบียบไม่ไป</p> <p>เหลือ ห้อคนเกือบเข้าหน้าค่า</p> <p>หวานลวงหลอกตาผู้ซวยให้หัวใจ</p> <p>ป่วย ถ้าปรวบได้ห้วยเข้าใกล้</p> <p>ภายในเจ้าบ่ละออน</p>	<p>การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์</p> <p>ผลยาบทนั้นสามารถใช้ได้ทั้งการ</p> <p>เป็นยาแก้ปวด และยาแก้ไอ</p> <p>โดยผู้น้ำเสนอในเพลงเพิ่มเติม</p> <p>เนื้อหาในเชิงเกี่ยวพราสี</p> <p>แต่ยังคงแก่นคำสอนเรื่องการ</p> <p>พิจารณาคนจากภายใน</p>	<p>ทางสังคม</p> <p>สอนเรื่องการคบคน ไม่ให้ดูเพียง</p> <p>รูปลักษณะภายนอก ให้ดูภายใน</p> <p>พฤติกรรม ความคิด แล้วจึง</p> <p>ตัดสินใจคบค้า ไม่ว่าจะเป็นการ</p> <p>เลือกคู่ครอง หรือการคบหา</p> <p>ค้าขาย เป็นต้น</p>
26	<p>อยากกินหลายได้กินทีอก้อย</p> <p>อยากกินน้อยได้กินทีอ้อมมือ</p> <p>คำแปล</p> <p>อยากกินมาได้กินเท่านี้ก็อ้อย</p> <p>อยากกินน้อยได้กินเท่านี้ก็ไป</p>	<p>การตีความ</p> <p>คนโลกมากจะได้ผลตอบแทน</p> <p>น้อย คนมักน้อยจะได้</p> <p>ผลตอบแทนมาก</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>ไม่ควรรโลกมาก</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง</p> <p>ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>อย่ามีใจโลกมากเอาแรงเข้าทำ</p> <p>หัน</p> <p>หวังสีได้คอยแย่งแกงค์</p> <p>แนวว่ากิเลสมีบ่อแ่มของไม่</p> <p>หากอยู่ในใจคนผู้ที่ไม่โทษญ</p> <p>ให้มีใจโลแจ้งในธรรมทุกเข้าค่า</p> <p>บ่อมีทางทุกเข้าค่าสอนเจ้าพุทธ</p> <p>องค์</p>	<p>คำสอนเรื่องความโลภเป็นคำ</p> <p>สอนที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม</p> <p>สามารถนำมาประกอบการ</p> <p>เทศน์ หรือการสอนที่เกี่ยวข้อง</p> <p>ในเชิงศาสนาได้อย่างดี โดย</p> <p>การเปรียบเทียบกับผลยา</p> <p>โบราณนั้นสอนได้ชัดเจนว่า</p> <p>หากโลกมากอาจจะมีน้อย ซึ่ง</p> <p>เข้าใจง่ายและชัดเจน</p>	<p>สอนให้คนดำเนินชีวิตด้วยความ</p> <p>พอเพียง ไม่โลภมาก ดำเนินชีวิต</p> <p>แบบค่อยเป็นค่อยไป</p>
27	<p>คบบคนให้แข็งหน้า</p> <p>ขวางงามมาอย่าฟ้าเรื่อ</p> <p>บาทเมือขมเสียแต่คัม</p> <p>ลือกเอาอ้งทรง</p> <p>คำแปล</p>	<p>การตีความ</p> <p>เล่าให้ลี่ยมมาขงมนุษย์</p> <p>นั้นอยู่ข้างในจิตใจ</p> <p>ไม่เหมือนเสียที่มีผลตายข้าง</p> <p>นอก สามารถเห็นได้ง่าย</p> <p>บริบทเนื้อหา</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง</p> <p>ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>พี่น้องเอ๊ย.ค่าโบราณเห็นว่ามีไว้</p> <p>เหรียญสี่ด้าน</p> <p>สะพานสี่ฝั่ง</p> <p>ใจคนยัง บอถึงเหล่า มีด้าน ซั่วดี</p>	<p>คำสอนเปลี่ยนแปลงบทประพันธ์</p> <p>แต่คำสอนในบริบทเนื้อหา</p> <p>เดียวกัน แต่การประพันธ์</p> <p>โดยผลยาวิชาธรรมะนั้นจะ</p> <p>มีบริบทคำสอนที่ชัดเจนกว่า</p>	<p>สอนเรื่องการพิจารณาคนคน ให้</p> <p>พิจารณาจากความนึกคิดจิตใจที่</p> <p>อยู่ภายใน ไม่ใช่ใช้รูปลักษณะ</p> <p>ภายนอก</p>

ที่	ผลงอกชีวิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผลงอก		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาลสังคม
	บทผลงอก	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
28	<p>คนคนอยู่แต่หน้าขางนอย่าเพิ่งเชื่อ เมื่อคบแล้วมีเสียไม่ได้ จะกลุ้มใจเอง</p> <p><u>อยู่ป้อย่ำทำเสื่อ</u> <u>ชีเสื่อย่ำทำเสื่อ</u> ค้ำแปล อยู่ป้อย่ำทำเสื่อ ชีเสื่อย่ำทำ นางเจ๊ก</p>	<p><u>การตีความ</u> ไม่ควรรู้ความเป็นชีวิตแบบ ประมาท และรู้จักกาลเทศะ ชีวิตจะปลอดภัย ไม่อันตราย <u>บริบทเนื้อหา</u> ค้ำเน้นชีวิตด้วย ความไม่ประมาท</p>	<p><u>อยู่ป้อย่ำทำเสื่อ</u> <u>ชีเสื่อย่ำทำเสื่อ</u></p>	<p>อ้างอิงบทที่ ๑ เรื่องการไม่ ประมาทและไม่ทำทนายในสิ่งที่มอง ไม่เห็น</p>	<p>การสละนินทาเพื่อนที่มี บริบทคำสละนินทาเหมือนกัน เปลี่ยนแปลงคำให้ทันสมัย โดยใช้คำว่า “เรือ” แทนคำว่า “เสื่อ” ส่วนบทที่ 2 คงบริบท คำสละนินทาแต่เปลี่ยนแปลงบท ประพันธ์ให้เข้าใจง่ายขึ้น และ ยังพบการใช้ประโยชน์ของผลงอก นี้อย่างต่อเนื่อง เพราะเข้าใจ ง่ายและกระชับจดจำง่าย</p>	<p>สอนแนวคิดในการดำเนินชีวิตว่า ให้คำมั่นเป็นชีวิตด้วยความ รอบคอบ ไม่ประมาท เพราะจะ เกิดอันตรายได้ นอกจากนั้นยังมี ผลงอกอีกบทที่มีเนื้อหาเดียวกัน ได้แก่ “<u>อย่านอนหงวนเล่นดาบ</u> <u>อย่าคาบขมเมี่ยม</u> <u>อย่าเลียมมีด</u>” ซึ่งเป็นบทผลงอก ที่สามารถสอนในเรื่องเดียวกัน และเข้าใจง่ายเหมือนกับผลงอก โบราณที่กล่าวอ้างไว้</p>
29	<p><u>บ่มีความรู้ย่ำว่ากาการเมือง</u> <u>บ่มีฟ้าเหลืองย่ำว่ากาเมือง</u> <u>ค้ำแปล</u> ไม่มีความรู้ย่ำพูดเรื่อง การเมือง ไม่มีฟ้าเหลืองย่ำพูดเรื่องวัด</p>	<p><u>การตีความ</u> ให้ระมัดระวังคำพูดของ ตนเอง เรื่องที่ไม่มีมีความ เชี่ยวชาญไม่ให้เห็นอกความ คิดเห็น เหมือนดังไม่ใช่พระก็ ไม่ควรย่ำเรื่องภายในวัด <u>บริบทเนื้อหา</u> การพิจารณาเรื่องคำพูด ว่าให้ พูดในสิ่งที่รู้เท่านั้น</p>	<p><u>บ่มีความรู้ย่ำว่ากาการเมือง</u> <u>บ่มีฟ้าเหลืองย่ำว่ากาเมือง</u></p>	<p>อ้างอิงบทที่ ๑ เรื่องพฤติกรรม พูดที่เหมาะสม</p>	<p>ผลงอกที่มีสอนเรื่องพฤติกรรม การพูดที่เหมาะสม เนื่องจาก การพูดในสิ่งที่ไม่รู้นั้นสามารถ นำปัญหาไปสู่ตนเองและ ส่วนรวมได้ ดังนั้นควรพูดในสิ่ง ที่ควรพูดและมีข้อมูลเท่านั้น</p>	<p>สอนให้คนระมัดระวังเรื่องการ พูด อย่าใช้คำพูดพร่ำเพื่อ ทั้งยัง สอนว่าให้พูดในสิ่งที่รู้และ เชี่ยวชาญเท่านั้น</p>

ที่	ผลผูกพันไปรณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอเนื้อหา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทผูก	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
30	อย่าซื้อควายยามหมา อย่าซื้อผ้าฝ้ายหมามา คับแปล อย่าซื้อควายในฤดูทำนา อย่าซื้อผ้าทอในฤดูทวนว	การตีความ จะทำอะไรต้องรู้จักวางแผน เหมือนการเปรียบว่า อย่าซื้อควายในฤดูทำนา อย่าซื้อผ้าทอในฤดูทวนว เพราะจะมีราคาสูง บริบทเนื้อหา ต้องรู้จักวางแผน	มีการนำเสนอบทผูกโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	อ้างอิงบทที่ ๑๑ เรื่องการรู้จักวางแผน	เป็นคำสอนที่ยังสามารถสอนในบริบทสังคมปัจจุบันได้ และเป็นแผนที่ได้รับความนิยมบทหนึ่งในการสอนเรื่องการวางแผน	สอนให้เป็นคนรู้จักวางแผนก่อนทำกิจกรรมทุกอย่าง เพื่อให้คุ้มค่ากับเงินที่เสียให้มากที่สุด
31	กาหากขอแซมเชื้อ ชุมหงส์ตระกูลใหญ่ สิททากับอกเชื้อ แฝงใต้กระบือ คับแปล กาขอไปอยู่ปะปนกับหงส์ที่สูงศักดิ์แต่สิ่งของกาบอกว่าจะไม่ใช่ชิ้นเดียวกัน	การตีความ คนที่ฐานะต่ำต้องจะไปแต่งงานกับหงส์หรือมหาเศรษฐีก็ไม่เหมาะสม เพราะมีความแตกต่างกัน บริบทเนื้อหา การควบคุมตรวจสอบปริมาณตนเอง	มีการนำเสนอบทผูกโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	ไม่พบผลผูกที่ประพันธ์เรื่องการประมาณคนในลักษณะคำสอนแต่พบการใช้ประโยชน์ในลักษณะผูกเกี่ยวกับพราณี	ผลผูกที่สามารถเป็นได้ทั้งผลผูกสอนและผลผูกเกี่ยวกับปัจจุบันนี้ เป็นคำสอนที่ไม่ได้รับความนิยม แต่ยังมีการใช้ประโยชน์และเผยแพร่อยู่	สอนแนวคิดเรื่องการประมาณตนเอง ไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับคนที่มีฐานะแตกต่างกัน โดยผลผูกสอนในเรื่องการประมาณตนเองเรื่อง การคบคนที่มีฐานะกว่า
32	กว่ากูได้แล้วทางบ้านแห่งอื่น กว่ากูเลิศแล้วเขากลับหันหลัง คับแปล เราว่าเราดีแล้ว คนอื่นยิ่งดีกว่า เราว่าเราเลิศแล้ว คนอื่นเลิศกว่าเรา	การตีความ อย่าคิดว่าตัวเองแน่ เพราะมีคนที่ดีกว่าเลิศกว่า อยู่ทั่วไป บริบทเนื้อหา อย่าทะนงตน คิดว่าตัวเองดีกว่าผู้อื่น	มีการนำเสนอบทผูกโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	สอนตนเองได้ซึ่งเสียสอนคนอื่น ปฏิบัติบริบทที่มันแล้วแต่ใจของใจของเขา เขา คำว่า อ้อ เอามาทำเอง ขุนทองเก่ง ศิครรรรมบเคร่งกะยัง ไอ้ตีกระนอง	บทผูกภาษิตโบราณสอนเรื่องการตรวจสอบตัวเองก่อนจะไปว่าคนอื่น แต่ผลผูกร่วมสมัยเชื่อมโยงกับเรื่องศีลธรรม เป็นคำสอนที่บริบทกว้างขึ้น	สอนเรื่องการประมาณตน ไม่หยิ่งโง่ ไม่คิดว่าตนเองเก่งกว่าคนอื่น ๆ ไม่ให้ตนเองอื่นด้อยค่า และไม่ทนตนว่าเก่งกว่าผู้อื่น

ที่	ผลภาคจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผล		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอบทเพลงโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	การสร้างเนื้อหาใหม่		
33	<p>คร่ำครึกับเมีย มันเตี้ยกับตง หมั้นกับแสง มันแข็งกับซิ่น คัวแปด</p> <p>ชี้เกี่ยวกับเนื้อเพลงด้วยกัน ที่จะหาชีวิตลง แต่ขยันกับมี แรง จะช่วยให้อายุยืน</p>	<p>การตีความ</p> <p>คนที่ชี้เกี่ยวกับเนื้อเพลง ต้องถามกันคู่กัน แต่ถ้ายันมัน เรียวแรงก็จะมีความ นรินทร์น้อย</p> <p>ให้ขยันขยันแข็ง ไม่พอต่อ อุปสรรค</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>เกิดเป็นคนอย่าโทษฟ้า ความจนอย่าโทษมือ ถือศีลครองนงทางไกล บ่หวั่นไหวลงลายค้อย อย่าได้ลอยเลิงยามท้อ มือบงอหากสิ่งเมื่อตุ้ม ใจมากมุ่งงุงค้ำก่อน หากลิ้นยอมมอถั่งเทิน บ่บ่ตาย</p>	<p>คงบริบทคำสอนเดิม แต่ เปลี่ยนคำประพันธ์ให้ทันสมัย และเข้าใจง่ายขึ้นดังคำสอนที่ อยู่ในเพลงใหม่ คำนิยมเรื่อง ความขยันสอนในเพลงหลาย บท เพราะชาวอีสานมีการ สอนเรื่องนี้อยู่มาก</p>	<p>การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลา ทางสังคม</p> <p>สอนให้เป็นคนขยันขยันแข็ง มี จิตใจสูงงาน หนักเอาเบาผู้ เพราะ คนอีสานเป็นคนขยันขยัน เนื่องจาก บรรพบุรุษชาวอีสานได้ทำสอน ให้สู้งาน ไม่เกีย่งงาน ไม่ว่างงาน จะหนักหรือลำบากเพียงใดก็ ตาม</p>
34	<p>เงินเต็มท้าว บ่พอผลยาเต็มปุม คัวแปด</p> <p>มีเงินเต็มท้าว ไม่เท่ามีปัญญา</p>	<p>การตีความ</p> <p>มีเงินมีทองนั้นก็หมดไปได้ แต่ ถ้ามีปัญญา นั้นจะสามารถ สร้างเงินได้มากมาย บริบทเนื้อหา</p> <p>การมีปัญญาดีกว่าการมีเงิน ทอง</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>ออมสอนเจ้าผลยาหลาย ปัญญาอมแถมแต่งเป็นกลอนจา ต้น ขานคำเร้าเข้าที่ทนาย เป็นตทนายแต่ข้อยนี้ หวั่นสติกลอนบ่ม่วน เว้ากะเว้าหัววนๆ ปัญญาสู้ สู้บ่ไหว คอกลเคือ</p>	<p>ผล ยาร่วมสมัยบทนี้ไม่ได้ เปรียบเทียบเงินกับปัญญา แต่ เปรียบเทียบผู้รู้ปัญญากว่าเป็นผู้มี ปัญญา และให้คำผู้ปัญญาว่า หัวดี ซึ่งยังสะท้อนให้เห็นว่า ชาวอีสานให้ความสำคัญ มีปัญญากว่าปัญญาเหมือนอดีต เงินที่ถูกต้อง</p>	<p>สอนให้เป็นคนที่แสวงหาปัญญา การมีปัญญาจะสมควรสร้าง เงินทองได้มากมาย ในทาง กลับกันถ้ามีเงินแต่ไม่มีปัญญา เงินมากเท่าไรก็ไม่ ความหมาย เพราะจะหมดไป เนื่องจากไม่มีปัญญาในการใช้ เงินที่ถูกต้อง</p>
35	<p>ใจประสงค์สร้าง กลางดงกะวาง ใจซึ่คร้าน กลางบ้านกะวาง คัวแปด</p> <p>หากใจต้องการจะทำ กลางป่า ราก็เหมือนทุ่งนา หากใจชี้</p>	<p>การตีความ</p> <p>การทำงานใดๆที่ว่ายากมันอยู่ที่ ใจเราเอง หากต้องการทำ อะไรอย่างแน่วแน่แล้ว ก็ เห็นทุกอย่างง่ายเป็นเรื่องง่าย แต่</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>คือสิบุญขันธ์ อย่าหัวซาคมหลัง คือสร้างยังฮวงเฮียม อย่าบิดเบียนเขยข้าง คือศูนย์กลางทางซม ให้ออดทนเสื่อฮง</p>	<p>ในสมัยก่อน การทำ เกษตรกรรมนั้นต้องไปถางป่า เพื่อหาพื้นที่ใหม่ในการทำ สวนทำนา ดังนั้นจึงเกิดการ เปรียบเทียบโดยใช้วิธีการ ให้</p>	<p>สอนให้เป็นคนขยันขยัน มี ตั้งใจในการทำงาน ไม่ว่างงาน หนักหรือเบาผู้เพื่อความสำเร็จ</p>

ที่	ผลภาคจัดโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอเนื้อหา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงต้นคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
	เกี่ยวกับกลางหมู่บ้านก็เหมือนบ้านรก	การตีความและบริบทเนื้อหา หากใจก็ยกคร้าน ก็จะยากไป ทุกเรื่อง บริบทเนื้อหา สอนเรื่องการมุ่งมัน ไม่ห่อแท้		ห่อหุ้มซุงก้นตั้งใจ อยู่ปลายไม้ให้ยามลง	ดำเนินชีวิตมาเปรียบเทียบกับผลึก เพื่อสอนว่าหากตั้งใจ ต่อให้ป่าที่รกมากก็ไม่เป็นอุปสรรค แต่ถ้าใจไม่สู้ ก็ยุ่งคร้าน ต่อให้การงานนั้น ง่ายตายเหมือนกลางบ้านที่ไม่มี มีปากให้ เป็นอุปสรรค ก็เหมือนคด เป็นกรรนำเอาชีวิต คนอีสานสมัยโบราณมา เปรียบเทียบในบทประพันธ์	
36	ชื่อว่าความสู้มี ศีลธรรมพระเจ้าใหญ่ ครั้นแม่เียนเียนได้แล้ว ลิบีนแก้วแก้วมโน คำแปล ชื่อว่าความรู้มี ศีลธรรมพระเจ้า ใหญ่ ครั้นแม่เียนได้แล้ว จะ เป็นแก้วแก้วมโน	ภรรยาคิด ความรู้แล้วความดีเป็นสิ่งที่ คุณค่ามหาศาลต่อชีวิต ใครมี แล้วก็จะมีความ บริบทเนื้อหา ความรู้เป็นสิ่งที่มีความ และควร หาและเก็บรักษาไว้	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	การศึกษากล้อง พหุ เสือ ม หรือพาทย์ให้คิดแข็ง ถ้าหากว่า ผู้ใดคิดสั้น กะยั้งลิ้งอยู่ต่อไป ชื่อว่าศีลกับธรรมเขาพัน พาคณคืออาจลิ้ม ชาคธรรมะและศีลชาคพร้อม คือหมาเฝ้าทำหอน	สอนให้เป็นคนหมั่นศึกษาหา ความรู้ และมีศีลธรรมควบคู่กับ ความรู้ เพื่อให้ชีวิตประสบความสำเร็จต่อไป ในเนื้อเรื่องสมัย	
37	คืนู นัยมีอู คืนช้าง นัยมีอูแหลม คำแปล เท้าบูบับวันจะกลมสั้น	ภรรยาคิด คนเราต้องฝึกฝน ขยัน หมั่น เพียร ไม่ย่อท้อต่อความยาก ลำบาก	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	แม่ลิเดียที่ค้าขาย อยู่บ้าน หากินตามคลอง ชื่องานของน้ำ เดินปรวยบรั่า ส่าไม้กะซ่าง ดูจะอย่างง้อ พอได้อยู่กิน	สอนให้เป็นคนที่มีความเพียร พยายาม ทั้งองบทั้งสามารถ ปรับใช้ประโยชน์ในงานก็จะสามารถ ปรับหลังคัมปัจจุบันได้อย่างดี สำเร็จได้	

ที่	ศฤงคารบัณฑิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทความ	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
	บทความนี้จะแถม	บริบทเนื้อหา คนเราต้องมีความเพียรพยายาม			เนื่องจากความเพียรเป็นลักษณะหนึ่งที่สำคัญอีกส่วนที่ต้องการให้สมาชิกมี	
38	ปลวกขุดดินขึ้นเมื่อฟ้า ยังฮอดเมื่อแอม ผ้าแปด ปลวกขุดดินขึ้นฟ้า ยังถึงเมืองทงกวาง	ภรรยา ปลวกขุดดินขึ้นฟ้ายังถึงเมือง สวรรค์ที่อยู่ของทงกวาง ดังนั้นเป็นคนสมควรมีความ พยายาม บริบทเนื้อหา ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	ยามแล้วเป็นคนแล้ว ภรรยาใหญ่หัดเขียน ให้แล้วมีใจเพียร เร่ร่อนหาแนวคิด ถ้าในหนทางก้าว ความสำเร็จมีอยู่ หมุดตีนสะอากลับ พอได้ห่อคิง	ทั้งหมดภาชิตโบราณและผลรวมสมัยสอนในเรื่องเดียวกันคือความเพียรพยายามโดยผลญาณภาชิตร่วมสมัยประพันธ์ให้เข้าใจง่ายกว่า แต่ในปัจจุบันก็ยังพบการใช้ผลญาณภาชิตโบราณอยู่	สอนให้เป็นคนมีความเพียรพยายาม ทำสิ่งใดก็จะประสบความสำเร็จถ้ามีความพยายามไปถึงที่สุด
39	บทพุทธศาสน บทความที่เอาความ คนอื่นมาให้ บ่ห่อเอาบ่มเอง ผ้าแปด มะละกอที่สุกบนต้นไม้หวาน เท่าที่เอามาบ่มไว้ คนอื่นบ่ม ก็ไมหวานเท่าตัวเองบ่มเอง	ภรรยา ทำอะไรต้องทำด้วยตัวเอง เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ เหมือน มะละกอที่สุกบนต้นไม้หวาน เท่าที่เอามาบ่มไว้ การบ่ม นั้นคนอื่นบ่มก็ไม่หวานเท่าตัว เองบ่มเอง บริบทเนื้อหา คนควรมีความพยายาม ทั้งสิ่ง ต่าง ด้วยตนเอง	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	อ้างอิงบทที่ 38 เรื่องความเพียร พยายาม	ผลที่เกี่ยวข้องกับความเพียร พยายามนั้นยังสามารถปรับ สอนใน	สอนเรื่องความเพียรพยายาม ให้ ฟังพาดตนเองไปถึงที่สุด แล้วจะ ได้ผลลัพธ์ที่ดีในตอนท้าย

ที่	ผลภาคจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอเนื้อหา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาลทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
40	บททำสร้อย อดอมไปก่อน เกาะนะ ทุกขมีมือมี มีอหน้ำลีลุ่มเฮ้น ค้ำแปล ทนทำสร้อย อดอมไปก่อน หนา ถ้าบวกรวันนี้จะสงบายใน วันหน้า	การตีความ ยอมทำงานหนัก ทุกข์ทน ลำบาก และอดออมเงิน ในตอนนี้ จะส่งผลให้กายภาค หน้าจะมีความสุข มริบขบเมือขบ พฤติกรรมเรื่องการประหยัด อดออม ทำงานหนัก เป็นสิ่งที่ ดีและควรปฏิบัติ	มีการนำเสนอบทเพลงเพิ่มเติม ลักษณะบทประพันธ์เดิม	เกิดแต่เวียงเว้นว่าง กายาเอื้อยแสงกาย ชายแฉงงามเฮามี กรุงไกลนครกว้าง คู่ต้นเค็ดเคียรเพ็ช หนักเอาเขาแบ่ง เก็บเทือเล็กโอมเทือน้อย ผสมท่อนต้มเต็ม	ผลทั้ง 2 บท สอนเรื่องการ ประหยัดอดออมเป็นลักษณะ นิสัยที่ชาวอีสานยกย่อง ดังนั้น คำสอนในเรื่องการประหยัด อดออม เก็บเล็กผสมน้อย เป็น คำสอนยังสามารถประยุกต์ใช้ และยังได้รับความนิยมปัจจุบันอยู่ แต่เปลี่ยนคำสอนให้ทันสมัย	การสอนให้เป็นผู้รักการเรียนรู้ และ เป็นผู้ทำอะไรต้องทำอย่างจริงจัง ไม่ทำเล่นๆ
41	เอียมให้สุด ชุดให้พอ ต่อให้ถึงมือม ดองให้รู้ความ จริง ค้ำแปล เรียนให้ถึงที่สุด ชุดให้เจอสั่งที่ ต้องการ ไปต่อให้ถึงที่ ดองให้รู้ความจริง	การตีความ เรียนให้ถึงที่สุดในสิ่งที่ศึกษา และทำอะไรให้ทำให้จริงจังจน ประสบความสำเร็จ บริบทเมือขบ ทำอะไรต้องทำให้ถึงที่สุด ดองให้รู้ความจริง	เรียนให้สุด ชุดให้พอ ต่อให้ถึงมือม ดองให้รู้ความจริง	ค้นได้เอียนแล้ว เอียนไปหมี่ลื้อฮ้อง เอียนให้เพิ่นได้ฮ้อง หมี่ลื้อฮ้องคู่ฮ้อง	การเปลี่ยนแปลงมีทั้งด้าน คำศัพท์และการประพันธ์ใหม่ ผลทั้ง 2 บทมีนำเสนอคำ สอนในเรื่องเดียวกันในเรื่องคำ แต่ต่างกันในเรื่องคำ ประพันธ์	สอนให้เป็นผู้รักการเรียนรู้ และ เป็นผู้ทำอะไรต้องทำอย่างจริงจัง ไม่ทำเล่นๆ
42	ครั้นบ่ออกจากบ้าน บ่เห็นด้านแดนไกล ครั้นบ่ออกไปเอียน กะบ่มีความฮู้ ค้ำแปล ถ้าบ่ออกจากบ้านก็จะไม่เห็น สิ่งใหม่ ถ้าบ่ไปไร่เรียน ก็บ่มีความรู้	การตีความ ความรู้และประสบการณ์เป็น สิ่งที่หายาก แต่ต้องออกไป ข้างนอกบ้านเมืองเพื่อศึกษา หาความรู้ บริบทเมือขบ การหาความรู้ ว่าเป็นสิ่งที่ สำคัญ	ครั้นบ่ออกจากบ้าน บ่เห็นด้านแดนไกล ครั้นบ่ไปเอียน กะบ่มีความฮู้	ค้นบ่ออกจากบ้าน บ่เอียนบ่ออมทางเค็ด ชุมวิชาหาทากูไกล ทางเอียน หวนหาได้แนวทาส่งสร้างต่อ พอได้คงลีบไว้ มูลเค็ดพ้อแม่เฮา	มีการใช้ผญาเดิมแต่เปลี่ยน คำศัพท์คำเอียน เป็นคำเก่า เอียน และมีการประพันธ์ใหม่ โดยคงบริบทเนื้อหาเดิม แต่ ยาวมากขึ้นด้วย	สอนเรื่องการแสวงหาความรู้ แม้ว่าต้องยากลำบากเพียงใดก็ ควรจะหมั่นเพียรหา เพราะ ความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญในการ ดำเนินชีวิต

ที่	ผลภาาจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผลา		การเปลี่ยนแปลงการการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทผลา	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอบทผลาโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	การสร้างเนื้อหาใหม่		
43	นางคนเป็นคนเฒ่าคือธรรมบิได้อ่าคล้าแต่เดีต้องน้อยศีลห้าบคะมิ่งค้ำแปเป่บางคนเป็นคนเฒ่าศีลธรรมไม่พุดถึง คอยคิดแต่เรื่องได้ท้องน้อย	การตีความคนแก่ตัวไปต้องเอาหาสนาเป็นที่ตั้ง รักษาศีลห้า ขอบคิดแต่คนไม่รักษาห้าห้า ขอบคิดแต่เรื่องได้ละคือ เรื่องกามบริบทเนื้อหาพุดกิจกรรมที่เหมาะสมของผู้อยู่อยุ่ดองไม่ฝึกไถกาม	มีการนำเสนอบทผลาโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	การสร้างเนื้อหาใหม่คั้นแม่ผู้เฒ่าเข้าวัดฟังธรรมเขาลิขนิมิตาทั่วก็เดีเดียมที่โลกเขาลิวว่าเฒ่าแก่แคคบเหลือเวเบ็งทางคม เขาลิวว่าเฒ่าเข้าว่าปเหลือเวเบ็งทางธรรม	ผลาทั้งสองบทสอนในเรื่องเดียวกัน สอดแทรกความคิดของชาวอีสานเกี่ยวกับผู้อยู่อยุ่ที่ชาวอีสานให้อยู่กับศาสนา บำรุงหาสนา	สอนผู้อยู่อยุ่ให้มีบทพาทน้าที่ตรงกับความคาคทหรัจของสังคม
44	อันว่าสงสารนี้เวียบคายหาทววยเกิด บมีตั้งเที่ยงแท้เสมอค้ำมบิพพานค้ำแปเป่อันว่าสังสารนี้เวียบว่ายตายเกิด ไม่มีตั้งเที่ยงแท้เหมือนตั้งนิพพาน	การตีความสังขารเป็นสิ่งไม่เที่ยง ควรตั้งมั่นในความดีบริบทเนื้อหาสอนให้รู้จักปล่อยวาง	มีการนำเสนอบทผลาโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	สังขารคอบบ่เที่ยงหมั้นต่างแต่เข้ากับไวคายพ้อมกับกบะยังมีแลมทบิขมีพันยามเกิดเป็นคนแล้วความตายให้ตีค้ำ่ากรรมสิมิตาตามคองคิงไว้กะบ่พั้ง	สอนโดยการนำเอาหลักธรรมของพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมือในการสอน ซึ่งทั้งสองบทยังใช้ในบริบทสังคมปัจจุบัน	สอนเรื่องความไม่ประมาท และการรู้จักปล่อยวางไม่ยึดมั่นถือมั่น อันเป็นแนวทางการของพุทธศาสนา
45	บแม่บิข บคริงบ่ว่าค้ำแปเป่ไม่กล้าจะไม่จริงจะไม่พุด	การตีความให้เป็นคนพุดจริงทำจริงบริบทเนื้อหาสอนพุดกิจกรรมการพุดที่เหมาะสม	มีการนำเสนอบทผลาโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	อ้างอิงบทที่ ๑ เรื่องพุดกิจกรรมค้ำ่านการพุด	คำสอนเรื่องการทำจริงทำจริงและพุดในสิ่งที่มีผู้เทกมัน เป็นคำสอนที่เหมาะสมและสามารถประยุกต์สอนในปัจจุบัน	สอนพุดกิจกรรมการพุดที่เหมาะสม โดยการเป็นคนมั่นต้องพุดจริงทำจริง ไม่มีใจจะไม่พุด เพราะจะเทกให้เป็นคนไม่พุดเคารพ ไม่นำเกรงจน เพราะพุดไปเรื่อยเปื่อยแล้วทำไม่ได้

ที่	แผนกอาชีพโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในกรณีเสนอผล		การเปลี่ยนแปลงการใช้งานใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลา
	บทเฉพาะ	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
49	<p>ต้นเตี้ย เตี้ย เตี้ย เตี้ย</p> <p>ต้นเตี้ยเตี้ย เตี้ยเตี้ยเตี้ยเตี้ย</p>	<p>การตีความ</p> <p>รับทำทุกอย่างก่อนที่จะสาย เปรียบเทียบเหมือนต้องรีบตื่น แต่เช้า หรือรีบลาสิกขาใน ขณะที่ยังหนุ่ม เพื่อสร้าง ครอบครัวยุคใหม่</p> <p>ควรรีบทำการทำงานที่ควรแก่ เวลา รู้จักวางแผนชีวิต</p>	<p>ต้นเตี้ย เตี้ย เตี้ย เตี้ย</p>	<p>อ้างอิงบทที่ ๑๑ เรื่องการวางแผน ในการดำเนินชีวิต</p>	<p>คงบริบทคำสอนเดิม แต่ ปรับเปลี่ยนคำศัพท์ให้ทันสมัย และยังสามารถใช้ได้กับบริบท ปัจจุบัน เนื่องจากค่านิยมเรื่อง การบวชแต่หนุ่ม เพื่อสิกขา ออกมาให้ทันต่อการสร้าง ครอบครัวยุคใหม่มีปรากฏใน สังคม ดังนั้นผลผูกกับบทนี้มี เพียงการปรับเปลี่ยนคำศัพท์ ให้ทันสมัย แต่ใจผูกเดิมสอน ในเรื่องนี้ได้เลย</p>	<p>ทางสังคม</p> <p>สอนให้ทำอะไรให้เหมาะสมกับ จังหวะและโอกาส ให้รู้จักการ วางแผนชีวิต</p>
50	<p>ความตายนี้เขว ความตายนี้เขว ความตายนี้เขว ความตายนี้เขว</p> <p>ความตายนี้เขว ความตายนี้เขว ความตายนี้เขว ความตายนี้เขว</p> <p>ความตายนี้เขว ความตายนี้เขว ความตายนี้เขว ความตายนี้เขว</p>	<p>การตีความ</p> <p>ความตายคือตัวทุกคนไปทุกที ก้าว ให้ใช้ชีวิตอย่างระวัง บริบทเนื้อหา</p> <p>ไม่ควรประมาท</p>	<p>มีการเผยแพร่ผลผูกโดยคงลักษณะ คำประพันธ์เดิม</p>	<p>1) โบราณเห็นว่า... หมับหมับ คนเขา คนเขา คนเขา อันว่าสงสาร กลับ กลับ กลับ กลับ วนเวียน มี มี มี มี มี ไม่ ไม่ ไม่ ไม่ ไม่ ไม่ อย่า อย่า อย่า อย่า อย่า อย่า 2) ถึง ถึง ถึง ถึง ถึง ถึง ฟ้า ฟ้า ฟ้า ฟ้า ฟ้า ฟ้า ว่า ว่า ว่า ว่า ว่า ว่า กะ กะ กะ กะ กะ กะ แนว แนว แนว แนว แนว แนว แนว แนว แนว แนว แนว แนว</p>	<p>สอนคนว่าไม่ให้ใช้ชีวิตด้วยความ ประมาท ให้มีความรอบคอบใน ทุกการตัดสินใจของชีวิต เพราะ ความตายนั้นไม่เลาการบอกได้ ว่าจะมาเมื่อไหร่</p>	

ที่	ผลภาคจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอแนะ		การเปลี่ยนแปลงภาการใช้ ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลา ทางสังคม
	บทแนะ	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
51	<p>โคซอโยเตให้ที่ได้ อย่างฟ้าวเอ็นในไผ คำแปล ตัวเองช่วยตัวเองให้ได้ อย่าเพิ่งเรียกคนอื่นมาช่วย</p>	<p>ภรรยิตัวความ ตัวเองต้องช่วยเหลือตัวเองให้ ได้ก่อน อย่าเพิ่งเรียกใช้คนอื่น ถ้ายังไม่ได้พยายาม <u>บริบทเนื้อหา</u> สอนเรื่องความพยายาม ทำทุกอย่างด้วยตนเอง เสียก่อน ก่อนที่จะขอความ ช่วยเหลือจากผู้อื่น</p>	<p>มีการเผยแพร่แนะโดยคงลักษณะ คำประพันธ์เดิม</p>	<p>มีเรื่องสอดสูบาดอย่าง ป้อางหยุดพักไว้ หาทางสิ้นแ่มบมี คนอยู่ในโลกานี้ แ่มอั่งเคียงกัน ปว่าดวงไผมัน ป้อางขวางคงที่ พอได้ทำดีไว้ เพื่อเป็นทุนในภายภาค พอได้พรากจากแล้ว ถึมเหลือไว้แค่ชื่อภาม..มันแ่มแล้ว</p>	<p>การสอนนี้ยังสามารถปรับ ใช้ได้ใบริบทสังคมปัจจุบัน เพราะความพยายามยัง เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของคนอีสถานอยู่</p>	<p>คำสอนของบทเผยอายังสามารถ สอนให้คนในสังคมอีสถานปฏิบัติ ตนในทางที่ถูกต้อง ในเรื่องของ ความเพียรพยายาม เนื่องจาก การมีความเพียรจะทำให้ประสบ ความสำเร็จทั้งใปัจจุบันและ ชีวิตในอนาคต</p>

ที่	ผลภาาษาจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผล		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การจับประโยชน์ในการจัดเกลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและปรับบทเพลง	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
52	ใจโสดด้วย แว่นวณกะเป็นผัด ใจโสดาคอม ปกคักก็เป็นฮ้าย คั้แป้ ถ้าอารมณ์ไม่ตีพิศจากไฟเราะ ด้วยก็ผัดไม่ตีพิศจากคักตีตีความ เป็นราย	การตีความ ถ้ารู้ว่าคุณทั้งยังอารมณ์ไม่ตี และไม่พร้อมรับฟัง ก็ควรรอ ให้ถึงเวลาเหมาะสม แล้วค่อย พูดคุยในเรื่องที่ต้องการ ปรับบทเพลง การพูดคุยต้องพิจารณา จังหวะและโอกาสที่เหมาะสม	มีการเผยแพร่ผลภาาษาโดยคงลักษณะ คำประพันธ์เดิม	สู้ว่ากว่าไฟอ่อน อย่าฟ้าวณกะฮ้าย ทางหนึ่งกะฮ้าย ให้ค้อยออยเอาไว้ ฮ้ายไฟแท้แท้ ที่ผ้อยอย่าหอบใส่ มันลีลามลุกใหม่ แห้วฮ้ายคั้มฮ้าย	ผลภาาษาจิตทั้ง 2 บท มีการ นำเสนอเรื่องการพิจารณา จังหวะและโอกาสในการพูด เหมือนกัน แต่ทั้งสองบท เหมาะสมเป็นคำสอนที่ยัง สามารถให้สอนได้ในปัจจุบันนี้	สอนเรื่องการพูดคุยกับผู้ฟังที่ไม่ พร้อมพูดคุยเพราะมีอารมณ์ที่ไม่ ดีนัก ซึ่งผู้พูดต้องรอเวลาที่ เหมาะสม ต้องพิจารณาจังหวะ ในการพูด
53	หมาหลายเจ้า กินข้าวหลานฮ้อม คั้แป้ หมาหลายเจ้าของ กินข้าวหลานบ้าน	การตีความ อย่าเป็นคนที่เป็นข้าหลายเจ้า เป็นข้าหลานนาย ปรับบทเพลง ความจงรักภักดี ไม่โลเล	มีการเผยแพร่ผลภาาษาโดยคงลักษณะ คำประพันธ์เดิม	ไม่พบการประพันธ์ที่มีความหมาย ใกล้เคียง เพราะผลภาาษาบทนี้เป็นที่ รู้จักและใช้ประโยชน์อยู่แล้ว	ผลภาาษาสามารถสอน ลูกหลานได้หลายลักษณะ เช่น เมื่อลูกหลานไปอยู่บ้านคนอื่น หรือรบกวนผู้อื่นก็สามารถ บอกสอนได้ หรือเมื่อมีคนที่มี จิตใจโลเลเกี่ยวกับสาวหลายคน ในเวลาเดียวกันก็สามารถใช้ บทเพลงนี้ได้ หรือแม้แต่คนที่ มีเจ้านายหลายคนจนไม่ สามารถไว้ใจได้ก็สามารถ ใช้ผลภาาษาบทนี้เปรียบเปรยได้ แล้วแต่จะประยุกต์ใช้กับ เหตุการณ์	สอนให้เป็นคนซื่อสัตย์ ไม่หลาย ใจ ไม่โลเล รักเดียวใจเดียว ถ้า ทำงานแล้วก็ให้ซื่อสัตย์กับ องค์กร กับนายจ้างเพียงผู้เดียว
54	เฮียนให้สุด ชุดให้พอ ค้อยให้ถ่มม้อง ลองให้ฮ้อยความจริง	การตีความ เรียนให้ถึงที่สุดในเรื่องที่ศึกษา และทำอะไรทำให้จริงจังจน ประสบความสำเร็จ	มีการเผยแพร่ผลภาาษาโดยคงลักษณะ คำประพันธ์เดิม	คั้คั้ได้ฮ้อยแล้ว เฮียนไปเบหมิตฮ้อย เฮียนให้พินได้ฮ้อย หมัดกั้วคั้ฮ้อย	ผลภาาษาทั้ง 2 บทมีนำเสนอคำ สอนในเรื่องเดียวกัน แต่ แตกต่างกันในเรื่องคำ ประพันธ์การเป็นคนต้องทำ	สอนให้เป็นผู้รักการเรียนรู้ และ เป็นผู้ทำอะไรต่ออย่างจริงจัง ไม่ทำเล่นๆ เพราะคนฮ้อยเป็น

ที่	ผลภาคจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในกรรมวิเสสนอภยา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทอภยา	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
	<p><u>คำแปล</u></p> <p>เขียนให้ถึงที่สุด ขุดให้เจอสิ่งที่ต้องการ ไปต่อให้ถึงที่ ลองให้รู้ความจริง</p>	<p><u>บริบทเนื้อหา</u></p> <p>ทำอะไรที่ต้องทำให้ถึงที่สุด อย่า ทำอะไรครึ่งๆ กลางๆ</p>		การสร้างเนื้อหาใหม่	ให้ถึงที่สุดไม่ว่าจะทำอะไร อย่าทำครึ่งๆ กลางๆ โดยเฉพาะการเรียนนั้นเป็น ค่านิยมที่ชาวอริสตันยัตถ์ถึง ควรต้องเคร่งครัดและทำให้ถึง ที่สุด เพราะภยาภาคหน้า การศึกษานั้นจะมาช่วย ยกระดับชีวิต	คนที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการ เรียนเป็นอย่างมาก
55	<p><u>แนวทบทวนที่ต้อง</u> <u>ป้อนหล่นไกลกก</u> <u>แนวผมตก</u> <u>ป้อนมีหัวล้าน</u> <u>คำแปล</u></p> <p>ลูกไม่ใคร่ทรทนไกลต้น ตระกูลที่มีแต่คนผมตกคำ ลูกหลานคงไม่มีหัวล้าน</p>	<p><u>การตีความ</u></p> <p>พ่อแม่เป็นอย่างไร ลูกก็เป็นอย่างนั้น <u>บริบทเนื้อหา</u></p> <p>สอนเรื่องการพิจารณาคน ให้ดูที่ชาติเขววงศ์ตระกูลด้วย</p>	<p>มีการเผยแพร่พระภยาโดยคงลักษณะ คำประพันธ์เดิม</p>	อ้างอิงบทที่ 91 เรื่องคำสอนเรื่อง การคบคน	คำสอนเรื่องการคบคนถือเป็น หนึ่งชุดคำสอนที่ปรากฏใน เนื้อหาของภยาภาษิตเป็น อย่างมาก โดยภยาภาษิต เป็นภยาที่มุ่งเน้นสอนให้คิด โดยภยาบทนี้สอนให้คิดและ วิเคราะห์ เพื่อนำไปพิจารณา ในการเลือกคบคน ว่าให้ พิจารณาถึงครอบครัวและวงศ์ ตระกูลด้วย เนื่องจากพ่อแม่ เป็นอย่างไร ลูกก็เป็นอย่างนั้น แต่ปัจจุบันนี้ การสอนนี้ สามารถปรับใช้ได้ในบางกรณี เพราะยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง ไป	สอน เรื่องการพิจารณาคน ว่าต้องพิจารณาให้ลึกซึ้ง อาจจะต้องถึงที่มา ครอบครัว การเลือกดูเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการคบหา

ที่	ผลภาาจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผลา		การเปลี่ยแปลงการใ้	การใ้ประโยชน์ในการจัดเวลา
	บทภา	การตีความและบริบทเมื่อทา	การเปลี่ยแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
56	เห็นนั้งให้ โดอย่างนั้งหัว ค้ำแปด เขานั้งร้องไห้ ตัวเองนั้งหัวเราะ	การตีความ คนอื่นมีความทุกข์ ตัวเองอย่า สนุกสนานเฮฮา ต้องรู้จักเห็น อกเห็นใจคนอื่น รู้จัก กาลเทศะ บริบทเมื่อทา ควรมีการยกย่องชื่นชมและ เห็นใจผู้อื่นเมื่อมีความทุกข์	มีการนำเสนอบทภาโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	ชื่อว่าความโศกเศร้า ในข้อหาทหาพบ แต่ทหาทหาจำเป็น หลีกเลี่ยงไปบ่มม อันว่าโลกกว้าง อนิจจังตั้งแต่ม ค้นเห็นเขานั้งให้ เขาอย่าได้นั้งหัว	สอนในเรื่องเดียวกัน แต่ว่ามี การเพิ่มเติมเนื้อหา โดย ยี ด ผ ยู า ษ ช ต โ บ ร า ณ ประกอบกรประพันธ์ แต่ ความหมายเหมือนเดิม	สงนมารยาทในสังคม ว่าหากคน รอบข้างนั้นมีความทุกข์ อย่าทำ กรยามารยาทหรือพฤติกรรมที่ ส่อไปทางการล้อเลียน หรือ ซ้ำเติม ให้เห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่ เดือดร้อน
57	เว้าคำเ้าถล เว้าสูงผู้จ้งขึ้น ค้ำแปด พูดต่ออย่างถล สูงดังตั้งขึ้น	ภรรตีความ ควรรพูดจาสุภาพ พูดดีก็จะมี แต่เรื่องดีๆ พูดไม่ดีก็จะมีแต่ เรื่องไม่ดี บริบทค้ำถล สอนเรื่องการระวังคำพูด	มีการนำเสนอบทภาโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	คำว่าเจ้ามีนั้งเป็นนายไต่ ความไม่โททกะเป็นนายเจ้า อย่าลีเอทความไม่มาษา เว้าดีก็จะได้ว่าอย่าเอทกะช้ง ที่นั้งเอย	บริบทคำสอนนั้งยังสามารถ ปรับสอนในสังคมปัจจุบัน เพราะคำพูดเป็นสิ่งที่สำคัญที่ ชาวอิสลามยึดถือมาตลอด	สอนเรื่องการใช้คำพูดว่าพูดดีก็ ได้ดี พูดไม่ดีสิ่งไม่ดีก็จะเจ้าทา ตัวเอง ดังนั้นให้เลือกใ้คำพูดที่ ดี
58	สั่งจะผู้หญิงนั้ง คือกวยกะต่างท่าง ถึนใส่หน้าไหลเข้าสู่อตา สั่งจะผู้ชายนั้ง คือหินหนักหม่ม ถึนใส่หน้าจวมมิงปบดิง ค้ำแปด สั่งจะผู้หญิงไม่หนักแน่นเท่า สั่งจะของผู้ชายนั้ง	ภรรตีความ ผู้ชายนั้งต้องมีสั่งจะ รักษาคำพูดของตนเอง และต้องรักษาได้ดีกว่า ผู้หญิง บริบทเมื่อทา สอนเรื่องการรักษาสั่งจะ	มีการนำเสนอบทภาโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	อังกฤษบทที่ 60 เรื่องการรักษา คำพูด	สามารถปรับสอนเรื่องกร รักษาคำพูด แต่ไม่สามารถ กล่าวอ้างใ้ว่าผู้ชายนั้งรักษา สั่งจะได้มากกว่า ดังนั้นจึงมี การใ้ผลอบทที่ ๖๐ มากกว่า การใ้จับที่	สอนผู้ชายนั้งให้รักษาคำพูด หนักแน่น และไม่เอนเอียง ตามสิ่งใ้ใดก็ตามที่ทาใ้ ใจชเว

ที่	ผลภาคจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงภากรใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาล
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอแบบต้นฉบับ	การนำเสนอใหม่		
59	หากไม่มีบทเพลงเดิมแล้ว เสนอเสียงกลองอย่าง คำแปล ถ้าไม่มีเสียง เสนอจะกลองก็ไม่ว่า	การตีความ การทำงานให้วางแผนให้ดี ก่อนที่จะเริ่มงาน เพราะการ งานใดที่ทำแล้วไม่วางแผนนั้น ก็จะไม่มีคุณค่า บริบทเนื้อหา การวางแผนก่อนการทำงาน	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	หนทางเดิมมีหลายเสียง หนทางที่ช่วยมีหลายข้อ เส้นทางการศึกษาให้ค่อยๆ พัฒนาสติต้องค่อยๆ ลูกอีสานตลอดคืน ทุกตัวก็กินอย่างมีสมอง เอ็ดการได้ให้ค่อยๆ เรื่องอีตองต้องจำได้	สอนเรื่องการวางแผนและ ระมัดระวังในการทำกิจกรรม ทุกอย่าง โดยการพิจารณา อย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ที่จะตามมา โดยผลที่ได้ ประพันธ์ใหม่เปรียบเทียบการ พิจารณาว่าทางมีหลายเส้นให้ เห็น ต้องพิจารณาก่อนเลือก ทางเดินของตนเอง แต่คำสอน ที่สะท้อนในเพลงภาษาชีวิต สมัยจะอธิบายกว้างกว่าผล โบราณ	สอนแนวความคิดในการดำเนินชีวิต เรื่องวางแผนก่อนทำกิจการใดๆ ก็ตาม ควรศึกษาข้อมูลเพื่อให้ งานมีความสำเร็จมากที่สุด
60	เสียงสี่ตัวนี้ โตตายดีกว่า ถ้าแปล เสียงสี่ตัวนี้ ตัวตายดีกว่า	ประวัติความเป็นมา เป็นคนต้องรักษาคุณค่า ถึง ต้องตายแต่ก็อย่าเสียคุณค่า ที่ได้เสียไป บริบทเนื้อหา ประวัติความเป็นมา พฤติกรรมการรักษาคุณค่า เป็นสิ่งพึงกระทำ	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	สิ่งถูกต้องให้สำนึกในความผิด ผู้ต้องทำผิดให้กลัวความผิด ให้เอาสี่ตัวนี้ไว้คนจริงจึงลิ้ม อย่าได้ตัวหลอก ลงคัมภีร์	ผลยาโบราณและร่วมสมัยมี บริบทที่คล้ายคลึงกัน สอน เรื่องการรักษาคุณค่า แต่ผล ร่วมสมัยมีบริบทที่กว้างกว่า โดยรวมคำสอนเรื่องการไม่ หลงกลผู้อื่น และการยอมรับ ผิดและกล่าวขอโทษเมื่อทำผิด ประกอบในการประพันธ์ด้วย	สอนชาวอีสานให้รักษาคุณค่า ของตนเอง ให้มีสิ่งจะพูดคำไหน คำนั้น ถึงแม้ว่าจะตายก็ต้อง รักษาคุณค่า เพราะการรักษา คุณค่าเป็นสิ่งดีที่ทุกคนควร ปฏิบัติ เนื่องจากเป็นพฤติกรรม ที่สังคมยอมรับ ดังนั้นการรักษา คุณค่าจึงเป็นพฤติกรรมที่มี คุณค่า และชาวอีสานทุกคนควร ปฏิบัติ แม้ว่าจะอดอยาก หรือ ตายจากการรักษาคุณค่าก็ต้อง ทำ

ที่	ผลภาคปฏิบัติโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในกรณีศึกษา		การเปลี่ยนแปลงการวิจัย ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษา ทางสังคม
	บทเฉพาะ	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
61	<p>ชื่อว่าแนวความรู้ ในเอียนหาจาก ครั้นบ่ที่ออกจากบ้าน กะได้ที้อย</p> <p>คำแปล ชื่อว่าคุณรู้มันเรือนหายาก ถ้าไม่ออกจากบ้านก็ไม่ได้ท้อย</p>	<p><u>การตีความ</u> การหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นต้องออกแสวงหา อยู่ บ้านก็ไม่ได้ความรู้ บริบทคำสอน ต้องหมั่นแสวงหาความรู้</p>	<p>มีการนำเสนอทฤษฎีโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p><u>การสร้างเนื้อหาใหม่</u> ความรู้มีเต็มทีน้อย พอลานปลายพอล้น ต้องฝึกฝนและเพิ่ม เติมเข้าให้เก่งเยี่ยม บ่อนได้รู้คิดเคลื่อน ควรซอกอ่าในตำรา คือตั้งปลาเอามาแกง ส่วนที่เหลือควรมีบ้าง รู้จักเขียนเขียนอยู่ ขยันดูสร้างก่อ มีความเพียรจงสิ หื้อเงินล้านค่าแพง ฮู้ว่ามีดีต้องมีแจ้ง ควรฮู้แจ้งแปลงเป็นทาง ปัญญาคนมีหนาบง ให้คิดเองสิทวฮู้</p>	<p>ผลอย่าง 2 บทมีคำสอนที่ เหมือนกัน แต่เปลี่ยนแปลงบท ประพันธ์โดยการทำให้การขึ้น และสะท้อจบบริบทสังคม ปัจจุบันได้มากขึ้น</p>	<p>สอนให้เป็นคนขยันขันแข็ง หนัก เอาเบาฮู้ แม้งานที่ลำบากก็ให้ทำ เพื่อภาคภูมิใจจะได้ประสบ ความสำเร็จ</p>
62	<p>อยู่ใกล้บ้าน บม้นักกิน อยู่ใกล้กิน บม้นกินสร้างบ้าน คนชื้อบ้าน เอ็ดหยังกะบ่เอ็ด คำแปล อยู่ใกล้กินก็บ่อกไม่มีนักกิน อยู่ใกล้กินก็ยังไม่มีกินสร้าง บ้าน คนที่เกียดซึกก็แล้วทำอะไรก็ไม่ เจริย</p>	<p><u>การตีความ</u> คนที่เกียด ไม่สู้งาน ทำงาน อะไรก็ไม่เจริย <u>บริบทเนื้อหา</u> สอนให้มีความขยัน</p>	<p>มีการนำเสนอทฤษฎีโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p><u>การสร้างเนื้อหาใหม่</u> สะออนแต่ บักทำน้อยช้อยแม่ ใหญ่ฮู้คิดหื้อเป็นตาฮักเอาหลาย มีหลานชื้อได้ย่อนออนซอนแต่ ออนซอนสั้น เป็นคนจนแต่ดูหมิ่น ซัน เพียร ก่อสร้าง ไปมีหน่วสิ เจริย</p>	<p>คำสอนของทาบราณและผลยา รวมสมัยสอดคล้องกัน ผลยา โบราณบทนี้ยังคงลักษณะการ เป็นคำสอนได้ดี ส่วนผลยาใหม่ ก็สอนโดยเปรียบเทียบได้เห็น ภาพชัดเจนขึ้น</p>	<p>สอนให้เป็นคนขยันขันแข็ง หนัก เอาเบาฮู้ แม้งานที่ลำบากก็ให้ทำ เพื่อภาคภูมิใจจะได้ประสบ ความสำเร็จ</p>

ที่	ผลเอกาธิปไตย		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอเอกา		การเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาลสังคม
	บทเอกา	การตีความ	การนำเสนอและบริบทเนื้อหา	การสร้างเนื้อหาใหม่		
63	<p>ลงมาเป็นคนเฒ่าเฒ่า หลานไล่แต่ไก่ วัตวาทเข้าใกล้ ทันหน้าเข้าแต่คง คิวแปด</p> <p>บางคนแก่แล้วแต่หลาน เลี้ยงแต่ไก่ วัตวาทไม่เข้าไปแต่ ป่าคง</p>	<p><u>การตีความ</u> คนแก่ตัวไปต้องเอาศาสนา เป็นที่พึ่ง รักษาดีห้า แต่บาง คนไม่รักษาดีห้า มีวาททำมา หากินจนละเลยศาสนา <u>บริบทคำสอน</u> พฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับ ผู้สูงอายุ คือต้องบำรุงศาสนา ไม่ใช่คำนึงแต่เรื่องปากท้อง</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>คนเฒ่าเฒ่าเข้าวัดฟังธรรม เขาสอนให้เข้าวัดฟังธรรม เขาสอนให้เข้าวัดฟังธรรม เขาสอนให้เข้าวัดฟังธรรม เขาสอนให้เข้าวัดฟังธรรม เขาสอนให้เข้าวัดฟังธรรม</p>	<p>ทั้งหมดเอกาธิปไตยและผลเอกา ภาคใหม่สอนเรื่องเดียวกัน บริบทคำสอนนี้มีภคสอนคนใน การเทศน์ของพระสงฆ์ที่ใช้ สอนญาติโยมที่ร่วมรับฟัง เพราะสามารถสอนได้ตรงกับ ช่วงวัย ในชุดความประพฤติที่ สังคมคาดหวังต่อผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงสามารถปรับเปลี่ยน บริบทการเทศน์ได้</p>	<p>ทางสังคม สอนผู้สูงอายุให้ยึดค้ำสอนของ พุทธศาสนาเป็นแนวทางใน การดำเนินชีวิต ไม่ใช่คิดแต่เพียง เรื่องปากท้อง</p>
64	<p>ทุกเห็นบ่าวว่าดี มีเงินจิ้งจอกที่บึ้ง ลุงป้าเอ็งว่าหลาน คิวแปด</p> <p>เมื่อทุกข์ยากไม่มีใครว่าดี เมื่อตอนร่ำรวยมีคนมานับญาติ ลุงป้าเรียกว่าหลาน</p>	<p><u>การตีความ</u> เมื่อมีเงินคนนับหน้าถือตา แต่ เมื่อทุกข์ยากไม่มีใครว่าดี ไม่มี ใครอยากรู้จัก แต่เมื่อตอน ร่ำรวยมีคนมานับญาติ <u>บริบทเนื้อหา</u> ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ ประมาท ไม่หลงเมื่อมีชื่อเสียง</p>	<p>ทุกเห็นบ่าวว่าดี มีเงินจิ้งจอกที่บึ้ง ลุงป้าเอ็งว่าหลาน ทำใจไว้คนเขาห่มห่อ พอสิได้มันจึงได้ ซึ้งสิรู้เวียงงาน</p>	<p>ยามเมื่อเฮายังน้อย ขี้มูกก่ายขวานคั่ง บึ้งไปขายยิบ ว่าหลานเฒ่าดีด้วย พอเอ็งใหญ่มาแล้ว เบียดคนยิบใหญ่ นั่นแม่หลานข่อยแท้ สกุลเชื้อเดียวกัน</p>	<p>บทที่ 1 มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหา แต่คงบริบทคำสอนเช่นเดิม และบทที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลง คำประพันธ์แต่คงบริบทเนื้อหา เดิม ผลเอกาทั้งสองบทนี้สอนให้ ไม่ดำเนินชีวิตอย่างประมาท เมื่อมีเงินทองคนยกคบหา แต่ถ้าไม่มีเงิน ไม่มีชื่อเสียง แม้แต่คนใกล้ตัวก็ไม่เหลือ มอง นอกจากนั้นยังสอนให้อย่า หลงในชื่อเสียง เพราะเมื่อมี ชื่อเสียงเงินทองคนก็เข้าหา ใช้ สอนคนในสังคมได้เป็นอย่างดี</p>	<p>สอนเรื่องแนวคิดในการดำเนิน ชีวิต ว่าถ้าไม่มีเงินแม้แต่ญาติที่ น้องก็ไม่อยากคบค้าสมาคมด้วย</p>

ที่	ผลผูกพันใจไปรวม		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเกลาทางสังคม
	บทเผย	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอแบบต้นคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
65	<p>บ่อน้ำให้ดู บ่อน้ำให้ดู ค้ำแบ่ ที่ดำให้ถมเข้า ที่เนินให้ถาก ออก</p>	<p>การตีความ คนที่เคยทำความดี ยังเป็นคน ไม่ดีให้รับทำความดี (ที่ดำคือ คนเลว ที่สูงคือคนดี บริบทเนื้อหา ให้ทำความดี เว้นความชั่ว</p>	<p>มีการนำเสนอบทเผยโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>สโลกิตมาเป็นคนแล้ว สิ่งต้องทำความดี ถึงบึงงมธรรมกายคือไต่บัน ใจประสานฝั่งแน่น ทดแทนคุณแผ่นดินอยู่ แนวว่าคนทุกไอ้ สิ่งทำได้ปะหลาย บิ๊ปทำไต่ให้ เป็นภัยสังคมเห็น เดิมตามคลองพระเจ้า เห็นสอนไว้สิเจ้า...คอกเจ้า</p>	<p>ผญาเก่า นั้น เป็นการ เปรียบเทียบกับที่เข้าใจยาก เพราะไม่ได้กล่าวถึงการทำดี หรือชั่ว แต่เปรียบเทียบกับสิ่งซึ่ง เรื่องการทำดีละชั่ว แต่ผญา ภาษิตร่วมสมัยมีการสอนที่ เข้าใจง่ายกว่า และสื่อสารด้วย ภาษาทันสมัย</p>	<p>สอนให้คนที่มีความดี ให้ตรงจุด ว่าสิ่งดีที่ยังไม่ใช่ความดีให้เล็ก ทำ แล้วรับทำในสิ่งที่ดี</p>
66	<p>ไม่ให้ให้สำเนาโตตกคำ ให้คือคิดปากคำ คำคือให้ม่วงหู ค้ำแบ่ ไม่ให้ให้สำเนาโตตกคำ ให้คือยคิดแล้วค่อยพูดให้มัน सानะหู</p>	<p>การตีความ อารมณ์โกรธ โมโหจะทำให้ ตัวเองตกต่ำ เพราะเมื่อโมโหก็ จะพูดโดยไม่ได้ตรง บริบทเนื้อหา ระงับความโกรธ ความโมโหไม่ ให้มีอิทธิพลต่อคำพูด</p>	<p>มีการนำเสนอบทเผยโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>บทกวีแบบบทพรา ยังได้บ่อเอ็ดบ่อ แบบคนแต่คนโกรธ ได้ประยชบ่อดอกอึ้ง วางลงถ่วงวากก่อนเส ทุกอย่างว่าจิตใจ เอว่าพาท่างสิปรากฏ ถึงสิแล้วแล้ว กะแม่บ่อยู่คอกบ่องไม่</p>	<p>เป็นคำสอนที่ชี้แจงเหตุผล ประกอบบทเทศน์ ซึ่งสามารถ ปรับใช้ได้กับบริบทสังคม ปัจจุบันทั้งผญาเก่าและผญาที่ ประพันธ์ใหม่</p>	<p>สอนให้ระงับความโกรธ ให้เห็น โทษของความโกรธ ความโมโห ที่จะทำไปให้ไม่ตรง คำพูด กลายเป็นคนพูดจาไม่สุภาพ อัน จะส่งผลเสียต่ตัวเอง</p>
67	<p>คนผู้มีกรรมอันมีธรรมเต็ม ห่อแม่บ่มจกตาก็มีคนดีดีพอ ลิ้มอ้อยข้อมหา ค้ำแบ่ คนผู้มีกรรมไม่มีพระธรรม ห่อหุ้ม</p>	<p>การตีความ คนที่ทำความชั่ว ไม่มี คุณธรรม เมื่อตายไปแล้วก็ไม่ มีคนกล่าวถึง บริบทเนื้อหา</p>	<p>มีการนำเสนอบทเผยโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>คนที่มีคนห่ออง คนจองของคนกะทนาย คนบ่ตบขบอกหมู่ไว้ ทำดีให้เห็นสาโล อย่าลืเป็นคนหัวดี สำคัญคืออย่าลืบง</p>	<p>ผญาทั้ง 2 บทนำเสนอแนวคิด เรื่องการทำความดีเมื่อมีชีวิต เมื่อตายไปแล้วก็จะมีคนกล่าว ถึงในทางที่ดี ดังนั้นเมื่อมีชีวิต ควรทำความดี เมื่อตายไป ความดีจะห่อหุ้มผู้ทำ</p>	<p>สอนคนที่ยังมีชีวิตอยู่ให้ดำเนิน ชีวิตอย่างมีคุณธรรม เมื่อตายไป แล้วความดีจะเป็นเกราะป้องกัน เพราะคนยังได้ถามหาหรือระลึก ถึงความดีที่สร้างไว้</p>

ที่	ผลภคาชิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาล	
	บทเผย	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่			
	แม้ว่าตายไปแล้ว คนก็ไม่มาถึง	เป็นคนควรทำความดี เมื่อตายไปความดีก็ยังอยู่		เป็นนักเลงใหญ่คู่ฟ้า มันซาทหน้าค่าบมี			
68	มีลูกหญิงให้ได้สืบสาย มีลูกชายให้ได้สืบศาสนา ข้าแปล มีลูกผู้หญิงจะได้สืบสกุล มีลูกผู้ชายให้สืบศาสนา	ภรรยาตีความ มีลูกผู้หญิงให้แต่งงานมีเหย้ามีเรือนแต่มีลูกชายให้ลูกชาย บวชบ้างเรียนศาสนา บริบทเนื้อหา บทบาทหน้าที่ของลูกหญิง ควรดูแลพ่อแม่ ลูกชายควร บวชและดูแลศาสนา	มีการนำเสนอบทเผยาโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	บุญผลลาบท่วมเกล้า ปีได้เข้าขันชัยยม สองมือลูกนบพนม ก้มกราบคุณพ่อแม่ คุณแม่เอ๋ย คุณแม่เอ๋ย ลูกนี้ขอบวชขอได้ แทนค่าคุณน้านม พ่อแม่ชมเชยอีก ขอคุณน้าสั่ง คุณครูบวชอาจารย์ ที่ ท่านเคยสอนสั่ง บุญคุณครูเป็นที่ตั้ง กุศลน้าขออดสคน	ผลภคาชิตโบราณกล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงที่ต้องดูแลพ่อแม่ ส่วนผู้ชายต้องบวชทดแทนพ่อแม่ ส่วนผญาร่วมสมัยกล่าวถึงการบวช แต่ทดแทนคุณทั้งพ่อแม่ ครูบา อาจารย์ แต่ไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้หญิง สะท้อนวิถีปฏิบัติตนของคนอิสานเรื่องบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงกับลูกผู้ชาย โดยผู้หญิงจะต้องสืบสาย คือมีลูกหลาย มีครอบครัวดูแลพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า ส่วนผู้ชายต้องบวชทดแทนคุณพ่อแม่ อยู่กับศาสนา บำรุงศาสนา ในปัจจุบันนี้การมีลูกชายก็ยังนิยมให้ลูกชายบวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดาอยู่ เพราะการบวชแสดงให้เห็นถึงการผ่านการศึกษาทางธรรม	ทางสังคม	สอนบทบาทหน้าที่ของผู้ชายในการตอบแทนคุณบิดามารดาด้วยการบวชเพื่อแทนคุณและช่วยในการสืบทอดศาสนาอีกด้วย

ที่	ผลงาจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอเนื้อหา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การปรับปรุงเนื้อหาในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอเพลงกันคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
69	ทุกขัมีเสื้อผ้าวาเอียนตืออ้อยู่ทุกขัมีข้าวใส่ห้องนอนลื้ออยู่เป็นกัแปด ทุกขัเพราะไม่มีเสื้อผ้ายังหลบอยู่ในบ้านได้ แต่ทุกขัที่ไม่มีข้าวใส่ห้อง ย่อมหลบอยู่ไม่ได้	ภรรยี่ตีความในซีตจริง อาหารยอมเส้าคัยมากกว่าเส้าผ้าวหรือของนอกกาย บริบทเนื้อหาควรให้ความสำคัญกับเรื่องปากท้อง	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	ทุกขัมีเสื้อผ้าวาเอียนตืออ้อยู่ทุกขัมีข้าวอ้อยู่ห้องนอนลื้ออยู่เป็นกระเรน เต็ม ใต้ไม้กระซอกใต้บ้านโกน. มันกะเป็นคือนคน เที่ยวแสวงหากินใส่ฟงให้เต็มห้อง... หั่นองเฮย..	บริบทเนื้อหาเดียวกัน แต่มีการเพิ่มเติมเนื้อหาให้ยาวขึ้น และยังพบการสอสนในเรื่องความซ้นด้วยเหตุผลที่น้อยอยู่	สอนให้มีความซ้นซ้นแข่งทำมาหากิน เพราะเรื่องปากเรื่องท้องเป็นเรื่องที่สำคัญกว่าเรื่องอื่นๆ
70	อย่าได้ทำโลหันกินสุรราย่ามันกินแหส้าแล้วโลติ่มเว่นเวียกงงานคัแปด อย่าได้ดื่มสุรรายาเสพยาเสพมัน จนลึมนหน้าทำการงานของตน	ภรรยี่ตีความอย่าได้ร่วมเม้าในอบายมุข จนไม่สนใจการทำงาน บริบทเนื้อหาอย่าหลงใหลอบายมุข	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	อย่าสุพหากันว่าเอาเหล้ามาดื่มอ้อยู่ใหม่ขอให้ภลตลิกลัศติกัรันน้ออย่าอามา มันลึพพาให้เกิดเรื่องเคื่องซ้นทางทริพยีสินคันแมนกินทหลายๆ ทริพยีสึพหายงานลึชขาดเคื่องนี้เอง	ผลงาจิตโบราณและผลงาร่วมสมัยมีความเหมือนกันคือไม่ให้กินเหล้า เพราะเป็นอบายมุข และทำให้เสียการงาน	สอนชาวอีสานให้มีพฤติกรรมดี ไม่ทำเรื่องชั่วร้าย โดยเฉพาะติด ที่จะการินเหล้า เสพยาเสพติด ที่จะส่งผลให้เสียการเสียงาน
71	กานี้ใหญ่ต้องมึมีสาวผู้ดีต้องมึซู้คัแปด ต้นไม้ใหญ่ยังมีสาวผู้ดีต้องมีคู่	ภรรยี่ตีความเป็นผู้หญิงต้องมึสามีเพื่อให้คุ้มครองปกป้องตัวเอง บริบทเนื้อหาเกิดเป็นผู้หญิงต้องมีคู่	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคงลักษณะบทประพันธ์เดิม	เพิ่มว่า กานี้ใหญ่มีตายเข้าบ่มีผีสาวผู้ดีบ่มีแฟนบ่แมนแมนแล้วเว้าใสลือเอาไปซ้อ	มีการเพิ่มเติมบทเพลง และใช้คำศัพท์ที่ทันสมัย โดยสังเกตจากคำว่าแฟน ที่เป็นคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ที่ทำให้คนอีสานยุคใหม่เข้าใจมากขึ้น เพราะคำว่า ู้ ในสมัย ปี จ. ุ บั น มี ความหมายว่าผู้ชาย ซึ่งหากใช้	สอนผู้หญิงให้แต่งงานเมื่อถึงเวลา เพราะจะได้มีคนมาดูแลปกป้อง

ที่	ผลภาคจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาล
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
72	<p>เอาขมมาเลี้ยงพ่อเผ่า เหมียมอมเอาข้าวมาใส่ไล่ไส เฮีย เอาลูกไม้มาเลี้ยงแม่ย่า ปามสีหามาใส่เฮียมไล่ไสชาน ค้ำแป๊ะ เอาขมมาเลี้ยงพ่อเผ่า เหมียม เอาข้าวมาไล่ไล่ไสเฮีย เอาลูกสะไภ้มาเลี้ยงแม่ย่า เหมียมอมเอาผีทามใส่เรือไล่ ชาน</p>	<p>ภรรยาคิดว่า เมื่อแต่งงานแล้วให้ผู้ชายย้าย ไปอยู่กับผู้หญิง บริบทคือสอน สอนเรื่องบทบาททางเพศของผู้ชาย</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>ไม่พบการสร้างเนื้อหาใหม่ที่ คล้ายคลึงหรือตรงข้าม</p>	<p>คำเดิมอาจจะทำให้เกิดการ เข้าใจผิดในคำสอนได้</p> <p>ปัจจุบันมีการย้ายที่อยู่ตาม สามีหรือภรรยาไม่ได้ยึดถือ ธรรมเนียมเก่า ผนวกนี้จึงสอน เพื่อการเรียนรู้ประเพณี ไม่ได้ ใช้เพื่อการสอนในการเป็น แนวทางการปฏิบัติตนแล้ว</p>	<p>สอนเรื่องการปฏิบัติตนของผู้ชาย หลังแต่งงาน ให้ผู้ชายย้าย ไปบ้านผู้หญิง เนื่องจากผู้ชายจะ อารมณ์นิ่ง และออกทำงานนอก บ้านไม่ค่อยได้มีเวลาอยู่เกี่ยวข้องกับ ทะเลาะ แต่ถ้าเป็นผู้หญิงจะมี ปัญหากับแม่ย่า(แม่สามี) เพราะ มักอยู่ด้วยกันในบ้าน</p>
73	<p>เผ่าลิตายช้ายกคันเขี้ยว ยามเมื่อเข้าสู่อุทิศหลาน ค้ำแป๊ะ แก่งนกลัดตาจระเรียวราด ไปทั่ว เมื่อเข้ามาอีกกว่า ลูกหลานทำ</p>	<p>ภรรยาคิดว่า คนแก่มักมีความคิดว่าตัวเอง ผ่านประสบการณ์ในชีวิต มากมาย เมื่อทำผิดแล้วมักไม่ ยอมรับผิด บริบทเมื่อหา เมื่อแก่แล้วทำผิดต้องยอมรับ ของลูกหลาน</p>	<p>มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม</p>	<p>อ้างอิงบทที่ 63 เรื่องพฤติกรรมที่ เหมาะสมของวัยรุ่น</p>	<p>สอนคนสูงอายุดังนี้ในอดีต และปัจจุบันว่า ต้องมี พฤติกรรมที่น่าเคารพยำเกรง ไม่ทำให้ลูกหลานได้มีหน้าตาต่อ ว่าไม่ได้</p>	<p>สอนผู้สูงอายุให้มีพฤติกรรม เหมาะสม ไม่กล่าวว่าร้าย ลูกหลานให้ลูกหลาน ทำตัวให้ ลูกหลานได้เคารพ</p>

ที่	ผลภาคชิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอแบบต้นฉบับคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
74	เป็นผู้หญิงที่ขี้ขลาด มันช่างพิบียงปองเสียงลูกให้ ใหญ่สูง คับแปล เป็นผู้หญิงให้เหมือนไก่ เก็บไข่มีตืดแล้วค่อยไป	การตีความ เกิดมาเป็นผู้หญิงแล้ว เมื่อมี บุตรจะปกป้อง ช่วยเหลือและ ดูแลบุตร ให้เหมือนแม่ไก่ บริบทเนื้อหา หน้าที่หนึ่งของผู้หญิงคือการ ดูแลลูก	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	อ้างอิงบทที่ 18 เรื่องบทบาท หน้าที่ของผู้หญิงในการดูแลความ สะอาดบ้านเรือน	หญิงชาวอีสานที่แต่งงานแล้วมี หน้าที่หลักคือการดูแลอบรม ลูก โดยหน้าที่ในการจัดเวลา ลูกนั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ซึ่งถือเป็นฐานะแม่ นอกจากนี้ แล้วยังมีหน้าที่ในการดูแล บ้านเรือน ทั้งเรื่องการอยู่กับ ของทุกคนในครอบครัว เสื้อผ้า และเรื่องความเรียบร้อยของ บ้านเรือน	การให้ประโยชน์ในการจัดเวลา ทางสังคม สอนผู้หญิงให้มีความขยัน ขันแข็งตั้งแต่เช้า และเมื่อมีลูกก็ ให้รักลูกเหมือนแม่ที่รักลูกตัวเอง
75	แนวคนเฒ่า เห็นมีคุณได้สั่งสอน เห็นเห็นพิก่อนแท้ คนใจอย่าสิ้นความ แม่หัว คับแปล คนเฒ่าแก่บอกสอนให้เชื่อฟัง เพราะเห็นพินาก่อน	การตีความ คำสั่งสอนของคนที่ มีประสบการณ์นั้นเป็นสิ่งที่ดี ลูกหลานควรปฏิบัติตาม บริบทเนื้อหา ควรเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ เฒ่าผู้แก่ เพราะเป็นคนมี ประสบการณ์	มีการนำเสนอบทเพลงโดยคง ลักษณะบทประพันธ์เดิม	ให้เจ้าฟังแม่ว่า อย่าสิ้นความหลาย ฟังลาวสอน อย่าเลิกกายควมว่า แม่มีทุกซอกไส ถือกาท้องไส หย่าเข้าบ้าน จนเจ้าใหญ่สูง	ผลภาคชิตโบราณและผลภาค ภาษาธรรมะมีเนื้อหาที่ สอดคล้องกัน โดยผลภาคชิต โบราณนั้นสอนให้เคารพคำ สอนของผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งผล รวมสมัยก็สะท้อนวิถีปฏิบัติ เดียวกัน	สอนให้เชื่อฟังคำสั่งสอนของปู่ย่า ตายาย และผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคม แต่ก็มีผลภาอีกบทที่บอกใน ลักษณะตรงกันข้าม ไม่ให้เชื่อผู้ เฒ่าผู้แก่ที่ทำตัวไม่เหมาะสม "ชื่อว่าโลกียกว้าง เมืองคนมันบ่เที่ยง มันหากเงี้ยวช้อยง้อย คือค่อยคลั่งของ ลางเพื่อแม่เวเด็กน้อย สอนคนหัวค้อน ลางเพื่อลูกโพรับบ้าน สอนท้าวพ่อพญาที่มี"

ที่	ผลภาภาษิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในภาคนำเสนอผลภา		การเปลี่ยนแปลงผลการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาลทางสังคม	
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอเพลงต้นคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่			
76	<p>ผิวแลนยัง อย่างซนเป็นซู้</p> <p>ซู้ซี้ซ้าง พันซ้นซ้อย่าเทสิยว</p> <p>ซันแปด</p> <p>ถ้าผิวเงายังมีชีวิตอยู่ต่อไปยัง</p> <p>เกี่ยว ไม่ควรสนใจหรือยุ่ง</p> <p>เกี่ยวกับคนที่มีคู่</p>	<p>การตีความ</p> <p>ถ้ารู้ว่าผู้หญิงมีสามีแล้วก็ไม่ควรชอบพอ เข้าทในลักษณะ</p> <p>ผู้ชายหรือยกเป็นผู้ เพราะเป็น</p> <p>เป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรม ไม่เป็น</p> <p>ที่ยอมรับของคนในสังคม</p> <p>บริบทต้นเนื้อหา</p> <p>การเป็นผู้กับคนที่มีความรอบค้ว</p> <p>แล้ว เป็น พฤติกรรมที่มาสวมครทา</p>	<p>มีการนำเสนอบทประพันธ์แบบคง</p> <p>ลักษณะเดิม</p>	<p>กามเบยให้ทาเสพ</p> <p>เล่นกามคุณผิตยิต</p> <p>เจ้าของมียอย่าใกล้</p> <p>ให้หมีเว้นหลักไกล</p> <p>อย่าประมาทศีลธรรม</p> <p>ชาตียายสกุลกล้า</p> <p>คิดหัวคิงไว้ให้ใจ</p> <p>ตั้งต้อคิดแท้แล้ว</p>	<p>มีการเปลี่ยนแปลงบทประพันธ์</p> <p>มีกา รเปลี่ ย น แปลงบทประพันธ์ แต่คงลักษณะคำสอนในบริบทของเนื้อหา</p>	<p>คำสอนยังคงใช้สอนคนในสังคมได้อยู่ เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม ในเรื่องศีล 5 ในข้อ 3 ซึ่งเป็นเรื่องที่สังคมอิสานยังยึดถือตั้งนาคำสอนเรื่องการซื่อสัตย์ต่อภรรยา จึงเป็นคำสอนที่ยังได้รับการถ่ายทอดต่อสมาชิกในสังคม</p>	
77	<p>ขวาม้นแล้วพ้อมลัดซิว</p> <p>มีหัวแล้วอย่าลิมคนพ้อมแม่</p> <p>ค้ำแปด</p> <p>ข้ามน้นแล้วไม่ควรปลดสะพาน</p> <p>มีสามีแล้วไม่ควรลิมบุญคุณพ้อมแม่</p>	<p>การตีความ</p> <p>ผู้หญิงที่มีสามีแล้วไม่ควรลิมบุญคุณพ้อมแม่ เหมือนเมื่อได้ข้ามแม่น้ำแล้วไม่ควรปลดสะพาน</p> <p>สะพาน</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>ผู้หญิงต้องกตัญญูต่อพ้อมแม่แม้ว่าจะมีครอบครัว ก็ไม่ควรทิ้งพ้อมแม่</p>	<p>มีการนำเสนอบทประพันธ์แบบคง</p> <p>ลักษณะเดิม</p>	<p>สาวนพหลงสิน</p> <p>ไปอินทรนครสามจิวน์ใหม่</p> <p>ลิมฮ้อลิมลิมลิมยิวใจ</p> <p>แต่อย่าได้ลิมคนย่ำข้าวป้อม</p>	<p>หญิงทั้งสองบทสอนในบริบทคำสอนเดียวกัน แต่บทเพลงใหม่บทนี้เป็นบทเพลงที่ปรากฏในเพลงหมอลำ ที่ยังคงคุณค่าเรื่องความกตัญญูของผู้หญิงที่ต้องมีต่อพ้อมแม่ผู้ดูแลมาแต่เด็ก</p>	<p>สอนลูกผู้หญิงที่แต่งงานแล้วในเรื่องความกตัญญูต่อพ้อมแม่ เมื่อมีครอบครัวแล้วก็ยังคงต้องดูแลพ้อมแม่ ต้องเคารพพ้อมแม่ เพราะความกตัญญูเป็นสิ่งที่ดีที่สาวอิสานยึดถือ ดังนั้นคำสอนเรื่องความกตัญญูเป็นคำสอนที่ยังสามารถนำมาสอนคนในสังคมได้อยู่ตลอดไม่ว่าจะอดีตหรือปัจจุบัน</p>	
78	<p>ฝนสิติก อย่าเชื่อใจดาว</p> <p>มีลูกสาว อย่าเชื่อใจ</p> <p>ค้ำแปด</p> <p>ฝนจะตกอย่าเชื่อในดาว</p> <p>มีลูกสาวอย่าเชื่อใจ</p>	<p>การตีความ</p> <p>อย่าเชื่อใจลูกสาวในเรื่องผู้ชาย เหมือนดังท้องฟ้าที่มีดาวเต็มฟ้า ก็อาจจะฝนตก</p>	<p>มีการนำเสนอบทประพันธ์แบบคง</p> <p>ลักษณะเดิม</p>	<p>พ้อมแม่เจ็บเป็นมาแต่ลี้ละครั้ง</p> <p>คิดก้องไปทาหมอ</p> <p>บ้านแต่เจ็บเบเหลื่อพอ</p> <p>หม่องลิตายยังหมายไว้</p>	<p>พ้อมแม่เจ็บเป็นมาแต่ลี้ละครั้ง</p> <p>คิดก้องไปทาหมอ</p> <p>บ้านแต่เจ็บเบเหลื่อพอ</p> <p>หม่องลิตายยังหมายไว้</p>	<p>พ้อมแม่เจ็บเป็นมาแต่ลี้ละครั้ง</p> <p>คิดก้องไปทาหมอ</p> <p>บ้านแต่เจ็บเบเหลื่อพอ</p> <p>หม่องลิตายยังหมายไว้</p>	<p>สอนพ้อมแม่ว่าควรคิดให้รอบคอบไม่ควรเชื่อลูกสาวโดยทันที เพราะเมื่อมีความรักแล้ว อาจจะปกปิดความลับ ไม่เล่าให้พ้อมแม่</p>

ที่	ผลจากชีวิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเรียน	การตีความและบริบทใหม่	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
79	พ่อแม่สอนลูกตัว ผีเข้าจากกินตับไต คำแปล พ่อแม่ที่ไม่สอนลูกของตน ผีเข้าจะกินตับ	การตีความ พ่อแม่มีบทบาทหน้าที่ในการ สั่งสอนลูก มิฉะนั้นจะถูกผี ลงโทษ บริบทคำแปล พ่อแม่ต้องสั่งสอนลูกให้เป็น คนดี	พ่อแม่ไม่สอนลูกตัว ผีเข้าลึกลับกินตับไต	ส่วนลูกสาวหัดนอนใช้ บึงน้ำใจพ่อกับแม่ อย่างเข้าข้างเอ็ดแพ้ว คาถาจารย์ขี้คุดยว่าควง แท้แหล่ว	ซึ่งสะท้อนปัญหาสังคมปัจจุบัน ได้อย่างดี	ดั่งนั้นคนเป็นพ่อแม่ต้องพิจารณา คำพูดของลูกสาวให้ถี่ อย่าย้ำเอื้อใจ ในคำพูดมากเกินไป
80	นิกนั๊กมีเหยื่อห้อง บ่อพ่น้องเสียทบอเสียแนว คำแปล ไม่กินผัก ไม่มีอะไรอยู่ห้อง ไม่รักญาติพี่น้องก็ไม่ได้	การตีความ ควรรักญาติพี่น้องร่วมตระกูล เพื่อได้ช่วยเหลือเกื้อกูลและ ไม่โดดเดี่ยว บริบทคำแปล ควรรักและดูแลญาติพี่น้อง	มีการนำเสนอทบประพันธ์แบบคง ลักษณะเดิม	อย่าสุไลลิ้มถิมพงศ์พี่น้องเก่า อย่าสุละเชื้อเหง้าพ้องผู้บัด เห็นว่าไทไกลนึ่งเองเลงคือนำแจ้ว ชา บ่อไอจึงหลังไทใกล้น้ำแจ้วซึ่ง เห็นว่าสิ่งของมีขี้ตีสืบบิดเบา อีกปัดคนกะลิดไคร้ราคาเสียของแพง ให้ค่อยแยงกับเอาไว้ของไท เฮาชาวอีสาน ฮักเก่าของโบราณอย่าพาลข้าม ถิมเสีย	“อย่าสุไลลิ้มถิมพงศ์พี่น้อง น้องเก่าอย่าสุละเชื้อเหง้าพ้อง ย่องผู้บัด” ผญาบทนี้ เป็นผญาภาษาชิตโบราณแต่ นำมาเพิ่มเติมให้ครอบคลุม และสื่อความหมายว่าให้รัก ญาติพี่น้อง และนิยมใช้ในการ ทักทายในการสัมมนา จัด รายการ และอื่นๆ	สอนสมาชิกในครอบครัวให้รัก และสามัคคี ไม่แตกแยกกัน ให้ เป็นอันหนึ่งอันเดียว รวมทั้งไม่ ยกยอกันอื่นว่าดีกว่าญาติพี่น้อง ตนเอง เพราะไม่ว่าอายุที่น้อย จะช่วยเหลือและไม่ทอดทิ้งกันก็ คือญาติพี่น้องนั่นเอง

ที่	ผลภาคจิตไปรณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาใหม่	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาลสังคม
	บทเผยแผ่	การตีความและจับเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่			
81	<p>หญิงน้อมใจเห็นคุณแม่ว</p> <p>ลูกแหวมแหววจึงเห็นคุณพ่อแม่</p> <p>คำแปล</p> <p>หญิงน้อมใจเห็นคุณของแม่ว</p> <p>ลูกแหวมแหววจึงนึกถึงบุญคุณพ่อแม่</p>	<p>การตีความ</p> <p>จะรู้ว่า พ่อแม่มีบุญคุณที่ต่อเมื่อมีต้องดูแลลูกน้อยเหมือนที่เห็นประโยชน์ของแม่วเมื่อทนมมาอบกนหนอนใหม่</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>ผู้หญิงที่แต่งงานไปแล้วไม่ควรถูกเลี้ยงดูโดยพ่อแม่</p>	<p>ลูกแหวมแหววจึงเห็นคุณแม่ว</p>	<p>ให้เจ้าเป็นคณัฐ</p> <p>เหียรอำเอื้ออศึกษา</p> <p>ทั้งวิชาพอเลี้ยงตัว</p> <p>กิจการงานบ้าน</p> <p>ทั้งกตัญญูเจ้าสองเชื้อพ่อแม่</p> <p>ผู้เพิกภัยไทรหมใจแฝว</p> <p>หญิงเพ่งเจ้าให้เบ่งดู</p> <p>ชื่อว่าคนดีนั้น</p> <p>กตัญญูเป็นเครื่องบอก</p> <p>นอกจากนั้นบ่เหลือไว้ส่วนตัว</p> <p>คำอัย</p>	<p>หญิงน้อมใจเห็นคุณพ่อแม่ ไม่เลื่อมบุญคุณแม้ว่าจะมีครอบครัวแล้ว ก็ให้ดูแลพ่อแม่ของตน เพื่อแสดงถึงความกตัญญูอันเป็นเครื่องหมายของคนดี เป็นจารีตที่ชาวอีสานยึดถือ</p>	<p>ผลภาคจิตบทนี้เป็นบทที่สอนหลายอย่าง ทั้งเรื่องอำนาจของผู้ชาย การไม่เอาเปรียบคน และการแสวงหาปัญญาในระดับตนเอง ดังนั้นบริบทคำสอนจึงกว้างอย่างมาก ซึ่งยังพบการนำเสนอผ่านช่องทางต่างๆ ในบริบทปัจจุบัน</p>	<p>สอนผู้ชายให้รักครอบครัวมากภายในบ้าน ให้ภรรยาเฝ้ากรงและสอนเรื่องการดำเนินชีวิตของเพศชาย ว่าไม่ให้แยกราบเมียอย่าให้คนอื่นเอาเปรียบ แต่อย่าเอาเปรียบคนอื่น และสุดท้ายให้หมั่นหาความรู้มาประดับตน</p>
82	<p>ย่านหญิงบ่ซ้งพ้อข่านเมีย</p> <p>เสียหญิงบ่พ้อเสียเปรียบ</p> <p>เหยียบหญิงบ่พ้อเหยียบคน</p> <p>จนหญิงบ่พ้อจนขัญญา</p> <p>คำแปล</p> <p>กลัวอะไรไม่เท่ากลัวเมีย</p> <p>เสียอะไรไม่เท่าเสียเปรียบ</p> <p>เหยียบอะไรไม่เท่าเหยียบคน</p> <p>จนอะไรไม่เท่าจนปัญญา</p> <p>บริบทศาสนา</p> <p>ผู้นำครอบครัวต้องเข้มแข็งเรียนรู้ และไม่เอาเปรียบคนอื่น</p>	<p>การตีความ</p> <p>กลัวอะไรไม่เท่ากลัวเมียเสียอะไรไม่เท่าเสียเปรียบเหยียบอะไรไม่เท่าเหยียบคนจนอะไรไม่เท่าจนปัญญา</p> <p>บริบทศาสนา</p> <p>ผู้นำครอบครัวต้องเข้มแข็งเรียนรู้ และไม่เอาเปรียบคนอื่น</p>	<p>มีการนำเสนอบทประพันธ์แบบคงลักษณะเดิม</p>	<p>ไม่พบการสร้างบทประพันธ์ใหม่ที่รวมหลายๆ คำสอนที่ตรงดังเช่นบทประพันธ์อื่นๆ</p>	<p>ผลภาคจิตบทนี้เป็นบทที่สอนหลายอย่าง ทั้งเรื่องอำนาจของผู้ชาย การไม่เอาเปรียบคน และการแสวงหาปัญญาในระดับตนเอง ดังนั้นบริบทคำสอนจึงกว้างอย่างมาก ซึ่งยังพบการนำเสนอผ่านช่องทางต่างๆ ในบริบทปัจจุบัน</p>	<p>สอนผู้ชายให้มีความรับผิดชอบภายในบ้าน ให้ภรรยาเฝ้ากรงและสอนเรื่องการดำเนินชีวิตของเพศชาย ว่าไม่ให้แยกราบเมียอย่าให้คนอื่นเอาเปรียบ แต่อย่าเอาเปรียบคนอื่น และสุดท้ายให้หมั่นหาความรู้มาประดับตน</p>	
83	<p>เอ็ดนาหสิยวบ่งฟ้า</p> <p>เอ็ดคำหสิยวบ่งพญาลูกเมีย</p> <p>คำแปล</p> <p>ทำนาให้คิดถึงพองฟ้า</p> <p>ทำการค้าให้คิดถึงพญาลูกเมีย</p>	<p>การตีความ</p> <p>จะทำอะไรให้คิดให้รอบคอบถี่ถ้วน เหมือนทำนาให้คำนึงถึงฤดูกาลและฟ้าฝน ถ้าทำ</p>	<p>มีการนำเสนอบทประพันธ์แบบคงลักษณะเดิม</p>	<p>ยุคสมัยมันเปลี่ยนไป</p> <p>คนค้าขายหากินต้องเป็นแม่ค้ามีแต่คนยังเอ็ดนามองบ่พอกัน</p>	<p>สอนผู้ชายให้มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ให้เป็นเสาหลักในการตัดสินใจ เพื่อให้ครอบครัวมีความสุข</p>		

ที่	ผลจากชีวิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
		<p>การตีความและบริบทเนื้อหา</p> <p>การค้าจะต้องนึกถึงหน้าลูกเมียว่าจะเดือนร้อน</p> <p><u>บริบทศาสนา</u></p> <p>ผู้ชายต้องคงความรับผิดชอบต่อครอบครัว จะทำอะไรต้องนึกถึงครอบครัว</p>		<p>การสร้างเนื้อหาใหม่</p> <p><u>กะลิดักกับกั้นดิน</u></p> <p><u>ไปหากินทางอื่นแล้ว กั้น้องเออ</u></p>	<p>ต้องพิจารณาให้รอบคอบ เพราะคนอีสานมีอาชีพเกษตรกรรมตั้งแต่บรรพบุรุษ อาชีพที่ถนัดและเป็นงานที่นิยมในสมัยก่อนคืออาชีพทำนา แต่ปัจจุบันยุคสมัยเปลี่ยน คนอีสานมาค้าขายในกรุงเทพฯ มหานครมากขึ้น คำสอนนี้ก็ไม่ได้รับความนิยม อีกทั้งคนยังมองว่าค้าขายสบายกว่าทำนา</p>	
84	<p><u>หัวเมียนี่</u></p> <p><u>คนเดียวโดยยี่ต</u></p> <p><u>สุขทุกข์ยังร่วมย้าย</u></p> <p><u>ถนอมคุ้นตอกัน</u></p> <p><u>คำแปล</u></p> <p>หัวเมียนี่ เป็นแต่คนเดียว มีความทุกข์หรือสุขก็ควรอยู่ด้วยกัน</p>	<p><u>การตีความ</u></p> <p>คู่ชีวิตไม่แคคนเดียว ควรแสดงความรักและถนอมกันให้</p> <p>ความรักยืนยาว</p> <p><u>บริบทเนื้อหา</u></p> <p>สามีภรรยาควรมีความซื่อสัตย์ต่อกัน และช่วยเหลือกันเมื่อทุกข์</p>	<p>มีการนำเสนอทงประพันธ์แบบคงลักษณะเดิม</p>	<p><u>ศิลปะให้เมื่อใช้</u></p> <p><u>ไปกินเหล้ากับเที่ยว</u></p> <p><u>เคียวกับเมืออยู่บ้าน</u></p> <p><u>หวานยามเก่าแม่ดีหลาย</u></p> <p><u>เป็นหมู่ญาติอยู่บ้าน</u></p> <p><u>เก่าหลังกันยามแก่</u></p> <p><u>ดูแลกันยามแก่เฒ่า</u></p> <p><u>ถือไม้เท้าชอกกัน เก้าเออ</u></p>	<p>บทเพลงภาษิตโบราณนี้เป็นบทเพลงที่กล่าวถึงการอยู่ด้วยกันของสามีภรรยา ซึ่งในบทเพลงร่วมสมัยกล่าวถึงการอยู่ร่วมกันจนแก่ เป็นคำสอนชุดเดียวกันทั้งสองบท และมีสาระที่อ่อนว่าสามีต้องให้ภรรยาใช้งาน ไม่ให้เที่ยวเล่น ซึ่งเป็นสิ่งที่แตกต่างจากธรรมเนียมของอีสานในอดีตที่ภรรยาต้องกรงกัวสามี</p>	<p>สอนสามีภรรยาให้รักกัน มีความสุขก็ร่วมกันแบ่งปัน มีความทุกข์ก็แก้ไข เพราะในครอบครัวมีแค่ 2 คนที่จะฝ่าฟันอุปสรรคได้</p>

ที่	ผลภาาจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผลภาา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การแจ้งประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทผลภาา	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
87	ไห้ตีหม้อ บมีหม้อใช้ ยายเลี้ยงไก่ บมีไ้ขับ ควมแปล เงาทุบหม้อจนไม่มีเงา ยายเลี้ยงไ้ไม่มีไ้ว่าเงาขึ้น	ภาาตีความ เปรียบเทียบกับเรื่องการเลี้ยงไก่ กับการเลี้ยงลูก เลี้ยงไ้ไม่มี ตัวขึ้น หมายถึงเลี้ยงลูกแล้ว ลูกทานหนักหนายเมื่อเติบโตใหญ่ บริบทเนื้อหา สอนเรื่องความกตัญญู	มีการนำเสนอบทประพันธ์โดยคง ลักษณะการประพันธ์	จากแสงภายในที่ช่วย ที่ทนต่อโรคภัย จากมุมหนึ่งของชีวิต ลึกลับแล้วจากเบื้องฟ้า ทอดก่กพรหมินมา ฝันงานให้สวมใส่ ฝากส่งขากะได้เงินหน่อยๆ ปลมอ้อยดอกคำแสง รอใบแดงจากลูกคำ กะเงยบทยายส่งขาว เลี้ยงจนเป็นหม่มสาว บาติใหญ่มาแล้วหาจ้อย น้ำตาอ้อยลงไ้พิมพ์...ที่น้องเอ้ย	ในสมัยก่อนคนอีสานเรียกคน ต่างบ้านต่างเมืองว่า "ไท" ผลภาาโบราณบทนี้คำว่าไท จึง หมายถึงคนอื่นที่ไม่ใช่คนอีสาน อาจจะเป็นคนภาคกลาง หรือ ส่วนอื่น ๆ แต่ผลภาาบทนี้ กล่าวถึงความกตัญญู โดยจะ บอกลอนลูกหลานให้สำนึก บุญคุณของคนทีเลี้ยงมา ซึ่งผลภาาร่วมสมัยก็สอนใน ประเด็นเดียวกัน	ทำให้ชาวอีสานเป็นคนกตัญญู รู้คุณผู้เลี้ยงดู ทั้งพ่อแม่และคน อื่นๆ อย่างเป็นคนไม่รู้จักบุญคุณ คน เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ดี

ที่	ผลภาคจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลง การ ใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอเพลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
90	<p>อ้างว่าขามอนนั้นให้ผู้หญิงมาแบบเมียจึงมาแบบขามอนแต่เมื่อขามอนเมื่อลูกนั้นให้เมียแพงลูกก่อนแล้วจึงหามาช่วยหน้าให้หัวแต่สู้วันอันหนึ่งวันก็ลให้สมมาหัวทุกเมื่อแล้วให้บิดากวาดแล้วเอียนเจ้าให้ย่องเอียง</p> <p>คำแปล</p> <p>เมื่อถึงเวลาขามอนให้สามีนอนก่อนแล้วเมียจึงนอนที่หลังหัวขามอนเมื่อตื่นนอนให้ตื่นก่อนหัวแล้วหันมาล้างหน้าให้หัวเมื่อวันพระให้สมมาหัวแล้วค่อยปิดกาดบ้านเรือนให้สะอาดสะอาด</p>	<p>การตีความ</p> <p>ผู้หญิงต้องเคารพเชื่อฟังสามีดูแลสามีและบ้านเรือนบริบทเนื้อหา</p> <p>ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วต้องดูแลสามี</p>	<p>มีการนำเสนอบทประพันธ์โดยคงลักษณะการประพันธ์</p>	<p>การสร้างเนื้อหาใหม่</p> <p>1) ลิขียืนยันใช้เมียมีค่าแพงกวาคืออุบายให้เมียคือศรีอมให้เมียยอมอยู่ห้องมีมิดาเบ็งซ็องทางพู่ซ่าวและนำหัวมีลิเลียเองให้เจ้าเอียมอชื่อกอเอ่ยบัญญัติการหัวกะลือยอมทำบ่หอมมีค่าแข็งเวว่าเรื่องแกงหรือต้มลิตักมาแต่งภาชนีซ่าวบให้คือศรีอมเจ้าหัวนั้นลิจังดการเมียเอ่ย</p> <p>2) เห็นว่าหัวเมียมันมีงูอยู่จะได้ว่ามีแต่ช้อยและเจ้าเวว่าใส่กันอันว่าของกินนั้นให้หัวแพงเจ้ากินก่อนหัวแพงกินอิมแล้วเมียแก้วจ้องอิมตาม</p> <p>ทุกอิมมันบ่คือเก่าคือพี่น้องเมียกินอิมแล้วหัวแก้วจ้องอิมกิน</p>	<p>ชาวอีสานไม่มีการปฏิบัติตามคำสอน เพราะปัจจุบันการปฏิบัติตนของผู้หญิงในสังคมอีสานเปลี่ยนแปลงไป ไม่มีการกราบเท้าสามี ดังนั้นคำสอนนี้จึงไม่สามารถนำมาเป็นแนวปฏิบัติได้ ทั้งนี้ยังมีเหตุผลบางประการที่เนื้อหาของเพลงรวมสมัยนั้นกล่าวถึงบทบาทของสามีที่ต้องเชื่อฟังภรรยา เป็นบทเพลงที่แม้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อความจำกัน แต่สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ภรรยาไม่น่าจะได้เป็นผู้ที่ต้องดูแลและเชื่อฟังสามีเสมอไป</p>	

ที่	ผลจากจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผล		การเปลี่ยนแปลงการเข้า ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดการเวลา ทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทใหม่	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
94	<p>อันว่าคำพ่อแม่มี หนักเกินสรณลูกเอ๋ย ใญ่ผู้ย่ำเกราบ หากจักเอือมเมือหน้า ขับแปล</p> <p>อันว่าคำสอนพ่อแม่นักกว่าธรรณี ใครยากตรงพบบอระเจริญใน วันหน้า</p>	<p><u>การตีความ</u> คำสอนของพ่อแม่ คือคำสอน ของคนที่ไม่โลกมากก่อน ลูกหลานควรยึดปฏิบัติตาม เป็นสิ่งที่ดีและจะรุ่งเรือง <u>บริบทคำสอน</u> ลูกควรเชื่อฟังคำสอนพ่อแม่</p>	<p>อันว่าคำพ่อแม่มี หนักเกินสรณลูกเอ๋ย ใญ่ผู้ย่ำเกราบ มือหนักลือสูงเอื้อง</p>	<p>ให้เจ้าฟังแม่ว่า อย่าลืมความหลาย ฟังลาวสอน อย่าลืกรายความว่า แม่มีทุกอายุให้ ถือกาห้องโสม หย่าเข้าบือน จนเจ้าใหญ่สูง</p>	<p>ปัญหา ทั้งหมด มีเนื้อหา คล้ายคลึงกันและบริบทคำ สอนที่เหมือนกัน แต่มีการ ปรับเปลี่ยนการประพันธ์ ในเนื้อที่แต่ใหม่ให้เข้าใจง่าย ขึ้น</p>	<p>การกล่าวถึงเรื่องฟังคำสอน ของพ่อแม่ ลูกที่ดีต้องไม่เอียง พ่อแม่ มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ โดยลูกที่ไม่เอียงพ่อแม่ไม่คำพ่อ แม่มาใช้ในการดำเนินชีวิตย่อม เจริญก้าวหน้าในชีวิต</p>
95	<p>มีตัวให้ช่างย่อง มีน้องให้ช่างออย คับแปล</p> <p>มีตัวให้ยกย่อง มีน้องให้เอาอกเอาใจ</p>	<p><u>การตีความ</u> มีตัวให้ยกย่อง พุดจา เพราะกับตัว ถ้ามีน้องให้ คอยเอาอกเอาใจ <u>บริบทต้นเนื้อหา</u> พฤติกรรมการพุดคนนคร พุดจาให้เพราะ น้าฟัง รู้จัก ใช้คำพุดกับผู้อื่น</p>	<p>มีการเผยแพร่โดยคงลักษณะ คำสอนเดิม</p>	<p>เจ้าอย่าไปเอ็ดให้ ยศศักดิ์ตัว เฮดให้ผู้อื่นย่อง แนวมันจั่งดี เจ้าเอย อันหนึ่ง มีกุ่มน้อยยังมีจักเพื่อ ให้ว่าช้อยและเจ้า พองท่าชั่วชวัง อย่าว่ามีญูให้ คนเอียมเอียงตอบ อย่าว่ากับมันกับนี้ ค้ำมันอย่ามี นางเอย</p>	<p>มีการสอนในบริบทคำสอน เดียวกัน แต่เปลี่ยนแปลงบท ประพันธ์ให้ยาวและ ครอบคลุมมากขึ้น โดยใน สมัยก่อนนั้นผู้หญิงชาวอีสาน ต้องพุดจากับสามีให้เพราะ ไม่ให้คำพุดที่ข่ม หรือแสดง อำนาจกับสามี ซึ่งในปัจจุบันนี้ คนรุ่นใหม่ไม่ได้ให้ความสำคัญ กับเรื่องนี้เท่าที่ควร เพราะ คำพุดนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญต่อ การดำรงชีวิตคู่ให้ราบรื่น คำ สอนนี้หากใครยึดถือได้ ก็จะดี กับชีวิตคู่</p>	<p>สอนให้พุดจาให้เพราะกับคนรอบ ข้าง โดยเฉพาะสามีให้ชมเชย ด้วยวาจาที่ไพเราะ หรือคน ใกล้ชิดก็ให้รู้จักพุดจาเอาอกเอา ใจ</p>

ที่	แผนกวิชาจิตวิทยา		การเปลี่ยนแปลงในกระบวนการสอนเนื้อหา		การเปลี่ยนแปลงผลการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเนื้อหาทางสังคม
	บทเนื้อหา	การตีความและปรับบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
96	<p>ให้คำอธิบายเกี่ยวกับ ให้คำอธิบายเชิงจิตวิทยา</p> <p>ให้คำอธิบายเชิงจิตวิทยา</p> <p>คือลูกไก่เชิงจิตวิทยา</p> <p>แนวโน้มนิสัยเชิงจิตวิทยา</p> <p>คำแปล</p> <p>"ให้คำอธิบายเชิงจิตวิทยา"</p> <p>เป็นสิ่งที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับแม่สามีภายในหน้าจะรู้เรื่อง</p>	<p>การตีความ</p> <p>เป็นสิ่งที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับแม่สามี</p> <p>ปรับบริบท</p> <p>สามี</p>	<p>มีการเผยแพร่โดยคงลักษณะคำสอนเดิม</p> <p>ไม่มีการสร้างเนื้อหาใหม่ที่เกี่ยวข้องกัน หรือตรงข้ามกัน</p>	<p>การสร้างเนื้อหาใหม่</p> <p>ไม่มีการสร้างเนื้อหาใหม่ที่เกี่ยวข้องกัน หรือตรงข้ามกัน</p>	<p>เนื้อหาใหม่ที่เป็นเนื้อหาที่ปรากฏประโยชน์ในรูปแบบการจัดเนื้อหาทางสังคม เพราะปัจจุบันนี้จากอีสาและนักวิชาการนำคำสอนนี้เพื่อศึกษาประเพณีอิสลามโบราณ เพราะไม่เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน จึงไม่สามารถสอนเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้</p>	<p>ทางสังคม</p> <p>สอนให้เข้าใจถึงความเคารพยำเกรงต่อครอบครัวสามี</p>
97	<p>เอาหัวให้หาแนวร่วมกับปราชญ์</p> <p>ใจกล้าต่อสู้ด้วยพลังสอน</p> <p>หญิงใดได้หัวมาจับปราชญ์เป็นที่</p> <p>คนกล่าวว่ายอของหัวแค้น</p> <p>คำแปล</p> <p>เลือกสามีให้หาที่เป็นนักปราชญ์</p> <p>ใจกล้าต่อสู้ด้วยพลังสอน</p> <p>หญิงใดที่ได้สามีนักปราชญ์</p> <p>จะเป็นคนที่ถูกยกย่องกล่าวถึง</p>	<p>การตีความ</p> <p>ผู้หญิงควรเลือกสามีที่มีความรู้ และดำรงชีวิตตามอิสลาม</p> <p>ปรับบริบท</p> <p>สอนเรื่องการเลือกคู่ของหญิง</p>	<p>มีการเผยแพร่โดยคงลักษณะคำสอนเดิม</p>	<p>คำสอนใหม่</p> <p>คณิสสาวให้เจ้าอาหมกับปราชญ์</p> <p>วาสนามีแล้วให้มันเกือต้อน</p> <p>คนผู้พาลมกใกล้อย่าลือมาหา</p> <p>ให้เจ้าอาคนอุ้พพาเจ้าไปเจริญ</p> <p>เจ้าเฮย</p>	<p>การสอนเรื่องการเลือกคู่ครองของผู้หญิงนั้นจะเน้นให้เลือกคนที่มีความรู้ ในสมัยโบราณ คนที่มีความรู้คือคนที่บวชเรียนมา ดังนั้นจึงพบผลที่บอกว่าการเลือกคู่ครองที่ศึกษา เพราะผ่านการบวชเรียน ปัจจุบันนี้จึงให้คำกับการเรียนอยู่เข้มแข็ง แต่เป็นการเรียนในระบบการศึกษาปกติ</p>	<p>สอนแนวทางการเลือกสามีของผู้หญิงว่าต้องมีความรู้และคุณธรรม</p>

ที่	ผลภาคจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผล		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงต้นคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
98	<p>ผัวเมียเมียผัว คุยกับพี่ชาย ลูกพี่พี่แม่ กิ่งตื้นแต่ ไม้แป้น สามเณรกลักรรยา ภรรยา เกรงกลัวสามเณรกลัวพี่ชาย ลูกเกรงกลัวพ่อแม่ จะเป็นสิ่งที่ ดี</p>	<p>ภรรยาตีความ คนอยู่ด้วยกันให้เคารพให้ เกี่ยวดีซึ่งกันและกัน แล้ว สังคมจะมีความสุขในการ ดำเนินชีวิต บริบทเนื้อหา การเคารพให้เกียรติกันใน สังคมเป็นสมาชิกในสังคมควร จะทำ</p>	<p>มีการนำเสนอบทประพันธ์โดยคง ลักษณะการประพันธ์</p>	<p>เว้าออกซาดิแม่หญิงนี้ เพศอ่อนบ่แข็งแรงแง คันทหาได้พัวมา ก้อนบ่ถัดคืออ้าย นางก็อ้ายด้วย ผัวแพะตั้งตอ วาหาพานอันอ้อย แแนวเขือซาดิแม่หญิง ส่วนผู้เป็นพัวนั้น เปรียบตั้งเสมอนหลัก ใจหนักบ่คอนแค้น ให้อีกแพะเมียไว้ เมียเว้าจาพิศชื่อ แแนวเดให้ตออ่อน บ่พ้อปากอ้ายว่า แแนวเจ้าพ้อเออน นี้แหละ</p>	<p>ผูกโบราณและผูกกรวบรวมมี บทนี้สะท้อนให้เห็นถึงการ เคารพกันของคนในสังคม แม่ จะมีอายุจำนวนมากที่แสดง ความเหลื่อมล้ำในเชิงวิถี ปฏิบัติระหว่างสามีกับการเคารพ แต่บทนี้สะท้อนถึงการเคารพ และเกรงใจกันของสามีภรรยา และบุคคลอื่น ๆ ในสังคมด้วย</p>	<p>สอนแนวความคิดในการดำเนินชีวิต ว่าเป็นคนต้องรู้จักเคารพยำเกรง ผู้อื่น ไม่มีการให้เกียรติคนใน สังคมที่มีบทบาทหน้าที่ที่ต้อง ตัดต่อสัมพันธ์กัน ทำให้สังคมมี ความสงบสุข เพราะคนในสังคม ให้เกียรติกัน</p>
99	<p>นภาโย่หลังประสงค์กล้าแก่ กล้าอ่อนบ่บ่แพ้ นาทหลังบ่ประสงค์ ไม้แป้น นาล้อมประสงค์กล้าแก่กล้า อ่อนมีมากมายน แต่ไม่ ประสงค์</p>	<p>การตีความ ผู้หญิงควรเลือกคู่ครองที่ เหมาะสมกับวัย อาจจะไม่เลือก ที่แก่กว่าได้ แต่ไม่ควรถูกเลือกที่ อ่อนกว่าจะทำให้มีปัญหา บริบทเนื้อหา ผู้หญิงควรเลือกคู่ครองที่มี อายุ</p>	<p>มีการนำเสนอบทประพันธ์โดยคง ลักษณะการประพันธ์</p>	<p>ไม่ปรากฏการสร้างใหม่ในเชิงการ สอนให้ผู้หญิงเลือกคู่ครองที่มี ฐานะมากกว่า</p>	<p>ผูกบทนี้ไม่เหมาะสมกับการ สอนในบริบทสังคมปัจจุบัน เพราะการเลือกคู่ครองนั้นไม่ได้ จำกัดเหมือนในสมัยก่อน สามารถใช้ได้ทั้งลักษณะการ เกี่ยวและการสอน</p>	<p>สอนผู้หญิงให้เลือกคู่ครองที่มี ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต มากกว่าตนเอง ซึ่งหมายถึงผู้ อยู่มากกว่านั่นเอง</p>

ที่	ผลภาคจิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอผล		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
100	ชายใดลุกอย่างช้า กายนางสาวกวางไค้ เมื่อหน้า สงงามสาวกวางไค้ เมื่อหน้า หญิงใดได้ยู่ซ้อม ทิบพะอาว พะหลาหลาย เจมค่านับ อะนากนงหงลอสัน คัวแปล ชายใดที่เดินแกว่งแขนเกินตัว เวลาเดินลงงาน ทญิงไค้ได้มาก เป็นสามี่ จะมีเงินมากมาย มหาคาล	การตีความ ผู้หญิงควรเลือกคู่ครองที่มี ลักษณะดี เพื่อให้ชีวิตภาย ภาคหน้าร่าร่า บริบทเนื้อหา สอนเรื่องการเลือกคู่ของ ผู้หญิง	มีการนำเสนอบทประพันธ์โดยคง ลักษณะการประพันธ์	ไม่มีการสร้างเนื้อหาที่มีเนื้อหาการ เลือกผู้ขายจากลักษณะการเดิน และลักษณะกายภาพอื่นๆ	ผลบทที่มีเปลี่ยนแปลงการใช้ ประโยชน์เป็นเพื่อการสอน ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมใน สมัยโบราณ และไม่ใช้ ประโยชน์ในการสอนเพื่อการ ปฏิบัติตน หรือการเลือก คู่ครองโดยแท้จริง	สอนผู้หญิงให้เลือกคู่ครองที่มี ลักษณะดี ซึ่งปัจจุบันไม่มีการใช้ สอนในเรื่องนี้แล้ว เพราะการ เลือกคู่ครองนั้นจะเป็นไปตาม ความพอใจของหนุ่มสาว มากกว่า
101	ชายใดได้มีผู้ประเสริฐ เสียกว่ามันได้หน่วยแก้วมณี ล้ำค่าเมืองแห่งแล้ว ชายใดได้มีผู้คิดค้นหัว เสียกว่ามันมิได้อยู่แห่งหัว เขื่อนข้าวฮ่วมโจร นันดา คัวแปล ชายใดได้มีผู้ประเสริฐ เรียกว่าได้ลูกแก้วล้ำค่าของ เมือง ชายใดได้มีผู้ไม่คิดค้นหัว เรียกว่าได้อยู่ร่วมขายคากับโจร	การตีความ ผู้ขายควรเลือกคู่ครองที่ดี เพื่อให้ชีวิตครอบครัวราบ รื่น บริบทเนื้อหา สอนเรื่องการเลือกคู่	มีการนำเสนอบทประพันธ์โดยคง ลักษณะการประพันธ์	ไม่พบการประพันธ์ที่มีลักษณะ เดียวกัน	ใช้สอนผู้ขายในการเลือก คู่ครอง ซึ่งในสมัยก่อนนั้นให้ คำกับผู้หญิงที่เป็นคนดี และ เฉลียวฉลาด การสอนเรื่องการ เลือกคู่ครองไม่ค่อยพบใน สังคมอีสานแล้ว แต่ปัจจุบันไม่ พบการใช้ประโยชน์แล้ว	สอนผู้ขายให้เลือกคู่หญิงที่ดีและ มีความรู้ ซึ่งผู้หญิงที่มีความดี และความรู้นั้นเปรียบเสมือน แก้ว ซึ่งควรนำมาเป็นภรรยา

ที่	ผลภักชิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเทศกาล
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
102	<p>แหวนงามซ้อนหัว ผ้านางซ้อนเมีย คำแปล แหวนสวยเพราะหัว หัวดีเพราะเมีย</p>	<p>การตีความ ชีวิตคู่ของสามีและภรรยาจะมี ความสุข ต้องสนับสนุนกัน บริบทเนื้อหา หัวและเมียจะดีก็ต้องเกื้อกูล กัน</p>	<p>แหวนดีซ้อนหัว หัวดีซ้อนเมีย</p>	<p>ถ้าหัวดีเมียดีมันดีแม่ ถ้าเมียดีหัวดีพอแม่ก็ไช ถ้าหัวดีเมียดีมีดีทางไป ถ้าเมียดีหัวดีเอาไส กะไปคนละทาง</p>	<p>ผูกพันที่ยั่งยืนสามารถใช้สอน คนในบริบทสังคมปัจจุบันได้ ทั้งหญิงโบราณและหญิงใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกื้อกูล กันของสามีภรรยา ไม่ใช่การที่ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นใหญ่ เพื่อ เป้าหมายสูงสุดคือการอยู่ ร่วมกันในครอบครัวอย่างมี ความสุข อันจะส่งผลให้การใช้ ชีวิตประสบความสำเร็จ</p>	<p>สอนผู้ชายให้เลือกคู่ครองที่ ส่งเสริมตนเอง โดยเป็นคนฉลาด มีความรู้ และเป็นคนดี เพื่อให้ ครอบครัวนั้นเจริญรุ่งเรือง</p>
103	<p>ได้เมียผู้ดี ปานได้แก้วคุณสำอาง ได้เมียผู้ซำ ปานได้แก้วคุณเอื้อน ได้เมียผู้ดีผู้ยอมปานคุณหมู ในคอก ได้เมียผู้หอกปานแม่ ไม่ทางปลาย ควาแปล ได้เมียดีเหมือนได้แก้วอยู่บ้าน ได้เมียซำเหมือนมีแก้วบน เรือน</p>	<p>การตีความ ผู้ชายที่ได้ภรรยาเป็นคนดี มี ความรู้เฉลียวฉลาด ทำหน้าที่ ปานได้แก้วแหวนเงินทอง ประดับบ้าน บริบทเนื้อหา สอนผู้ชายเรื่องการเลือก คู่ครอง</p>	<p>ได้เมียผู้ดีปานได้แก้วคุณสำอาง ได้เมียผู้ซำปานแก้วคุณเอื้อน</p>	<p>อ้างอิงบทที่ 102 ที่มีเนื้อหาเรื่อง การเกื้อกูลกันของสามีภรรยา</p>	<p>ใช้สอนผู้ชายในการเลือก คู่ครอง ซึ่งในสมัยก่อนนั้นให้ คำกับผู้หญิงที่มีความซื่อสัตย์งาน เรือน เป็นคนดี และเฉลียว ฉลาด การสอนเรื่องการเลือก คู่ครองไม่ค่อยพบในสังคม อีสานแล้ว เพราะวิถีการเลือก ผู้หญิงเปลี่ยนไปพ่อแม่ผู้ปกครอง อยากให้ผู้ชายเลือกตามหัวใจ ตนเองมากกว่า ไม่มีการชี้แนะ ของคนในครอบครัววมาก เหมือนแต่ก่อน</p>	<p>สอนผู้ชายให้เลือกคู่ครองที่ ส่งเสริมตนเอง โดยเป็นคนฉลาด มีความรู้ และเป็นคนดี เพื่อให้ ครอบครัวนั้นเจริญรุ่งเรือง</p>

ที่	ผลภาาชาติโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในกรนำเสนองง		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเกลาทางสังคม
	บทง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
104	<p>อยไปเก็บดอกหว่านบ้านเห็นมาชมให้คองงยชานเก็บดอกกระเจียวแควมอ้ว</p> <p>ค้ำแปล</p> <p>อยไปเก็บดอกหว่านบ้านคนอื่นมาชม ให้เก็บดอกกระเจียวที่อยู่โน้วตัวเอง</p>	<p>ภาวตีความ</p> <p>- ไม่ควรนำจากริตหรือข้อปฏิบัติของสังคมอื่นมาประพดูติดตาม ให้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมตัวเอง</p> <p>- ไม่ควรมิชมชมของคนอกกลุ่มหรือต่างชาติพันธุ์ ภาษาวัฒนธรรม</p> <p>บริบทเนื้อหา</p> <p>สร้างความเป็นภูมิภาคนิยมให้ชาวอีสานมีความรักต่อวัฒนธรรมของกลุ่มชน</p>	<p>อยไปเก็บดอกหว่านบ้านเห็นมาชมให้คองงยชานเก็บดอกกระเจียวกลางบ้าน</p>	<p>เชยผู้ทูกจ้งเฮา</p> <p>อยเจ้าเองพอเฝ้าไล</p> <p>เด็งมีป่ากะเก็บไว</p> <p>แม่เฝ้าลาคะแองช้ง</p> <p>เห็นประกาศคั้งป้ง</p> <p>ห้ามคนทูกขมาเป็นชย</p> <p>เฮาเอ็ดโคเชยเมย</p> <p>กะจ้งเมมเป็นแมวมัว</p> <p>สมหัวใจเห็นละตี</p> <p>ไลให้ปะหาเอาใหม่</p> <p>ซุมร้งเห็นจ้งอยกไค</p> <p>มันมีเงินล้นอ้งกะเป้า</p>	<p>ผญาบทแรกนั้นถูกใช้มลักษณะการคเนื่อหา และบริบทด้านคำสอน ช้งยังสามารถใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่มีผู้เข้าใจน้อย เนื่องจากต้องตีความ เพราะ มีการเปรียบเทียบ มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการหาเสียง และสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของสังคม</p> <p>ส่วนอีกบทสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเรื่องคนชาติพันธุ์เดียวกัน ที่ผู้ประพันธ์สะท้อนถึงความนิยมสนมร้งชองชาวอีสาน</p>	<p>ผญาภาาชาติโบราณบทนี้สามารถตีความได้ 2 ลักษณะ คือ</p> <p>1) คำสอนเรื่องน้ถูกนำมาใช้ในการหาเสียงหรือการรวมกลุ่มโดยการนำเอาประเด็นทางชาติพันธุ์เข้ามาสร้างความชื่นชม นำเชื่อถือ และสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในสังคม เช่น การใช้หาเสียงของนักการเมือง ถือเป็น کاریใช้ประโยชน์ผญาในบทบาทใหม่ๆ ที่ปรากฏในสังคม</p> <p>2) คำสอนในผญาภาาชาติโบราณนี้สามารถใช้เป็นผญาเกี่ยวกับผู้ขายใช้แนะนำหญิงสาวเรื่องการเลือกคู่ครอง ว่าไม่ควรเลือกคนต่างถิ่น ให้เลือกคนบ้านเดียวกันที่สามารถเข้าใจกัน เพราะวัฒนธรรมเหมือนกัน</p>
105	<p>ชายเดิมเมือแก้ว</p> <p>การเอิ้นเสียงฮา</p> <p>ซุนไดอำมาจากล้า</p> <p>เมืองบ้านเอืองสูง</p> <p>ค้ำแปล</p> <p>ชายเดิมเมือต้นบ้านเรือน</p> <p>เรียบร้อย</p>	<p>ภาวตีความ</p> <p>ชายเดิมเมือศึกรบ้านการเรือนก็จะเรียบร้อย ซุนได้มีอำนาจบ้านเมืองก็จะรุ่งเรือง</p> <p>บริบทต้นเนื้อห</p> <p>การเป็นผู้นำต้องม่อำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจ</p>	<p>มีการนำเสนอเนื้อหาโดยด่งลักษณะหลักการประชาธิปไตยและการใช้ตัวอย่างเป็นต้นทางการการเมืองในปัจจุบัน อ้างอิงบทที่ 109</p>	<p>จากการสังเกตพบว่าผู้เผยแพร่ในเว็บไซต์มีเป้าหมายในการเผยแพร่เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่เพื่อการเรียนรู้ ไม่ได้เผยแพร่เพื่อการขัดเกลาทางสังคม</p>	<p>สอนผู้ขายที่มีภรรยาตีทำงานบ้านงานเรือนไม่ภพรองจะทำให้คร อบ คร้ว ดี ไป ด้วยเช่นเดียวกับผู้ปกครองที่มีอำนาจก็จะสามารถปกครอง</p>	

ที่	อยุธยาชิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนออยุธยา		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเกลาทางสังคม
	บพญา	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
106	ขุนเดิมอำนาจบ้านเมืองรุ่งเรือง เจ้าอย่าโลลิ้มกิน หมากนาวหรือหวานแหว่ ขนาดหากเอ็ดลาบก็อวย ยังสีโอ๊วหมากนาว คำแปล อย่ากินอย่าทิ้งมะนาว เพราะหากทำลาบก็อวย ก็จะต้องใช้ประโยชน์	การตีความ ให้รักภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้ง วัฒนธรรมประเพณีของเก่า ตนเองที่บรรพบุรุษได้สร้างมา ควรรักษาไม่ละเลย บริบทเนื้อหา ไม่ควรลืมวัฒนธรรมบ้านเกิด ของบรรพบุรุษ	มีการนำเสนออยุธยาโดยคงลักษณะ การประพันธ์แบบเดิม	อย่าโลลิ้มกินบ้าน อีสานถิ่นของเธอ อย่าโลลิ้มลาบเทา เข้ากรุกกินพิชซ่า อย่าโลลิ้มเอกร้า พากันกินฝร อย่าโลลิ้มซุบักมี ซั่วกตุ๊ แมงจิวบูม	อยุธยาทันสมัยเปลี่ยนแปลงได้ หลายอย่าง โดยจะเปลี่ยน บริบทและสิ่งต่างๆ เพื่ออุปมา กับวัฒนธรรมอีสาน และ วัฒนธรรมต่างชาติ เพื่อให้เห็น ภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะพบมาก ในการแสดง สัมมนา หรือ กิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมอีสาน เช่น การ แสดงหมอลำ การสัมมนาที่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีสาน เป็นต้น	สอนให้คนในสังคมรักภูมิปัญญา และรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีที่บรรพบุรุษสร้างมา อย่าละทิ้งไปหาวัฒนธรรมอื่นที่ เข้ามาจลนรักรากเหง้าของตน
107	ลงมาเล่น น้ากันให้มันเม่วม ฮักฮักไว้ ครองให้ฮ่มเอือน คำแปล ลงมาเล่นด้วยกันให้มันสนุก รักษาประเพณีและธรรมเนียม ปฏิบัติไว้ให้คู่บ้านเมือง	การตีความ รักษาประเพณี (ฮัก) และ ธรรมเนียมปฏิบัติ (ครอง) ไว้ ให้คู่บ้านเมือง บริบทเนื้อหา การอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมให้คู่กับสังคม	มีการนำเสนออยุธยาโดยคงลักษณะ การประพันธ์แบบเดิม	เรื่องขนบธรรมเนียมมัน โบราณเขาออกไปแม่ ศกมาถึงฮอดว่างนี้ คนเอาถิ่นบ่เชือกัน คนไทยเข้าไปหลงพัน น้ำฮอยฮักฝรั่ง ฮักแต่เก่าเอาโลดลั้ง เลววังจ้อยเปลี่ยนสมัย	อยุธยาชิตร่วมสมัยสอนใน เรื่องเดียวกับอยุธยาชิต โบราณ เนื่องจากเป็นคำสอน จุดเดียวกัน เพียงแต่สอนใน บริบทที่ทันสมัย ประกอบกับ เหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันมาก ขึ้น	สอนให้สมาชิกในสังคมยึดถือ ฮัก ครองที่เป็นระเบียบของสังคม ให้ทำตามแนวทางการที่สังคม กำหนด

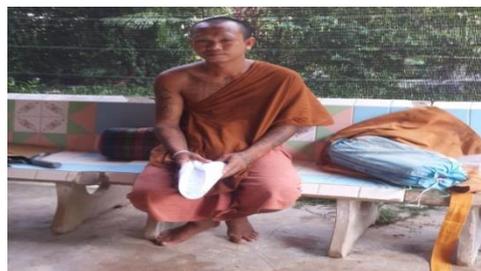
ที่	ศฤงคารคดีโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนองาน		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเฉพาะ	การตีความและบริบทเนื้อหา	การเปลี่ยนแปลงด้านคำศัพท์	การสร้างเนื้อหาใหม่		
108	เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต้องสืบหาตัวบ้าน สืบประวัติ เป็นผู้ใหญ่บ้านต้องสืบหาตัวให้ ตัวบ้าน	การตีความ เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ปกครอง ต้องสอดส่องทุกซอกทุกคน ไม่ใช่แค่พวกพ้อง บริบทเนื้อหา ผู้ปกครองต้องรักทุกคนให้ เท่ากัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง	เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต้องสืบหาตัวให้ตัวบ้าน	การปกครองขยายเข้า อบต.ลงท้องถิ่น หวังสีให้ท้องถิ่น ปกครองได้ตัวกัน กลับพากันตั้งหน้า คอยรับเหมามาค้าสวย งานบมมีสีสร้าง เมืองบ้านสีเองเองได้จึงได้	ผลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการ ปกครองมีการเปลี่ยนแปลง โดยมีคำสอนที่ทันสมัยขึ้น ปรับให้เหมาะสมกับรูปแบบ การปกครองในสมัยปัจจุบัน โดยเฉพาะการยกตัวอย่าง คำแทนต่างๆ	สอน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำ นักการเมือง ให้ดูแลลูกบ้านด้วย ความเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ
109	ครั้นสีทำการสร้าง ให้ถ้ามืดพวกไพร่ ครั้นแม่ไพร่พร้อม แบรงบ้านบะเอ็ง คำแปล ถ้าจะสร้างหรือพัฒนาอะไร ให้ถ้ามืดประชาชนดูก่อน ถ้าประชาชนไม่พร้อม พัฒนาก็ไม่รุ่งเรือง	การตีความ เป็นผู้มีชนชั้นปกครอง ให้ฟัง เสียงประชาชน ถ้าประชาชน ไม่เห็นด้วย พัฒนาอย่างไรก็ไม่ ได้ผล บริบทเนื้อหา ผู้นำ ต้อง มีความ เป็น ประชาธิปไตย ถามความเห็น ประชาชน	มีการนำเสนอผลงโดยคงลักษณะ การประพันธ์แบบเดิม	นักการเมืองผู้มี ไกลทางศีลธรรม เข้าไปในสภา หวังกินแต่บ้านเมือง บมกลัวเกรงย่าน ปวงประชานิเทศเห็นเงิน พากันเวียนเปลี่ยนเข้า คอยเป็นเจ้านิ่งเมือง	มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีคำ สอนที่ทันสมัยขึ้น ปรับให้ เหมาะสมกับรูปแบบการ ปกครองในสมัยปัจจุบัน	สอนผู้นำ ผู้บริหาร ว่าให้ฟัง ข้อเสนอของลูกน้องหรือไพร่ฟ้า ประชาชน
110	ไม่กล้าเดียดล้อมฮับไชวี ไม่กล้าเดียดแปลงบ้านบะเอ็ง คำแปล ไม่กล้าเดียดล้อมรั้วไม่ไชวี ไพร่ไม่ยอมพัฒนาบ้านเมืองไม่ เจริญ	การตีความ ถ้าประชาชนไม่เห็นด้วยก็ พัฒนาบ้านเมืองไม่รุ่งเรือง บริบทเนื้อหา ผู้ปกครองควรให้ความเคารพใน เสียงของประชาชนด้วย	มีการนำเสนอผลงโดยคงลักษณะ การประพันธ์แบบเดิม	ไม่เป็นมาจะมีเงินกินไม้ ปกครองคนโหดจ้อง บาดกลางทำไพร่พร้อม เป็นนายบมกะบัต ให้ผู้เงินเดือนกินฮ้าง ล้มหลาบเข้าหา บาดกลางทำไพร่เขาบ้อง หัวทองอยู่แม่บงม	ผลรวมสมัยมีการเปลี่ยนแปลง โดยมีคำสอนที่ทันสมัย ขึ้น ปรับให้เหมาะสมกับ รูปแบบการปกครองในสมัย ปัจจุบัน ส่วนคำสอนนั้นยังใช้ สอนได้ทั้งในสังคมอีสานอดีต และปัจจุบัน	สอนผู้นำว่าต้องคำนึงถึงความ คิดเห็นของประชาชนได้ปกครอง ว่าต้องให้ประชาชนเห็นด้วยใน กิจกรรมทุกอย่างที่จะทำ เพื่อ ความสำเร็จร่วมกัน

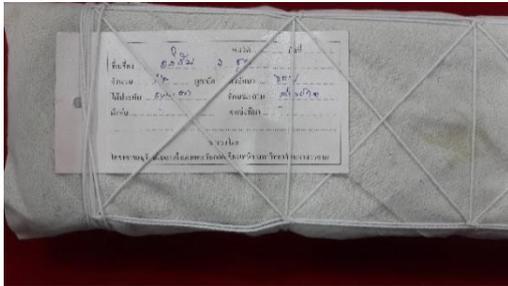
ที่	ผลงอกาชิตโบราณ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเพลง	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอโดยดั่งลักษณะ	การสร้างเนื้อหาใหม่		
111	<p>เป็นเจ้าให้อีกโพ่ทั้งหลาย เป็นนายให้อีกหมู่ เป็นบูให้อีกหลาน เป็นกวนให้อีกลูกบ้าน ค้ำแบล้ เป็นเจ้าให้อีกโพ่ทั้งหลาย เป็นนายให้อีกเพื่อน เป็นบูให้อีกหลาน เป็นกวนให้อีกลูกบ้าน</p>	<p>การตีความ เป็นชนชั้นผู้ปกครอง มีอำนาจหน้าที่ในการดูแล รักษาประชาชน โดยต้องรัก ประชาชนที่ตนเองดูแล บริบทเนื้อหา ชนชั้นปกครองควรรักลูกบ้าน หรือผู้ใต้ปกครอง</p>	<p>มีการนำเสนอโดยดั่งลักษณะ การประพันธ์แบบเดิม</p>	<p>ไม่พบเนื้อหาที่สะท้อนการสอนใน หลายมิติเช่นบทนี้ แต่มีการสอน แยกในแต่ละประเด็น แต่มีการ ประพันธ์ที่คล้ายคลึง</p>	<p>รูปแบบการปกครองใน ปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงไปจาก เดิม ดังนั้นคำสอนที่เกี่ยวข้อง กับการปกครองที่เรียกว่า กวน ขุน ไพร นั้น คนในสังคมอีสาน ปัจจุบันจะไม่เข้าใจ แต่ทั้งนี้ คำสอนที่เกี่ยวข้องกับการ ปกครองที่เหมาะสมกับ สถานการณ์ปัจจุบันอยู่มาก ที่ สามารถสอนในบริบทเดียวกัน แต่ทันสมัยมากขึ้น</p>	<p>การสอนขึ้นปกครองให้กับครอง ด้วยความรัก ให้อีกประชาชน เหมือนผู้รักหลาน แล้วจะทำ ให้สังคมพัฒนา</p>
112	<p>มีหม่มมีศรีข้อม มันห้อมแดงเอง ถ้าหากพิมพิต คำทอบเป็นผ้า ค้ำแบล้ มีผ้าไหม ไม่มีศรีข้อมอย่างไรก็ ไม่แดง ถ้าไม่มีพิมทอผ้าไม่เป็นผืน</p>	<p>การตีความ คนในสังคมที่พากัน เพราะต้องใช้ชีวิตด้วยกัน ดังนั้นไม่มีอะไรที่จะสำเร็จได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาสิ่งอื่นๆรอบ ข้าง บริบทเนื้อหา การอยู่ในสังคมต้องช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน</p>	<p>มีการนำเสนอโดยดั่งลักษณะ การประพันธ์แบบเดิม</p>	<p>ปลาย่อมอาศัยน้ำ จิ้งค้อยอยู่เป็นสุข องค์อุบาในวัด เพ็งพาทนอมทางบ้าน โยมก็อาศัยด้วย บุญกุศลพระธรรมเลื่อม พอมเอื้ออ้ายอ้าย้อง คดีนิมบ่ทอนเป็น</p>	<p>มีการเปลี่ยนแปลงไปจาก ประพันธ์ เพื่อให้เห็นง่ายยิ่งขึ้น แต่คงบริบท คำสอน เหมือนเดิม และคำสอนเรื่อง การช่วยเหลือกันนั้นสังคมยัง เป็นเรื่องที่สังคมอีสานให้การ ยึดถือ เพราะการอยู่ในสังคม นั้นไม่มีใครที่สามารถดำรงชีวิต ได้เพียงผู้เดียว โดยปราศจาก การคบค้าและช่วยเหลือจาก คนอื่น</p>	<p>สอนให้คนในสังคมช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน เพราะกิจกรรม บางอย่างนั้นจะสำเร็จได้ต้องมี ปัจจัยอื่นๆ หรือบุคคลอื่นๆเข้า มาช่วยเหลือสำเร็จ</p>

ที่	ผลงาอาชีพ		การเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอ		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในการจัดเวลาทางสังคม
	บทเญา	การตีความและบริบทเนื้อหา	การนำเสนอผลงาโดยคงลักษณะเดิม	การสร้างเนื้อหาใหม่		
113	<p>ครั้นแม่เงิงยาม คำให้ติดอ่ามคอง เงิงยามแดง ให้ติดครองในอึด อึดแบบบุญฮาน เสวอ่าลีล อ่าลีลลิ้มแก้ว ของแพตังเต้บู ของเก่าเสวอ่าบูพิม อ่าลีลที่บควร แพ้แหล้ว กำแปด</p> <p>อ่าลีลมีประเพณีอึดสิบสอง และ คองสิบสี่ และสมทักโมสังคม ควยอึดอึดและคองที่บรรพ บุรุษได้ถือปฏิบัติกันมา ไม่ควรรั้ง</p>	<p>ภรรยีสื่อม อ่าลีลมีประเพณีอึดสิบสอง และคองสิบสี่ที่สังคมเคย ยึดถือมา ให้สืบสอนประเพณี โบราณนี้ไว้เพราะเป็นของที่ บรรพบุรุษสร้างมา บริบทแพ้อา ควรรักษาประเพณีอึดสิบสองให้ กับสังคมต่อไป</p>	<p>มีการนำเสนอผลงาโดยคงลักษณะ การประพันธ์แบบเดิม</p>	<p>อ่าลีลเสวอ่าลีลลิ้ม อ่าลีลเสวอ่าลีล อ่าลีลลิ้มลิ้มอึดฮาน ยามท่างมาจากบ้าน เข้าสังคมเมืองใหญ่ วัฒนธรรมอึดสิบสี่ ไปยอฮองบ้านอื่นเขา ชาวต่างชาติเข้ามาว่า เขาของเขามาแพแม่ ของอึดฮานเสวอ่าลีล คือบสร้างสิบสองกัน พี่น้องเอย</p>	<p>ผลงาร่วมสมัยมีการสร้างนำ สถานการณ์ปัจจุบัน คือการ ย้ายถิ่นของคนอีสานมาทำงาน ในกรุงเทพฯ ทานนคร เพื่อ สะทอนสิ่งทีเกิดโมสังคม ปัจจุบันมากขึ้น ปัจจุบันใช้ การแสดง การสัมมนา หรือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมิตินัน การอนุรักษ์วัฒนธรรม รวมทั้ง พบในการเผยแพร่ทางกลุ่ม ของผญาโมสังคัม เพื่อเป็น การกระตุ้นให้ชาวอีสาน อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น</p>	<p>สอนให้สมาชิกโมสังคมยึดถือ อึดสิบสองคองสิบสี่ รวมทั้ง วัฒนธรรมอีสานอื่นๆ และจะ ทำให้สมาชิกโมสังคมสืบทอด วัฒนธรรมอีสานต่อไป และเป็น การรักษามูมึบิญาบรรพบุรุษ ได้อย่างดี</p>
114	<p>ผมขหลายให้ตีมอฮ้อง พี่น้องบหลายให้ตีมเสย กำแปด ผมไม่เออะให้ตีม ญาตีพี่น้องไม่เออะให้ทาเพื่อน</p>	<p>ภรรยีสื่อม คนเราควรมีเพื่อน ไม่ควรออยู่ โดดเดียว ควรมุมิตรกับ เพื่อน และให้มให้เพื่อนแท้ (เสยว) บริบทคำสอน สอนให้ทาเพื่อน เพื่อพึ่งพา เมื่อยามทุกข์ยาก</p>	<p>มีการนำเสนอผลงาโดยคงลักษณะ การประพันธ์แบบเดิม</p>	<p>ไม่ปรากฏผลงาที่กล่าวถึงการศึกษา เสยวโมสังคัมประพันธ์ใหม่</p>	<p>ผญาบทนี้ใช้เพื่อทำให้คนโม สังคมช่วยเหลือกันโมสังคัม การเป็นเพื่อนตาย (เสยว) พัง ทำให้สังคมเกิดเครือขาย โม การช่วยเหลือกันเมื่อมีปัญหา แต่ปัจจุบันมีคำว่าเสยวถูก เปลี่ยนแปลงความหมายว่า บ้านนอกแต่ชาวอีสานจะ เข้าใจว่าเสยวหมายถึงเพื่อน แท้</p>	<p>สอนให้ทาเพื่อนเพื่อร่วมทุกข์ ร่วมยาก เป็นเครือขายทาง สังคม</p>

ภาคผนวก ค.

รูปภาพ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายเทียนชัย สุริมาศ เกิดวันที่ 17 สิงหาคม 2529 ที่จังหวัดอำนาจเจริญ สำเร็จการศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต (เกียรตินิยม อันดับ2) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา 2551 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) คณะบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2555

